

12—18 juni.

Debatter m. m.

Lördagen den 12 juni.

	Sid.
Minnesord över herr Dahlström	3
Svar på interpellation av herr Wistrand angående tillgodoräknande av tjänstgöring såsom svensk utlandslektor m. m.	4
Svar på interpellation av herr Persson, Karl, om ökad import av hönsfoder m. m.	11

Tisdagen den 15 juni.

Svar på interpellation av herr Lundqvist ang. tandteknikernas befogenhet	18
Svar på fråga av herr Lundgren ang. nationalförlusten på grund av bensinhamstringen	19

Torsdagen den 17 juni.

Stärkande av riksdagens kontrollmakt	22
Stockholms högskolas framtida ställning m. m.	24
Anslag till Karolinska sjukhuset	25
Inrättande av en arbetarskyddsstyrelse	33
Det statliga kommittéväsendet	59
Den allmänna bostadspolitikens organisation m. m.	66
Reglering av sockernärningen i riket m. m.	78
Särskild varuskatt å importerad frukt	80
Avskaffande av ortsavdragen	81
Utgivande av en upplysningskrift om riksdagen	83
Interpellation av herr Domö om en redogörelse för landets samhällsekonomiska situation m. m.	86
Ändring i strafflagen m. m.	88
Förslag till militär rättegångslag m. m.	121
Ändring i olycksfallsförsäkringslagen m. m.	124
Fraktindring för frukt till Norrbottens län m. m.	130
Anslag till bevakningsfartyg för sillfisket vid Island	131

Fredagen den 18 juni.

Interpellation av herr Ewerlöf ang. beskattningen av livförsäkrings-tagare	133
--	-----

Samtliga avgjorda ärenden.

Torsdagen den 17 juni.

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 27, ang. stärkande av den riksdagens kontrollmakt, som beröres i §§ 105, 106 och 107 regeringsformen	22
— nr 28, ang. ändring av bestämmelserna om fastställande av ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande	23
— nr 29, ang. tillämpningen av lagen rörande ny indelning av riket i borganliga kommuner	23
Statsutskottets utlåtande nr 145, ang. anslag till riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap m. m.	24

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 146, ang. godkännande av avtal rörande Stockholms och Göteborgs högskolors framtida ställning m. m.	24
— nr 147, ang. anslag till universitetssjukhusen	25
— nr 148, ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse och förstärkning av yrkesinspektionen m. m.	33
— nr 149, ang. vissa anslag till riksförsäkringsanstalten	59
— nr 150, ang. slutlig reglering av riksstaten m. m.: kommunikationsdepartementet	59
— nr 151, ang. löneklassplacering av viss personal, som övergått i statens järnvägars tjänst i samband med statsförvärv av enskild järnväg	59
— nr 152, om utredning ang. formen för avgörande av frågor rörande kommunikationsverkens taxor	59
— nr 153, i anledning av riksdagens revisorers berättelse ang. statsverket	59
— nr 154, om anslag till särskilda barnbidrag till änkors och invaliders barn m. m.	66
— nr 155, om ändring i villkoren för statens bosättningslån	66
— nr 156, ang. medgivande i vissa fall av statsbidrag till ny- och ombyggnad av ålderdomshem	66
— nr 157, om anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga: femte och elfte huvudtitlarna	66
— nr 158, om upphörande av statistiska tabellkommissionens verksamhet	66
— nr 159, ang. den allmänna bostadspolitikens organisaton m. m.	66
Bevillningsutskottets betänkande nr 51, ang. reglering av sockernärningen i riket m. m.	78
— nr 52, om en särskild varuskatt å importerad frukt	80
— nr 53, ang. prisutjämningsavgift m. m.	81
— nr 54, ang. avskaffande av ortsavdragen	81
— nr 55, ang. ändring i förordningen om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.	83
Bankoutskottets utlåtande nr 43, ang. utgivande av en upplysningsskrift om riksdagens arbetsformer m. m.	83
— nr 44, ang. regleringen av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.	88
— nr 45, ang. ändring i lagen om sparbanker, m. m.	88
— nr 46, ang. ändring i förordningen om jordbrukets kreditkassor m. m.	88
Första lagutskottets utlåtande nr 39, ang. ändring i strafflagen, m. m.	88
— nr 40, ang. tillägg till kyrkolagen, m. m.	121
— nr 41, ang. förslag till militär rättegångslag, m. m.	121
— nr 42, ang. ändring i lagen om Kongl. Maj:ts regeringsrätt	124
— nr 43, ang. ändrad lydelse av 7 kap. 7 § rättegångsbalken m. m.	124
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 25, ang. ändrad lydelse av 17—20, 22, 96 och 101 §§ regeringsformen	124
— nr 26, ang. ändrad lydelse av § 110 regeringsformen	124
Andra lagutskottets utlåtande nr 41, om viss reglerande lagstiftning beträffande bil- och busslinjer	124
— nr 42, ang. ändring i lagen om försäkring för olycksfall i arbete, m. m.	124
— nr 43, ang. ersättning i vissa fall i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.	129
— nr 44, ang. dyrtidstillägg åt vissa ersättningstagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, m. m.	129
Jordbruksutskottets utlåtande nr 51, ang. stödåtgärder för maskinhållningen inom jordbruket	129
— nr 52, om statsbidrag till gäldande av vissa kostnader för en lagskiftesförrättning å fastigheten Kypasjärv 5 ⁱ i Överkalix socken	129
— nr 53, om anslag till fraktlindring för frukt till Norrbottens och Västerbottens län	130
— nr 54, ang. reglering av rätten att hålla grindar över enskild väg till vilken statsbidrag utgår	131
— nr 55, om ändrad lydelse av 21 § lagen om vägnämnder och länsvägnämnder	131
— nr 56, om viss ändring i 55 § lagen om allmänna vägar	131
— nr 57, om anslag till bestridande av fraktkostnader för stenbrytningsaggregat	131
— nr 58, om anslag till stationerande av bevakningsfartyg för sillfisket vid Island	131
— nr 59, ang. lån till byggande av ett försöksfartyg lämpligt för västkustens islandsfiske	132

Lördagen den 12 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** yttrade: Sedan kammaren senast var samlad har ledamoten av kammaren Carl Dahlström avlidit. Han har tillhört kammaren under 14 riksdagar och han har här nedlagt ett intresserat arbete. Inom de utskott som han tillhört har han varit uppskattad för sin erfarenhet och kunnsighet i allmänna frågor.

Genom sitt försynta väsen och sin gedigenhet har han vunnit sympatier bland dem, som han kommit i beröring med.

Vi lysa frid över hans minne.

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

Justerades protokollet för den 5 innevarande månad.

Herr statsrådet *Weijne* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 282, angående ersättning till stats-tjänstemän m. fl. för vissa under vistelse utom riket uppkomna förluster; och

nr 295, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv.

Upplästes och lades till handlingarna följande från justitiedepartementet ankomna

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 9 juni 1948.

Till justitiedepartementet hade den 9 juni 1948 från länsstyrelsen i Krono-

bergs län inkommit fullmakt för landstingsmannen Bernhard Ekström, vilken vid ny röstsammanräkning blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens första kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till första kammaren.

I ämbetet:

Hugo Henkow.

Anmäldes och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 272, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av varuutbytesöverenskommelse mellan Sverige och Österrike.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 293, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 294, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av justeringsväsendet m. m.;

nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud-

Ang. tillgodoräknande av tjänstgöring såsom svensk utlandslektor m. m.

getåret 1948/49 till kommunal upplysningsverksamhet;

nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1948/49;

nr 297, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda förslag om anslag för budgetåret 1948/49 till oförutsedda utgifter;

nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid kommunikationsverken m. m.;

nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående klassificering av trafikanstalterna vid post- och telegrafverken samt statens järnvägar;

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till teckning av aktier i Aktiefbolaget Svenska godscentraler;

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ombyggnad av Säfte kanal m. m.; och

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1948/49 till förvärv av Bergslagens m. fl. järnvägar.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 303, i anledning av dels väckta motioner om vissa ändringar i lagen den 29 juni 1946 om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete, dels ock väckta motioner angående en översyn av samma lag; samt

nr 304, i anledning av väckta motioner angående ändring av bestämmelserna om änkepension i lagen om folkpensionering.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stödjande av oljeväxt- samt lin- och hamp-

odlingen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i grunderna för försäkring med statsbidrag mot förluster på grund av smittsamma husdjurssjukdomar;

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa områden av kronoegendomen Fagersåna Nolgården nr 2 i Skaraborgs län;

nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut för budgetåret 1948/49 m. m.;

nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar;

nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till jordbruksekonomisk undersökning m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 311, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag till ersättning åt vissa förrättningsmän enligt lagen om enskilda vägar;

nr 312, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till inlösen och iståndsättande av Bogesunds egendom; samt

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag till Norrlands trädgårdsskola i Söråker.

Ang. tillgodoräknande av tjänstgöring såsom svensk utlandslektor m. m.

Herr statsrådet och chefen för eklestastikdepartementet WEIJNE, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Wistrands interpellation angående tillgodoräknande av tjänstgöring såsom svensk utlandslektor m. m., erhöi ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Wistrand i en interpellation till mig riktat två frågor rörande de svenska utlandslektorerna och andra utlandssvenskar i det internationella kulturarbetets tjänst. Interpellanten gör gäl-

Ang. tillgodoräknande av tjänstgöring såsom svensk utlandslektor m. m.

lande, att dessa svenskar vid hemkomsten från sin utlandstjänst ha svårt att erhålla lämplig och tryggad anställning. Särskilt uppehåller sig interpellanten vid gällande bestämmelser om lönetur. Enligt interpellanten äro dessa ogynnsamma för hemvändande svenska utlandslektorer. Liknande svårigheter sägas bestå för svenska prästmän, när de återvända från anställning utomlands i svenska utlandsförsamlingar eller i sjömansvårdens tjänst. Detta är i korthet bakgrunden till de frågor, vilka interpellanten riktat till mig och som ha följande lydelse:

1. Vilka åtgärder ha under de sista åren vidtagits för att förbättra de påtalade misförhållandena för från utlandstjänst hemvändande svenska tjänstemän?

2. Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidtaga för att trygga en kvalitativ tillfredsställande rekrytering av svenska utlandslektorer och av andra tjänstemän av betydelse för det internationella kultursamarbetet?

Den fråga, som synes intressera interpellanten mest, är rätten för hemvändande svenska utlandslektorer att tillgodoräkna sin utlandstjänstgöring för befordran, lönetur och pension efter hemkomsten.

Beräffande det meritvärde, som lektorstjänstgöring vid utländskt universitet har för befordran till lärartjänst i Sverige, synes interpellanten icke ha någon erinran att göra mot gällande bestämmelser. Vad som enligt interpellantens mening icke är tillfredsställande är det sätt varpå tillgodoräkandet för lönetur och pension är ordnat. Efter samråd med chefen för finansdepartementet får jag beträffande dessa spörsmål anföra följande.

Såsom i interpellationen erinrats, gällde tidigare, att ordinarie lektor och adjunkt vid de allmänna läroverken och högre lärarinneseminariet samt ordinarie lektor vid statens folkskoleseminarier ägde att för beräkning av ålderstillägg enligt de närmare villkor, som av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall bestämdes, tillgodoräkna sig den tid, dock ej utöver tre år, han i egenskap av svensk lektor

tjänstgjort vid utländskt universitet. Fr. o. m. den 1 januari 1938 reglerades avlösningsförhållanden för huvuddelen ordinarie lärare genom 1937 års avlösningsreglemente för ordinarie lärare vid statens undervisningsväsende. Enligt detta reglemente ägde ordinarie lärare, efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall, för bestämmande av begynnelselönen och för uppflyttning i löneklass helt eller delvis tillgodoräknas den tid, varunder han utom statens tjänst utfört sådant arbete av direkt allmännyttig beskaffenhet, som i avseende å sin art och omfattning funnes ur det allmännas synpunkt svara mot, vara jämförbart med eller av högre värde än det arbete, han hade att utföra å befattningen. I enlighet med dessa bestämmelser medgav Kungl. Maj:t den 28 juni 1940, att en läroverksadjunkt vid placering i löneklass från och med tillträdet av ordinarie adjunktstjänst finge tillgodoräknas sju år av den tid han tjänstgjort såsom universitetslektor i Berlin.

Såsom interpellanten framhållit, kommo universitetslektorernas lönetursförhållande i ett nytt läge genom lärarkårens inordnande under 1939 års civila avlösningsreglemente därigenom att det tidigare tillämpade tillgodoräkningsförfarandet i princip ersattes med ett sneddningsförfarande. Även enligt detta avlösningsreglemente ägde emellertid Kungl. Maj:t befogenhet att medge avvikelser från de normala löneklassplaceringsreglerna, vilket också skett beträffande vissa utlandslektorer.

Interpellanten föreslår att man genom lagstiftning skulle skapa tryggade förhållanden i fråga om löneklassplacering för utlandslektorerna. Emellertid torde det vara mycket svårt att meddela generella bestämmelser angående förmånligare lönetur än enligt gällande huvudregler för dessa befattningshavare. Denna svårighet är främst betingad därav, att nu gällande regler för placering i löneklass i första hand bygga på sneddningsprincipen och att utlandslektorerna i regel torde fullgöra sin utlandstjänstgöring innan de genomgått provår och vunnit fastare anställning inom det svenska undervis-

Ang. tillgodoräkning av tjänstgöring såsom svensk utlandslektor m. m.

ningsväsendet. I varje fall torde sådana bestämmelser icke kunna utarbetas utan en grundlig undersökning av utlandslektorernas avlönings- och tjänstgöringsförhållanden, undervisningens art och omfattning o. s. v.

Det kan emellertid erinras om att även enligt statens allmänna avlöningsreglemente har Kungl. Maj:t eller vederbörande myndighet rätt att, om särskilda omständigheter föreligga, placera en tjänsteman i högre löneklass inom en lönegrad än som följer av de allmänna bestämmelserna angående löneklassplacering. Regeringen är beredd att vid prövning av förekommande ansökningar om sådan förmånligare löneklassplacering liksom hittills taga vederbörlig hänsyn till sådan utlandstjänstgöring, varom nu är fråga.

I interpellationen beröres vidare frågan om tillgodoräkning i pensionshänseende av tjänstgöring som lektor vid utländskt universitet. Jag har från finansdepartementet inhämtat, att vissa ansökningar om att såsom tjänsteår för pensionsunderlagets bestämmande få tillgodoräkna sådan tjänstgöring för närvarande äro beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Enligt vad som meddelats från finansdepartementet komma dessa ansökningar att upptagas till avgörande i samband med ansökningar av likartad innebörd från andra befattningshavare, som fullgjort utländsk tjänst. Det må erinras, att Kungl. Maj:t enligt 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente äger full frihet att avgöra om och i vad mån tid, varunder tjänsteman fullgjort arbete eller uppdrag i eller utom statens tjänst, må tillgodoräknas såsom tjänsteår, då sådan tillgodoräkning inte kan ske enligt huvudbestämmelserna. Regeringen är beredd att vid prövning av förekommande ansökningar taga vederbörlig hänsyn till sådan utlandstjänstgöring, varom nu är fråga.

De frågor rörande svenska lektorer vid utländska universitet jag hittills berört ha gällt förhållandena efter hemkomsten. Beträffande deras löneförhållanden under utlandstjänstgöringen äro dessa skiftande, beroende på vilken lön de erhålla

från universitetet och svenska institutets möjligheter att bidra med lönefyllnad. Såsom framgår av vad jag anfört i årets åttonde huvudtitel har jag ansett skäligt, att svenska institutet under nästa budgetår erhåller bidrag från anslaget till främjande av internationellt-kulturellt samarbete för att sättas i stånd att något öka sina bidrag till utfyllnad av de svenska utlandslektorernas i flera fall mycket knappa löner. Kungl. Maj:t har också för någon vecka sedan på min hemställan beviljat medel för detta ändamål.

Interpellanten berör även utlands-svenskarnas skolförhållanden. Jag är ense med interpellanten om vikten av att skolgången för utlandssvenskars barn underlättas och erinrar om att statsmakterna alltid visat stor välvilja vid behandlingen av frågor om statsbidrag till svenska skolor i utlandet. Icke minst har så varit fallet i år, då riksdagen medgivit höjning av statsbidragen för nästa budgetår.

Interpellanten berör även de svenska utlandsprästernas förhållanden. Även i fråga om dessa ha regeringen och riksdagen på olika sätt under senare år visat sin goda vilja att förbättra förhållandena. Jag erinrar exempelvis om den lagstiftning, som genomfördes 1947, varigenom pastorerna vid svenska församlingar i utlandet tillförsäkrades pensionsrätt.

Härmed torde jag ha besvarat de i interpellationen framställda frågorna.

Herr WISTRAND: Herr talman! Jag känner mig manad att rikta ett mycket varmt tack till herr statsrådet för ett svar, som i vissa avseenden är synnerligen uttömmande, och över huvud taget för den välvilliga inställning till utlandssvenskarnas problem, åt vilken svaret ger uttryck.

Man måste medgiva, att problemet om utlandssvenskarna i kulturarbete och deras förbindelser med hemlandet mindre kan skötas genom lagstiftning, vilken alltid måste bli mer eller mindre restriktiv, än genom generösa tolkningar av gällande bestämmelser. Inom vårt näringsliv

Ang. tillgodoräknande av tjänstgöring såsom svensk utlandslektor m. m.

har man sedan ganska lång tid tillbaka insett nödvändigheten av att visa generositet gentemot dem som ute i världen företrätt svenska intressen, och man har handlat i enlighet därmed. Jag erinrar i detta sammanhang särskilt om den stipendiefond för utlandssvenska barns skolgång, som exportföreningen upprättat och som på ett efterföljansvärt sätt ger uttryck åt en berättigad uppskattning av utlandssvenskarnas insatser, samtidigt som den är ett uttryck för en riktig uppfattning om skolfrågornas oerhörda betydelse för våra utlandssvenskar. Det är faktiskt så, att problemet med barnens skolgång ofta är ett verkligt avgörande problem för unga familjer i utlandstjänst.

Ehuru jag kanske i min interpellation endast mera flyktigt berörde denna fråga om skolmöjligheterna, vill jag något uppehålla mig vid den frågan nu. Statsrådet omförmåler den välvilja, som visats vid behandlingen av ansökningar om statsbidrag till svenska skolor i utlandet, och jag vill på intet sätt förringa denna välvilja. Det förtjänar emellertid att nämnas, att den enskilda organisation, som på detta område utfört en synnerligen gagnelig gärning — Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet — i flera fall dels fått ikläda sig pionjärkostnaderna och dels fått fylla ut statsbidrag, som inte ha visat sig tillräckliga. Jag skulle nog vilja uttrycka en önskan, att det kunde komma därhän, att man från det allmännas sida icke endast passivt avvaktade framställningar om bidrag till svenska skolor i utlandet, utan också läte vår representation i främmande länder få den uppfattningen, att man med välvilja komme att behandla framställningar om en ytterligare utbyggnad av skolorna och att man i dessas tillkomst såge ett betydelsefullt medel för hävdandet av svensk kultur i utlandet. Dessa små utlandsskolor äro förhållandevis billiga och ge på lågstadiet den säkerligen bästa lösningen av det utlandssvenska skolproblemet. Alldeles säkert är, att man genom deras existens räddar ett icke obetydligt antal svenskfödda barn åt svenskt kulturmedvetande

och ger dem en önskan att bevara sin svenska nationalitet.

I några fall ha, om jag inte är fel undermåttad, ansökningar om rätt att anställa realexamen ingivits av svenska utlandsskolor, som åtminstone själva ha ansett sig väl skickade att anställa sådan examen. Enligt vad jag fått uppgivet skulle man av formella skäl hava avslagit dessa ansökningar. Jag frågar mig, om man inte med litet god vilja hade kunnat finna lösningar, som hade kunnat tillfredsställa både å ena sidan det självklara kravet på nödig kontroll och å andra sidan hänsynen till dessa svenska barns förhoppningar att, ehuru de leva långt ifrån Sverige, dock kunna avlägga en i hemlandet användbar svensk examen.

För skolgång på högre stadium måste man räkna med stipendier, som kunna göra det möjligt även för barn till mindre välsituerade att resa hem till Sverige och där fortsätta sin utbildning. Såvitt jag förstår är utlandssvenskarnas skolproblem i detta avseende en fullkomlig parallell till landsbygdens skolfråga. Utlandssvenskarna kunna givetvis icke göra anspråk på en särskilt gynnad ställning, men man skulle ju önska, att begåvad svensk ungdom i utlandet finge minst samma möjligheter att erhålla ekonomisk hjälp till studierna som vi nu ha gått in för att ge landsbygdens begåvningar. Det gäller i båda fallen närmast att ge hjälp till täckning av inackorderingskostnader. Man skulle möjligen vidare för utlandssvenskarnas del kunna tänka sig vissa specialbestämmelser, så att icke de barn ställas utanför, vilkas föräldrar av praktiska hänsyn måste avstå från sitt svenska medborgarskap.

Till frågan om utlandslektorernas ställning efter hemkomsten vill jag bara säga, att jag beklagar att det är omöjligt att införa generella regler. Jag böjer mig för vad herr statsrådet i det fallet har anfört, men jag kan inte undgå att känna faktum en smula bittert. Utlandslektorerna ha ju faktiskt genom det nya avlöningsreglementet fått en i så måtto försämrad ställning, som en tidigare generell rätt ersatts med möjligheter till dis-

Ang. tillgodoräknande av tjänstgöring såsom svensk utlandslektor m. m.

pens. Detta gäller såväl lönetursrätten som pensionsrätten. Jag kan i den situationen inte göra någonting annat än understryka vad jag tyckte mig kunna utläsa ur statsrådets svar, nämligen att man från hans sida hade att vänta en generös och vidsynt tillämpning av de dispensbestämmelser som finnas.

Att vi få ut vår bästa ungdom som representanter och propagandister för svensk kultur vid främmande länders universitet är otvivelaktigt ett mycket viktigt svenskt kulturintresse, och systemet är också i hög grad nyttigt för kulturlivet här hemma. Dessa ungdomar, som några år få leva med i ett främmande lands akademiska miljö, måste få en vidgad överblick över tingen, och mången gång kan säkert deras utlandsvistelse ge impulser, som kunna bli befruktande för vårt eget lands kulturliv. Jag ser i institutionen med unga universitetslektorer ett medel att främja verkligt kulturutbyte, samtidigt som den ger oss möjlighet att göra vår stämna hörd inom tongivande kulturella kretsar i viktiga kulturländer.

Det torde vara ett faktum, att det stora flertalet utlandslektorer icke ha genomgått provårstjänstgöring. En viss kontroll på deras kompetens har man emellertid i det förhållandet, att för närvarande praktiskt taget alla utlandslektorer före utsändandet godkännas av Svenska institutets lektoratsnämnd, där även skolöverstyrelsen är representerad. Jag vågar därför ifrågasätta, om man inte på denna punkt i någon mån skulle kunna ge efter på de stränga bestämmelserna.

För utlandspräster är problemet i långt mindre utsträckning formellt. Man torde egentligen icke ha några som helst möjligheter att förbättra deras ställning genom författningsändringar, utom vad som behövs är framför allt hänsyn till den krävande arten av deras utlandstjänstgöring. Jag erinrar mig i detta sammanhang åtminstone två fall, då förfarna och utomordentligt förnämliga svenska utlandspräster icke kommit i åtanke vid tillsättningen av prästerliga tjänster i

Sverige, vilka de hade sökt och på vilka de hoppats kunna göra anspråk. Båda hade bakom sig långvarig tjänstgöring i stora utlandsförsamlingar med oerhört krävande sociala och religiösa uppgifter. I båda fallen föredrogos vid utnämningarna andra prästmän, visserligen i och för sig förtjänta, men, jag tror jag vågar säga det, utan motsvarande meriter. Det skulle naturligtvis icke falla mig in att kritisera någon av dessa utnämningar i och för sig. Jag bara framhåller, att i dessa exempel en tendens att undervärdera utlandstjänsten kommit fram. En prästman som ett flertal år ägnar sina krafter åt utlandsförsamlingar eller uppgifter inom sjömansvården har inte samma möjlighet som en hemmapräst att göra sig känd och avhållen och få sitt rykte befast i den församling, dit han söker. Han kommer därför vid prästval i ett sämre läge än sina medsökande. Därtill borde enligt min uppfattning Kungl. Maj:t taga den allra största hänsyn i de fall, då utnämningssrätten tillkommer Kungl. Maj:t.

Det finns en serie andra problem som skulle kunna aktualiseras i detta sammanhang. Jag erinrar om rätten att räkna tjänsteår för svenska lärare och lärarinnor vid lägre svenska skolor i utlandet. Likaledes skulle man kunna knyta reflexioner till isolerade fall inom lärda verk, där kanske icke tillräcklig hänsyn tagits till utlandserfarenheten.

Det väsentliga är emellertid att den mentalitet blir utslagsgivande, som jag har tyckt mig spåra i herr statsrådets svar och som innebär, att man ådagalägger en riktig uppskattning av utlandstjänstens värde och har förståelse för utlandssvenskarnas speciella problem. Jag tror att utlandstjänsten för svenskar i och för sig är så pass tung och svår, att dess utövare, om de måste känna ångslan att bli förgätna när det gäller att komma åter till hemlandet, många gånger få en känsla av isolering och missmod, som det är en skyldighet för oss här hemma att på allt sätt försöka motverka.

Ang. tillgodoräknande av tjänstgöring såsom svensk utlandslektor m. m.

Herr statsrådet WEIJNE: Herr talman! Jag är i det något egendomliga läget, att jag besvarar en interpellation, som kanske mindre rör mitt eget departement än finansdepartementet och som dessutom bland annat berör de kyrkliga ärendena, som ju inom ecklesiastikdepartementet handläggas av ett annat statsråd.

Emellertid berör interpellationen även några ärenden, som jag har att handlägga, och jag tror att det egentligen inte finns någon större skillnad mellan interpellantens och min uppfattning; vi anse nog båda två, att man skall ta all möjlig hänsyn till utlandssvenskarna både när det gäller lönetursrätt och när det gäller möjligheterna till anställning i hemlandet.

Jag skall tillåta mig att säga ett par ord just om möjligheterna till anställning efter hemkomsten. Om första kammarens sekreterare inte nödgade sitta tyst och bara lyssna, utan själv finge deltaga i debatten, så skulle han ifrån sin rika erfarenhet kunna nämna åtskilliga fall, där Kungl. Maj:t vid tredje-gångstillsättning har utnämnt en präst ifrån utlandssvensk tjänst, ofta emot församlingens vilja. Jag skulle tro att det inte skulle vara så svårt att finna mer än en riksdagsman, som i den frågan hade en uppfattning rakt motsatt herr Wistrands och som vore villig att i en interpellation ge uttryck åt den mening, att Kungl. Maj:t vid placering av utlandspräster ofta inte tillräckligt har brytt sig om vad församlingarna ha tyckt.

Jag minns till exempel ett fall i min tidigare hemstad, där församlingen tämligen enhälligt ville ha en komminister i pastoratet utnämnd, men där Kungl. Maj:t i stället utnämnde en annan präst — en mycket förtjänt man, som säkerligen numera är i hög grad uppskattad i församlingen — som hade tjänstgjort såsom svensk präst i utlandet. Det finns också tillfällen, då Kungl. Maj:t har intagit en annan ställning. Vi hade ett fall — jag skall inte nämna några namn, men det var i en församling som inte ligger så värst långt härifrån — där det

ansågs vara så självskrivet att en komminister i församlingen skulle ha kyrkoherdetjänsten, att till en början ingen annan sökte den, och där det var en mycket stark uppslutning omkring denne komminister. Senare sökte emellertid utom förslaget en utlandspräst. I det fallet ansåg sig Kungl. Maj:t böra ta hänsyn till församlingens uttryckta önskan, och församlingen fick som den ville.

Jag tror att man här liksom i alla andra fall får se på det individuella fallet och inte får ställa upp några generella regler. Jag anser inte, att en utlandspräst utan vidare skall vara berättigad till just den tjänst han vill ha, men jag tycker å andra sidan, att det bör tas den allra största hänsyn till de insatser vederbörande har gjort utanför landet och att han bör placeras om det finns möjlighet.

Jag kan nämna ett annat fall, där vi ha tillgodosett en utlandssvensks önskemål på det sättet. Vid svenska skolan i Berlin var det en folkskollärarinna, som önskade komma tillbaka till Sverige. Hon placerades av Kungl. Maj:t vid Stockholms folkskolor, dit hon hade önskat komma, och hon fick en tjänst utan att behöva tävla om den i vanlig ordning.

Jag tror följaktligen, att man, om man undersöker Kungl. Maj:ts ställningstagande i olika fall och med olika chefer för ecklesiastikdepartementet, kan konstatera, att det inte har saknats välvilja mot svenskar som ha skött officiell tjänst i utlandet och där gjort sitt land nytta.

Jag kommer nu till lönebestämmelserna. Om man särskilt tänker på utlandslektorerna ligger det ju snubblande nära till hands att säga: Varför skulle vi inte kunna räkna deras utlandsår som tjänsteår och rent automatiskt låta vederbörande börja i en löneklass, som är högre än den lägsta, när de tillträda en tjänst? Men även om man ömmar för utlandslektorerna får man komma ihåg, att det finns en hel rad av andra tjänstemän, som ha tjänstgjort på områden, där vederbörande inte automatiskt äro berättigade till löneklassuppflyttning, när de komma i statens tjänst, men som kunna

Ang. tillgodoräknande av tjänstgöring såsom svensk utlandslektor m. m.

ställa starka krav på en sådan förmån. Jag skulle tro att den ärade interpellanten har ett visst intresse för de många privatskolor, som finnas här i Sverige och som utan tvekan ha en betydelsefull uppgift. En hel rad av lärarinnor från dessa privatskolors förberedande klasser ha övergått i folkskolans tjänst, och därvid har man från fall till fall fått bedöma hur de skola placeras i löneskalan. Med hänsyn till den försiktighet, som statsutskottet ådagalägger, är jag inte säker på att riksdagen skulle vara beredd att härvidlag införa några generella bestämmelser. Vi ha också frågan om do-centerna, vilka ofta övergå till lektorsanställning, och det finns också många andra problem, som man i det sammanhanget inte kommer förbi.

Så skulle jag också vilja säga ett par ord om skolgången för utlandssvenskars barn. Man kan säga att det är ett dubbelsidigt problem. Det är fråga dels om skolgången ute i det främmande landet och dels om skolgång i hemlandet. När herr Wistrand säger, att man har förvägrat svenska skolor i utlandet rätt att anställa realexamen, så kan jag varken bekräfta eller bestrida hans påstående. Jag kan bara konstatera, att jag själv aldrig har haft med något sådant fall att göra, men det hindrar naturligtvis inte att sådant kan ha förekommit. Jag kan emellertid därför inte ge mig in på den saken.

Däremot vågar jag säga, att såvitt jag har kunnat erinra mig har statsbidrag aldrig vägrats en svensk skola i utlandet. Jag har haft att göra med sådana frågor både i skolöverstyrelsen och som departementschef, och i alla de fall jag känner till ha vederbörande skolor fått statsbidrag. Nu ha dessa statsbidrag inte täckt kostnaderna till hundra procent, utan en mindre del har fått täckas av intressenterna, men det är ju vad som praktiskt taget alltid sker när det gäller statsbidrag; man kan säga, att i det förhållandet, att intressenterna få betala en del, ligger en garanti för att skolan är av behovet påkallad och fyller en uppgift.

När det gäller det fall, där barnet skall gå i skola i Sverige — och det inträffar

praktiskt taget alltid när det är fråga om studier vid realskola och ännu mera när det är fråga om gymnasiestudier — kunde ett sådant barn tidigare inte erhålla några som helst statliga förmåner. För några år sedan införde emellertid riksdagen ett slags stipendier, som voro avsedda för landsbygdens ungdom och som herr Wistrand här nämnde. Bestämmelserna om dessa stipendier fingo dock en sådan utformning, att stipendierna inte ha blivit landsbygdsstipendier i in-skränkt mening, utan helt enkelt stipendier för ungdomar, som inte ha lämplig läroanstalt i sin hemort eller i dess omedelbara närhet. En pojke, som bara har realskola i sin hemort och som vill gå på gymnasium, kan följaktligen få detta avståndsstipendium, och detsamma gäller om han skall besöka vissa andra läroanstalter. När jag en gång förra året gjorde ett besök vid en av Sveriges största internatskolor, där ett mycket stort antal barn till utlandssvenskar studera, förde rektor den här frågan på tal och undrade, om inte också utlandssvenskarnas barn borde kunna få avståndsstipendier. Det är minst sagt oestriddigt att de ha mer än fem kilometer till sin skola, och det är detta avstånd som är gräns! Vi undersökte därför saken närmare och funno, att författningarna inte lade några hinder i vägen härför, även om man vid förarbetena till bestämmelsernas utformning knappast hade tänkt på utlandssvenskarnas barn, och numera få utlandssvenskarnas barn stipendier på samma sätt som landsbygdens barn, d. v. s. de få oavsett föräldrarnas ekonomiska ställning ett grundstipendium på 500 kronor och kunna därutöver få behovsstipendium, om de äro berättigade till det.

Jag har, herr talman, velat komplettera mitt första anförande med vad jag nu har sagt.

Herr WISTRAND: Herr talman! Jag vill understryka precis vad som herr statsrådet angav i slutet av sitt anförande, och jag hoppas att han inte tog mitt anförande som något slags polemik emot

honom. Det var tvärtom tillkommet utslutande i syfte att fästa uppmärksamheten på vissa frågor, som kanske inte hade behandlats alldeles uttömmande i interpellationssvaret.

Den största behållningen jag har fått av svaret — utom naturligtvis den känsla av allmän välvilja, som jag är övertygad om att det är berättigat att hysa när det gäller statsrådets inställning till dessa frågor — är emellertid att man numera inom ecklesiastikdepartementet kommit till den uppfattning, att de s. k. landsbygdsskipendierna också kunna komma utlandssvenskars barn till del. Det har faktiskt varit okänt för mig och torde vara okänt även för många utlandssvenskar. Jag tror att det är ett mycket värdefullt resultat av denna interpellationsdebatt, om medvetandet om denna möjlighet till ekonomisk lättnad kan vinna en allmän spridning bland utlandssvenskarna.

Om ökad import av hönsfoder m. m.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet STRÄNG, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Karl Perssons interpellation om ökad import av hönsfoder m. m., och nu yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Karl Persson i en till mig riktad interpellation framställt frågan, huruvida jag anser det möjligt att öka importen av hönsfoder och minska importen av ägg i motsvarande grad och om jag i så fall är villig medverka till en sådan omläggning av importen. Till svar härå får jag anföra följande.

Efter den nedgång, som ägde rum under kriget, har äggproduktionen under de senaste åren ånyo ökats. År 1946 beräknas densamma ha uppgått till omkring 60 000 ton, vilket ungefär motsvarar årsproduktionen omedelbart före kriget. Under år 1947 beräknas äggproduktionen ha stigit till drygt 65 000 ton. Trots den betydande stegringen under de senaste åren har produktionen emel-

lertid visat sig icke motsvara efterfrågan under vissa delar av året. Sistförflutna vinterhalvår blev det sålunda nödvändigt att tillgripa en normalprissättning för att hindra äggpriserna att stiga utöver den nivå, som förutsatts i uppgörelsen om jordbrukspriserna för året 1947/48. I dylika bristsituationer har man helt naturligt också sökt att så långt möjligt genom import täcka underskottet och därigenom minska spänningen mellan tillgång och efterfrågan.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att import av ägg icke är någon krisföreteelse. Tvärtom har en viss import av ägg normalt brukat äga rum i bristsituationer, framför allt vid påsken och på hösten.

År 1946 uppgick importen av ägg till 4 400 ton, därav större delen under andra halvåret. År 1947 stannade importen vid omkring 2 000 ton, trots att fodersituationen detta år väsentligt försämrades. En del av den import, som skedde år 1947, hade för övrigt planerats redan föregående år. Under andra halvåret 1947 uppgick importen endast till 960 ton, till övervägande delen konserverade ägg.

Den starka begränsningen av äggimporten under den normala underskottsperioden 1947 berodde på svårigheterna att köpa ägg mot betalning i s. k. mjukvaluta. All import av ägg sker nämligen numera mot betalning i mjukvaluta.

Detta förhållande innebär, att vi icke, såsom interpellanten föreställer sig, utan vidare kunna utbyta import av ägg mot import av fodermedel. För foderveror kräves nämligen i allmänhet betalning i s. k. hårdvaluta, även om det i år varit möjligt att köpa ganska betydande kvantiteter majs mot mjukvaluta. Härtill kommer att de flesta foderveror, däribland majs, äro föremål för en internationell handelsreglering. Den viktigaste av de foderveror, som äro undantagna från denna, är kli, men detta varuslag har å andra sidan endast kunnat köpas mot hårdvaluta. På grund av foderbristen ha likväl betydande kvantiteter kli måst importeras. Under konsumtionsåret 1947/48 kan importen av kli sålunda beräknas

Om ökad import av hönsfoder m. m.

uppgå till omkring 150 000 ton. Större delen av denna kvantitet har emellertid måst tagas i anspråk för tilldelningen till mjölk- och fläskproduktionen. Tilldelningarna av kli till fjäderfån samt för tillverkning av hönsfoderblandningar ha under tiden 1 september 1947—30 april 1948 uppgått till omkring 13 000 ton.

Jag vill alltså understryka, att importen av ägg icke konkurrerat med importen av fodermedel. Så blir icke heller fallet i fortsättningen. För det första sker importen av ägg från länder, som icke ha några fodervaror att avstå. För det andra betalas äggimporten icke, såsom huvudparten av fodermedelimporten, med hårda valutor eller med därmed jämförliga exportvaror. Vi måste dessutom i detta fall, på samma sätt som i allmänhet vid bedömningen av den svenska importens sammansättning, taga hänsyn till att vi icke alltid för de skiftande svenska exportvarorna kunna erhålla uteslutande de produkter, som vi allra helst skulle vilja ha, utan att vi dessutom i viss utsträckning måste acceptera andra varuslag, som vederbörande land kan ställa till förfogande.

I detta sammanhang vill jag också nämna, att interpellantens jämförelse mellan priserna på importerade fodervaror och importerade ägg tarvar en justering. Enligt interpellantens uppgift skulle nämligen det importfoder, som kräves för produktion av en viss kvantitet ägg, kosta ungefär hälften av vad samma kvantitet importägg kostar. Vid medelgoda avkastningsförhållanden (110 å 115 ägg per år och höna) åtgår emellertid för produktion av ett kilogram ägg mellan 5,5 och 6 foderenheter, motsvarande 6 å 6,5 kilogram spannmål, kli och andra kraftfodermedel. Importpriset för majs och kli kan genomsnittligt angivas till omkring 40 öre per foderenhet. Enbart foderkostnaden för produktionen av 1 kilogram ägg på importfoder skulle sålunda uppgå till omkring 2 kronor 30 öre, alltså väsentligt mer än hälften av de 3 kronor, som genomsnittligt betalats för importäggen per kilogram.

Huruvida och i vad mån det även i

år blir nödvändigt att importera ägg, är ännu för tidigt att uttala sig om med hänsyn till ovissheten både om produktionens storlek och om det relativt höga prisets återverkan på konsumtionen. Sannolikheten talar emellertid för att det även i höst blir svårt att tillgodose behovet av ägg inom ramen för de priser man räknat med i jordbrukskalkylen. För att kunna möta en eventuell brist-situation ha emellertid möjligheter öppnats att komplettera den inhemska produktionen med import främst från Danmark och Nederländerna. Dessa importmöjligheter äro åtskilligt större än under fjolåret.

Även om möjligheterna för den fortsatta importen av fodermedel är det ännu för tidigt att uttala sig. Självfallet kommer importens omfattning att i hög grad bli beroende av såväl det internationella som det inhemska skördeutfallet. Såvitt nu kan bedömas, torde — även om de internationella tilldelningsbestäm-melserna vid gynnsammare skörd i världen uppmjukas — fodervaror under någon tid framåt kunna köpas allenast mot betalning i hårda valutor, eller vid import från mjukvalutaländer, mot svenska motprestationer i form av värdefull svensk export.

Sammanfattningsvis kan alltså sägas, att den import av ägg, som sker i brist-situationer, icke på något sätt påverkar importen av fodervaror. Så långt de internationella regleringarna och våra valutatillgångar medgiva, söka vi tillgodose jordbrukets behov av importerat foder. Skulle emellertid importen av fodervaror mot förmodan kunna ökas, synes det ur försörjningssynpunkt angeläget att i första hand disponera de ökade foderkvantiteterna för produktion av fläsk och mjölk, som näringsmässigt ge större utbyte än äggproduktionen. Beaktas må ock i detta sammanhang, att de direkta fodertilldelningarna till höns för närvarande uppgå till 55 000 å 60 000 ton per år och att hönsen totalt torde konsumera per år icke mindre än 250 000 å 300 000 ton spannmål och därmed likvärdiga produkter såsom fiskmjöl och dylikt.

Om ökad import av hönsfoder m. m.

Herr PERSSON, KARL: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen.

Jag kan emellertid inte underlåta att beklaga, att statsrådet inte ser stor möjlighet att genom ökad foderimport underlätta den svenska äggproduktionen. Statsrådet tycks dela chefen för livsmedelskommissionens utrikessektion, doktor Widells, uppfattning, att det är möjligt och även lämpligt att i stället utnyttja möjligheterna till äggimport, vilka — jag citerar — i år äro »åtskilligt större än under fjolåret».

Att ägg kunna importeras mot betalning i mjuka valutor, under det att import av fodervaror kräver s. k. hårda valutor, har väl knappast längre någon betydelse, sedan vår ekonomi har kommit så långt i utförsbacken, att förhållandena äro nära nog lika krisartade i fråga om vår tillgång till de mjuka valutorna som i fråga om tillgången till de valutor, vilka äro bundna vid guldet. Till denna utveckling av den ekonomiska politiken ha naturligtvis många orsaker bidragit, bland andra den, att den svenska produktionen i många fall inte har kunnat bedrivas rationellt, då den över allt har haft statens tunga och i de flesta fall även oformliga hand över sig. Ett närliggande exempel härpå är just att foder-tilldelningen för äggproduktionen varit så liten och ojämn, att större delen av fodret har gått åt till att hålla hönsen vid liv, medan endast en mycken liten del har blivit över till produktionsfoder. Och så har den bristande äggproduktionen måst ersättas med import, som — jag vidhåller det — kostar dubbelt så mycket som foder till motsvarande produktion hade kostat om det hade kunnat importeras.

Det är nog alldeles riktigt som herr statsrådet säger, att vid så låg avkastning som för närvarande erhålles uppgår foderkostnaden till större delen av salupriset på äggen, men detta beror på att produktionen måste ske under så ogynnsamma förhållanden, som fallet är, i det att mängden produktionsfoder är allde-

les otillräcklig. Om äggproducenterna utöver den fodertilldelning, som har lämnats, hade fått använda importerat kli till hönsfoder, hade detta kli nästan i sin helhet kunnat utnyttjas som produktionsfoder och säkerligen lämnat minst så stor avkastning i form av ägg som jag har anfört i interpellationen.

En annan uppgift i statsrådets svar som kräver justering gäller priset på kli. Enligt importstatistiken har detta utgjort mellan 24 och 25 öre per kilogram, således per foderenhet endast cirka 30 öre. Kli har ju dessutom inte varit underkastat internationell handelsreglering och hade därför utan hinder av sådan kunnat importeras i större mängd.

Jag behöver endast tillägga, att kli är ett utmärkt hönsfoder, i synnerhet som komplement till annat foder. I fläskproduktionen är däremot kli så gott som odugligt. Skillnaden beror på olikheter i de anatomiska förhållandena hos svin och höns.

Att importen av ägg och flytande ägggula år 1946 uppgick till nära 14 miljoner kronors värde bevisar endast, att det svenska jordbruket det året gick miste om flera miljoner kronor i inkomst därför att det inte gick att importera hönsfoder i stället för ägg. Det förhållandet, att äggimporten år 1946 var ännu större än under fjolåret, berodde givetvis även därpå, att vår handelsbalans år 1946 ännu inte hade försämrats så långt, att valutaförhållandena voro avgörande för om äggimport kunde företagas eller ej. En annan bidragande orsak var naturligtvis, att hönsfodertilldelningen under sommaren 1946 var oerhört liten; till jordbruk med minst fem hektar åker lämnades ingen tilldelning alls.

Statsrådet säger, att den svenska äggproduktionen har ökat efter kriget och år 1946 uppgick till förkrigstidens nivå. Det är ju emellertid utan vidare klart, att det svenska folkhushållet nu behöver betydligt större kvantiteter ägg än det konsumerade före kriget; dels har det svenska samhället sedan dess vuxit med mer än en halv miljon invånare, och

Om ökad import av hönsfoder m. m.

dels har köpkraften ökats för de allra flesta.

Till slut är att anmärka, att äggproduktionen till sin största del är en småbrukets produktionsgren och som sådan inte bara bör vara strykpojken, utan åtminstone bör ges samma rum i den svenska produktionen som övriga näringsgrenar, i synnerhet som äggen utgöra ett för hela det svenska folkhushållet viktigt livsmedel. Om äggproduktionen inte ger fullt samma näringsutbyte per foderenhet som mjölkproduktionen eller fläskproduktionen, så utgöra ju äggen å andra sidan ett viktigt skydds-födoämne.

Jag är visst inte, som herr statsrådet vill göra gällande, blind för de svårigheter, som handelsavtal, valutaknapphet och internationella regleringar föra med sig. Jag är inte heller av den uppfattningen, att det hade varit bättre om de statliga regleringarna och ransoneringarna inte hade funnits, utan jag tror till och med, att statliga regleringar och ransoneringar ännu behövas på olika områden.

Som sammanfattning kan jag dock inte underlåta att säga, att det är ytterst viktigt att staten inte genom bristande framsynthet och samordning vid regleringarna vållar de olika näringsgrenarna större avbräck än som är nödvändigt. Detta är viktigt inte minst för att staten skall kunna upprätthålla sin respekt och sin auktoritet. Vid regleringen av äggproduktionen och äggimporten har det brutit åtskilligt härvidlag.

Föredrogos och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 293, angående godkännande av varuutbytesöverenskommelse mellan Sverige och Schweiz m. m.; samt

nr 294, angående godkännande av protokoll rörande handeln mellan Sverige och Förenta staternas—Storbritanniens ockupationszoner i Tyskland.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 427, av herr *Lindström* m. fl.,
nr 428, av herr *Johannesson*, och
nr 429, av herr *Ericsson*, *Carl Eric*,
m. fl.,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till sjuarbetstidslag.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 430, av herr *Elofsson*, *Gustaf*, m. fl.,
i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; samt

nr 431, av herr *Andersson*, *Lars*, och herr *Näsgård*, i samma ämne.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 282 och 295.

Herr *Mannerskantz* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 432, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående subventionering av införseln av vissa varor m. m.

Motionen bordlades.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av 17—20, 22, 96 och 101 §§ regeringsformen;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i regeringsformen m. m. i vad den avser ändrad lydelse av § 110 regeringsformen;

nr 27, i anledning av väckt motion angående åtgärder för stärkande av den riksdagens kontrollmakt, som beröres i §§ 105, 106 och 107 regeringsformen;

nr 28, i anledning av väckt motion angående ändring av bestämmelserna om fastställande av ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande; samt

nr 29, i anledning av väckt motion angående tillämpningen av lagen rörande ny indelning av riket i borgerliga kommuner;

statsutskottets utlåtanden:

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap m. m.;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal rörande Stockholms och Göteborgs högskolors framtida ställning m. m.;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till universitetssjukhusen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en arbetarskyddsstyrelse och förstärkning av yrkesinspektionen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1948/49 till riksförsäkringsanstalten jämte i ämnet väckt motion;

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneklassplacering av viss personal, som övergått i statens järnvägars tjänst i samband med statsförvärv av enskild järnväg;

nr 152, i anledning av väckt motion om utredning angående formen för avgörande av frågor rörande kommunikationsverkens taxor;

nr 153, i anledning av riksdagens år 1947 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden den 1 juli 1946—den 30 juni 1947 jämte vissa motioner;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1948/49 till särskilda barnbidrag till ånkors och invaliders barn m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 155, i anledning av väckt motion om ändring i villkoren för statens bostättningslån;

nr 156, i anledning av väckt motion angående medgivande i vissa fall av statsbidrag till ny- och ombyggnad av ålderdomshem;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1948/49 till kommittéer och utredningar genom sakkunniga under femte och elfte huvudtitlarna jämte i ämnet väckta motioner;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om upphörande av statistiska tabellkommissionens verksamhet; samt

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den allmänna bostadspolitikens organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernärningen i riket m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 52, i anledning av väckta motioner om en särskild varuskatt å importerad frukt;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgift m. m.;

nr 54, i anledning av väckta motioner angående avskaffande av ortsavdragen; samt

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § 3 mom. och 4 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 43, angående utgivande av en uppsyningskrift om riksdagens arbetsformer m. m.;

nr 44, angående regleringen för budgetåret 1948/49 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker, m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i strafflagen, m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny strafflagstiftning för krigsmakten, dels ock i dessa ämnen väckta motioner;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till kyrkolagen, m. m.;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till militär rättegångslag, m. m.;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 kap. 7 § rättegångsbalken m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av väckt motion om viss reglerande lagstiftning beträffande bil- och busslinjer;

nr 42, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser rörande ersättning i vissa fall enligt förordningen den 18 juni 1927 (nr 234) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.; samt

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning

om fortsatt giltighet av förordningen den 30 juni 1943 (nr 449) angående dyrtidstillägg åt vissa ersättningstagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stödåtgärder för maskinhållningen inom jordbruket jämte i ämnet väckt motion;

nr 52, i anledning av väckt motion om statsbidrag till gäldande av vissa kostnader för en lagaskiftesförrättning å fastigheten Kypasjärv 5^a i Överkalix socken;

nr 53, i anledning av väckta motioner om anslag till fraktlindring för frukt till Norrbottens och Västerbottens län;

nr 54, i anledning av väckt motion angående reglering av rätten att hålla grindar över enskild väg till vilken statsbidrag utgår;

nr 55, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 21 § lagen om vägnämnder och länsvägnämnder;

nr 56, i anledning av väckt motion om viss ändring i 55 § lagen om allmänna vägar;

nr 57, i anledning av väckta motioner om anslag till bestridande av fraktkostnader för stenbrytningsaggregat;

nr 58, i anledning av väckta motioner om anslag till stationerande av bevakningsfartyg för sillfisket vid Island; samt

nr 59, i anledning av väckta motioner angående anvisande av medel för utlämnande av räntefritt lån till byggande av ett försöksfartyg lämpligt för västkustens islandsfiske.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.59 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 15 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollen för den 8 och den 9 innevarande månad.

Upplästes ett till kammaren inkommet dödsbevis av följande lydelse:

Dahlström, Karl Herman, född 27 april 1877, yrke: riksdagsman, civilstånd: gift, boende: Knäppinge, Sparreholm, förs. Hyltinge, kommun Hyltinge, län Södermanlands, har enligt vad jag själv känner avlidit på länslasarettet i Flen 12 juni 1948 kl. 2.50, och enligt min uppfattning var huvuddödsorsaken Nephritis acuta, nomenkl nr 5 000, bidragande dödsorsak: Uraemia.

Flen 12 juni 1948.

H. Lundberg,
lasarettsläkare.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkareintyg får jag härmed vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsgöromål från och med i morgon, den 14 dennes, till och med den 3 nästkommande juli, med skyldighet för mig att återinträda i arbete tidigare, om min hälsa så tillåter.

Lasarettet, Lund den 13 juni 1948.

Ivar Ekströmer.

Att riksdagsman *Ivar Ekströmer* intagits på öronkliniken i Lund för oundgängligen nödvändig operation och är till följd därav oförmögen att delta i

riksdagsarbetet under ca 3 veckor intygas.

Lund den 12 juni 1948.

Gösta Dohlman.
Professor.

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 278, angående val av fullmäktige i riksbanken och suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank; samt nr 284, angående val av fullmäktige i riksgäldskontoret samt suppleanter för fullmäktige i samma kontor;

dels ock till riksdagens förordnanden: nr 279, för riksbanksdirektören Ivar Rooth att vara fullmäktig i riksbanken; nr 280, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Allan Andersson i Tungelsta att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 281, för ledamoten av riksdagens första kammare herr John Helmer Bergvall att vara suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 282, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Olof Andersson i Malmö att vara suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 283, för filosofie licentiaten Henrik Åkerlund att vara suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 285, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Ernst Gustaf Eugén Eriksson i Stockholm att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 286, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Axel Wilhelm Strand att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

Ang. tandteknikernas befogenhet.

nr 287, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Gunnar Falla att vara suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 288, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Gustaf Valdemar Nilsson i Kristinehamn att vara suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret; samt

nr 289, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Gustav Hjalmar Svensson i Grönvik att vara suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret.

Ang. tandteknikernas befogenhet.

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet MOSSBERG, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Lundqvists interpellation angående tandteknikernas befogenhet, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Lundqvist till mig riktat följande fråga:

Är herr statsrådet villig förordna sådan ändring i kungl. förordningen av den 18 juni 1861, att genom högsta domstolens utslag den 27 januari 1948 uppkomna hindret för tandtekniker att på tandläkares ansvar utföra arbeten i samma utsträckning som hittills varit vanligt, undanröjes?

Som svar får jag anföra följande. Behörigheten att i Sverige utöva verksamhet som tandläkare regleras av en författning av gammalt datum, nämligen den av interpellanten berörda ordningen den 18 juni 1861 för tandläkarkonstens utövning. Enligt 1 § i denna författning äro de förrättningar, som tillhöra tandläkarkonstens utövare — d. v. s. de legitimerade tandläkarna — för det första: rengöring, fyllning och utdragning av tänder, för det andra: förfärdigande och insättande av konstgjorda tänder samt för det tredje: behandling av tändernas och tandköttets sjukdomar.

Ursprungligen gällde enligt denna författning att tandläkare hade rätt att antaga lärling, som på vissa villkor och sedan han undergått prövning kunde an-

tagas till s. k. medhjälpare för att småningom efter fullbordad utbildning bli behörig att utöva verksamhet som tandläkare. Detta system med tandläkarutbildning hos de enskilda tandläkarna upphörde dock i och med att tandläkarinstitutet övertog denna utbildning.

Några bestämmelser om rätt för tandläkare att i sitt yrke anlita medhjälpare annat än i utbildningssyfte ha icke funnits. Emellertid anlita som bekant tandläkarna i sitt arbete tandtekniker och tandsköterskor. Tandteknikerna äro tandläkarnas tekniska biträden, vilka efter tandläkarnas anvisningar samt på modell utföra rent laboratoriemässiga arbetsmoment. Tandsköterskorna assistera tandläkarna vid beredandet av fyllnadsmedel, vid instrumentvården etc. Några bestämmelser, som reglera dessa yrkeskategoriers verksamhetsområden, äro icke utfärdade om man bortser från instruktionerna för befattningshavarna inom folktandvården och den militära tandvården. Varken i 1861 års ordning eller i senare utfärdade författningar kan man dock finna stöd för att medhjälparna inom privata tandvården skulle ha rätt att direkt på patient utföra sådana ingrepp som, enligt vad jag förut anför, höra till tandläkarkonsten.

I det av interpellanten åberopade rättsfallet fälldes två tandtekniker till ansvar för att de utfört »avtryckstagnung och inprovning av proteser och andra konstgjorda tänder» samt »borttagning av tandsten». Interpellanten synes mena att en ny princip införts genom högsta domstolens ifrågavarande avgörande och att genom denna princip tandteknikernas befogenhet begränsats i förhållande till vad man hittills ansett vara tillåtligt för dem. Så är dock icke fallet. Domstolsutslaget innebär endast ett fortsatt hävdande av hittills tillämpad rättspraxis. Redan tidigare har nämligen högsta domstolen — senast i utslag den 13 november 1935 — dömt efter liknande grunder som i detta fall.

Enligt vad jag under hand inhämtat är man inom medicinalstyrelsen f. n. sysselsatt med en omarbetning av de nu gäl-

Ang. nationalförlusten på grund av bensinhamstringen.

lande reglerna om tandläkarkonstens utövning. Därvid kommer givetvis även befogetheten för tandläkarnas medhjälpare under övervägande. Medicinalstyrelsens förslag torde komma att framläggas inom en nära framtid.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Jag ber att få uttala ett tack till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för svaret på min interpellation.

När jag tillät mig att interpellationsvägen ta upp detta spörsmål, skedde det främst på grund av den allvarliga brist på tandläkare, som har gjort sig särskilt kännbar inom folktandvården. Jag kan såsom exempel ta förhållandena inom det län, som jag har äran att representera, där vi ha haft att dras med mycket stora svårigheter att få tandläkare i tillräckligt antal för folktandvården. Väntetiden för patienterna har hela tiden varit mycket lång, och någon förbättring i det avseendet har i varje fall hittills inte kunnat förmärkas. Jag kan nämna, att vid vår tandvårdscentral i Södertälje är väntetiden för patienterna alltså omkring två år.

Att en sådan ordning, som säkerligen har sin motsvarighet på många andra platser ute i landet, inte kan anses tillfredsställande synes mig vara uppenbart, och därför ter det sig i mina ögon högeligen önskvärt, att man från det allmännas sida försöker att minska de nuvarande olägenheterna så långt detta nu rimligen kan ske. Därvid måste det såvitt jag förstår i allra första hand vara angeläget, att man utnyttjar det antal tandläkare, som över huvud taget finns, så effektivt som möjligt och att man därför bl. a. också gör det möjligt för de tandläkare, som så önska, att ha i sin tjänst väl utbildade tandtekniker, vilka, naturligtvis efter läkarens direkta anvisningar och under dennes ansvar, tillåtas utföra enklare tandvårdsarbete av mera rutinnässig karaktär.

När jag framställde min interpellation, hade jag också i tankarna det princip-

uttalande, som gjordes i en proposition vid 1946 års riksdag av dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet. Det var i propositionen nr 241, som gällde inrättandet av ett andra tandläkarinstitut. Jag har i min interpellation återgivit stora delar av detta statsrådsuttalande, och jag skall därför inte upprepa det här. Såvitt jag har kunnat läsa detta uttalande sammanfaller emellertid den uppfattning om tandteknikernas utnyttjande, som dåvarande ecklesiastikministern, d. v. s. nuvarande excellensen Erlander, gjorde i denna proposition, fullständigt med den uppfattning som jag har givit uttryck åt i min interpellation, och det är därför ganska naturligt, att när jag nu ånyo väckt frågan på tal jag hade väntat, att i interpellationssvaret finna ett något mera positivt uttalande i den förenämnda riktningen än vad som nu har skett. Interpellationssvaret lämnar tyvärr inte något besked alls om hur herr inrikesministern personligen ser på denna fråga.

Det gläder mig emellertid att, enligt vad som framgår av svaret, medicinalstyrelsen är sysselsatt med en överarbetning av de urgamla bestämmelserna på detta område, och jag hoppas att därvid de synpunkter, som jag har tillåtit mig framföra i interpellationen, också måtte bli åtminstone i någon mån beaktade. Med hänsyn till den rådande tandläkarbristen vill jag dessutom understryka önskvärdheten av att denna överarbetning sker med all möjlig skyndsamhet, på det att en bättring så snart som möjligt skall kunna åstadkommas.

Ang. nationalförlusten på grund av bensinhamstringen.

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Lundgren* till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet framställt en så lydande fråga: »Till vilket belopp uppskattar herr statsrådet nationalförlusten på grund av den bensinhamstring, som ägt rum i samband med tillkännagivandet av planerna på bensinransoneringen och på höjningen av bensinskatten?»

Ang. nationalförlusten på grund av bensinhamstringen.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet STRÄNG, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara nämnda fråga, och nu yttrade: Herr talman! Herr Lundgren har frågat mig till vilket belopp jag uppskattar nationalförlusten på grund av den bensinhamstring, som ägt rum i samband med tillkännagivandet av planerna på bensinransoneringen och på höjningen av bensinskatten.

Till svar härå får jag anföra följande. Jag har tidigare vid ett flertal tillfällen i riksdagen i detalj redogjort för de förhållanden, som varit förknippade med offentligheten kring bensinransoneringen och varför det icke varit möjligt att genomföra densamma tidigare än som skett. I mitt svar på herr Petréns interpellation i denna fråga uppgav jag, att hamstringsköpen torde omfatta högst 14 000 m³ bensin och att, om man utginge från den kvantitet bensin, som efter beslagets ikraftträdande skulle ha stått till bilismens förfogande, den överförbrukning som då föreläge kunde uppskattas till 30 000 m³. Dessa kvantiteter bensin komma givetvis till övervägande del att användas för trafikändamål och övrig normal drift. Hur stor del av hamstringsköpen, som skett från nyttrafikens eller från den s. k. nöjesbilismens sida, finns självfallet ingen möjlighet att bedöma. Om man anser, att nöjeskörning ur nationalekonomisk synpunkt i dag icke är önskvärd, skulle det kunna göras gällande att den bensin, som hamstrats härför, innebär en nationalförlust. Bensinransoneringen är emellertid — i enlighet med den ståndpunkt riksdagen intagit — utformad på det sättet, att samtliga motorfordonsägare erhålla bensintilldelning, varför ett resonemang som detta icke är hållbart. Jag vill ej heller påstå, att frågeställaren haft dessa synpunkter i tankarna, då han ställde sin fråga. Det av frågeställaren väckta spörsmålet synes mig möjligen ha den innebörden, att han önskar få reda på de förluster, som uppstått på grund av att den hamstrade bensinen icke förvarats på ändamålsenligt sätt. De brist-

fälliga lagringsanordningarna beträffande den hamstrade bensinen ha givetvis medfört förluster i form av spill och avdunstning m. m. varjämte denna bensin kan ha förorsakat eller förvärrat enstaka eldsvådor. Att göra en uppskattning av härigenom uppkomna förluster är emellertid icke ens gissningsvis möjligt.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Jag anhåller att till statsrådet få framföra mitt tack för det lämnade svaret och för att detta svar kommit så snabbt.

Jag syftade med min fråga, såsom herr statsrådet också antydde, närmast på den förlust, som uppkommer på grund av att den hamstrade bensinen är otillfredsställande förvarad. Vi äro ju alla överens om att den hamstring, som kom till stånd på grund av det sätt, varpå bensinransoneringen infördes och genomfördes, är utomordentligt beklaglig. Det är naturligtvis också beklagligt, att bensin skall förstöras på grund av otillfredsställande förvaring och att den skall på grund därav i vissa fall orsaka skador.

Jag förstår att det är svårt att uppskatta den förlust, som uppstår på grund av en otillfredsställande hamstring, men jag förmodar, att det är en icke obetydlig mängd bensin som på detta sätt inte kommer folkhushållet till del.

Jag ber med dessa ord att få framföra mitt tack till statsrådet för det lämnade svaret.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 282, angående ersättning till statstjänstemän m. fl. för vissa under vistelse utom riket uppkomna förluster.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 295, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Mannerskantz* m. fl. väckta motionen, nr 432, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående subventionering av införseln av vissa varor m. m.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 25—29, statsutskottets utlåtanden nr 145—159, bevillningsutskottets betänkanden nr 51—55, bankoutskottets utlåtanden nr 43—46, första lagutskottets utlåtanden nr 39—43, andra lagutskottets utlåtanden nr 41—44 och jordbruksutskottets utlåtanden nr 51—59.

På framställning av herr talmannen beslöts att konstitutionsutskottets utlåtanden nr 25 och 26 skulle på föredrag-

ningslistan för nästa sammanträde uppföras näst efter första lagutskottets utlåtande nr 43.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 433, av herr *Björck* m. fl.,

nr 434, av herrar *Björck* och *Osvald*, samt

nr 435, av herr *Andrén* m. fl.,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.20 eftermidagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Torsdagen den 17 juni förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN erhöjll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Enligt ett från utrikesdepartementet ingånget meddelande firar Schweiz i år 100-årsminnet av sin konstitution. Minnet kommer att högtidlig-hållas i Bern den 19 och 20 juni, då parlamentet är samlat. Då det synes mig önskvårt och lämpligt att Sveriges riksdag på något sätt uppmärksammar detta jubileum, ber jag få föreslå, att kammaren ville uppdraga åt sin talman att, under förutsättning att andra kam-maren fattar ett liknande beslut, gemen-samt med andra kammarens talman av-sända ett lyckönskningstelegram till Schweiz parlament.

Vad herr förste vice talmannen sålund-a hemställt bifölls.

Föredrogos och hänvisades till jord-bruksutskottet nedannämnda motioner:
nr 433, av herr *Björck* m. fl.,
nr 434, av herrar *Björck* och *Osvald*,
samt
nr 435, av herr *Andrén* m. fl.,
alla i anledning av Kungl. Maj:ts pro-
position angående åtgärder i prisregle-
rande syfte på jordbrukets område.

Om stärkande av riksdagens kontrollmakt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskot-tets utlåtande nr 27, i anledning av väckt motion angående åtgärder för stärkande av den riksdagens kontrollmakt, som be-röres i §§ 105, 106 och 107 regerings-formen.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion,

nr 243, av herr *von Friesen*, hade hem-ställts, att riksdagen ville uppdraga åt riksgäldsfullmäktige att låta föranstalta om utredning angående åtgärder för stärkande av den riksdagens kontroll-makt, som berördes i regeringsformen §§ 105, 106 och 107.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att det i förevarande motion framstäl-l-da utredningsyrkandet ej måtte till nå-
gon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av, utom annan, herrar *Holmbäck* och *von Frie-sen*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman! Vid detta utlåtande av konstitutionsutskot-tet har jag låtit anteckna en blank re-servation.

Frågan om riksdagens kontrollmakt är vid innevarande riksdag uppe dels i förevarande utlåtande och dels genom en motion om ändringar rörande kon-
stitutionsutskottet, vilken är hänvisad till det särskilda utskott, som har att behandla riksdagens arbetsformer. Jag känner inte till arbetet inom det sär-skilda utskottet, men jag föreställer mig, att det vid sin prövning knappast kan komma att ägna frågan om riksdagens kontrollmakt mera ingående be-handling.

Dechargeförfarandet är, som alla kammarens ledamöter känna till, tek-niskt mycket svårt. Där sitta ej mindre än 20 personer för att besluta angående anmärkningar emot statsråden. Man borde givetvis vid behandlingen av en anmärkning mot ett statsråd tillämpa samma grundsatser som då det gäller ett domstolsförfarande, alltså fordra samma noggrannhet och skärpa som därvid iakttages, men av naturliga skäl

Om stärkande av riksdagens kontrollmakt.

kan man inte detta. Det tekniska förfarandet skulle bereda allt för stora svårigheter. Det har också visat sig, att under tidernas lopp konstitutionsutskottet har gjort åtskilliga anmärkningar, som kanske måste sägas bero på missstag. Litteraturen kring konstitutionsutskottet ger också vid handen, att dechargeförfarandet under många perioder varit föremål för mycket stark kritik, och jag tror att detta till mycket stor del beror på just de svårigheter som måste finnas vid ett förfarande sådant som detta.

För min del anser jag emellertid, att dechargeförfarandet bör fortsätta. Det är över huvud taget nyttigt med den granskning av protokollen som äger rum. Denna granskning är ett led i den offentlighetsprincip, som över huvud taget utmärker vår förvaltning, och det är också bra, att alla handlingar rörande regeringens förvaltning under ett helt år samlas hos en utomstående myndighet. Dessa handlingar kunna ge ett intresserat utskott många uppslag, som sedermera kunna framläggas av dess särskilda ledamöter i motionsform eller på annat sätt.

Enligt min uppfattning bör emellertid förfarandet läggas om så till vida, att vad utskottet påpekar icke längre kommer att framstå såsom anmärkningar emot Konungens statsråd, såsom det för närvarande gör. Att en dylik reform behövs är alldeles uppenbart, och det framgår också av det förhållandet, att någon anmälan till Konungen mot ett statsråd över huvud taget under de 140 år, som vår regeringsform har gällt, aldrig har kunnat äga rum.

Jag tycker för min del, att utskottet, då behandlingen av en fråga kan vara anmärkningsvärd eller då man av frågans behandling kan sluta sig till önskvärdheten av reformer i lagstiftning och dylikt, borde kunna göra påpekanden för riksdagen och att det sedermera borde få bero på den debatt som ägde rum här i kamrarna och på de beslut som därvid fattades, vilka politiska följder dylika påpekanden skulle få. Man bör däremot icke behålla de nu-

varande bestämmelserna om att det ytterst är fråga om en anmärkning, som tänkes resultera i anmälan till Kungl. Maj:t. Gör man denna reform, så kommer hela förfarandet inför konstitutionsutskottet att få en helt annan karaktär, samtidigt som man dock behåller den granskning av protokollen och övriga handlingar, som jag för min del tror är nyttig.

Konstitutionsutskottet har nu sagt i sitt utlåtande, att det vid lämpligt tillfälle ämnar taga upp dessa frågor till behandling inom utskottet självt, och jag tillåter mig sluta mitt anförande med den förhoppningen, att utskottet snart måtte kunna få detta tillfälle och den tid, som behöves.

Herr ANDERSSON, JONES ERIK: Herr talman! Det kan ju vara onödigt av mig att säga något mera, då den ärade talarren icke hade något yrkande. Vad han framhållit gäller ju saker och ting, som säkerligen komma att tagas upp till prövning i sinom tid, när denna fråga skall ytterligare utredas och behandlas, och det råder ju inte heller några delade meningar i det avseendet inom utskottet självt.

Med det sagda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föreliggande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av väckt motion angående ändring av bestämmelserna om fastställande av ersättning för riksdagsmannauppsatsets fullgörande; och

nr 29, i anledning av väckt motion angående tillämpningen av lagen rörande ny indelning av riket i borgerliga kommuner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. Stockholms högskolas framtida ställning m. m.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. Stockholms högskolas framtida ställning m. m.

Föredrogs ånyo samt företogs avdelningsvis och punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal rörande Stockholms och Göteborgs högskolors framtida ställning m. m.

Avdelningen I.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 219 framlagda förslag hade utskottet i förevarande avdelning hemställt, att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 9 april 1948 förordat avtal mellan staten, Stockholms stad och Stockholms högskola om högskolans framtida ställning;

b) medgiva, att det kronan tillhöriga kvarteret Vega vid Drottninggatan i Stockholm med därå uppförda byggnader finge reserveras för Stockholms högskolas framtida behov;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna av departementschefen i förutnämnda statsrådsprotokoll förordat avtal mellan staten, Göteborgs stad och Göteborgs högskola om högskolans framtida ställning, att träda i kraft den 1 juli 1949.

Herr BRANTING: Herr talman, mina damer och herrar! Jag skulle i detta ärende vilja säga några ord speciellt beträffande Stockholms högskola, som kommentar till den uppgörelse, som nu har träffats mellan högskolan, staten och Stockholms stad. Jag tror man kan säga, att vårt land på detta sätt har fått inte

bara ett nytt universitet utan också en ny typ av universitet.

Den närmaste innebörden av vad som har skett är ju den, att högskolans ekonomiska framtid nu kan anses tryggad. Sedan det har visat sig omöjligt att bedriva en omfattande vetenskaplig undervisningsverksamhet på basis bara av avkastningen från tillgängliga fondmedel, har det trekantsavtal träffats, som garanterar de erforderliga tillskotten till högskolan från både stadens och statens sida.

Att i detta sammanhang staten kommer att få ett betydande inflytande över högskolans förvaltning och organisation liksom också att Stockholms stads inflytande — såsom ju också har varit fallet hittills — blir organisatoriskt garanterat, finner jag för min del bara naturligt. I styrelsen blir alltså nu staten representerad genom ordföranden och tre ledamöter, staden får fyra ledamöter, och den lärda världen — högskolan och Vetenskapsakademien — får fyra ledamöter. Man får väl säga, att denna organisation av ett universitet — ty i realiteten blir det ju ett universitet — kan betecknas som en nyhet. Man har där enligt mitt sätt att se — jag talar här i egenskap av gammal ledamot av högskolans styrelse — lyckats bevara ett stort värde, nämligen högskolans särprägelse; man har kommit fram till en organisationstyp, där det statliga överinseendet garanteras, men samtidigt den fria högskolans karaktär i viss mån står kvar, och där på samma gång de viktiga lokala intressena få tillfälle att genom Stockholms stads representanter bli tillvaratagna, så att man kan ta hänsyn till de synpunkter, som i detta fall måste ligga huvudstadens befolkning om hjärtat.

Som jag ser saken är detta någonting av demokrati inom den högre undervisningens och den vetenskapliga forskningens värld. För Stockholms del ha vi ju länge insett — och genom riktiga anslag visat att vi insett — att det har ett oerhört värde att äga tillgång till denna högskola. Men det blir naturligtvis också av betydelse för hela landet,

att detta universitet finns till och verkar på denna centrala punkt i riket och kan funktionera på säker grund.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr **HERLITZ**: Herr talman! Då diskussion uppstått på denna punkt, kan jag inte underlåta att för min del såsom representerande Stockholms högskola ge uttryck för den synnerliga tacksamhet, som man inom högskolan känner över det arrangemang som föreslagits av Kungl. Maj:t och som nu tillstyrkts av statsutskottet.

Jag delar fullt ut den glädje och de förhoppningar, som herr Branting har givit uttryck åt, och har tänkt mig, att det inte borde saknas ett uttryck för denna syn i dagens protokoll.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande avdelningen hemställt.

Avdelningen II.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo samt företogs avdelningsvis och punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till universitetssjukhusen jämte i ämnet väckta motioner.

Avdelningen I.

Utskottets hemställan bifölls.

Anslag till karolinska sjukhuset.

Avdelningen II.

Punkten 1.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 203, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, utom annat, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för karolinska sjukhuset, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet

Anslag till karolinska sjukhuset.

över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1948 anført, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för karolinska sjukhuset, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1948/49, dels ock till Universitetssjukhus: Karolinska sjukhuset: Avlöningar för budgetåret 1948/49 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 9 670 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Svenson* m. fl. (I: 349) och den andra inom andra kammaren av herr *Andersson* i Dunker m. fl. (II: 512);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Andersson* m. fl. (I: 350) och den andra inom andra kammaren av fröken *Nygren* m. fl. (II: 511), i vilka hemstälts, att riksdagen måtte besluta följande lönegradsplacering av kurators-tjänster vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet:

karolinska sjukhuset

3 kuratorer lönegrad 19
2 kuratorer lönegrad 17

serafimerlasarettet

1 kurator lönegrad 19.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 350 och II: 511, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för karolinska sjukhuset, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1948 anført;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för karolinska sjukhuset, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1948/49;

c) till Universitetssjukhus: Karolinska sjukhuset: Avlöningar för budgetåret 1948/49 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 9 670 000 kronor;

Anslag till karolinska sjukhuset.

II. att motionerna I: 349 och II: 512, såvitt nu vore i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet hade reservation avgivits av herrar *Oscar Olsson* och *Pauli* samt fröken *Andersson*, vilka beträffande den under behandling varande punkten ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under mom. I hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 350 och II: 511, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för karolinska sjukhuset, som föranleddes av vad utskottet i det av reservanterna föreslagna yttrandet anför;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för karolinska sjukhuset, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1948/49;

c) till Universitetssjukhus: Karolinska sjukhuset: Avlöningar för budgetåret 1948/49 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 9 675 500 kronor.

Herr **OLSSON, OSCAR**: Herr talman! Tillsammans med ett par andra ledamöter av statsutskottet har jag här reserverat mig när det gäller statsutskottets förslag om avslag på motionen om kuratorernas vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet lönegradsplacering.

Denna fråga ligger för de av kammarens ledamöter, som ha hunnit grundligt läsa igenom utlåtandet, såvitt jag kan förstå, tämligen klar. Som kammarens ledamöter torde erinra sig, uppflyttades kuratorerna vid länslasarettens år 1947 till 19:e och 17:e lönegraderna, och därvid framställdes krav på att de sociala kuratorerna vid rikssjukhusen skulle komma i samma löneställning som länslasarettens kuratorer.

Varför kommo inte de i samma löneställning, när de ha alldeles samma utbildning och alldeles samma tjänstgöring? Jo, år 1947 hade Konungen ett gott skäl att förebringa: »Jag är icke beredd», yttrade departementschefen,

»att med anledning av nyssnämnda framställning, som icke hunnit undergå remissbehandling i vanlig ordning, nu förorda någon ändring beträffande de vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet anställda kuratorernas löneställning.» Det var ju egentligen ingenting att säga om den saken gent emot den motiveringen. Men det betydde inte att Konungen ansåg kraven oberättigade, ty Kungl. Maj:ts proposition fortsätter: »Jag förutsätter emellertid, att frågan om såväl nyssnämnda som övriga statsanställda kuratorers löneställning göres till föremål för närmare överväganden samt att nästa års riksdag förelägges det förslag i ämnet, vartill övervägandena kunna giva anledning.»

Såvitt jag kan läsa rätt innantill — och detta är ju inga djupsinniga saker — innebär detta ett direkt löfte av Kungl. Maj:t att lägga fram denna fråga till denna riksdag.

Riksdagen observerade 1947 detta Kungl. Maj:ts löfte. På s. 19 i utskottsutlåtandet redogöres för att riksdagen vid behandlingen av förste köksföreståndares löneställning ifrågasatte, huruvida icke denna omprövning lämpligen kunde företagas i samband med de av departementschefen angivna överväganden, som ansågos böra komma till stånd rörande kuratorernas vid nämnda sjukhus löneställning och varom förslag av departementschefen antyts komma att föreläggas nästa års riksdag.

Det är väl rätt sällan en tjänstemannagrupp med löfte ifrån departementschefen, understruket av riksdagen, blir så bedragen, som dessa sociala kuratorer ha blivit i denna fråga. Det är sant att de icke äro så många, men även om det inte är någon större del av valmanskåren, som står bakom kravet på ett löftes fullgörande, bör kanske löftet hållas ändå. Kungl. Maj:t har inte ens berört denna fråga i sin proposition av i år. Köksmästarna har Kungl. Maj:t kommit ihåg, och de ha uppflyttats så som det hade satts i utsikt.

Är det då någon brist i utredningen efter det att departementschefen med riksdagens understrykande har givit des-

Anslag till karolinska sjukhuset.

sa löften? Ja, det kunna vi se på s. 21. Där står det: »Utredning har under hösten 1947 verkställts av statens lönenämnd, som den 5 december 1947 avgivit utlåtande i ärendet. Lönenämnden har ingående behandlat följande personalgruppers arbetsuppgifter och kvalifikation, nämligen: 1) kuratorer anställda vid de statliga undervisningssjukhusen (karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet), 6 tjänster; 2) kuratorer anställda vid fångvårdsanstalterna, 11 tjänster; ...»

Detta gäller de egentliga kuratorerna, som äro fullt jämförliga med de sociala kuratorerna vid landstingssjukhusen. Deras löneställning har alltså behandlats av lönenämnden, men dessutom har lönenämnden upptagit två grupper, som icke kunna anses jämställda med landstingssjukhusens kuratorer, nämligen socialassistenter anställda vid rättspsykiatriska undersökningsstationer — det är 6 tjänster, som lönenämnden icke vill uppflytta högre än till 16 lönegraden, därför att deras ställning icke har den självständiga karaktär, som de vanliga kuratorernas har — och hjälpverksamhetsföreståndarskor vid de statliga sinnerhusen — 25 tjänster, som lönenämnden med stöd av medicinalstyrelsen avfört från jämförelse med de sociala kuratorerna såsom icke alls stående på samma nivå. När det gäller de sociala kuratorerna, dels dem som det är fråga om i denna proposition och dels dem som äro anställda vid fångvårdsanstalterna, så har lönenämnden kommit till det resultatet, att det inte finns något som helst skäl att göra skillnad på dessa kuratorer och landstingssjukhusens kuratorer; de äro och böra vara absolut jämställda, och att dessa kuratorer vid de statliga undervisningssjukhusen och fångvårdsanstalterna fått lägre lön under de gångna åren, kan inte vara något skäl för att de fortsättningsvis också skola ha lägre lön.

För en vanlig människa, som inte är allt för mycket infiltrerad i utskottsarbete och alla egendomliga synpunkter, som där kunna tänkas framdragna, skullevad jag tro att frågan ligger alldeles klar.

Ifrån rättvisesynpunkt kan det inte finnas något som helst att anmärka emot lönenämndens ståndpunkt här.

Vad säger då utskottet? Jo, utskottet säger att lönenämnden har rätt. Hela utskottet medgav detta. Hur kan då utskottet avstyrka motionerna? Ja, utskottet säger visserligen, att en lönereglering är motiverad med hänsyn icke minst till att kuratorerna vid landstingens sjukvårdsanstalter erhållit förbättrade löneförmåner från och med den 1 januari 1947. Då emellertid den av lönenämnden verkställda utredningen omfattar jämväl andra, med kuratorerna vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet jämförliga befattningshavargrupper, så anser utskottet att samtliga dessa lönefrågor lämpligen böra upptagas till behandling i ett sammanhang. Således: därför att det — inte enligt lönenämnden men enligt utskottet — finns jämförliga befattningshavargrupper — vilket utskottet inte har undersökt — så föreslår utskottet, att dessa kuratorer skola få vänta ytterligare något år på den lönereglering som de sakligt sett borde ha haft åtminstone den 1 juli 1947.

Men vart ha då de med kuratorerna vid rikssjukhusen jämställda kuratorerna, som också ha fått lönenämndens intyg på att de borde komma i samma löneställning, tagit vägen? Jo, deras lönefråga ligger kvar i statsutskottet, där den behandlas på tredje avdelningen, och jag förstår att tredje avdelningen menar, att om riksdagen i dag avslår frågan om kuratorerna vid de statliga undervisningssjukhusen, måste riksdagen också avslå samma motioner rörande kuratorer anställda vid fångvårdsanstalterna. Den statsfinansiella besparingen blir ju därigenom ännu litet större. Men orättvisan växer ju också i någon mån, ty även dessa 11 kuratorer med samma rätt som landstingssjukhusens kuratorer bli, såvitt jag kan finna, orättvist behandlade.

Herr talman! Jag har nu rätt ut frågan genom att ordagrant citera de fakta, som föreligga till stöd för motionen, och jag ber att på grund härav få yrka

Anslag till karolinska sjukhuset.

bifall till den vid utskottsutlåtandet följande reservationen.

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Herr Olsson har lagt fram problemet sådant som det faktiskt ligger till. Jag måste säga, att under de 14 riksdagar jag varit här har jag aldrig varit med om en så egendomlig behandling av en fråga som i detta fall. Utskottet säger — och det är, såvitt jag kan se, det enda skälet, om man nu skall anse att det är något skäl — att samtliga frågor skola lösas i ett sammanhang. Vad menar man nu med det? Lönenämnden har gjort en utredning och kommit fram till att vissa kategorier kunna jämföras med de ifrågavarande kuratorerna och att andra kategorier icke kunna jämföras med dem. Den utredning, som Kungl. Maj:t förra året ville avvakta, föreligger nu. Kungl. Maj:t har, som herr Olsson påpekade, klart och tydligt sagt, att när utredningen är färdig, skall denna lönefråga regleras, men i år sägs det inte ett ord om denna sak i propositionen.

Man kan ju fråga sig, vad detta kan bero på. Det var ett klart löfte, som gavs förra året under vissa förutsättningar, och dessa förutsättningar äro nu uppfyllda, men icke förty kommer man nu med de obofärdigas förhinder och säger att man skall vänta och ta det »i ett sammanhang». När man sedan kommer till det där sammanhanget, skall man väl sätta i gång ett par utredningar till, och under tiden komma kuratorerna att stå där de stå med de konsekvenser — det vågar jag klart säga ifrån — som detta kommer att medföra.

Lönenämnden har, som det nyss betonades, klart sagt ifrån, att den nuvarande placeringen är för låg för dessa kuratorers, som man säger, i hög grad kvalificerade uppgifter. Jag tror inte att den föregående talaren citerade lönenämndens yttrande i det sammanhanget, och jag skall därför tillåta mig göra det. Beträffande kuratorernas uppgifter säger lönenämnden: »Kuratorsverksamheten kräver — om den skall

kunna fylla sina viktiga uppgifter — av sina företrädare främst ett avsevärt mått av initiativkraft, förmåga att snabbt sätta sig in i växlande situationer samt intresse för och erfarenhet rörande såväl det mänskliga psyket som individernas yttre förhållanden. Härjämte erfordras självfallet en relativt ingående kännedom särskilt om vissa delar av den samhälleliga organisationen.»

Nu har utredningen omfattat även en del andra närstående grupper, som man säger, men till vilket resultat har lönenämnden kommit? Jo, att dessa grupper icke kunna jämföras med dessa kuratorer. Det förslag som lönenämnden framlagt gäller undervisningssjukhusen och fångvårdsanstalterna, och, som herr Olsson här nämnde, om den nu föreliggande frågan avslås i dag, kommer som ett brev på posten avslag också beträffande de inom fångvården anställda kuratorerna.

Denna sak diskuterades ju i samband med behandlingen av frågan om sjuksköterskornas löner. Det kanske vållar förnimmelser av obehag att påminna om detta, men jag gör det icke förty, emedan jag anser denna sak vara så rättvis att man inte behöver tillgripa psykologiens alla finter för att trola bort verkligheten, som säger, att förra året hänvisades till den utomordentliga vikten av att jämställdhet rådde mellan landstingens sjukvårdsanstalter och karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet. Det var då fråga om att hålla nere lönerna, och då kunde man få majoritet för detta förslag. Enighet därom var det gunäs inte — som väl var, kan jag tillägga!

Nu gäller det alltså, och vi utgå från detta, att vid landstingens sjukvårdsanstalter ha kuratorernas löner reglerats från den $\frac{1}{1}$ 1947, att vid pensionsstyrelsens kuranstalter kuratorerna ha fått lönerna reglerade från den $\frac{1}{6}$ 1947 och att vid vanförestalterna kuratorernas löner blivit reglerade från den $\frac{1}{1}$ 1948. Men lika fullt kommer utskottet här och säger att man skall vänta litet. Jag kan inte hjälpa, att jag tycker att detta är en mycket egendomlig motivering.

Det faktum att lönenämnden, utan att

Anslag till karolinska sjukhuset.

ha direktiv därtill, har gjort vissa jämförelser med närstående grupper kan väl ändå inte få vara ett skäl till att man säger nej till denna sak, och jag understryker därvid ytterligare vad herr Olsson betonade, nämligen att det icke höjts en enda röst, vare sig i utskottet eller annorstädes, om att inte denna sak är rättvis, utan förslaget avstyrkes enbart på den egendomliga och icke hållbara formella grunden, att löneregleringen skall företagas »i ett sammanhang».

Det är alltså för två grupper, som lönerglering här föreslås. Vidare har man tagit upp en tredje grupp, nämligen socialassistenterna vid de rättspsykiatriska undersökningsstationerna. Både departementschefen och lönenämnden ha sagt, att dessa socialassistenters arbete inte är jämförbart med kuratorernas. Vi ha också en fjärde grupp, som herr Olsson talade om nyss, nämligen hjälpverksamhetsföreståndarinnornas vid de statliga sinnessjukhusen, beträffande vilken grupp medicinalstyrelsen klart sagt ifrån att den inte kan jämföras med kuratorernas utan skall jämföras med sjukvårdspersonalens i sluten vård. Jag anser ju att denna personal har för låga löner, och det hävdade jag förra året. Men den saken hör inte hit, och därför nämner jag detta bara parentetiskt.

Jag skulle naturligtvis kunna dra fram ytterligare synpunkter på denna fråga — jag har här en hel packe med handlingar, som belysa det egendomliga framgångssättet vid detta ärendes behandling — men det lönar sig kanske inte att gå in närmare på dem, eftersom enligt min mening saken redan ligger så pass klart till.

Man kan fråga sig, varför just kuratorerna vid våra stora undervisnings-sjukhus skola ha den sämsta ställningen; när t. ex. landstingen ha funnit sig höra gå med på att ge sina befattningshavare den högre löneställningen i 17 och 19 lönegraderna, undrar man vad som kan ha varit anledningen till utskottets ställningstagande. Kuratorerna ha helt och fullt och fast — jag har talat med flera av dem under det gångna året — trots att under denna riksdag kommer

det som departementschefen lovat dem. Departementschefen har ju faktiskt givit ett löfte, och det är beklagligt, att inte departementschefen kan tala om vad som hänt och som gjort att departementschefen gått ifrån sina klart uttalade utfästelser.

Det har sagts att det inte är rättvist att endast några skola få en lönerglering, då inte alla kunna få den; man får t. ex. inte med vederbörande vid sinnessjukhusen. Jag tycker att detta är ett mycket egendomligt resonemang. Först konstaterar man rättvisan i att undervisningssjukhusens kuratorer skola ha en löneställning liknande landstingens kuratorers, men sedan tillägger man att eftersom vissa andra kategorier inte kunna komma med nu, är det inte rättvist att ge dem en sådan förbättrad löneställning. Det är en resonemangsmetod, som jag aldrig hört maken till — det säger kanske inte så förfärligt mycket, men det säger i alla fall en hel del. Om man inte kan få hela rättvisan på en gång — och alla erkänna ju att detta krav är rättvist — skall man väl inte därför, menar jag, avstå från att ta den del av rättvisan, som man kan få. Jag bara frågar, mina damer och herrar: Hur skulle det ha sett ut i samhället, om man konsekvent gått fram efter den linjen? Då skulle vi sannolikt ha stått och stampat på samma ställe som för åtskilliga hundra år sedan.

Herr talman! Av vad jag nu anfört framgår väl rätt klart på vilken sida jag står i denna fråga: jag yrkar bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Häri instämde fru *Lindström*.

Herr **WISTRAND**: Herr talman! Jag vill i egenskap av ordförande i karolinska sjukhusets och serafimerlasarettets direktion uttala mina uppriktiga bekymmer över det läge, vari denna fråga kommit genom statsutskottets ställningstagande.

Dessa sjukhus äro ju, som kammaren vet, inte bara undervisningssjukhus, utan de äro även rikssjukhus så att en

Anslag till karolinska sjukhuset.

mycket stor del av patienterna — ett långt större antal än vid något annat lasarett — komma från alla delar av landet. Redan härigenom är det klart att arbetet för kuratorerna vid dessa sjukhus blir mycket större och svårare än vid de vanliga sjukhusen, där man har de myndigheter, med vilka man skall träda i förbindelse, alldeles inpå sig och känner dem, deras vanor och allt vad därmed sammanhänger.

Vid landstingssjukhusen ha kuratorerna nu fått en löne reglering, enligt vilken de äro placerade i 19 och 17 lönegraderna. Då förefaller det mig verkligen fullkomligt meningslöst att tänka sig, att samma kår vid statens sjukhus, på vilken det alldeles otvivelaktigt ställs större anspråk, skall befinna sig i en lägre lönegrad. Det är alldeles uppenbart, mina damer och herrar, att vi på detta sätt i det långa loppet inte kunna få de kuratorer, som vi behöva till rikssjukhusen. Därmed följer också ett sämre tillvaratagande av de på dessa sjukhus intagnas intressen. Och det gäller sjukhus, vilkas klientel — jag upprepar det än en gång — kommer från hela vårt land.

Jag hör inte till dem, herr talman, som i första taget yrka på höjning av vare sig löner eller andra utgifter, inte ens när det gäller anställda, som jag själv har så nära förbindelse med. Men i detta fall tycker jag att det är ett verkligt starkt rättfärdighetskrav att man går vederbörande till mötes. Och inte bara det — det gäller en åtgärd, som i och för sig är både lämplig och riktig. För att konsekvenserna inte kunna bli på något vis ödesdigra borgar ju den omständigheten att lönenämnden, som just har att bevaka statens intresse av en riktig lönesättning, gjort den placering av ifrågavarande personal, som föreslås i reservationen. Det är icke tänkbart att i längden hålla kuratorerna vid dessa betydelsefulla sjukhus på en lägre nivå än andra kuratorer. Varför kan man då inte höja lönen i år likaväl som att vänta, när man ändå en gång måste gå till en höjning? Det är nödvändigt, vågar jag säga, för sjukhusens

del att detta sker så fort som det någonsin är möjligt.

I detta anförande instämde herrar *Herlitz, Englund, Osvald, Carl Eric Ericsson* och *Björck*.

Herr **LARSSON**: Herr talman! Jag ger herr *Wistrand* fullkomligt rätt i att man i längden inte kan hålla dessa kuratorer i den lönegrad, som för närvarande gäller för dem, men om den saken äro vi ju alla överens. Utskottet är ense med reservanterna, såsom framgår av handlingarna, om att detta bör rättas till.

Enligt utskottets mening får man emellertid inte lov att behandla lönefrågor på det sätt, som reservanterna här föreslå. Man kan inte ta med bara sex av kuratorerna i en sådan lönegradsupplytning och låta de övriga stanna utanför, utan lönefrågor böra väl behandlas på det sättet, att alla jämförliga befattningshavare bli delaktiga av uppflytningen. Det sägs visserligen att det här bara gäller sex befattningshavare, men var och en som har sysslat med sådana frågor vet ju, hur det blir i verkligheten: tar man upp de sex, så måste följderna bli att alla kuratorer måste placeras in på samma ställe i lönegradshänseende.

Jag delar fröken *Anderssons* uppfattning om att kuratorerna ha ett mycket ansvarsfullt arbete, men å andra sidan undrar jag, om man inte är i färd med att övervärdera dessa tjänster. Jag har kanske ingen anledning att i detta sammanhang ta upp frågan om översköterskornas löneställning, men den är fortfarande fastställd enligt samma lönegrad som den kuratorerna för närvarande ha, således 15 lönegraden. Om vi hade möjlighet att nu fastställa löner för såväl översköterskor som kuratorer, så undrar jag i alla fall, vilken av dessa kategorier av tjänsteinnehavare som vore värd den största lönen. Att man gör denna övervärdering beträffande kuratorerna beror givetvis på att dessa befattningshavare äro fåtaliga och att de ha mycket skickliga förespråkare.

Anslag till karolinska sjukhuset.

Under alla förhållanden har, såsom framgår av handlingarna, utskottet icke opponerat sig emot att kuratorerna så småningom föras över till den lönegrad, som reservanterna här föreslå. Men vi som representera majoriteten i utskottet vilja under inga förhållanden vara med om att man nu beslutar en lönegrads-uppflyttning för sex befattningshavare, men låter de övriga vara utanför. Vi anse att lönefrågan bör lösas i ett sammanhang. Detta är den egentliga orsaken till att utskottet har stannat vid att föreslå, att Kungl. Maj:t redan nästa år skall framlägga förslag om att denna fråga blir slutligt ordnad.

Man kan naturligtvis inte nu, sedan landstingen ordnat lönefrågan för likartade befattningar, tänka sig att staten skall kunna dröja någon nämnvärd tid med att ordna för sina motsvarande befattningshavare, utan utskottet hoppas, om riksdagen nu följer utskottets mening, att Kungl. Maj:t redan nästa år framlägger förslag om denna lönefrågas lösning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OLSSON, OSCAR (kort genmäle): Herr talman! Jag skall inte följa den föregående talaren i att börja tala om något annat, men jag vill fästa hans uppmärksamhet på att jag hela tiden har hållit på att vi skola ta hänsyn till samtliga kuratorer, som det är fråga om. De två grupper, som här ha förts fram som den tredje och den fjärde, socialassistenterna och hjälpverksamhetsföreståndarinnorna, äro icke jämställda med kuratorerna. Det är inte bara fråga om de sex tjänsterna, utan jag sade uttryckligen att det var fråga om de 17 tjänsterna, nämligen inte bara kuratorerna vid undervisningssjukhusen, utan även kuratorerna vid fångvårdsanstalterna, beträffande vilka det också föreligger motion, ehuru icke i detta sammanhang. Det är beträffande dessa som lönenämnden vill ha en lösning av kuratorsfrågan i ett sammanhang.

Herr PAULI: Herr talman! Jag instämmer med de föregående ärade talare, som finna behandlingen av denna fråga något egendomlig. Situationen var nämligen den att vi på utskottets andra avdelning försökte sätta oss så grundligt som möjligt in i frågan. Vi hade anordnat föredragningar av vederbörande representanter för dem det här gäller. På avdelningen fanns då en övervägande mening att det var sakligt berättigat och även ur rättvisesynpunkt riktigt att motionen I: 350 bifölles. Att det sedan gick som det gick i utskottets plenum berodde på att man där framförde rent formella synpunkter, som ju återspeglas i utskottets yttrande om att »samtliga dessa lönefrågor lämpligen böra upptagas till behandling i ett sammanhang».

Det förvånar mig att man anser det vara nödvändigt att när det gäller en fråga om förbättrad löneställning koppla ihop kuratorerna vid de stora undervisningssjukhusen med kuratorerna vid fångvårdsanstalterna. Det riktiga är väl snarast att man sammanställer kuratorerna vid denna grupp av sjukhus med kuratorerna vid en annan grupp av sjukhus, nämligen landstingens sjukhus, som sedan ett år tillbaka ha gjort upp med sina kuratorer och gett dem en tillfredsställande löneställning. Det är väl åt det hållet som man bör ha blickarna riktade.

Man ser rent formellt på denna sak från utskottets sida när man säger: Landstingssjukhusens personal är inte statsanställd, och därför ha vi inte så mycket med den att göra, medan kuratorerna vid fångvårdsanstalterna däremot äro statsanställda. Jag kan inte förstå detta resonemang. Det låter som om vi inte redan vid denna riksdag skulle kunna få fram ett förslag om lönerna för kuratorerna vid fångvårdsanstalterna likaväl som för kuratorerna vid undervisningssjukhusen, men frågan om de förstnämnda kuratorernas löneställning ligger just nu under behandling på en annan avdelning inom statsutskottet. Och jag skulle tro, att om riksdagens kamrar skulle finna det vara riktigt att nu ge undervisningssjukhusens kuratorer den

Anslag till karolinska sjukhuset.

rättvisa och riktiga löneställning, som de blevo utlovade i fjol i den proposition i frågan, som då framlades, så skulle statsutskottets tredje avdelning troligen anse sig böra ta steget fullt ut och lösa dessa frågor i ett sammanhang redan vid denna riksdag. Jag tror inte att det skulle stöta på några svårigheter.

Man kan knappast komma dragande med de statsfinansiella svårigheterna när det gäller så utomordentligt fåtaliga grupper som i detta fall. Den grupp vi diskutera i denna stund omfattar sex personer. Vid fångvårdsanstalterna är det fråga om elva tjänster. De två övriga grupper som ha behandlats i lönenämndens utredning ha, som fröken Andersson redan framhållit, inte ansetts vara fullt jämförbara med de nyssnämnda. Det är alltså här endast fråga om de två grupper jag först nämnde.

Här har intygats av ordföranden i karolinska sjukhusets och serafimerlasarettets direktion att det är en viktig sak för dessa sjukhus att få en sådan löneställning för de kuratorer, som där finnas, att garantier kunna skapas för en god rekrytering även i fortsättningen. För närvarande är det faktiskt så att det måste uppstå en konkurrens mellan undervisningssjukhusen, som tillhöra staten, och landstingens sjukhus, som bjuda betydligt bättre förhållanden.

Det sägs vidare emot den föreslagna löneplaceringen: Låt så vara att det där är riktigt, men vad bråka ni för? Det gäller ju bara ett år.

Finns det verkligen skäl att upprepa manövern från i fjol, när det av departementschefen då uppställda villkoret är uppfyllt nu i år? I fjol sade departementschefen, att det enda skälet till att han inte då förordade någon ändring i fråga om löneställningen för dessa kuratorer var, att remissbehandlingen i vanlig ordning inte hade hunnits med och att utredningen således inte var klar. Nu har allt detta ordnats; utredningen är fullgjord av lönenämnden. Den har sagt sitt ord klart och tydligt beträffande kuratorernas placering. Under vanliga förhållanden skulle riksdagen inte ha behövt tveka ett ögonblick att ta

detta ekonomiskt obetydliga men sakligt viktiga steg. Men ändå skola vi nu hejda oss, därför att utskottet upptäckt, att motsvarande grupp av tjänstemän vid fångvårdsanstalterna inte kommer med i samma ögonblick. Jag kan inte finna, att detta är något verkligt skäl, och för övrigt finns ju, som jag redan sagt, en möjlighet att statsutskottets tredje avdelning, om kammaren nu bifaller reservationen, senare låter kuratorerna vid fångvårdsanstalterna också följa med.

Jag har under min riksdagstid många gånger tyvärr sett att formskäl ha segtrat över sakskalet. Jag har också sett motsatsen, och var gång detta har inträffat har jag glatt mig och tänkt, att det finns ändå sunt förnuft, sans och rättvisa i denna riksdag. Det skulle glädja mig mycket, om den erfarenheten kunde upprepas även i dag, och det är i denna förhoppning, herr talman, som jag tillåter mig att yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen till den föredragna punkten.

Herr LARSSON: Herr talman! Jag ber att få rätta en felaktig uppgift, som jag i mitt förra yttrande råkade lämna angående översköterskornas ställning. Översköterskorna äro inte placerade högre än i 12:e lönegraden. Mitt resonemang om en viss övervärdering av kurators-tjänsterna påverkas icke av den omständigheten, att skillnaden emellan översköterskas löneställning och kurators löneställning i själva verket är ännu mycket större.

Jag har av det som här sagts inte någon anledning att ändra mitt tidigare yrkande utan jag vidhåller det fortfarande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring beträffande mom I, som förordats i motsvarande del av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Oscar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 147 avdelningen II punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring beträffande mom. I, som förordats i motsvarande del av den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 50.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 2—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr statsrådet *Gjöres* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 296, angående godkännande av en mellan Sverige och Turkiet träffad handelsöverenskommelse.

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 148, i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition angående inrättande av en arbetarskyddsstyrelse och förstärkning av yrkesinspektionen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 184, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 5 mars 1948, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen framlagda förslag i fråga om inrättande från och med den 1 januari 1949 av en arbetarskyddsstyrelse och förstärkning av yrkesinspektionen m. m.;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för arbetarskyddsstyrelsen samt att vidtaga de ändringar i yrkesinspektionens personalförteckning, som påkallades av vad i nämnda statsrådsprotokoll förordats;

dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för arbetsrådet, att tillämpas under tiden 1 juli—31 december 1948;

dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för arbetarskyddsstyrelsen, att tillämpas under tiden 1 januari—30 juni 1949;

dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för yrkesinspektionen, att tillämpas under budgetåret 1948/49;

dels ock under femte huvudtiteln för budgetåret 1948/49 anvisa vissa i propositionen närmare angivna belopp.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av propositionen nr 184 väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 283, av herr *Åman* m. fl.,

nr 284, av herr *Sjö* m. fl.,

nr 336, av fröken *Osvald* m. fl.,

nr 337, av herr *Sten* m. fl.,

nr 338, av herrar *Åman* och *Petrén*,

samt

nr 341, av herr *Ohlön* m. fl., ävensom

inom andra kammaren:

nr 454, av herr *Andersson* i Malmö m. fl.,

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

nr 455, av herr *Håstad* m. fl.,
 nr 496, av herr *von Friesen* m. fl.,
 nr 497, av herr *Karlsson* i Gränges-
 berg m. fl.,
 nr 498, av herr *Ericsson* i Sörsjön
 m. fl.,
 nr 501, av herr *Ståhl*, samt
 nr 502, av herrar *Osterman* och *von*
Friesen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet avfattat sin hemställan i 14 särskilda, med I—XIV betecknade punkter.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Manner-skantz* och *Heiding*, fröken *Andersson* samt herrar *von Heland*, *Ohlon*, *Skoglund* i Doverstorp, *Malmborg* i Skövde, *Falla*, *Rubbestad* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottet bort fatta beslut på sätt i fem med 1—5 betecknade punkter närmare angivits.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten I.

I de likalydande motionerna I: 341, av herr *Ohlon* m. fl., och II: 496, av herr *von Friesen* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen 184 i vad det gällde inrättandet av arbetarskyddsstyrelsen.

I de likalydande motionerna I: 283, av herr *Aman* m. fl., och II: 455, av herr *Håstad* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte i princip uttala sig för att partsrepresentationen i arbetarskyddsstyrelsen skulle utökas till tre representanter för vardera arbetsgivare och arbetstagare och att Tjänstemännens centralorganisation skulle erhålla rätt att föreslå en ordinarie ledamot i styrelsen.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

I. beträffande den centrala handläggningen av arbetarskyddet m. m.,

a) med bifall till Kungl. Maj:ts för-

slag och med avslag å motionerna I: 341 och II: 496, såvitt de avsåge berörda fråga, besluta om inrättande från och med den 1 januari 1949 av en arbetarskyddsstyrelse;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 283 och II: 455 godkänna vad i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 5 mars 1948 anförts beträffande frågan om partsrepresentationen i arbetarskyddsstyrelsen;

c) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 337 och II: 498 samt I: 338 och II: 497, såvitt motionerna berörde denna fråga,

1) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för arbetarskyddsstyrelsen i enlighet med vad utskottet förordat,

2) godkänna under punkten införd avlöningsstat för arbetarskyddsstyrelsen, att tillämpas under tiden 1 januari —30 juni 1949;

3) för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa

aa) till Arbetarskyddsstyrelsen: Avlöningar 337 000 kronor,

bb) till Arbetarskyddsstyrelsen: Omkostnader 50 000 kronor.

Beträffande det i motionerna I: 283 och II: 455 framställda förslaget om rätt för Tjänstemännens centralorganisation att föreslå en ordinarie ledamot i arbetarskyddsstyrelsen hade utskottet anförd:

»I anledning av sistnämnda förslag vill utskottet erinra, att Tjänstemännens centralorganisation enligt allmänna arbetstidslagen äger avgiva förslag till ledamöter och suppleanter i arbetsrådet och att möjlighet sålunda föreligger att utse tjänstemannarepresentant att delta vid handläggningen i rådet av arbetstidsärenden. Det synes utskottet, att man tills vidare ej bör vidtaga ändring härutinnan i samband med arbetarskyddsstyrelsens inrättande. I fråga om partsrepresentanternas deltagande i beslut i arbetarskyddsärenden i den nya styrelsen tillstyrker utskottet jämväl i övrigt Kungl. Maj:ts förslag.»

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

Enligt punkten 1 i den av herr *Johan Bernhard Johansson* m. fl. vid utlåtan- det avgivna reservationen hade reser- vanterna ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reserva- tionen visade, samt att utskottet bort under punkten I hemställa, att riksdagen måtte, beträffande den centrala hand- läggningen av arbetarskyddet m. m., med bifall till motionerna I: 341 och II: 496, såvitt de avsåge berörda fråga, och med avslag å dels Kungl. Maj:ts förslag, dels ock motionerna I: 283 och II: 455, I: 337 och II: 498 samt I: 338 och II: 497, i vad nämnda förslag och motioner av- såge arbetarskyddsstyrelsen, besluta, att den centrala handläggningen alltfört skulle ankomma på befintliga organ med nu gällande arbetsfördelning dem emel- lan.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Vid förra årets riksdag inrättades två nya centrala verk här i landet, veterinär- styrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen, samt för en tid sedan fiskeristyrelsen. I dag föreslås, att man skall inrätta ytter- ligare två sådana styrelser, arbetar- skyddsstyrelsen och bostadsstyrelsen. Vi som här reserverat oss ha inte kunnat undgå att finna, att det är en utveckling som knappast kan vara önskvärd och riktig, detta inte minst i den tid, vari vi leva, då man inte bör ha någon särskild anledning att öka ut den administrativa organisationen, eftersom varje sådant ut- ökande medför, att man berövar produktionen arbetande människor.

I den fråga som just nu är före rör det sig om att omändra arbetarskyddsbyrån inom riks-försäkringsanstalten och slå samman den med arbetsrådet och inrät- ta en särskild styrelse, arbetarskydds- styrelsen. Man har som skäl anfört, att det föreligger brister i fråga om över- vakningen av säkerhetsanordningar och allt sådant som sammanhänger med ar- betarskyddet på arbetsplatserna. Detta vill jag för min del inte bestrida, även om det ju har blivit mycket gjort på detta område. Från arbetsgivarorganisa- tionerna och deras medlemmar och från

arbetarsidan har man gemensamt igång- satt upplysningsarbete, propaganda och olika former av samarbete för att minska olyckornas antal. Denna upplysnings- verksamhet och denna allmänna propa- ganda ha säkerligen varit av den största betydelse. Jag tror, att vi däri ha det förnämsta hjälpmedlet för att minska det verkligt stora onda som olycksfallen i arbete utgöra.

Samtidigt vill jag för min del inte hel- ler förneka, att det kan behövas en yter- ligare förstärkning av yrkesinspektio- nen, och vi reservanter ha inte velat motsätta oss en sådan. Men vi anse, att när man nu skall offra personal och pengar på att förbättra övervakningen, bör förbättringen i första hand komma fältarbetet till godo och inte mer än vad som är alldeles nödvändigt läggas på de centrala ämbetsverken. Vi tro inte, att det som dock har den största betydelsen, nämligen skyddsarbetet på arbetsplatser- na, kommer att påverkas nämnvärt av om man har en större eller mindre cen- tral organisation här i huvudstaden. Det är därför som vi gå med på alla Kungl. Maj:ts förslag som avse utökandet av yr- kesinspektionen — när det gäller yrkes- inspektoriserna dock endast i viss ut- sträckning — men motsätta oss att man nu skapar ett centralt ämbetsverk. Man vet ju, att det första ett sådant brukar göra sedan de kommit till är att tänka på sin egen fortsatta tillväxt — det ver- kar nästan som en naturlag. Man har ock- så inom andra, äldre verk kunnat kon- statera ständiga framstötter, som gå ut på att öka deras organisation. Vi mena, att det inte skulle vara någon nackdel för arbetarskyddsverksamheten, om riks- försäkringsanstalten fortfarande finge ha kvar sin byrå och arbetsrådet finge ver- ka såsom den dömande myndigheten, un- der det att man utökade yrkesinspektörer- nas antal och den yttre organisationen i övrigt.

Utskottsförslaget omfattar inte mindre än 14 punkter. Man kan säga, att vi be- träffande fyra av dessa ha en avvikande mening — den femte punkten i reserva- tionen rör anslagen och är alltså en kon- sekvens av de föregående.

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

Reservationens första punkt innefattar avslag på Kungl. Maj:ts förslag i vad det rör inrättandet av det centrala verket. Däremot biträda vi ökningen av antalet yrkesinspektörer och de förslag i övrigt som Kungl. Maj:t har framlagt för deras del.

I punkt 2) i reservationen — s. 55 i utskottets utlåtande — beröres den kvinnliga yrkesinspektionen. Kungl. Maj:t har föreslagit, att yrkesinspektörerna skola döpas om och kallas för socialinspektörer. Vidare står det uttryckligen i propositionen — och det har utskottsmajoriteten godkänt — att en huvuduppgift för dem skall vara att inspektera de kvinnliga arbetarnas levnadsförhållanden, såsom deras kost och bostäder. Det ha vi inte kunnat godtaga. Det finns ju andra myndigheter som sköta om denna inspektionsverksamhet, och vi tycka, att yrkesinspektörernas huvuduppgift fortfarande skall vara att se till att de kvinnliga arbetarnas arbetsförhållanden äro gynnsamma; att hygieniska anordningar, matlokaler, omklädnadsrum osv. på arbetsplatserna äro tillfredsställande och att det är sörjt för säkerheten i arbetet. Men att öka ut arbetsuppgifterna därhän, att yrkesinspektörerna eller — som de nu skola kallas — socialinspektörerna skule gå i vägen för andra tjänstemän, som äro tillsatta för att inspektera kost och bostäder, anse vi vara inte blott onödigt, utan direkt felaktigt. Att låta flera syssla med samma sak har aldrig varit något lyckligt sätt att lösa en fråga.

Vidare ha reservanterna menat, att det inte är nödvändigt att placera en socialinspektör vid vart och ett av den allmänna yrkesinspektionens elva distrikt. Däremot ha vi beträffande den kvinnliga inspektionen föreslagit en utökning av antalet distrikt från nuvarande fyra till fem. Vi ha också anvisat, hur de skola vara ordnade, och föreslagit, att vart och ett av dem skall få en assistent. Även vi ha således gått med på en utökning av inspektörernas verksamhet.

Den tredje punkten i reservationen gäller en detalj, kan man säga. Den avser förslaget om utredning rörande parts-

representation i yrkesinspektionens olika distrikt. Där ha vi reservanter menat, att det ju redan överallt på arbetsplatserna finns skyddsombud, med vilka yrkesinspektörerna kunna samråda — inspektörerna samråda givetvis också med företagens ägare eller dem som driva företagen. Det måste vara möjligt att med dessa skyddsombuds hjälp få fram vad som behöves för att förbättra arbetarskyddet. Skall det finnas särskilda distriktsstyrelser eller råd inom de olika inspektionsdistrikten, måste de, för att vara till verklig nytta, kunna resa till olika arbetsplatser och ta ställning till saker och ting, och det är knappast möjligt med den storlek som distrikten ha. Kunta distriktsråden inte komma ut och se på arbetsplatserna i större omfattning, så mena vi att det inte är så mycket vunnnet med dem. Däremot blir det en administrativt betungande apparat. Vi ha därför funnit, att man i varje fall bör vänta härmed. Det kommer ju också småningom en ny arbetarskyddslag, och man bör inte vidta alltför stora ändringar dessförinnan. Detta gäller som motiv även för ställningstagandet vid de övriga punkterna här.

Reservanternas fjärde punkt rör också en detalj. Vi ha ansett, att man inte bör inrätta avdelningar för båda skogs- och flottledsinspektionsdistrikten. Norra distriktets kansli bör vara en särskild avdelning, men det kan räcka med att det södra distriktet står under befäl av en skogsyrkesinspektör.

Räknar man samman å ena sidan kostnaderna för arbetarskyddsstyrelsen enligt majoritetens förslag och å den andra kostnaderna enligt reservanternas förslag för riksförsäkringsanstaltens arbetarskyddsbyrå och arbetsrådet, kommer man fram till att vårt förslag skulle medföra en årlig besparing av något över 111 000 kronor. Men jag betraktar inte summan såsom det allra väsentligaste. Det väsentligaste är att man frigör ett antal människor för andra och mera produktiva uppgifter, utan att man på minsta sätt minskar effektiviteten av yrkesinspektionens verksamhet ute på arbetsplatserna.

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

Med hänsyn till vad jag har anfört ber jag nu, herr talman, att få yrka bifall till reservationen. Jag vill dessutom säga, att om riksdagen här tyvärr skulle besluta enligt utskottsmajoritetens förslag, kommer det inte att vara någon mening med att vid behandlingen av nästa ärende — statsutskottets utlåtande nr 149 angående vissa anslag till riksförsäkringsanstalten — yrka bifall till den därvid fogade reservationen, ty den är en direkt följdreservation. Segrar utskottsmajoriteten, när riksdagen tar ställning till utlåtandet nr 148, måste man följa utskottet även i fråga om utlåtandet nr 149.

Herr SJÖ: Herr talman! Bland industriarbetarna och inom deras organisationer har alltid funnits ett mycket stort intresse för alla åtgärder som syfta till att förhindra ohälsa och olycksfall i arbetet. Det finns ju också en fullt naturlig förklaring härtill. Det är den enskilde arbetaren som riskerar liv och lem, det är den enskilde arbetaren som får utstå det rent fysiska lidande ett olycksfall för med sig, och det är den enskilde arbetaren och hans anhöriga som ävenledes bli offer för den ekonomiska misär ett olycksfall av längre varaktighet som regel, åtminstone hitintills, har fört med sig.

Jag har inte bara en egen, personlig erfarenhet av hur bittra konsekvenserna av ett svårare olycksfall kunna vara att bära, utan även på nära håll fått ta befattning med och bevittna hur dessa olycksfall årligen fullständigt bryta ned en massa människor på våra arbetsplatser. I nära 25 år har jag arbetat i ett av våra största företag inom varvsindustrin, och under 15 av dessa år var jag ordförande i verkstadsklubben. Ingen arbetsdag förgick utan att flera olycksfall inträffade, ofta av mycket svår natur. Som bekant har ju varvsindustrin en mycket hög olycksfallsfrekvens, och härtill kommer, att olycksfallen där äro synnerligen svårartade. Den beklämande och gnagande oro som ständigt behärskade den enskilde arbetaren inför

den påtagliga risken att drabbas av ett olycksfall gick också igen inom de lokala organisationerna bland arbetarna. Jag kan försäkra kammaren, att alla andra frågor tillsamman inte tillnärmelsevis upptogo den tid eller samlade det intresse som just frågan om hur man skulle kunna eliminera olycksfallsrisken och hur man skulle kunna mildra och lindra de svåra verkningar, som olycksfallen medförde för dem som drabbades därav. Så har det varit förr, och så är det tyvärr fortfarande.

Det företag, varifrån jag har mina erfarenheter, är numera när det gäller skyddsverksamheten ett av vårt lands mest välskötta företag, men trots detta uppvisas fortfarande siffror som äro verkligt avskräckande. Från arbetarnas skyddskommitté har jag fått några siffror, som jag tycker kunna vara värda att föra fram i den offentliga diskussionen. Företaget i fråga har under år 1947 ett genomsnittligt arbetarantal av 3 003. Det totala antalet olycksfall under året var 615. Långvarigheten per olycksfall var 25,8 dagar, och antalet sjukdagar för hela året var omkring 17 000. Det är siffror bara från ett enda företag, och jag tycker, att de på sitt sätt äro talande. Vi skola ändå märka, att det som nämnts är ett av våra i detta avseende mest välskötta företag som redovisar dessa siffror, och det anser jag bättre än någonting annat bevisar nödvändigheten av att här ta verkliga kraffttag för att få ett bättre förhållande till stånd.

De borgerliga partiernas beklagligt negativa inställning till dessa frågor tycker jag gör det lämpligt att vid ett tillfälle som detta något erinra om dessa förhållanden. Efter allt det elände, som jag har sett människor råka i genom ohälsa och olycksfall i arbetet, och efter alla de erfarenheter och upplevelser, som jag har haft i arbetarskyddets tjänst, är det för mig något av en högtid att nu få vara med om, som jag hoppas, att besluta om en första etapp fram emot en utbyggnad av ett verkligt effektivt arbetarskydd och att besluta om en förbättring för dem, som trots detta råka ut för ohälsa och olycksfall i ar-

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

betet — jag syftar då på den nya lag om ersättning för olycksfall i arbete som återfinnes längre fram på föredragningslistan.

I propositionen konstaterar departementschefen med glädje, att ett större intresse och ett bättre samarbete efter hand kommit till stånd inom näringslivet beträffande arbetarskyddsuppgifterna. Detta konstaterande är alldeles riktigt. Vi skola emellertid inte glömma, att bland arbetsgivarna har ingalunda intresset alltid varit så stort som nu. Det är också lätt att finna orsakerna till detta. Den efter hand ökade ersättning som utgår vid övergående olycksfall och invaliditet kommer igen i form av höjda försäkringspremier för arbetsgivarna och skapar här ett ekonomiskt intresse för dem, vilket i sin tur tvingar fram åtgärder, som främja en sänkning av olycksfallsfrekvensen. På samma sätt verkar bristen på arbetskraft. Det är numera inte så lätt att ersätta en arbetare, som på grund av olycksfall för längre eller kortare tid lämnar en lucka efter sig i produktionen. Och kanske har framför allt — vilket jag med särskild tillfredsställelse vill konstatera — en väsentlig sinnesförändring i rent humanitärt avseende inträffat, som har varit den bästa sporen för ökat intresse och ökade insatser från arbetsgivarnas sida i skyddsverksamheten.

Både ur ekonomiska och ur humanitära synpunkter ha således arbetsmarknadens båda parter kommit allt närmare varandra, och ett utmärkt resultat av detta är den av Arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen upprättade arbetarskyddsnämnden. Man må emellertid vara hur tillfredsställd med denna parternas verksamhet som helst, den kan dock aldrig befria samhället från skyldigheten att göra sitt yttersta när det gäller att på olika områden lämna sin medverkan i denna skyddsverksamhet.

Det förekommer sparsamt med siffror — både i propositionen och i utskottsutlåtandet — som belysa olycksfallsfrekvensen och dess olika konsekvenser. Men för att ta en av de få som

förekomma nämner jag departementschefens siffra i propositionen om det totala antalet olycksfall under år 1947. Det uppgick till icke mindre än omkring 282 000. Det betyder, att nästan hela Sveriges manliga befolkning, pojkar och gubbar inräknade, under en tioårsperiod råkar ut för olycksfall i arbete. Vill man fortsätta och räkna antalet förlorade dagsverken och omsätta dessa i pengar, kommer man till mycket stora belopp.

Jag tycker, att det bör räcka med dessa korta hänvisningar för att fästa uppmärksamheten på vilket intresse samhället har av att kraftigt medverka till nedbringandet av dessa skrämmande siffror. Hela det inkomstbortfall, som olycksfallen medföra, hade ju praktiskt taget varit taxeringsbart, men i stället för att få ett ökat skatteunderlag får samhället ett ofta icke ringa hjälpbehov att fylla. Jag anför denna synpunkt, därför att det tydligen på vissa håll fortfarande finns en viss benägenhet att tillmäta kostnaderna för samhällets medverkan en avgörande betydelse. Det är inte alldeles uteslutet, herrar reservanter, att snålheten här bedrar visheten. Det kan gälla även som svar till herr Mannerskantz, när han säger, att det är risk för att de föreslagna åtgärderna skulle tära på våra rent produktiva krafter. Jag skulle snarare tro, att ett riktigt rationellt skyddssystem i icke oväsentlig grad skulle öka samhällets produktiva krafter. Efter mitt sätt att se är samhällets uppgift att ur sociala och humanitära synpunkter skydda och vårda vårt folkmaterial den väsentliga och viktigaste. Av erfarenhet är jag också övertygad om att olycksfallsfrekvensen kan på relativt kort tid avsevärt minskas, om samhället ställer mera av sina resurser och mera av sin auktoritet till förfogande när det gäller att uppnå detta mål. Härvidlag har det på ett betänkligt sätt brutit. Jag vet, att folket ute på arbetsplatserna länge och med otålighet har väntat på en avsevärd förbättring i detta hänseende.

Det förslag, som Kungl. Maj:t nu har framlagt, finner jag också vara synner-

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

ligen välmotiverat och tidsmoget och ingalunda för långt gående, utan snarare, skulle jag vilja säga, tvärtom. Att tillsynsmyndigheten erhåller en mera självständig och enhetligare ledning genom en central myndighet för arbetarskyddsfrågorna och att den allmänna yrkesinspektionen får sitt sedan länge trängande personalbehov bättre tillgodosett, tycker jag äro nödvändiga förutsättningar för att man skall kunna tala om ökad effektivitet från statsmakternas sida på detta område.

Beträffande de olika detaljfrågorna skall jag icke här beröra mera än en. Det gäller ledningen av de olika distrikten inom den allmänna yrkesinspektionen. I en motion nr 284 har jag tillsammans med flera av kammarens ledamöter föreslagit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om att förslag om inrättandet av särskilda styrelser för yrkesinspektionens distrikt, vari arbetsmarknadens parter beredas representation, snarast måtte föreläggas riksdagen. Det är alltså i princip det samma som i propositionen föreslås beträffande arbetarskyddsstyrelsen. Motiven härför äro utförligt angivna i motionen. Jag skall inte ta upp tiden med att referera så många av dem. Det är emellertid ett par saker jag vill anföra.

Enligt nu gällande instruktion — och någon ändring på denna punkt är inte ifrågasatt — vilar hela ledningen av de geografiskt stora distrikten på yrkesinspektören, alltså en enda person, som också ensam har att bära ansvaret för en verksamhet, varav hundratusentals människors säkerhet till liv och lem beror.

Om varje distrikt erhåller en särskild styrelse vari arbetsmarknadens olika parter äro representerade — således även arbetsledare och tjänstemän — kommer inte bara denna dess ledar- och ansvarställning att vidgas och fördelas, utan jämväl även andra fördelar att vinnas.

Genom tillsättandet av distriktsstyrelser sammansatta på nu nämnt sätt, anföres det vidare i motionen, knytas till yrkesinspektionen och skyddsverksam-

heten representanter för det praktiska livet, vilkas erfarenhet, ansvarskänsla, initiativförmåga, bekantskap med lokala förhållanden och intima förbindelser med arbetsmarknadens intresseorganisationer komma att i hög grad stimulera och effektivisera samhällets verksamhet i skyddsarbetet.

Utskottet, som har behandlat denna motion, har funnit, att de skäl, som ha anförts till stöd för den, äro beaktansvärda, och utskottet tillstyrker en skrivelse, vari förordas en utredning, dock icke gående så långt som föreslås i motionen. »Det synes dock utskottet kunna ifrågasättas», säger man, »om icke distriktsstyrelserna borde inskränkas till att omfatta endast representanter för parterna på arbetsmarknaden. Dylika representanter borde kunna medverka till att yrkesinspektionen i distrikten finge ökad effektivitet. De skulle måhända icke kunna fungera som styrelse i vedertagen mening utan snarare som ett rådgivande organ med vilka yrkesinspektören i distriktet kunde överlägga angående större frågor och i ärenden av principiell innebörd. Det kan antagas, att dylikt 'råd' även skulle medföra viss avlastning i arbetsbördan från centralmyndigheten.»

Ehuru jag inte är helt belåten med utskottets yttrande här, är jag ändå tacksam för det tillmötesgående, som jag har fått. I sak ha vi ju vunnit våra mål, och jag skall inte ställa något annat yrkande än utskottet. Men jag vill gärna framhålla en synpunkt, som kanske kommit alltför svagt till uttryck i motionen. Det gäller arbetsledningarna. I skyddsarbetet på våra arbetsplatser inta de en mycket central plats. Vi ha här en kår av ansvarskännande och omdömesgilla människor, som i de flesta fall själva under många år ha deltagit i det förekommande arbetet, ha lång erfarenhet av detta och väl känna arbetsplatsens förhållanden, arbetets natur och de faror, som lura vid dess utförande. Dessutom känna de mycket ingående de olika individerna, vilkas arbete de ha att leda. Mycket skulle säkerligen vinnas, om denna kår på ett

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

mera intimt och direkt sätt kunde knytas till samhällets organ som kår och genom egna representanter.

I den reservation, som har fogats till utlåtandet av samtliga borgerliga utskottsrepresentanter, har man inte ens kunnat gå med på att låta utreda dessa spörsmål. Reservanterna ha velat, att utskottet skulle erinra om att det redan nu finns en form av sådan representation, nämligen genom de vid företagen knutna skyddsombuden och säkerhetskommittéerna. Då de rådande förhållandena enligt deras mening ej medgiva en utbyggnad av lokalorganisationerna i administrativt hänseende, finna de sig icke böra förorda, att den av motionärerna önskade framställningen göres.

Vi ha hört här av herr Mannerskantz, att reservanterna i första hand vilja medverka till en förstärkning av de lokala organen inom yrkesinspektionen. Jag är därför förvånad över att man inte ens kan vara med på en saklig utredning eller undersökning om hurvida den i motionen föreslagna vägen, som enbart syftar till en förstärkning av just de lokala organens kapacitet, är framkomlig eller inte. När reservanterna hänvisa till att den i motionen föreslagna representationen redan finns genom de till företagen knutna säkerhetskommittéerna och skyddsombuden, skulle jag vilja säga, att antingen har man missförstått motionens syftsmål, eller också vill man inte förstå det. Dessa skyddsombud äro ju inte på något som helst sätt knutna till yrkesinspektionen, och kontakten mellan dem och yrkesinspektionen — det vet jag av erfarenhet — är på många håll mycket bristfällig, för att inte säga helt obefintlig. Jag noterar emellertid med tacksamhet den betydelse reservanterna tillmätta skyddsombuden. När vi en gång komma till behandlingen av den bebådade nya arbetarskyddslagen, kan man kanske bli enig att skapa det rättsskydd på arbetsplatserna för dessa skyddsombud, som de nu sakna men på många arbetsplatser fortfarande äro i mycket stort behov av.

Förhågorna för att den i motionen ifrågasatta partsrepresentationen skuile i någon nämnvärd grad betyda en utökning av administrationen anser jag vara ogrundade, men även på denna punkt kunde man erhålla ett bestämt besked genom att låta sakligt utreda denna detaljfråga.

Herr talman! Jag skall sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan, och jag gör detta med ett beklagande av att det här i riksdagen inte kunnat skapas större enighet och sammanhållning omkring en uppgift, som för land och folk är så oerhört viktig och nödvändig att snarast komma till rätta med. Jag beklagar särskilt, att det är de strikta partilinjerna, som här utgöra gränserna för meningsriktningarna. Vi ha här ett sedan ganska länge — för att inte säga alltid — försummat verksamhetsfält, där vi med fördel kunna lämna de politiska aspekterna helt åt sidan och genom samfällda gemensamma ansträngningar åstadkomma resultat, som visserligen i olika former men ändå helt och nästan omedelbart komma alla befolkningsgrupper till godo och dessutom bättre överensstämma med de krav vi ställa på ett kultursamhälle.

I herr Sjöes yttrande instämde herr *Damström*.

Herr **OHLON**: Herr talman! Jag befinner mig, trots att jag är reservant, i den egendomliga situationen att i allt väsentligt kunna instämma med vad herr Sjö nyss yttrat i sitt sympatiskt hållna anförande. Utgångspunkten är således densamma för oss bägge. Jag har ju inte den erfarenhet, som herr Sjö besitter, men jag vet på grund av vad jag förnummit i den industristad, där jag hör hemma, att det brister i mångt och mycket i arbetarskyddet. Att jag ändå har kommit att hamna på reservanternas sida, skall jag be att få motivera med ett par ord.

Till grund för Kungl. Maj:ts proposition i ämnet ligger det utlåtande, som för ett och ett halvt år sedan avgavs av 1938 års arbetarskyddskommitté. Denna

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

föreslog inrättande av en självständig arbetarskyddsstyrelse, som skulle ha inte mindre än sex byråer. Kungl. Maj:t har högst väsentligt — och jag tror i rationell riktning — omarbetat kommitténs förslag. Den kungl. propositionen innebär, att man får en styrelse med tre byråer och tre avdelningar. Utskottet har så funnit, att den s. k. kanslibyrån skulle få så ringa arbetsuppgifter och så få tjänstemän, att det inte var motiverat med en särskild sådan byrå, och därför har utskottet kommit till ett förslag, som innebär inrättande av en styrelse med två byråer och jag vill minnas fyra avdelningar.

Då ha reservanterna sagt sig: Skall det vara nödvändigt att inrätta ett självständigt centralt ämbetsverk, som ändå tills vidare kommer att få en så ringa omfattning? Och skall det vara nödvändigt att koppla ihop två så skilda verksamhetsgrenar, som det här är fråga om — å ena sidan riksförsäkringsanstaltens arbetarskyddsbyrå, som har en organisatorisk-teknisk verksamhet, och å andra sidan arbetsrådet, som har en övervägande dömande verksamhet? Vi ha menat, att arbetarskyddsverksamheten mera eller i varje fall lika mycket hör ihop med riksförsäkringsanstaltens verksamhet som med arbetsrådets.

Vidare föreligger det en principiell skillnad. Vi mena, att all den förstärkning, som vårt arbetarskydd behöver, skall i väsentlig mån läggas ute på distrikten och inte så mycket i centrum. Jag har den principiella inställningen, att de centrala ämbetsverkens tjänstemän, de må från början vara på sina verksamhetsområden hur sakkunniga som helst, efter några år förlora kontakten med den verksamhet, som de äro satta att övervaka. De uppgifter, som staten här har, böra koncentreras ute på distrikten, där tjänstemännen leva på ett helt annat sätt mitt uppe i det industriella livet än vad fallet är och kommer att bli med ett centralt ämbetsverks tjänstemän.

För att belysa detta vill jag nämna, att Kungl. Maj:ts förslag innebär en kostnadsstegring i själva centrum på 307 400

kr. varav 261 600 komma på löner, under det att vad som enligt det kungl. förslaget skall tilldelas fältarbetet inskränker sig till 199 000 kr. i merkostnad, varav 190 000 kr. i löner. Detta anse vi reservanter vara en bakvänd ordning. Vi ha visserligen gått med på en stark förstärkning även av centralorganisationen — det kommer som en reservation i nästa ärende — men vi mena, att huvudparten av förstärkningen borde läggas ute på distrikten.

Därtill kommer en annan sak. Vi ha hört oss för, ifall det finns lokaler för det nya ämbetsverket i Stockholm, och vi ha åtminstone under hand fått det svaret, att det vet man ingenting om. För att belysa lokalfrågan för ämbetsverken i Stockholm vill jag nämna, att för inte länge sedan anmälde statsutskottets ordförande vid utskottets plenum, att för närvarande fattas det inte mindre än 1 000 ämbetsrum enbart i Stockholm. Redan lokalfrågan för ämbetsverken i huvudstaden borde föranleda statsmakterna att gå försiktigt till väga, när det gäller att inrätta nya centrala ämbetsverk.

Ytterligare tillkommer frågan om ämbetsverkens rekrytering. Som bekant råder det för närvarande en mycket stor brist på kvalificerad teknisk personal. Vi ha menat och hoppats på att denna brist inom några få år skall vara avhjälpd och att om man ginge mera försiktigt fram åtminstone med utvidgningar häruppe i centrum, skulle man få en kvalitativt bättre rekrytering av yrkesinspektionen än som för närvarande är möjlig att åvägabringa.

Herr talman! Herr Sjö gjorde gällande, att huvudsynpunkten för oss skulle vara besparingssynpunkten. Så har inte varit fallet. När vi i reservationen nämna, att kostnaden för nästa budgetår skulle nedbringas enligt vårt förslag med 111 100 kr., så ha vi inte tillmätt den siffran någon avgörande betydelse, även om den i fortsättningen, då organisationen kommer att fungera under hela budgetåret, fördubblas. Huvudsynpunkten har varit de omständigheter, som jag här har framfört.

Jag vill också liksom herr Sjö bekla-

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

ga, att denna fråga i utskottet har kommit att bli partiskiljande. Jag tror inte, att det så mycket beror på att vi ha olika uppfattning i själva sakfrågan. Skiljegränsen går nog mera i vår uppfattning om statsverksamheten i största allmänhet. Vi äro principiellt emot en fortsatt centralisering av statsverksamheten i huvudstaden och vilja tvinga fram en decentralisering ute i landet. Därigenom tro vi, att man bäst når de resultat, som man vill ernå med den statliga verksamheten, och det torde även gälla på arbetarskyddslagstiftningens område.

Jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr statsrådet MÖLLER: Herr talman! Jag kan tyvärr inte ögonblickligen mobilisera de siffror, som behövas för att korrigera det intryck herr Ohlon tydligen hade för avsikt att väcka, då det gällde en jämförelse mellan utbyggnad av fältarbetet och utbyggnad av den centrala organisationen. Jag vill bara erinra kammarens ledamöter om att det vid fjolårets riksdag fattades beslut, som praktiskt taget uteslutande inneburo en mycket väsentlig förstärkning av fältarbetet. Dessa ting måste ju ses i ett sammanhang, och om debatten räcker länge nog, hoppas jag kunna få fram siffrorna på det området. Jag är övertygad om att proportionen mellan kostnadsökningarna för centralarbetet och för fältarbetet då skall bli en helt annan än den herr Ohlon tydligen ville väcka föreställning om.

Varför har man ansett det vara lämpligt att bryta ut arbetarskyddet ur riks-försäkringsanstalten och i stället koppla ihop det med arbetsrådet? På sin tid hörde yrkesinspektionen till socialstyrelsen. Den omorganiserades, och på mitt förslag flyttades då den arbetarskyddsbyrå, som fanns i socialstyrelsen, över till riks-försäkringsanstalten. Det berodde på att jag hade kommit till den ganska bestämda uppfattningen, att socialstyrelsen hotade att bli ett alltför stort verk och att man följaktligen mäs-

te räkna med att chefen icke skulle kunna följa och överblicka verkets arbete på olika områden. Därför föreslog jag, att denna byrå skulle flyttas bort, liksom sjukkassebyrån den gången flyttades över till pensionsstyrelsen. Jag tror nämligen, att effektiviteten i det arbete, som åligger de centrala ämbetsverken, blir en helt annan, om inte dessa verk växa ut till så jättelika dimensioner, att ingen kan behärska dem.

På grund av åtskilliga omständigheter tillhör riks-försäkringsanstalten de verk, som under de senaste åren ha vuxit i en mycket oroväckande grad. Det beror naturligtvis framför allt på den ökade olycksfallsfrekvensen. Jag vill minnas, att det för närvarande finns mellan 700 och 800 anställda i riks-försäkringsanstalten.

När jag har anslutit mig till kommitténs uppfattning, att man skulle bryta ut arbetarskyddet från riks-försäkringsanstalten, är det med hänsyn till samma tänkesätt, som gjorde att jag en gång föreslog utflyttning av arbetarskyddsbyrån från socialstyrelsen. Verket blir annars för stort. Nu hoppas jag, att vi skola kunna reformera prövningen av särskilt de korta olycksfallen, men en verkligt rationell ordning härför kan väl knappast genomföras annat än i sammanhang med en omarbetning av lagen om olycksfallsförsäkring, som socialvårdskommittén för närvarande arbetar med. Men även om så sker, finns det risk för att den centraliserade behandlingen av frågan om olycksfallser-sättningarna för dem, som mer eller mindre förolyckats, leder till väntetider, vilka i varje fall äro ytterligt besvärande och som man måste försöka att komma ifrån. Men man blir inte kvitt dem, om man inte är villig att öka den personal — även om man bryter ut de mindre olycksfallen — som står till riks-försäkringsanstaltens förfogande. Man måste alltså tyvärr räkna med att denna anstalt sannolikt kommer att växa ytterligare under de närmaste åren för att råda bot på de svagheter och svårigheter, som för närvarande vidläda verket.

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

Varför vill man då koppla ihop detta med arbetsrådet? Skälet är mycket enkelt. Det är bara det, att yrkesinspektörerna äro ålagda att övervaka efterlevnaden av arbetstidslagarna. Arbetsrådet har att handlägga alla de ärenden, som gälla arbetstidslagarna. Det är följaktligen en ganska naturlig sammankoppling. Jag skulle ha begripit reservanternas ståndpunktstagande här, om de hade sagt, att man skulle låta arbetsrådet vara som det är och skapa en ny arbetarskyddsstyrelse.

Jag tror — men jag har inte kontrollerat det — att jag redan, då propositionen om överflyttning till riksförsäkringsanstalten på sin tid presenterades riksdagen, där tillkännagav som min uppfattning, att rätteligen borde yrkesinspektionen bli ett eget ämbetsverk. Den uppfattningen har förstärkts hos mig under årens lopp, ty det är fullkomligt riktigt, som herr Sjö sade, att här är ett av de hittills mycket försummade områdena i vårt land. Om reservanterna skulle segra, vet jag visserligen inte, vilken verkan det kommer att få på det fortsatta arbetet att väcka till liv respekt för människorna på arbetsplatserna, men det är klart, att varje steg, som nu tas för att förminska den effektivisering, som Kungl. Maj:t har föreslagit, i varje fall kommer att uppfattas som en akt av likgiltighet för dessa frågor från riksdagens sida. Det har faktiskt, det tror jag mig lugnt kunna säga, visats ganska stor likgiltighet under de gångna åren. Den har brutits först nu, och att den har brutits har ju sina mycket naturliga skäl.

Jag har här några sifferuppgifter, som jag tror böra beledsaga debatten i dag i kammarens protokoll. Det gäller antalet årsarbetare endast hos större arbetsgivare och exklusive staten, d. v. s. arbetare hos arbetsgivare med mer än fem årsarbetare. Antalet i riksförsäkringsanstalten registrerade sådana årsarbetare år 1935 var 1 124 000. År 1944, alltså nio år därefter, var det 1 393 000. Arbetarantalet hade ökat med i det närmaste 269 000, d. v. s. 24 procent. Men hur såg det ut på olycksfallsstatistikens

område? Jo, antalet olycksfall år 1935 utgjorde 111 000 och år 1944, nio år därefter, 180 000. Detta avser sålunda bara de större arbetsgivarna. Siffran för 1947 års olycksfallsfrekvens finns ju i propositionen. Den är något över 280 000.

Jag kan nämna två andra siffror. Antalet livräntor, som utgå för olycksfall i arbetet, var år 1935 20 585. År 1947 — där har jag siffror ända fram till nu — voro de 30 533. De hade alltså under denna period av 12 år ökat med i det allra närmaste 50 procent. Detta gäller alltså det antal olyckor, som lett fram till så svåra skador, att livräntor skulle utgå.

Jag har en annan siffra, som visserligen inte är lika stor men som i mitt tycke är kanske ännu mera skrämmande. Antalet livräntor till efterlevande var år 1935 3 065 och år 1947 4 604. Det vill med andra ord säga, att livräntornas antal där också hade ökat med väl 50 procent. Detta gäller hos arbetsgivare exklusive staten. Nu torde dessa livräntor till efterlevande nästan identiskt motsvara olycksfall, som ha lett till döden, inom de skyddade områdena.

Jag måste säga, att på denna punkt kan aldrig bli för mycket väckelse. Det gör, att jag måste uttrycka min verkliga ledsnad över att de borgerliga partierna ha kunnat samla sig kring en reservation, som — man må utlägga den hur välvilligt som helst — i varje fall måste leda till en mindre effektivisering än den form Kungl. Maj:t har föreslagit. Herr Ohlson har själv redogjort för vilka prutningar Kungl. Maj:t har gjort på kommittéförslaget. Jag får verkligen säga, att dessa prutningar i själva verket äro så stora, att riksdagens ledamöter borde kunna nöja sig med dem. Jag hoppas, att man inte skall behöva ta detta som ett tecken på att den borgerliga samlingen — vi hade den förut beträffande lantarbetstidslagen — är så på marsch, att vi måste räkna med en mera allmänt reaktionär inställning än vi förut trott oss behöva. Jag skulle mycket beklaga, om det skulle kunna uppfattas på det sättet. Jag vet ju inte hur över-

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

tygande herr Ohlons anförande verkade på andra åhörare, men med all respekt i övrigt föreföll mig vad herr Ohlon här yttrade i hög grad vara de obotfärdigas förhinder.

Jag tror mig lugnt kunna säga, att jag är varm anhängare av kampen mot centralisering. Men det finns områden där vi måste ha centrala ämbetsverk. Vi ha det faktiskt redan här. Arbetarskyddsbyrån i riksförsäkringsanstalten är nästan ett centralt ämbetsverk, som arbetar mycket självständigt i förhållande till övriga delar av riksförsäkringsanstalten. Vi äro emellertid inte nöjda med den effekt som vi hittills kunnat få av arbetarskyddsbyråns verksamhet. Vi ha då ansett att vi genom att skapa ett särskilt ämbetsverk med rutschig anda i toppen skulle kunna åstadkomma goda resultat för hela verksamheten på arbetarskyddets område. Det är faktiskt en välfärdfråga för hela den svenska arbetarklassen, inom vilka delar av vårt näringsliv vederbörande än må vara sysselsatt. Man borde därför här ge med varm hand och inte söka komma undan med det snålast tänkbara tilltagna utrymme för åtgärder.

Den lilla förändring av Kungl. Maj:ts förslag, som utskottet företagit genom att ändra en byrå till en avdelning, fäster jag mig inte särskilt vid. Jag hoppas, att riksdagens första kammare måtte följa utskottsmajoritetens och icke minoritetens förslag i förevarande ärende.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Efter herr socialministerns anförande kan jag fatta mig ganska kort, då jag inte har några andra synpunkter att framlägga än som redan tidigare framkommit här under debatten.

Jag erinrar om att riksdagen redan tidigare har givit uttryck för sin önskan att medverka till en effektivisering av arbetarskyddet i vårt land. Såsom redan har nämnts här, beslöt riksdagen i fjol en ganska kraftig förstärkning av riksförsäkringsanstaltens arbetarskyddsbyrå, varjämte man framför allt utökade arbetskrafterna inom yrkesinspektionens distrikt ute i landet.

Herr Ohlon säger nu, att han skulle ha kunnat ställa sig mera välvillig till Kungl. Maj:ts förevarande förslag, om det inte i så stor utsträckning hade inneburit en centralisering av arbetskraften, utan i stället hade tagit sikte på att förstärka organisationen ute i distrikten. Jag tillåter mig då fästa herr Ohlons uppmärksamhet på att föregående års riksdag beslöt att förstärka arbetskrafterna ute i distrikten med sammanlagt 28 personer. Genom det beslut, som jag hoppas att riksdagen nu skall fatta, komma distrikten att tillföras ytterligare omkring 15 personer. Man får således till stånd en väsentlig förstärkning av arbetskrafterna i distrikten.

Även statsutskottets majoritet har haft den grundsynen på detta problem, att de väsentligaste arbetsuppgifterna ligga ute i distrikten. Det är verksamheten på arbetsplatserna och den omedelbara kontakten med människorna inom produktionslivet som härvidlag är det viktigaste. Men även med denna allmänna inställning har utskottsmajoriteten funnit det nödvändigt att ha ett sammanhållande organ, så att det kan bli en något så när enhetlig bedömning av de problem som förefinnas på arbetarskyddets område. Man vill undvika, att en inspektör i Skåne t. ex. fattar principiella beslut av en helt annan innebörd än hans kolleger i Norrbotten. Det är därför nödvändigt att få till stånd ett centralt organ. Vi ha inom utskottet mycket kritiskt prövat Kungl. Maj:ts förslag, men vi ha till slut ansett oss böra acceptera detsamma med blott den lilla ändring som herr socialministern omnämnde i sitt anförande, nämligen att befattningen såsom byråchef för kanslibyrån i lönegrad Ce 33 utbytes mot en befattning såsom byrådirektör i lönegrad Ce 31. Vi ha kritiskt penetrerat Kungl. Maj:ts förslag byrå för byrå och uppgift för uppgift men kommit fram till det resultatet, att om man inte vill äventyra det centrala organets möjligheter att åstadkomma effektiva resultat av sitt arbete, måste man acceptera Kungl. Maj:ts förslag till organisation. Kungl. Maj:t har ju, såsom även anförts

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

här tidigare, i viss utsträckning förenklat de sakkunnigas förslag.

Utskottsmajoriteten har således varit på det klara med att vad som här föreslås är en *nödvändig* åtgärd. Vi ha, uppriktigt sagt, inom utskottsmajoriteten varit litet förvånade över att de borgerliga representanterna tydligen inte riktigt uppfattat och förstått allvaret i de uppgifter, som det här är fråga om. Det är ju arbetsmarknadens båda stora partsorganisationer, Arbetsgivarföreningen och Landsorganisationen, som dels frivilligt ha sökt åstadkomma skydd för arbetarna och som dels ha begärt att statsmakterna skola vidtaga åtgärder i syfte att få till stånd ett effektivare arbetarskydd. Det förefaller mig självklart, att Sveriges riksdag icke kan gå emot ett sakligt så starkt motiverat förslag som det som här föreligger.

Jag vill inte fördölja, att det är en allvarlig åtgärd att besluta att inrätta ett nytt ämbetsverk. Personligen har jag den uppfattningen, att man måste fara mycket varligt fram i fråga om inrättandet av nya ämbetsverk. Fråga är, om vi inte snart nog måste sätta för dammluckorna och säga ifrån, att vi inte orka mer på en tid. Vi måste nog allvarligt diskutera det problemet och se till, att vi inte få en så stor och tung administration, att vi inte ha tillräckligt underlag för densamma när det gäller de produktiva krafterna. Jag vet ju inte, om denna grundsyn delas av alla, som tillhöra statsutskottets majoritet i denna fråga, men jag är fullt på det klara med att den i hudsak omfattas av mina partikamrater inom statsutskottets tredje avdelning. Men även om man har denna allmänna uppfattning, kan man icke åsidosätta de sakliga skäl, som finnas för att det allmänna bör vidtaga alla möjliga åtgärder för att försöka hindra den stegring av olycksfallsfrekvensen som kunnat konstateras sedan ett flertal år tillbaka. Det är helt enkelt nödvändigt att sätta stopp för stegringen av olycksfallen. Alldeles bortsett från den sorg, de lidanden och bekymmer, som olycksfallen dra med sig för dem som drabbas därav, innebära ju de många olycksfallen i arbete

en betydande nedsättning av vår produktion. Det måste därför för var och en framstå såsom ytterligt angeläget att genom effektiva åtgärder söka nedbringa olycksfallsfrekvensen inom det produktiva livet. Då ha vi, upprepar jag, ingen annan möjlighet än att gå den väg som Kungl. Maj:t här förslagit.

Jag skall, herr talman, inte alltför mycket fördjupa mig i de detaljer som reservanterna ha anfört. Socialinspektörernas verksamhet skall ju, såsom jag tror att herr Mannerskantz påpekade, ersätta den hittillsvarande kvinnliga yrkesinspektionen. Avsikten är att socialinspektörernas verksamhet skall utvidgas i så måtto, att de även utanför den egentliga arbetsplatsen skola kunna ge råd och upplysningar kanske framför allt till sådana arbetare, som inte ha hem och familj, utan som leva på mera rörlig fot. Vi ha nog litet var erfarenhet av att förhållandena på de stora arbetsplatserna i vissa avseenden lämna mycket övrigt att önska. Man behöver bara tänka på t. ex. kostförhållandena för dessa människor, som ofta dra sig fram på en diet av kaffe och smörgåsar. Det gäller här för socialinspektörerna att få till stånd en sådan upplysningsverksamhet, att arbetarna bli på det klara med hur de skola sköta sig för att bevara sin kroppsliga och själsliga hälsa. Det är alls icke meningen att socialinspektörerna skola bli något slags polismän. De skola helt enkelt under vänliga former ge råd och upplysningar åt arbetarna. Jag tycker för min del att det är en sympatisk form för en statlig verksamhet på detta område, och jag är inte på långa vägar så mörkrädd, som herr Ohlon tycks vara inför tanken på att det allmänna här skulle göra en insats. Herr Ohlon målar nog en viss potential på väggen, om han tror att socialinspektörerna skulle bli någon sorts polismän, som skulle resa omkring och titta i flickornas skåp, se efter, hur de ha det i bäddarna o. s. v. Det är alls icke avsikten att socialinspektörernas verksamhet skall bli av den karaktären, utan meningen är att vederbörande skola få råd

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

och hjälp i fråga om sin livsföring, vilket har visat sig vara väl behövt.

Utskottsmajoriteten har med det lilla undantag jag nyss angav över lag tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Vi ha dessutom föreslagit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall begära utredning om ändamålsenligheten att tillsätta de »råd», varom bl. a. herr Sjö här talat. Vi tro nämligen, att det skulle vara av värde, om man på det sättet kunde få större auktoritet bakom yrkesinspektörernas verksamhet. Det är här inte fråga om att skapa någon tungrodd apparat. Inspektörerna skulle alls inte i sitt dagliga arbete behöva ha detta »råd» med sig, vilket man kanske kunde förledas att tro av herr Mannerskantz' anförande. »Råden» skola blott vara inspektörerna till stöd och hjälp när det gäller avgörandet av större frågor och ärenden av principiell natur. Det är emellertid självklart, att det kan vara till nytta, om vederbörande »råd», då så befinner lämpligt, även kan besöka arbetsplatserna och där komma i nära kontakt med såväl arbetare som arbetsgivare. Vi äro väl medvetna om att det skulle vara behövt med ett sådant »råd» eller »styrelse», eller vad man nu vill kalla det. Jag vill inte på något sätt fördölja, att jag för min del finner det underligt, att de sakkunniga, som hade till uppgift att utreda frågan, inte kommit in på detta problem. Då förhållandena inom Kungl. Maj:ts kansli tydligen voro sådana, att man icke hade tid att rätta till denna brist i de sakkunnigas förslag, anser jag det vara riktigt och rimligt att riksdagen nu tar initiativet och i varje fall får en undersökning till stånd i vad mån eller på vilket sätt denna lucka i förslaget bör avhjälpas.

Men vad jag här anför ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **OHLON** (kort genmäle): Herr talman! Diskussionen har utvecklats i den riktning som jag befarat, nämligen att utskottsmajoriteten skulle hålla före, att skillnaden går mellan dem som önska ett effektivt arbetarskydd och dem

som ställa sig mer eller mindre likgiltiga härför. Jag vill därför än en gång betona, var skiljelinjen går. Vi vilja här kvar, kraftigt förstärkt, byrån för arbetarskydd i riksförsäkringsanstalten samt arbetsrådet. Mot detta sätter majoriteten upp ett centralt ämbetsverk, bestående av två byråer, och vill vid dessa hänga på en kansliavdelning samt ett antal mindre avdelningar. Detta är, herr talman, den principiella skillnaden.

Herr Gustaf Karlsson har tydligen blandat ihop herr Mannerskantz' och mitt anförande. Jag har aldrig i fråga om socialinspektörerna yttrat vad herr Gustaf Karlsson lade i min mun. Skillnaden mellan utskottets och reservanternas uppfattning på denna punkt är, att de senare vilja ha fem distriktsinspektriser jämte fem assistenter, alltså sammanlagt tio befattningshavare. Kungl. Maj:ts förslag, som tillstyrks av utskottsmajoriteten, räknar i stället med elva socialinspektörer, beträffande vilka det är mycket tveksamt, om tjänsterna för närvarande kunna rekryteras.

Vad till sist beträffar herr statsrådets och chefen för socialdepartementet yttrande angående den skiljelinje, som här går mellan framstegsvilja och reaktion, är det väl ändå en högst betänklig förenkling av problemställningen, om man gör gällande, att framstegsviljan i detta fall skulle vara identisk med en strävan att försöka centralisera så mycket som möjligt till huvudstaden.

Herr **LUNDQVIST**: Herr talman! Herr Sjö beklagade sig i sitt anförande över att ställningstagandet i statsutskottet i denna fråga så strikt följt partilinjerna. Jag tillåter mig, herr talman, att föra på tal ett litet detaljförslag, som har framförts motionsvägen och därvid stötts av representanter för alla de stora partierna men som det oaktat har avvitsats av statsutskottet. Det gäller de likalydande motionerna I: 283 och II: 455, vari hemställes »att riksdagen i princip uttalar sig för att partsrepresentationen i arbetarskyddsstyrelsen utökas till tre representanter för vardera arbetsgivare

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

och arbetstagare och att Tjänstemännens centralorganisation erhåller rätt att föreslå en ordinarie ledamot i styrelsen».

Jag tycker för min del att motionärernas förslag är ganska rimligt och att det därför hade bort kunna påräkna förståelse från utskottsmajoritetens sida. Utskottet anför emellertid att tjänstemännen redan ha möjlighet att bli representerade i arbetsrådet vid handläggningen av arbetstidsärenden. Utskottet anser att man tills vidare ej bör vidtaga någon ändring härvidlag och utöka tjänstemännens representationsrätt. Det må vara riktigt vad utskottet här anför om möjligheten att utse tjänstemannarepresentant vid handläggningen av arbetstidsärenden, men verksamheten på arbetarskyddets område omfattar ju även åtskilligt annat än frågor som beröra arbetstiden. Med den stora omfattning, som tjänstemannakåren numera har fått, och med tanke på den betydelse, som arbetsförhållandena på kontoren, lokaler o. s. v. ha även för denna kategori av arbetstagare, skulle det, synes det mig, blott ha varit en enkel gärd av rättvisa och omtanke om de olika arbetstagargrupperna, om utskottet hade accepterat det förslag som motionsledes här framförts. Förslaget innebär ju på intet sätt att man vill tränga undan andra kategorier. Det föreslås ju endast att det, i stället för två representanter för vardera arbetsgivar- och arbetarparten, skulle bli tre representanter för vardera sidan. Det förefaller mig, som om detta, såsom jag nys nämnde, vore ganska rimligt.

Jag skulle helst ha velat yrka bifall till motionen I: 283. Men för att underlätta att få igenom åtminstone något av vad motionärerna här önska, vilket man ju alltid bör vara mån om, avstår jag, herr talman, från att ställa ett dylikt yrkande och hemställer i stället om viss ändring av statsutskottets motivering. Motionen behandlas i statsutskottets utlåtande nr 148 på s. 45 tredje stycket. Jag tillåter mig hemställa, att den senare delen av detta stycke slopas, alltså den passus som börjar med orden

»Det synes utskottet, att man tills vidare ej bör vidtaga ändring härutinnan» och slutar med orden »Kungl. Maj:ts förslag». Jag hemställer, att denna passus ersättes med följande: »Utskottet vill icke förneka, att skäl kunna anföras för en utvidgad partsrepresentation, och förutsätter att Kungl. Maj:t ägnar denna fråga vederbörlig uppmärksamhet.»

Jag tillåter mig alltså, herr talman, att hemställa, att, därest utskottsmajoritetens förslag om inrättande av en arbetarskyddsstyrelse vinner kammarens bifall, kammaren då behagade besluta att i motiveringen göra den ändring som jag här föreslagit.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Statsrådet Möller anförde i sitt yttrande här i kammaren ett par motiv för utskottsmajoritetens förslag, som enligt min mening icke böra stå oemotsagda.

Statsrådet Möller förklarade bl. a., att väntetiden i riksförsäkringsanstalten var mycket lång och att detta sammanhänge med den ökade olycksfallsfrekvensen. Ja, det är väl obestriddligt, men väntetiden kan inte ha något som helst samband med det faktum, att arbetarskyddsbyrån finns kvar inom riksförsäkringsanstalten. Det är ju icke arbetarskyddsbyrån som handlägger försäkringsärendena, utan det göres av försäkringsbyrån. Man kan således inte anföra detta som motiv för den organisation som föreslås i det föreliggande utskottsutlåtandet.

Jag kan heller inte finna något faktiskt underlag för uppfattningen att yrkesinspektörernas befattning med arbetstidsfrågorna och deras därav följande beroende av arbetsrådet kan utgöra något motiv för att sammanslå arbetsrådet och arbetarskyddsbyrån till ett särskilt ämbetsverk. Yrkesinspektörernas befattning med övervakning av arbetstidslagarna kan ju inte vara en så dominerande uppgift i deras verksamhet. Yrkesinspektörernas huvuduppgift är väl att på arbetsplatserna undersöka, vilka åtgärder som behöva vidtagas för att förebygga olycksfall i arbete. I de fall,

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

då yrkesinspektörerna kunna önska råd angående arbetstidslagarnas efterlevnad, möter det ju inga som helst hinder för dem att få detta av det nuvarande arbetsrådet. Den nuvarande organisationen har, såvitt jag vet, inte medfört några olägenheter på denna punkt.

Jag bestrider vidare herr statsrådets uppfattning, att utskottsmajoritetens förslag utan vidare kan betraktas som det effektivaste när det gäller att minska olycksfallsfrekvensen och att reservanternas linje därvidlag skulle vara det ineffektivaste förslaget. Man kan givetvis diskutera, vilketdera förslaget som från denna synpunkt är det bästa, men man kan icke påstå att majoritetsförslaget är det effektivaste, om man inte kan bevisa den saken. Några bevis härför ha icke presterats vare sig under utskottsbehandlingen eller här i dag. Det är enligt min uppfattning den direkta kontakten med företagarna och skyddsombuden ute på arbetsplatserna som är det viktigaste då det gäller att åstadkomma resultat i form av minskad olycksfallsfrekvens. Det hjälper inte därvidlag att utvidga organisationen med en rad anställda som fylla upp ytterligare tjugo rum här i Stockholm.

Jag vet inte, om jag uppfattade herr statsrådet rätt, men då jag lyssnade till honom här bortifrån min avlägsna plats, tyckte jag att herr statsrådet sade, att om det är en ruttan anda i toppen, måste det bli dåligt resultat — ursäkta, man viskar nu till mig, att statsrådet sade »rutschig anda». Jag tror i alla fall, att en byråchef i arbetarskyddsbyrån har möjlighet att avgöra, om en yrkesinspektör sköter sina åligganden eller ej. Jag undrar verkligen, om en generaldirektör, som samtidigt skall vara domare i arbetsrådet, har större möjligheter att avgöra den saken. Den kombinationen är enligt min mening inte lycklig, ty det är inte säkert att en god domare är en god administratör. Jag vågar nästan påstå att motsatsen är regeln, ty det är helt andra egenskaper som fordras av en god domare än av en god administratör.

Den stora ökning av olycksfallen, som

omnämnes i propositionen och åt vilken vi inom utskottet ägnat stor uppmärksamhet, måste nog till övervägande del tillskrivas faktorer som tillkommit på grund av tidens allmänna utveckling. Jag är fullt övertygad om att dessa faktorer skulle ha gjort sig gällande, även om vi hade haft en arbetarskyddsstyrelse som varit fyra gånger så stor som den som här föreslås. Jag är förvissad om att statsrådet ger mig rätt på den punkten. Det är här fråga om sådana omständigheter som icke kunna elimineras på administrativ väg. Man kan möjligen på denna väg eliminera vissa verkningar av den allmänna tidsutvecklingen, men absolut icke de grundorsaker som ha vållat den starka stegringen av olycksfallsfrekvensen.

Då det sedan gäller utvecklingen i vårt land med tillskapandet av ständigt nya ämbetsverk, vill jag erinra om vad som inträffat i utlandet, då man gått alltför långt på denna väg. I Frankrike t. ex. har man blivit nödsakad att efter oerhörda slitningar avskeda 100 000 statstjänstemän på grund av att landet helt enkelt inte kunde bära den stora administrativa apparat som på detta sätt byggts upp under samma former som vi här i landet hålla på att glida in i.

Herr Gustaf Karlsson förklarade, att han för sin del var medveten om riskerna i den nuvarande utvecklingen. Vi ha ju faktiskt på två år här i riksdagen beslutat inrätta fem nya ämbetsverk. Allt talar väl då för att vi i det läget böra avstå från att tillskapa ytterligare nya ämbetsverk, särskilt om man är övertygad om, vilket vi i detta fall äro, att effektiviteten i statens verksamhet inte kommer att nämnvärt ökas. Det är väl bättre att i tid se till, att vi inte komma i samma läge som Frankrike, som till slut måst avskeda massor av statstjänstemän. Jag tror att det är skäl att se på alla dessa ting på annat sätt än vad herr statsrådet gjorde, när han säger, att han är »principiellt vän av decentralisering, men», och så kommo skälen för en ytterligare utbyggnad av den centrala administrationen.

Ja, herr talman, i vartenda fall kom-

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

mer man med ett »men» och säger, att organisationen just i det fallet måste ökas ut. Och det är klart att det alltid finns några skäl att andraga därför, men vi måste vara på vår vakt emot att det göres undantag i 100 procent av fallen, vilket är ungefär vad som nu sker.

Jag tror alltså inte att man skall utgå ifrån, att reservationsförslaget i praktiken skulle vara mindre effektivt när det gäller att nedbringa olycksfallsfrekvensen än majoritetsförslaget. Man har heller inte sett vad den nya arbetarskyddslagstiftningen kommer att innebära. Rent allmänt bör man också sträva efter att inskränka upprättandet av nya ämbetsverk. Dessa skäl tillsammans tycker jag tala för att man borde gå fram på den väg som reservanterna ha föreslagit.

Sedan har det berörts en del detaljer beträffande socialinspektörerna. Som herr Ohlon har sagt, skiljer det där på en befattningshavare. Vi ha föreslagit fem inspektriser med var sin assistent, summa tio befattningar. Majoriteten föreslår en socialinspektör vid vart och ett av yrkesinspektionens distrikt, d. v. s. elva stycken. Det skiljer alltså på en befattningshavare, och man skulle där möjligen kunna säga att vi ha visat mindre välvilja än majoriteten, ty det är ju dock här fråga om en verksamhet med praktisk effekt. Vi ha emellertid menat att man inte bör utöka dessa inspektrisens verksamhetsfält med uppgifter utanför arbetsplatserna. Det är självklart att de på arbetsplatserna kunna samtala med de kvinnliga arbetstagarna om deras levnadsförhållanden. Det ha de kanske gjort förut också, ja, det är väl till och med säkert, att de ha gjort det. Att verksamheten utanför arbetsplatserna i fortsättningen skulle inskränka sig till detta, tror emellertid inte jag, med den formulering som användes i propositionen, där det förutsättes vara en huvuduppgift för socialinspektörerna att intressera sig för arbetstagarnas förhållanden i hemmet, deras kost- och bostadsfrågor o. s. v. Genom att de frikopplas från en stor del av sin verksamhet, som i propositionen till och

med kallas för en huvuduppgift, mena vi att dessa inspektörers effektivitet i deras normala verksamhet blir fullt tillräcklig, även om de bara är tio stycken och inte elva.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr STEN: Herr talman! Som motionär på ett specialområde skulle jag måhända inte behöva ge mig ut på allmänningen i denna fråga, ty de allmänna synpunkter, som jag omfattar, ha kommit till uttryck bland annat i herr Sjös anförande. Jag ber dock att inledningsvis få göra några principiella reflexioner.

Herr Mannerskantz talade i sitt första anförande om felplacering av arbetskraft till förfång för produktiva arbetsuppgifter. Jag kan inte underlåta att göra den reflexionen, att det var ett ovanligt felplacerat argument, och jag hoppas att kammaren genom de upplysningar, som senare under debatten ha lämnats, har fått fullt klart för sig, att det här gäller just omtanken om arbetskraften, om liv och hälsa och att rädda dagsverken åt produktionen. De statistiska uppgifter, som bland annat herr Sjö har erinrat om, vittna ju om frågans oerhörda vikt icke endast ur humanitära synpunkter, utan även med hänsyn till vårt befolkningspolitiska och arbetsmarknadspolitiska läge. När man rör sig med sådana siffror som 282 000 olycksfall under loppet av ett år, d. v. s. omkring 900 om dagen, då förstår man att de vinningar, som här ligga inom räckhåll, äro så stora, att det är orimligt att väga dem mot de uppoffringar i form av tjänster och av personal, som här ifrågasätts.

Nu kan det ju hända att herr Mannerskantz invänder, att detta hans enligt min mening felplacerade argument rörde tillskapandet av det centrala ämbetsverket. Men jag måste säga, att den skildring, som herr Mannerskantz gav av hur ett ämbetsverk tillkommer och

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

tillväxer i detta land, inte vittnade om någon synnerlig förmåga eller vilja att göra rättvisa åt hans medmänniskors bevekelsegrunder. Han framställde saken ungefär som om ämbetsverkets tillskapande och utveckling närmast vore frukten av verkschefens ambition. Jag vill fästa uppmärksamheten på att denna fråga har varit underkastad en saklig utredning av en representativ utredningskommitté och att förslaget om det självständiga centrala ämbetsverket ingår i denna utrednings förslag. Såvitt jag förstår, är det en enhällig ståndpunkt, som har intagits av representanter för både arbetarvärlden och företagarvärlden och de olika övriga samhällsgrupper, som voro representerade i utredningen.

Mina betänkligheter när det gäller denna proposition röra de stora beskärningen, som Kungl. Maj:t har vidtagit i utredningens förslag. Jag tror att det mycket väl kan vara en realistisk ståndpunkt att säga, att det inte endast ur sociala synpunkter utan även ur ekonomiska synpunkter hade varit klokare att ta ett ordentligt tag på en gång och i huvudsak följa det förslag, som framgick ur kommitténs överväganden.

Vad sedan gäller skogsavdelningen, är jag tacksam för det framsteg, som detta förslag innebär. Jag kommer mycket väl ihåg att jag någon gång för något mer än ett årtionde sedan var med om att uppställa det rimliga och välmotiverade önskemålet, att man för inspektionen av arbetarskyddet inom det stora svenska skogsbruket åtminstone skulle ha tillgång till en helårsanställd befattningshavare per skogslän. Genom det förslag, som nu framlagts, om en avdelning i Umeå för de fyra nordligaste länen med fyra helårsanställda befattningshavare och en huvudavdelning i Stockholm med en bemanning, som bör innebära ungefär samma resurser för inspektionen inom de nedre norrländska länen, Värmlands län, Örebro län, o. s. v., kan man säga att detta önskemål, som vi uppställde för tio, tolv år sedan, har blivit uppfyllt. Det är klart att man därmed inte har uppnått samma inspek-

tionsfrekvens inom skogsbruket som inom industrien och att man måste vara beredd att bygga vidare på denna grundval, men jag inregistrerar det i varje fall med tacksamhet såsom ett väsentligt framsteg.

När det gäller lönesättningen inom den skoglaga yrkesinspektionen, måste jag emellertid beklaga att utskottet inte har vågat sig på att skipa rättvisa över hela linjen. Skogsarbetarna, som ha varit dåligt betalda för sitt eget vidkommande, ha aldrig kunnat förstå att tjänstemän på arbetarskyddets område skola bli lidande på att de arbeta inom skogsbruket. Nu består ju statsutskottet av höga herrar, som inte behöva redovisa eller ens med ett ord antyda någon motivering för sina ståndpunkter, och utskottet säger endast att det icke kan tillstyrka det i min motion framförda förslaget. Under sådana omständigheter står ju en enskild motionär ganska rättslös, och jag måste därför inskränka mig till att varna kammaren för reservationen, som ju, även om den, såvitt jag förstår, lämnar förslaget beträffande avdelningen i Umeå i orubbat bo, har lyckats plocka fram ett par tjänster vid huvudavdelningen i Stockholm, som skulle få sämre lönesättning och därmed sämre rekryteringsmöjligheter, om kammaren följer reservationerna än om kammaren följer utskottsmajoriteten.

Om jag för ett ögonblick avstår från att följa partigränserna så strikt som annars har blivit fallet i denna fråga, nödgas jag bekänna, att jag på en punkt har vissa sympatier för reservanternas uttalanden. Det är när det gäller den kvinnliga yrkesinspektionen. Jag har under kammarbehandlingen av denna fråga sett en skymt av Kerstin Hesselgren, och jag kan inte underlåta att ererinna om den stora nytta och betydelse som denna inspektion har haft, både rent praktiskt och genom sin befruktande inverkan på utvecklingen på arbetarskyddslagstiftningens och sociallagstiftningens område. Om emellertid kammaren följer utskottet även på denna punkt, vill jag för min del lita till de uttalanden, som gjorts både av departe-

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

mentschefen och av utskottet och som kunna tolkas på det sättet, att man inte avser så stora förändringar, vare sig beträffande rekryteringen, som även i fortsättningen skall vara kvinnlig, eller beträffande denna inspektions självständighet. Den skall således inte bli alltför samordnad med den manliga inspektionen, utan i huvudsak få sköta sig själv även i fortsättningen. Under sådana förutsättningar kan man med ett relativt mått av trygghet motse förverkligandet av det beslut, som jag hoppas kammaren kommer att fatta i överensstämmelse med statsutskottets hemställan.

Häri instämde herr *Persson, Einar*.

Herr statsrådet **MÖLLER**: Herr talman! Jag skall inte nämnvärt förlänga debatten. Jag vill bara, att kammarens ledamöter skola ha kännedom om att i den kommitté, som i många år arbetade för att penetrera de spörsmål, som sammanhånga med arbetarskyddet, arbetsgivarsidan var representerad av chefen för Höganäsverken, direktör Gummesson, och av direktören för Svenska arbetsgivareföreningen, Ivar Larsson,¹ medan jordbrukarna voro företrädade av herr Löfvander i denna kammare. Samtliga dessa ha tillstyrkt inrättandet av ett nytt centralt ämbetsverk. Den reflexionen kanske jag kan få göra, att jag tillmåter deras omdöme på denna punkt större vikt än det omdöme man kan skaffa sig genom någon veckas arbete i statsutskottet. Hela kommittén var för övrigt enig i fråga om den centrala administrationen; det förekom ingen reservation på den punkten.

Jag har inte talat om någon »rutten anda i toppen». Vad jag sade var — och herr Mannerskantz medgav ju sedan att han missuppfattat mig — att man behöver en *rutschig* anda. En sådan *rutschig* anda har emellertid ingen betydelse, så länge yrkesinspektionen är så begränsad som den hittills varit. Yrkes-

inspektörerna kunna ju inte, hur mycket de än arbeta, hinna med att inspektera de olika företagen annat än med utomordentligt långa mellanrum. Det är alltså klart att det behövs mera arbetskraft ute på fältet. Det är i varje fall för mig ett mycket bärande argument emot förslaget att begränsa de s. k. socialinspektörernas antal.

Slutligen vill jag nämna, att genom det beslut beträffande yrkesinspektionen, som fattades vid förra årets riksdag, utökades anslaget till centralen här i Stockholm med ett belopp av 70 000 kronor, under det att anslaget till fältarbetet ökades med ett belopp på 260 000 kronor. Det nu framlagda förslaget bör också ses mot bakgrunden av detta beslut, som fattades i fjol.

Herr **ANDERSSON, ELON**: Herr talman! För min del är jag benägen att utan någon som helst reservation instämma i socialministerns påpekande om att det sociala område, som debatten rör, hittills har varit alltför undanskymt. Jag tror att man på alla håll måste medge, att det har rått en viss — kanske man inte skall använda ett så starkt ord som likgiltighet, men dock en viss brist på förståelse för den utomordentliga betydelse som arbetarskyddet har i samhället och för önskvärdheten av att det erhåller en så stark och effektiv organisation som möjligt. Jag vill således för min del inte på något sätt vidkännas någon oförståelse för den utomordentligt betydelsefulla innebörd som denna fråga har, och jag protesterar alldeles bestämt, i varje fall för min personliga del, mot att en tveksamhet inför inrättandet av ett centralt ämbetsverk betecknas som ett bevis på likgiltighet för frågans betydelse.

Den tveksamhet, som man på sina håll hyser i fråga om förslaget beträffande den centrala organisationen, bottnar icke i likgiltighet för frågans betydelse, utan fastmer i den övertygelsen, att arbetarskyddet gagnas bäst om de åtgärder, som statsmakterna nu vidtaga, främst inriktas på att ute på fältet

¹ Enligt av statsrådet Möller senare lämnat meddelande, hade dessa två herrar ersatts med direktör Odholm i arbetsgivareföreningen och direktör Hullman i pappersmasseförbundet.

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

skapa större förståelse för arbetarskyddets betydelse och att där få fram den rutschiga anda, som socialministern talade om. På det sättet kan ett effektivt arbetarskydd byggas upp från grunden, så som det måste byggas upp, om några resultat skola kunna nås. Därvidlag tror jag det finns åtskilligt att klaga på, både i fråga om brist på arbetskraft, schablonmässighet vid arbetarskyddets tillgodo-seende och brist på intresse och förståelse från båda parternas sida när det gäller vidtagande av effektiva åtgärder.

Jag tror således inte att det, såsom herr statsrådet och chefen för socialdepartementet och även herr Gustaf Karlsson i Munkedal ha försökt göra gällande, förhåller sig så, att skillnaden mellan utskottsmajoriteten och reservanterna är att söka i de båda parternas olika uppfattningar om arbetarskyddets betydelse, så att det skulle råda en mer eller mindre uttalad likgiltighet för frågan å den ena sidan och ett livligt intresse för den å den andra.

Herr statsrådet var mycket förskräckt inför tanken att reservanternas uppträdande i dag skulle vara liktydigt med en signal till en reaktionär samling, som skulle hota framstegsviljan och framstegsarbetet också på detta område. Jag tror att herr statsrådet kan känna sig ganska lugn inför den fara, som han trodde sig kunna förutse, såvida herr statsrådet inte menade att det här var fråga om en reaktion emot inrättandet av nya centrala ämbetsverk. I så fall tror jag att reaktionen kan vara på marsch, men då begränsar den sig inte bara till de kretsar, som gemenligen bruka sammanfattas under namnet de borgerliga partierna. Jag tror att den reaktionen sträcker sig ganska långt in i de kretsar, som herr statsrådet i annat sammanhang skulle vara benägen att räkna såsom ytterst framstegsvänliga.

Om det däremot är fråga om farhågor för en reaktion mot den sociala framstegsviljan, tror jag herr statsrådet högst avsevärt felbedömer innebörden av reservanternas ställningstagande i dag. Det kan ju dock icke vara på det sättet, att den sociala framstegsviljan skulle

karakteriseras av den mer eller mindre intresserade inställningen till inrättandet av nya ämbetsverk och nya generaldirektörsbefattningar. I så fall skulle framstegsviljan ha en mycket begränsad omfattning. Framstegsviljan får väl i stället karakteriseras av lusten, benägenheten och beslutsamheten att vidta åtgärder för att råda bot på missförhållanden, där sådana uppträda. I det fallet kunna vi tvista om vilken åtgärd, som i dagens läge är effektivast, inrättandet av ett centralt ämbetsverk eller förstärkandet av arbetet ute på fältet. Därom kan man diskutera, och jag vill inte påstå att förhållandena äro sådana, att ett centralt ämbetsverk inte under några omständigheter bör inrättas. Jag är beredd att diskutera nödvändigheten av ett centralt ämbetsverk för en effektiv ledning av detta arbete. Men jag är inte övertygad om att detta för dagen är den allra viktigaste uppgiften, därest man på sätt som reservanterna föreslå förstärker den centrala ledning, som för närvarande handhar arbetet.

Låt oss alltså gärna diskutera vilken åtgärd som för dagen är den nödvändigaste! Men det är att tillskriva reservanterna felaktiga utgångspunkter, om man anser sig vara nödsakad att föra den diskussionen, som om det vore fråga om en skiljelinje mellan intresse och likgiltighet för detta sociala arbete. I varje fall vill jag som sagt för min personliga del — och jag tror jag kan tala för mina meningsfränder — alldeles bestämt protestera mot att tveksamheten inför den centrala ledningens utbyggnad karakteriseras som likgiltighet för en effektivisering av arbetarskyddet. Vi tro att den viktigaste uppgiften för närvarande är att stärka arbetarskyddet ute på fältet och att där få till stånd den rutschiga anda, den förståelse för frågans betydelse och den villighet att på allt sätt förbättra förhållandena, som äro nödvändiga för att något resultat skall nås.

Medan jag ändå har ordet, vill jag, herr talman, fästa uppmärksamheten på det detaljspörsmål, som herr Lundqvist tidigare har talat om. Jag måste säga,

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

att också jag har haft svårt att förstå utskottets inställning till det önskemål, som från tjänstemännens sida har uttryckts om att få delta i behandlingen av de ärenden, som komma att falla under den nya arbetarskyddsorganisationen. Utskottets hänvisning till tjänstemännens möjlighet att utse en partsrepresentant till arbetsrådet vid behandlingen av arbetstidsärenden förefaller mig utgöra ett mycket ofullständigt tillmötesgående av det önskemål, som man från tjänstemännens sida har framfört. Denna partsrepresentation ger ju inga möjligheter för tjänstemannaorganisationerna att kontinuerligt följa behandlingen av arbetstids- och arbetarskyddsfrågor inom det nya organet. Den betydelse, som arbetarskyddet har även på tjänstemannaområdet, och tjänstemannarörelsens starka organisatoriska växt under de sista åren tala enligt min mening för att deras representation i centralorganet bör göras fastare och säkrare än de nuvarande bestämmelserna möjliggöra. Jag skulle för min del också helst ha velat yrka bifall till motionen nr 283 i denna kammare, men i sakens nuvarande läge skall jag, herr talman, på denna punkt inskränka mig till att instämma i det yrkande, som har gjorts av herr Lundqvist.

Herr DAMSTRÖM: Herr talman! Till de synpunkter som socialministern m. fl. här i kammaren har framhållit i fråga om en effektiv arbetarskyddsorganisation vill jag göra ett par tillägg. Med en mer än trettioårig erfarenhet från ett av de stora företagen inom järnbruksindustrin kan jag vittna om att en effektivisering av arbetarskyddet är absolut nödvändig. Jag vill bland annat fästa uppmärksamheten på ett problem, som inte har nämnts tidigare i dag, nämligen den otillfredsställande rekryteringen till våra järnbruk. Den höga olycksfallsfrekvensen vid järnbruken är en av orsakerna till att rekryteringen dit inte är tillfredsställande.

Vid vårt företag, som har 2 600 anställda, inträffade under fjolåret — jag

vill understryka att siffrorna inte är exakta — 800—900 olycksfall. Det innebär en minskning i förhållande till föregående år, men eftersom arbetarstyrkan också minskat, blev det så att olycksfallsfrekvensen ökade. Under året före, alltså 1946, inträffade inte mindre än sju olycksfall med dödlig utgång.

Jag vill också i detta sammanhang peka på en annan fråga, nämligen propagandan för minskning av antalet olycksfall på arbetsplatserna. Denna propaganda är i och för sig bra, och jag vet att den bedrivs i samverkan med skyddsombuden på arbetsplatserna, men jag undrar om den inte i många stycken är alltför ensidigt inriktad, så till vida att den appellerar enbart till arbetarnas försiktighet. Det kanske många gånger är nödvändigt, men det tycks mig ensidigt. Här måste ju vidtagas både skyddande och förebyggande åtgärder.

Jag har tillsammans med herr Sjö motionerat om en utredning angående inrättande av distriktsorganisationer, och i det utlåtande som föreligger är utskottet också positivt inställt till den tanken. Jag hoppas att denna utredning kommer att leda till det resultat som vi eftersträva, nämligen en effektivisering av arbetarskyddet.

Med dessa ord, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga ett par ord om herr Lundqvists yrkande om ändring i utskottets motivering. Jag skall inte gå in på sakfrågan. Jag vill inte alldeles fränkänna den motivering, som herr Lundqvist anförde, bärlighet, men utskottet har ansett, att man mycket väl kan avvakta någon tids erfarenhet, innan man ger sig till att bygga ut partsrepresentationen i arbetarskyddsstyrelsen, ty det är, som också motionärerna medgivit, inte så enkelt, att man bara placerar en man på arbetarsidan, utan man måste också placera en man på arbetsgivarsidan, om man vill utöka partsrepresentationen. När det nu i alla fall finns möjlighet enligt gällande lag

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

för tjänstemännen att komma till tals i viktiga spörsmål, bör man därför ställa sig avvaktande. Yrkandet har framställts också i andra kammaren, och även om första kammaren inte vill ta någon hänsyn till det, vill jag meddela, att yrkandet där avslogs. Det torde väl ändå vara av ett visst värde, om man här skulle kunna få en samstämmig motivering. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka avslag på herr Lundqvists yrkande.

Jag vill även säga ett par ord såsom replik främst till herrar Ohlon och Elon Andersson. Om man konkretiserar dessa herrars allmänna tal om deras vilja att medverka till ett effektivare arbetarskydd, så vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på att när det gäller det centrala organet är det fråga om 15 nya befattningshavare, av vilka, om jag inte minns alldeles fel, 8 äro biträden. Det är således endast fråga om 7 befattningshavare, när man förklarar, att frågan skulle ställa sig helt annorlunda, om man inte vidtog denna centralisering. Dessa sju befattningshavare skulle således för herrar Ohlon och Elon Andersson vara droppen som kommer bägaren att rinna över. Jag tycker nog, att om man ser detta konkret, blir kanske talet om faran för centralisering inte så vägande.

Till herr Sten vill jag säga, att i alla lönefrågor, som statsutskottets tredje avdelning numera behandlar, vågar avdelningen inte annat än efter särskilda undersökningar frågå Kungl. Maj:ts förslag, ty så invecklat har nu vårt avlöningsväsende blivit, att man inte efter endast en enkel prövning utan vidare kan placera den ene eller andre befattningshavaren i en annan lönegrad än den Kungl. Maj:t föreslagit. I departementet har man däremot möjlighet att allsidigt pröva dessa ärenden, men jag vill för all del inte påstå, att man inte där kan göra fel. I det fall, som det här gäller, har statsutskottets majoritet gått på den säkra linjen att icke avvika från Kungl. Maj:ts förslag. Det betyder inte att statsutskottets majoritet sätter sig på sina höga hästar, utan det betyder bara, att vi gå den försiktiga väg, som erfarenheten har visat att det är nödvändigt att

gå, om vi inte skola slå sönder hela vår löne reglering.

Jag vill med det anförda endast på nytt hemställa om bifall till statsutskottets förslag.

Herr UHLÉN: Herr talman! Jag har begärt ordet för att lägga beslag på kammarens tid endast några få minuter, och dessa minuter skall jag begagna till att påpeka något som talesmännen för reservationen tydligen inte ha räknat med.

Herr Mannerskantz använde uttrycket »improduktivt arbete» för att karaktärisera arbetarskyddsbyråns och därmed den blivande arbetarskyddsstyrelsens verksamhet. Jag vill erinra om att arbetarskyddsbyrån inte bara har till uppgift att övervaka gällande lagars efterföljd, utan arbetarskyddsbyrån har och den blivande styrelsen får också vid sidan om denna tillsyn ett mycket omfattande rent produktivt arbete. Detta består till mycket stor del av rent konstruktionsarbete. Följaktligen måste det för dessa uppgifter finnas ingenjörutbildat folk. Det har man också; det är för övrigt erfaret folk. Detta konstruktionsarbete består i att föreskriva skyddsanordningar för olika industrier och olika arbetsplatser. Det är således inte bara fråga om att meddela föreskrifter rörande skyddsåtgärder, utan också om att konstruera skyddsanordningar på alla slags maskiner, som kräva skyddsanordningar, och på maskinella hjälpmedel över huvud taget, där olycksfallen i större eller mindre utsträckning bero på att skyddsanordningar saknas eller äro mer eller mindre bristfälliga. Det är en stor arbetsuppgift för arbetarskyddsbyrån, och ju effektivare detta arbete kan utföras, desto större möjligheter får man att på arbetsplatserna förebygga olycksfall. Det är alltså ett i allra högsta grad produktivt arbete, och det kommer att spara ofantligt mycket mera arbetskraft än den som åtgår för själva konstruktionsarbetet. Jag har velat påpeka detta, eftersom reservanterna tydligen inte alls ha räknat med denna arbetsuppgift.

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

Jag skulle vidare framför allt med anledning av herr Elon Anderssons anförande vilja säga, att det är en viktig fråga att bland industriarbetare och arbetare över huvud taget skapa förståelse för nyttan och nödvändigheten av ett effektivt skyddsarbete, men det är i själva verket inte arbetarskyddsstyrelsen som huvudsakligen kommer att handha denna uppgift. Visserligen bedriver arbetarskyddsbyrån även ett mycket omfattande reklamarbete, som kommer att övertagas av den blivande arbetarskyddsstyrelsen. Byrån skickar ut affischer och lämnar material för propandaaarbetet. Eftersom jag har deltagit i detta propandaaarbete i tjugu år, förstår jag något så när, vilken omfattning arbetarskyddsbyråns propandaauppgifter haft. Men den väsentliga propandadan bedrivs sedan många år tillbaka av arbetarorganisationerna, och reservanternas förslag skulle varken öka eller minska intresset inom arbetarorganisationerna för att öka förståelsen för skyddsarbetet på arbetsplatserna. Propandaaarbetet kan skyddsombuden på arbetsplatserna inte i någon större utsträckning ägna sig åt. De ha att bevaka att skyddsföreskrifterna respekteras, men det ingår inte i deras uppgift att gå omkring på arbetsplatserna och bedriva någon propaganda. De få inte hindra arbetet mer än som strängt taget fordras för att skapa respekt för skyddsanordningarna.

Om nu reservanterna med sitt förslag ha velat befordra förståelsen för skyddsåtgärderna, är det bara så mycket mera förvånande, att de också ha vänt sig mot förslaget om utredning rörande upprättande av lokala styrelser eller, som utskottet har kallat dem, lokala råd. Dessa ha föreslagits med sikte på att åstadkomma en större förståelse för säkerhetstjänsten och dessutom en större auktoritet åt tillsynsmyndigheterna. Det är fråga om att i rådet eller styrelsen eller vad man vill kalla det inkoppla erfaret folk från såväl arbetsledare som arbetare och företagsledare. Detta organ skulle utgöra en rådgivande myndighet och få

utomordentliga möjligheter att påverka intresset för arbetarskyddet på arbetsplatserna. Reservanterna ha sålunda vänt sig emot den viktigaste av de åtgärder, som föreslagits just för att befordra det syfte, som reservanterna säga sig ha velat gagna. Det är en uppenbar inkonsekvens i hela resonemanget, som ger mig anledning att förmoda, att de som här i dag ha talat för reservationen känna ganska litet till, hur det i verkligheten förhåller sig med dessa ting.

Jag instämmer, herr talman, alltså i yrkandet, att kammaren måtte bifalla utskottets förslag.

Herr OHLON: Herr talman! Gentemot den föregående ärade talaren vill jag säga, att jag aldrig har gjort gällande, att arbetarskyddet skulle vara en improduktiv verksamhet. Tvärtom håller jag liksom han före, att det är en produktiv företeelse, och för att tillgodose just den konstruktiva verksamhet, som åligger arbetarskyddsstyrelsen, ha även reservanterna godtagit den förstärkning i centrum, som Kungl. Maj:t har föreslagit, nämligen inrättande av två nya byrådirektörsbefattningar, avsedda för ingenjörer, överförande av en tjänst såsom förste byråingenjör på ordinarie stat och uppförande av ett antal ingenjörstjänster med arvode på extra ordinarie stat. Jag kan förstå, att den ärade talaren inte har observerat detta, eftersom förslaget därom upptagits först i efterföljande ärende i och med statsutskottets utlåtande nr 149.

Vad beträffar den inkonsekvens i vår ståndpunkt, som skulle ligga däri att vi å ena sidan vilja decentralisera verksamheten men å andra sidan i varje fall tills vidare ställa oss avvisande till förslaget att inrätta distriktsstyrelser, vill jag framhålla, att vår avvisande hållning beror på att vi inte vilja alltför mycket komplicera apparaten. Det viktigaste skälet är emellertid, att vi vilja avvakta det förslag till ny arbetarskyddslagstiftning, som kommer på riksdagens bord nästa år. Då torde det bliva lämpligt att återkomma med detta projekt.

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande den nu föredragna punkten med undantag av mom. b) och särskilt angående nämnda moment.

Sedermera gjorde herr talmannen till en början propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt med undantag av mom. b) hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i punkten 1 av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan i angivna del, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 148 punkten I med undantag av mom. b), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i punkten 1 av den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja —79;

Nej —45.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om mom. b), fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Lundqvist*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, att den del därav, som i tredje stycket å s. 45 i det tryckta utlåtandet började med orden »Det synes utskottet» och slutade med »Kungl. Maj:ts förslag», utbyttes mot följande uttalande: »Utskottet vill icke förneka, att skäl kunna anföras för en utvidgad partsrepresentation, och förutsätter att Kungl. Maj:t ägnar denna fråga vederbörlig uppmärksamhet.»

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 148 punkten I mom. b), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som under överläggningen påyrkats av herr *Lundqvist*.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten II.

I denna punkt hade utskottet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, beträffande den kvinnliga yrkesinspektionen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 336 och II: 502, i vad de avsåge socialinspektörernas tjänsteställning,

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

besluta om dess ersättande med socialinspektörer med de arbetsuppgifter och den tjänsteställning, som angivits i statsrådsprotokollet.

Enligt punkten 2 av herr *Johan Bernhard Johansson*s m. fl. reservation hade reservanterna ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, beträffande den kvinnliga yrkesinspektionen, med avslag å dels Kungl. Maj:ts förslag om dess ersättande med socialinspektörer, dels ock motionerna I: 336 och II: 502, i vad de avsåge socialinspektörernas tjänsteställning, besluta om den kvinnliga yrkesinspektionens bibehållande på sätt i reservationen förordats.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till det i reservationen under punkt 2 avgivna förslaget.

Herr **KARLSSON, GUSTAF**: Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i punkten 2 av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 148 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i punkten 2 av den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna III—V.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten VI.

I de likalydande motionerna I: 284, av herr *Sjö* m. fl., och II: 454, av herr *Andersson* i Malmö m. fl., hade yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag om inrättande av särskilda styrelser för yrkesinspektionens distrikt, vari arbetsmarknadens parter skulle beredas representation, snarast måtte föreläggas riksdagen.

Härom hade utskottet anfört:

»De skäl som anförts till stöd för motionen finner utskottet värda beaktande. Det synes dock utskottet kunna ifrågasättas, om icke distriktsstyrelserna borde inskränkas till att omfatta endast representanter för parterna på arbetsmarknaden. Dylika representanter borde kunna medverka till att yrkesinspektionen i distrikten finge ökad effektivitet. De skulle måhända icke kunna fungera som styrelse i vedertagen mening utan snarare som ett rådgivande organ med vilka yrkesinspektören i distriktet kunde överlägga angående större frågor och i ärenden av principiell innebörd. Det kan antagas, att dylikt »råd» även skulle medföra viss avlastning i arbetsbördan för centralmyndigheten. Arbetsuppgifterna för partsrepresentanterna i distrikten borde bestämmas i anslutning till den nya lag om arbetarskydd, som nu förberedes. Icke minst med hänsyn till sistnämnda omständighet är det enligt utskottets mening motiverat att ut-

Ang. inrättande av en arbetarskyddsstyrelse.

redning nu verkställes angående ändamålsenligheten av partsrepresentanter i yrkesinspektionens distrikt. Vid den sålunda förordade utredningen bör beaktas angelägenheten av att inrättandet av dylika organ i distrikten icke bör medföra nämnvärd utökning av administrationen.»

Utskottet hade sedermera i den nu förevarande punkten hemställt, att riksdagen måtte, vidkommande frågan om partsrepresentation i yrkesinspektionens distrikt, i anledning av motionerna I: 284 och II: 454 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört i ämnet.

Enligt punkten 3 i den av herr *Johan Bernhard Johansson* m. fl. anförda reservationen hade reservanterna ansett, att den nyss återgivna delen av utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, vidkommande frågan om partsrepresentation i yrkesinspektionens distrikt, besluta, att motionerna I: 284 och II: 454 ej skulle föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Jag ber att på denna punkt få yrka bifall till förslaget i punkten 3 i den avgivna reservationen.

Herr **KARLSSON, GUSTAF**: Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets förslag under punkten VI.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i punkten 3 av den vid utlåtandet avgivna representationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna VII och VIII.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten IX.

I denna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte beträffande skogs- och flottledsinspektionen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 337 och II: 498, i vad nämnda motioner ej behandlats under I, godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts.

Enligt punkten 4 av herr *Johan Bernhard Johanssons* m. fl. reservation hade reservanterna ansett, att utskottet bort beträffande skogs- och flottledsinspektionen bland annat förorda en viss begränsning av Kungl. Maj:ts förslag. I enlighet härmed hade reservanterna, såvitt nu var i fråga, ansett, att utskottets yttrande bort erhålla ändrad lydelse på sätt i reservationen närmare angivits samt att utskottet bort i punkten IX hemställa, att riksdagen måtte, beträffande skogs- och flottledsinspektionen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 337 och II: 498, i vad nämnda motioner ej behandlats under I, godkänna vad utskottet i det av reservanterna föreslagna yttrandet anfört.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till det som föreslås under punkt 4 i reservationen.

Herr **KARLSSON, GUSTAF**: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan under denna punkt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förebyggande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande del av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna X—XIV.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1948/49 till riksförsäkringsanstalten jämte i ämnet väckt motion;

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneklassplacering av viss personal, som övergått i statens järnvägars tjänst i samband med statsförvärv av enkild järnväg; och

nr 152, i anledning av väckt motion om utredning angående formen för avgörande av frågor rörande kommunikationsverkens taxor.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 153, i anledning av riksdagens år 1947 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden den 1 juli 1946—den 30 juni 1947 jämte vissa motioner.

Statsutskottet, till vars förberedande behandling riksdagens år 1947 församlade revisorers berättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, hade, efter tagen kännedom av dessa handlingar och inhämtande av för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, i det föreliggande utlåtandet underställt riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar, som ansetts från utskottets sida påkalla yttrande.

Punkterna 1 och 2.

Lades till handlingarna.

Ang. det statliga kommittéväsendet.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Punkterna 5—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8.

Lades till handlingarna.

Punkterna 9 och 10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11.

Lades till handlingarna.

Punkterna 12 och 13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 14 och 15.

Lades till handlingarna.

Punkterna 16—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 19 och 20.

Lades till handlingarna.

Ang. det statliga kommittéväsendet.

Punkten 21.

Under finansdepartementet, § 31, hade revisorerna förordat viss översyn av kommittéväsendet.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehäft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Domö* m. fl. (I: 10) och den andra inom andra kammaren av herr *Skoglund* i Doverstorp m. fl. (II: 20), i vilka föreslagits att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa dels om en genomgripande och skyndsamt besvärning av det statliga kommittéväsendet med beaktande av i motionen framförda synpunkter, dels om förslag

Ang. det statliga kommittéväsendet.

till sådana åtgärder, som vore ägnade att åvägabringa rationellare arbetsformer och lägre kostnader för det statliga kommittéväsendet.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt,

a) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en översyn av kommittéväsendet med beaktande av de av utskottet anförda synpunkterna;

b) att motionerna I: 10 och II: 20 måtte anses besvarade med vad utskottet förut under punkten anfört.

Fru LINDSTRÖM: Herr talman! I ett efterföljande utlåtande, nr 157, som bl. a. behandlar kommittéanslaget under femte huvudtiteln och i samband därmed en motion av herr Elmgren och mig, hänvisar statsutskottet beträffande sin motivering till punkten 21 i här föreliggande utlåtande över statsrevisorernas berättelse. I denna punkt 21 har statsutskottet angivit sina principiella synpunkter på kommittéväsendet både i anledning av vad statsrevisorerna yttrat i ämnet och med hänsyn till vad en rad högermän anfört i en motion, vari hemställes om en skyndsam och genomgripande beskäring av det statliga kommittéväsendet. Eftersom jag inte delar statsrevisorernas och högermotionärernas allmänt kritiska och, vad de senare angår, även negativa inställning till utredningsväsendet och då jag nog tycker, att utskottet givit för mycket på hand åt dem, som utmålet kommittéväsendets brister värre än vad de äro, vill jag som motvikt anföra några av de mera positiva synpunkter på kommittéarbetet, som herr Elmgren och jag utvecklat i vår motion och som — det kan jag viligt erkänna — fått ett visst, litet utrymme i statsutskottets yttrande överst på s. 71, ehuru icke tillräckligt enligt min mening.

Såväl statsrevisorerna som högermotionärerna motivera främst sina krav på återhållsamhet i utredningsarbetet med behovet av sparsamhet i nuvarande

statsfinansiella läge. Det är ett högst respektabelt skäl, som man vet att alla partier och riksdagsmän äro eniga om. Ingen betvivlar heller, att statsrevisorerna, vilkas hela verksamhet ju går ut på att kritisera utgifter och mindre god ekonomisering inom statsförvaltningen, ha anmärkt på kommittéutgifterna utslutande ur den statsfinansiella synpunkten. Och eftersom deras uppgift ju är att vara flitiga felfinnare, får man kanske inte förundra sig över att det bara är bristerna och kostnaderna som pekas på, när kommittéväsendet behandlas i statsrevisorernas berättelse. Men — i varje fall om man tillhör ett reformvänligt parti — kan man inte värja sig för en olustig känsla av att det är en viss disproportion i revisorernas besparingsnit och att man på ett ganska överdrivet sätt understryker behovet av sparsamhet just när det gäller statliga utredningar.

Att sedan högermotionärerna tack-samt anknutit till statsrevisorernas besparingsinställning och gått ännu ett par steg längre genom att kräva en genomgripande beskäring, där revisorerna nöjt sig med att rekommendera återhållsamhet och restriktiv prövning, är ju lätt att förstå. Det är bara naturligt, att man betraktar kommittéväsendet med en viss misstro inom ett konservativt parti, som är inställt på att bevara samhället som det är eller i varje fall att ta varje förändring med stor försiktighet. Ty det är ju huvudsakligen i kommittéerna som planerna för en statlig medverkan i samhällets successiva omdaning utformas. De däremot, som vilja befrämja en samhällsutveckling med sociala och ekonomiska reformer, ha ju all anledning att intaga en mera positiv ståndpunkt till det statliga utredningsväsendet.

Om man ser på allt vad som åstadkommits i reformväg under de sista femton, tjugu åren måste man nog säga sig, att den begränsade planeringskostnaden per år har givit en mycket rik avkastning, och föreställningen, att kommittéanslagen höra till de utgiftsposter som i första hand kunna skäras ned vid

Ang. det statliga kommittéväsendet.

behov av besparingar, bottnar antingen i att man inte tillräckligt tänkt igenom vad kommittéväsendet betyder för en god planering av viktiga förändringar i samhällslivet och kanske över huvud taget inte är intresserad av förändringar, eller också i att man underlåtit att sätta kommittéanslagen i relation till de totala statsutgifterna. I själva verket ligger det inte något som helst anmärkningsvärt i den successiva ökning av kommittéanslagen, som skett under de sista decennierna. Summan av kommittéanslagen har visserligen blivit fem gånger så stor som den var i början av 1930-talet, men hela den statliga driftbudgeten har också femfaldigats, och då statens utgifter blivit större och börjat gå till allt mer differentierade ändamål är det naturligt, att också planeringen av de statliga åtgärderna — bland annat i kommittéer — och undersökningen av förutsättningarna för olika åtgärder måste bli i motsvarande utsträckning mera omfattande. Om motionärerna hade varit här inne, hade de kunnat tala om, att vi bevittna en motsvarande utveckling inom det enskilda näringslivet, där man ju av och till berömmar sig av att man i rationaliseringssyfte håller sig med stora egna planeringsutredningar, som draga vida större kostnader nu än förr. Att då samtidigt försöka beskära Kungl. Maj:ts möjligheter att planera för samhället i stort tycker jag har en tydlig smak av partipolitiska biavsikter.

Jag vill erinra om att kommittéanslagen praktiskt taget äro de enda anslag, som äro obundna och som alltså Kungl. Maj:t har att fritt röra sig med, när det gäller att ta initiativ och pröva egna uppslag. Om även de mera framstegsvänliga inom riksdagen i dag rösta för bifall till statsutskottets hemställan om en översyn av kommittéväsendet, utgår jag för den skull ifrån att detta inte innebär att man vill ge Kungl. Maj:t några direktiv att inskränka utredningsarbetet när det gäller frågor som Kungl. Maj:t anser väsentliga.

Vad beträffar en rationalisering av kommittéernas arbetsformer är det naturligtvis ingen som vill motsätta sig en

sådan, om den kan genomföras, men vi ha nog olika uppfattningar på olika håll om vad man kan göra på det området. Jag tror inte för min del, att man vinner något på att inskränka antalet kommittéledamöter. I regel är nog antalet ganska väl avvägt. Jag tror vidare att man bör vara försiktig med att rekommendera minskningar i kommittébetänkandenas omfång till något slags kompendieform. Bara under min korta tid i den här kammaren har det ett par gånger i debatter påvisats, vilka risker för missförstånd ett sådant system skulle kunna innebära. Också talet om en gagnlös långhalning av kommittéarbetet är ganska löst och verklighetsfrämmande. I själva verket tror jag nog att vederbörande departement gör den nödvändiga, stränga granskningen av kommittéernas arbete utan någon extra pekpinne från riksdagen.

Jag vill emellertid inte direkt motsätta mig statsutskottets förslag om en översyn av kommittéväsendet. Jag har därför, herr talman, inget eget yrkande.

Herr HEIDING: Herr talman! Jag begärde ordet främst därför, att jag trodde att fru Lindström skulle framställa ett yrkande, men då så inte har blivit fallet behöver jag inte säga så många ord.

Jag anser att fru Lindström borde kunna känna sig nöjd med utskottets utlåtande, ty utskottet har inte gjort något uttalande om att kommittéarbetet skulle upphöra. I olikhet mot fru Lindström anser emellertid utskottet att man bör försöka få en begränsning till stånd.

Fru Lindström framhöll, att man inte vinner någonting genom att inskränka antalet ledamöter i kommittéerna, men det är ju möjligt att de stora kommittéer, som ha varit i verksamhet under de sista åren, skulle ha kunnat arbeta lika effektivt om antalet ledamöter inte hade varit så stort. Frågan om antalet ledamöter är ju en sak som Kungl. Maj:t får pröva. Statsrevisorerna ha emellertid gjort vissa uttalanden i frågan, och vi ha vid den förberedande behandlingen inom statsutskottet ansett, att den bör

Ang. det statliga kommittéväsendet.

upptagas till förnyat övervägande. Det är således ingen som har motsatt sig att det skall få existera ett visst kommittéarbete, men det har ansetts att man bör försöka nå fram till bästa möjliga resultat utan alltför stora kostnader. Således tror jag att fru Lindström kan vara nöjd med de uttalanden, som här ha blivit gjorda från statsutskottets sida.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Det är i egenskap av representant för föregående års statsrevisorer som jag nu tar till orda. Jag vill med anledning av vad fru Lindström här har sagt nämna, att statsrevisorerna inte ha velat säga, att det inte bör finnas några kommittéer. Om man nu är en vän av kommittéväsendet — och det måste väl fru Lindström att döma av hennes egna yttranden anses vara — så gör man mycket klokt i att gå med på alla sådana åtgärder, som kunna vara ägnade att göra kommittéernas arbete effektivare och mindre ägnat att framkalla berättigade anmärkningar beträffande det tekniska och administrativa förfarandet vid deras verksamhet. Därvidlag ha statsrevisorerna pekat på några saker, i fråga om vilka fru Lindström alldeles säkert måste hålla med oss. Det står på s. 192 i statsrevisorernas berättelse, att revisorerna vilja »framhålla angelägenheten av att kommittéerna icke givas en mera vidlyftig sammansättning än som är oundgängligen nödvändigt». Den formuleringen kan man väl inte ha någonting att invända emot. Vidare står det: »I de fall, då av särskilda skäl ett större antal ledamöter anses böra ingå, torde anordningen med arbetsutskott eller delegationer ofta visa sig lämplig.» Statsrevisorerna ge där en liten anvisning om ett förfarande, som redan har tillämpats i rätt stor utsträckning. Man menar, att det ofta är bättre att använda ett sådant förfarande än att tillsätta en alltför stor kommitté, och jag undrar om det verkligen kan finnas skäl att opponera mot detta uttalande.

Vidare ha ju statsrevisorerna förklarat — till allmän glädje, tror jag — att de tycka att kommittébetänkandena ofta ha en alltför stor bredd, som det säges. Det är visserligen lättare att skriva en tjock bok om en sak än att skriva en tunn bok, men det är ju inte säkert att man alltid bör göra det som är lättast. Det är koncentrationsförmåga man efterlyser, och samtidigt har man pekat på att det inte alltid är nödvändigt att göra en fullständig, omfattande historik över alla ärenden. Vid våra undersökningar träffade vi på fall, där olika kommittéer hade skrivit ungefär samma historik och där således ett dubbelarbete hade nedlagts. Sådana saker är det enligt min uppfattning statsrevisorernas skyldighet att påpeka, och jag hoppas att det här påpekandet också kommer att ha en viss effekt.

Det är enligt min mening otvivelaktigt så, att vissa utredningar ha lagts upp både på för lång sikt och med för stor bredd. Vi ha anfört en förteckning över vad olika kommittéer ha kostat sedan tiden för tillsättandet. Intill den 1 december 1947 hade 1940 års skolutredning kostat 1 139 000 kronor, och 1946 års skolkommission hade kostat 275 000 kronor. Det blir sammanlagt nära en och en halv miljon kronor. Sedan den nämnda tidpunkten ha kostnaderna för 1946 års skolkommission stigit oerhört, och efter vad man kan förstå tillsättes det fortfarande nya delegationer inom denna kommission. Jag tycker att just den utredningen har lagts upp på ett alltför dyrbart sätt, som inte med visshet garanterar ett motsvarande bättre utredningsresultat. Jag anser att man skulle kunna ordna kommittéväsendet mera praktiskt, så att dels systemet bleve mindre kostsamt — det är mycket viktigt, ty de sammanlagda kostnaderna för kommittéerna belöpa sig till verkligt stora belopp — och dels det bleve lättare för folk att ta del av resultaten. Det är lättare att sätta sig in i en bok på 100 eller 150 sidor än att sätta sig in i en på 700 eller 800 sidor. Därför är koncentrationsförmåga en önskvärd

egenskap hos dem som skola skriva betänkandena.

Det är i allmänhet sådana saker som jag ovan har berört, som påpekas i statsrevisorernas berättelse. I anledning av motionerna har statsutskottet tillagt ytterligare en del synpunkter, som även ha berörts av statsrevisorerna. Det är väl så, som statsrevisorerna säga, att vissa tidsskeden äro sådana, att man måste ta hänsyn till deras beskaffenhet. I statsrevisorernas berättelse står det, att den nuvarande situationen företer stora likheter med det krisläge, som hösten 1922 påkallade en effektiv begränsning av statsverkets utgifter, och att man nu liksom då av statsfinansiella skäl måste göra vissa inskränkningar när det gäller kommittéväsendet, inte bara med hänsyn till kostnaderna för själva kommittéerna, utan också med hänsyn till att effektuerandet av utredningsförslagen inte kan ske i samma takt som eljest. Det är under sådana förhållanden olämpligt att ha för många kommittéförlag färdiga och liggande på is, detta bland annat av den anledningen, att de hinna bli omoderna innan de kunna genomföras.

Jag har ansett, att fru Lindströms tolkning av vad som är sagt i statsrevisorernas berättelse och statsutskottets uttalande borde korrigeras något, och jag ansluter mig till herr Heidings yrkande.

Herr BERGH: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att polemisera mot fru Lindström, ehuru väl det skulle vara av ett visst intresse att upphålla sig vid vad jag fattade som en tendens i hennes yttrande, nämligen att de, som vilja i någon mån ansa den vildvuxna floran av kommittéer, inte skulle vara att inränga i gruppen »framstegsvänliga». Enligt fru Lindström skulle det snarare vara på det sättet, att de, som vilja låta allt vara som det är och inte vilja gå med på några beskränningar, skulle vara att räkna till den framstegsvänliga gruppen. Jag lämnar denna fru Lindströms synpunkt därhän; jag har bara velat anteckna den.

Ang. det statliga kommittéväsendet.

Orsaken till att jag har begärt ordet är, att jag har velat begagna tillfället att understryka ett önskemål, som tidigare har framställts här i kammaren på tal om anslagen till kommittéväsendet, nämligen att man i budgetredans intresse borde försöka åstadkomma en något bättre ordning än vad som nu råder när det gäller kommittéanslagens användning inom departementen för vad man kan betrakta som stadigvarande arbetskraft. Vi ha lönestater, som ju äro till för att riksdagen skall ha ett ekonomiskt grepp om personaluppsättningen och personaltillgången inom departementen. Jag inser mycket väl, att det för tillfälliga uppdrag inom ett departement kan vara ytterst värdefullt att kunna kalla in någon sakkunnig att inom departementet ägna sig åt en viss fråga; ett sådant arrangemang kan vara lämpligt även med hänsyn till rationaliseringen av kommittéarbetet. Det är heller inte mot den anordningen som jag vill vända mig. Men jag vill understryka vad som har sagts här tidigare när denna fråga har varit före, att när kommittéanslaget tenderar att utnyttjas på det sättet inom departementen, att man vid sidan av den av riksdagen fastställda lönestaten får mer eller mindre stadigvarande tjänster, betalade från kommittéanslaget, så är detta en utveckling, som med hänsyn till riksdagens rätt och skyldighet att genom godkännande av lönestater pröva även departementens anslagsbehov icke är önskvärd.

Fru LINDSTRÖM: Till herr Manner-skantz skulle jag vilja säga, att jag inte har motsatt mig någon rationalisering av kommittéväsendet utan tvärtom i mitt första anförande uttryckligen betonade, att man där naturligtvis skulle försöka göra vad som kunde göras. Men jag tror, att han som representant för revisorerna har alltför starkt understrukit kommittéväsendets brister.

Herr Heiding framhöll här särskilt som en brist det stora antalet ledamöter i kommittéerna — han menade, att en del kommittéer tydligen vore för vid-

Ang. det statliga kommittéväsendet.

lyftigt sammansatta. Till detta skulle jag vilja säga, att när det gäller rent tekniska eller organisatoriska utredningar av begränsat allmänt intresse, kan det nog i vissa fall vara lämpligt att söka vinna tid och pengar genom att låta utföra dem som enmansutredningar, men i det övervägande antalet fall är det ändå nödvändigt att redan på det utredande stadiet i demokratisk ordning låta olika intresserade parter medverka, trots att därigenom arbetet kan bli tungt. Det ligger över huvud taget ett stort värde i att kommittéarbetet sker under sådana demokratiska former. När en reform har blivit väl förberedd genom kommittéutredning, genom remissbehandling och ytterligare omarbetning i kanslihus och i riksdag och dessutom allmänheten fått tillfälle att ta ställning till den genom tidningarnas publicitet, så kommer den också i regel att bli bestående.

Det är klart, att hela denna procedur kan verka omständlig och tynga arbetet för kommittéerna. De äro dessutom väl medvetna om att deras resultat kommer att nagelfaras mycket starkt. Men jag tror nog, att vid närmare eftertanke äro de flesta överens om att det skulle vara till stor skada för vår samhällsutveckling över huvud taget, om viktiga förändringar skedde så att säga på grundval av en hafsigt snabbplanering, som utförts utan medverkan av för frågorna intresserade parter i samhällslivet. Vi svenskar ha nog anledning att vara tack samma för att vår samhällsutveckling, om man jämför den med förhållandena i en mängd andra länder, utan att vara långsam i alla fall flyter så jämnt och säkert och utan att reformperioderna avlösas eller följas av några stillestånds- eller återgångsperioder. Till inte ringa del beror detta på den grundliga demokratiska teknik, som vi ha utvecklat för förberedande av reformerna i våra kommittéer.

Herr HAGE: Herr talman! Jag har anledning att säga några ord med anledning av den här föreliggande frågan. Det torde nog vara flera av riksdagens le-

damöter än jag, som under de gångna tiderna ha konstaterat, att det i den vulgära agitationen ute i bygderna, särskilt från borgerligt håll ofta och inte minst i tidningspressen, påståtts, att riksdagsmän, som syssla med kommittéuppdrag, bli ekonomiskt mycket väl tillgodosedda. De ha fruktansvärda inkomster påstås det, och Gud vet om man inte rent av påstår, att så småningom bli de halvmiljonärer eller någonting i den stilen. Nu hade jag nästan väntat mig, att man här skulle ta upp detta spörsmål, som så ofta förekommer i den borgerliga pressen, men det har man inte gjort. Man har här uttalat sig om önskvärdheten av att kostnaderna hållas tillbaka, men man har synbarligen, så vitt jag förstår, tagit avstånd från denna vulgära agitation, som förekommer från en del håll och som är så infam som den faktiskt är. Åtminstone har man *icke* — som motiv för att kommittékostnaderna böra minskas — hänvisat till att dagtraktamentena till kommittémedlemmar skulle vara för höga.

Jag vill nu alltså säga till herrar tidningsmän och andra agitatorer på den borgerliga sidan, att efter detta utskottsutlåtande finns det väl skäl att sluta upp med den där agitationen. Den har varit osann hela tiden, och den är alltså osann. Om en riksdagsman som jag får åtta kronor om dagen för ett kommittéuppdrag och jag tvingas att använda ganska mycken tid utöver sammanträdesdagarna, då jag får åtta kronor, för att lära in en del saker, slå i tjocka luntor o. s. v., så kan det hända, att det går att få åtta kronor även för sådana dagar. Men i många fall torde det förhålla sig så, att man bara får betalt för de dagar, då man verkligen sammanträder. Att det skulle kunna uppstå några särskilt stora inkomster på det sättet, när man är så restriktiv vid utanordnande av arvoden till kommittéledamöter, är fullständigt otänkbart. Men trots detta är jag inte säker på att inte den borgerliga pressen och borgerliga agitatorer alltså i fortsättningen komma att tala om vilka fruktansvärda inkomster, som kommittémedlemmar i

Ang. det statliga kommittéväsendet.

verkligheten ha, och hurusom vissa personer gynnas av sitt parti, så att de skola få kommittéinkomster och få det bättre ställt på det sättet.

Jag har velat begagna detta tillfälle att framföra denna synpunkt och jag uttalar förhoppningen, att denna infama agitation skall ta slut i den borgerliga pressen och från det borgerliga hållet.

Herr **HOLMBÄCK**: För min del har jag alltid ansett, att de kommittéarvodena, som riksdagsmän och andra kommittéledamöter få, äro utomordentligt låga, och jag har till och med tillåtit mig att i denna eller i andra kammaren — jag minns inte riktigt vilken — yttra, att det kunde diskuteras, huruvida inte de personer, som bruka få uppdrag att vara med i kommittéer, borde bilda en sorts fackförening för att kunna få något så när skäligt betalt för sitt arbete.

Men det är en sak för sig. Jag har däremot inte i något fall, som jag kan erinra mig, sett att den borgerliga pressen, som herr Hage nu påstår, har riktat någon kritik — i varje fall av betydelse — mot kommittéarvodena därför att de skulle vara för höga. Jag förstår inte, vad herr Hage egentligen menar. Det vore intressant att se det belägg han har för detta påstående.

Däremot äro kommittékostnaderna på grund av andra orsaker så avsevärda. Det är på den punkten, som presskritiken sätter in.

Jag måste för min del tillbakavisa herr Hages påstående, att det pågår någon infam agitation i den borgerliga pressen mot riksdagsmännen för att de skulle ha för höga kommittéarvodena. Varje person med vanligt omdöme måste komma till den slutsatsen, att kommittéarvodena tvärtom äro mycket låga.

Herr **MANNERSKANTZ**: Samma fråga skulle jag vilja ställa: Var drives denna kampanj? Jag kan inte påminna mig att jag har sett, att det i den s. k. borgerliga pressen bedrivs något slags agitation gentemot kommittéledamöter för

att de skulle ha för högt betalt. Jag har däremot faktiskt några gånger träffat på människor bland de grupper, som jag förmodar herr Hage anser sig böra räkna som sina politiska meningsfränder, vilka uttryckt sin motvilja mot att personer även från deras egna grupper sitta och tjäna en dagspenning betydligt lättare än vad de göra, som stå vid en maskin.

Att vi statsrevisorer eller vi i kammaren skulle kunna ta upp någon sådan agitation, som man anser vara oriktig, är ju otänkbart. Det är utformandet och det praktiska anordnandet av kommittéernas sätt att arbeta, som huvudsakligast har påtalats, och jag tycker, att det är bra, att man så gör. Alltid blir det väl något förbättrat på det viset. Jag får därför säga, att jag inte riktigt kan hålla med herr Hage om att det förhåller sig på det sätt han har beskrivit. Det är klart, att det kan ha förekommit, men det är inte i något medvetet politiskt syfte.

Slutligen vill jag säga, att medlemmarna i kommittéer i allmänhet måste sägas ligga i och arbeta. De äro intresserade och göra ofta ett skickligt arbete. Ibland tycker man väl, att kommittéledamöterna äro utmärkta män men kommittéerna ett oting, för att anknyta till ett uttalande av den gamle Cicero om senatorerna och senaten i Rom. Det kan ofta bli på det sättet. Inte vill jag beskylla skolkommissionens ledamöter för att vara några dåliga människor, men jag tycker, att skolkommissionens sätt att ordna sitt arbete inte är det, som man skulle ha önskat sig.

Herr **HAGE**: Jag vill bara med anledning av vad som här har yttrats säga, att en sådan agitation som den av mig påtalade faktiskt har existerat och på något håll kanske fortfarande existerar. Jag vill dock medge, att den måhända håller på att något försvinna. Men den har kunnat konstateras både i den borgerliga pressen och från en hel del andra håll, särskilt vid valtillfällena, och jag tycker, att när nu vi äro inne på denna

Ang. den allmänna bostadspolitikens organisation m. m.

fråga, finns det ingen anledning att undvika att yttra sig om den saken. Vi stå inför en valrörelse, och jag uttalar bara den förhoppningen, att sådana förgiftade pilar inte skola i fortsättningen användas i våra valrörelser.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 22—25.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 26.

Lades till handlingarna.

Punkten 27.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 28.

Lades till handlingarna.

Punkten 29.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 30.

Lades till handlingarna.

Punkten 31.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 32.

Lades till handlingarna.

Punkterna 33—35.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 36.

Lades till handlingarna.

Punkten 37.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 38.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1948/49 till särskilda barnbidrag till ånkors och invaliders barn m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 155, i anledning av väckt motion om ändring i villkoren för statens bostättningslån;

nr 156, i anledning av väckt motion angående medgivande i vissa fall av statsbidrag till ny- och ombyggnad av ålderdomshem;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1948/49 till kommittéer och utredningar genom sakkunniga under femte och elfte huvudtitlarna jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om upphörande av statistiska tabellkommissionens verksamhet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. den allmänna bostadspolitikens organisation m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den allmänna bostadspolitikens organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 218, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 2 april 1948, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen framlagda förslag i fråga om inrättande fr. o. m. den 1 juli 1948 av en bostadsstyrelse och därunder lydande länsbostadsnämnder ävensom vad denne i övrigt anfört beträffande den bostadspolitiska organisationen;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckningar för bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna i enlighet med av departementschefen framlagda förslag;

Ang. den allmänna bostadspolitikens organisation m. m.

dels godkänna av departementschefen förordade avlöningsstater för bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1948/49;

dels under femte huvudtiteln för nämnda budgetår anvisa, till Bostadsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 400 000 kronor, till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 300 000 kronor, till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 723 000 kronor, till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 335 000 kronor, till Statens nämnd för samlingslokaler ett förslagsanslag av 29 700 kronor samt till Bidrag till vissa riksorganisationer för samlingslokaler ett anslag av 15 000 kronor;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de övergångsbestämmelser, som kunde erfordras i anledning av inrättandet av bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna.

I samband med föreliggande proposition hade utskottet till behandling förehått följande motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 154, av herrar *Tjällgren* och *Gränebo*,

nr 372, av herr *Lindblom* m. fl.,

nr 373, av herrar *Niklasson* och *Björck*,

nr 374, av herr *Aman*,

nr 375, av herr *Domö* m. fl., samt

nr 376, av herr *Hallagård* m. fl., ävensom

inom andra kammaren:

nr 264, av herr *Pehrsson-Bramstorp* m. fl.,

nr 357, av herr *Lundqvist* m. fl.,

nr 538, av herr *Hansson* i Skegrie m. fl.,

nr 539, av herr *Kyling*,

nr 540, av herr *Johansson* i Stockholm m. fl.,

nr 541, av herr *Carlström* m. fl., samt

nr 542, av herr *Fagerholm*.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet avfattat sin hemställan i åtta

särskilda, med I—VIII betecknade punkter.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Mannerskantz* och *Heiding*, fröken *Andersson* samt herrar *Ivar Persson*, *Ohlon*, *Malmborg* i Skövde, *Rubbestad*, *Pettersson* i Dahl, *Boman* i Kieryd och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort fatta beslut på sätt under fyra med 1—4 betecknade punkter närmare angivits.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten I.

I denna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, beträffande frågan om inrättande av ett centralt organ för bostadspolitik, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 372 och II: 541, I: 375 samt I: 376 och II: 538, såvitt nämnda motioner avsåge det centrala organet, godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 2 april 1948 framlagt förslag i fråga om inrättande fr. o. m. den 1 juli 1948 av en bostadsstyrelse.

Enligt punkten 1 i den av herr *Johan Bernhard Johansson* m. fl. avgivna reservationen hade reservanterna ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkten I hemställa, att riksdagen måtte, beträffande frågan om inrättande av ett centralt organ för bostadspolitik, med bifall till motionerna I: 372 och II: 541, I: 375 samt I: 376 och II: 538, såvitt nämnda motioner avsåge det centrala organet, ävensom med avslag å Kungl. Maj:ts förslag besluta, att statens byggnadslånebyrå skulle under budgetåret 1948/49 fungera såsom centralt organ för bostadspolitik.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Jag nödgas ånyo ta till orda. Här gäller det en rätt betydelsefull sak, nämligen

Ang. den allmänna bostadspolitikens organisation m. m.

skapandet av ett nytt centralt ämbetsverk, kungl. bostadsstyrelsen. Om detta verk kan man visserligen säga, att det redan förut finns i form av statens byggnadslånebyrå och att det därför inte skulle behöva betyda så mycket, om man nu gör om denna byrå till ett permanent centralt ämbetsverk.

Nu mena emellertid vi, som inte ha kunnat godta detta förslag, att det knappast kan vara riktigt att göra en sådan permanentning under en tid, då tillgången på bostäder är mindre än efterfrågan och det alltså råder vissa svårigheter och kan behövas vissa åtgärder för att komma över denna situation och över huvud taget mildra verkningarna av den bristande tillgången på bostäder. Men att inrätta ett organ, som är avsett huvudsakligast för att administrera åtgärder i ett sådant skede, som jag nu har skildrat, och låta det bestå för all framtid, när man inte vet hur det kommer att gestalta sig då man har hunnit i fatt med bostadsproduktionen, det kan inte vara riktigt. Vi reservanter mena och hoppas, att man återigen skall komma fram till ett sådant skede på bostadsmarknaden, att tillgången på bostäder är fullt tillräcklig och till och med något större, så att man ånyo kan komma tillbaka till det konkurrensförhållande, som tidigare har rått. Detta skulle onödiggöra en mycket stor del, kanske det mesta, av statliga ingripanden på bostadsmarknaden.

Vi stå givetvis också, det kan jag erkänna genast, i en viss motsättning mot utskottsmajoriteten då den anser, att stat och kommun i framtiden skola huvudsakligast svara för bostadsproduktionen. En sådan uppfattning motiverar givetvis skapandet av centrala organ, som måste komma att bli större och större. Men eftersom vi knappast kunna dela den uppfattningen, att det skulle vara det bästa sättet att lösa bostadsfrågorna för lång framtid, så är även detta ett skäl till att man inte i ett sådant akut kritiskt läge som dagens vill inrätta en sådan permanent styrelse som nu föreslås. Härtill kommer, att

själva tidpunkten nu inte är lyckligt vald över huvud taget.

Vad utskottsmajoriteten i övrigt föreslår innebär också en något längre gående centralisering än vad vi reservanter anse vara lämpligt. Vi tro faktiskt, att det finns människor även ute i landsorten, som kunna svara för sig själva, och vi tro, att de större städerna, som ha egna resurser för sådan verksamhet, kunna sköta ritningsgranskning och dylikt, så att man inte behöver besvara det centrala organet med sådana ting. Det kan till och med hända, att de kunna göra det mycket bättre än det centrala organet i många fall, det skulle jag inte hålla för uteslutet. Det är detta, som innefattas i andra punkten av den reservation, som finns avgiven här.

Slutligen ha vi kommit osams om vilken myndighet ute i länen, som skall handha frågor om jordbrukets bostäder. Där ha reservanterna ansett, att det skall vara lantbruksnämnderna, under det att majoriteten har ansett, att det skall vara länsbostadsnämnderna men i samråd med lantbruksnämnderna. Vad vi äro rädda för, är främst att frågor om jordbrukets bostäder icke skola få lösas i det ekonomiska sammanhang, som lantbruksnämnderna i övrigt ha att ta all hänsyn till när det gäller jordbruksnäringen. Det duger inte, att man i en gård investerar kapital på ett sätt, som inte passar ihop med gårdens möjligheter i framtiden. Vi äro också rädda för att det skall komma inflytanden via länsbostadsnämnderna uppifrån, som skola sätta sin prägel på bebyggelsen på gårdarna inte bara i fråga om exteriör och när det gäller den allmänna smak, som kan vara rådande inom jordbrukarkretsar, utan också i fråga om de tekniska fordringar, som man har i ett lanthushåll. Dessa skilja sig avsevärt från dem man har i städerna. Det är särskilt köken detta gäller. I städerna vill man inte ha stora kök för att inte få för många steg att gå, under det att man i ett lanthem, som är kombinerat med jordbruk, måste ha större utrymmen i köken.

Ang. den allmänna bostadspolitikens organisation m. m.

Det är ju visserligen möjligt, att länsbostadsnämnderna komma att kunna ta råd, men det är inte på långa vägar säkert. Och vi anse att det är bättre, att de människor, som över huvud taget umgås med jordbrukarbefolkningen, skola ha det avgörande inflytandet på hur jordbrukets bostäder skola utformas, i den mån de skola uppföras med statsbidrag eller statslån.

Därtill kommer den rent finansiella sidan av saken, där reservanterna ha räknat med att kunna åstadkomma ganska betydande besparingar genom det sätt, på vilket vi anse att saken bör läggas upp. Vi ha räknat samman kostnaderna för innevarande budgetår för byggnadslånebyrån och för den hittillsvarande egnahemsstyrelsen, i den mån den haft befattning med bostadsbyggandet, och räknat med det överskridande, som byggnadslånebyrån kommer att visa för detta budgetår. I våra förslagsäskanden ha vi sedan räknat fram, att man kan spara in vissa saker. Genom att inte göra organisationen permanent kan man också få vissa utgiftsminskningar, som vi ha räknat ihop till något över 400 000 kr. i årlig utgiftsbesparing. För de pengarna får man åtskilliga hus. Det är bättre att lägga dem där.

Herr talman! Detta är de huvudsakliga skälen till att vi ha velat avböja att nu inrätta en kungl. bostadsstyrelse. Det kan inte medföra några särskilt stora olägenheter, om man nu inrättar länsbostadsnämnder — vilket vi inte ha motsatt oss — i den lilla omfattning, som här har föreslagits. Vi hoppas, att det inte skall behövas någon nämnvärd utökning. Man kan där få en viss avlastning från byggnadslånebyrån. Allmänheten kommer att bli bättre betjänad genom denna decentralisering, och personalen i det centrala verket häruppe behöver inte ökas utan kan komma att minskas mer och mer allt eftersom allmänheten och länsorganen lära sig att tillsammans sköta de saker, som behövas. Och verkställ en avlastning på de större städerna! Låt dem sköta sina ritningar själva, och låt lantbruksnäm-

nderna sköta om jordbrukets bostadsfrågor!

Det är de yrkanden vi här ha gjort, och jag ber nu att få yrka bifall till vår reservation.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Jag skall söka följa herr Mannerskantz' exempel och fatta mig kort.

Beträffande vad som har sagts om den allmänna inställningen till skapandet av nya ämbetsverk vill jag bara erinra om vad jag anförde om arbetarskyddsstyrelsen. Även här gäller det en permanentning, som herr Mannerskantz sade, av ett organ, som har fungerat sedan början på 1930-talet och som efter allt att döma kommer att bli permanent, vare sig det blir i den ena eller den andra formen. Nu har ju riksdagen tidigare, för övrigt både 1946 och 1947, fattat beslut av konstruktiv innebörd i anledning av från Kungl. Maj:t framlagda förslag rörande vår framtida bostadspolitik, vilka delvis sammanhånga med detta konkret utformade förslag om en bostadsstyrelse och om länsbostadsnämnder. Det är således inte fråga om något stort nytt organ. De människor finnas redan, som arbeta på detta område. Man räknar med att nu 270 personer — ett i och för sig mycket stort antal — syssla därmed. När den nya bostadsstyrelsen blir färdig, räknar man med 295 befattningshavare där.

Nu ha reservanterna den principiella inställningen till denna fråga, att de fria krafternas spel skall göra sig gällande och att man inte behöver något statligt organ, som reglerar och kontrollerar. Det där låter naturligtvis säga sig, men nu torde man ändå inte, herr talman, kunna komma ifrån, att om man vill skapa nya bostäder och modernisera gamla, får man anlita statens ekonomiska stöd, därest man vill hålla kostnaderna nere på en rimlig nivå för de människor, som skola bo i de nya eller moderniserade husen. Då detta torde vara ostridigt och då höjda hyror skulle på ett mycket ofördelaktigt sätt påverka den samhällsekonomiska balansen, är

Ang. den allmänna bostadspolitikens organisation m. m.

det här ett allmänt intresse att åstadkomma ett organ, som så smidigt som möjligt kan reglera dessa angelägenheter.

Det är således statsutskottsmajoritetens uppfattning, att så långt man kan se in i framtiden är det inte möjligt att räkna med att vi skola få ett bostadsbyggande, som ger något mera nämnvärt tillskott av bostäder i vårt land, utan statligt stöd. Då det väl ändå inte är möjligt att lämna detta stöd utan kontroll åtminstone i något avseende, så kan man inte komma förbi behovet av ett organ för detta. Herr Mannerskantz tillhör minsann inte dem som vilja att statens pengar skola utdelas så där litet hur som helst. Han har visat ett mycket stort intresse för att det skall finnas en effektiv kontroll över de medel, som staten lämnar för olika ändamål. Nu ha herr Mannerskantz och hans medreservanter visserligen den principiella ståndpunkten, att staten i detta fall inte alls skall göra någon insats, under det att vår principiella ståndpunkt är att staten på detta utomordentligt viktiga område, inte minst med hänsyn till hemmen och familjerna, inte kan underlåta att göra betydande insatser för att få den viktiga bostadsfrågan ordnad på bästa möjliga sätt. Ehuru vi således godkänna Kungl. Maj:ts förslag om att städer, som ha över 10 000 invånare, skulle i viss mån kunna sköta sin förmedling själva och alltså slippa gå vägen om länsbostadsnämnderna, med hänsyn till att de ha större resurser att uppgöra ritningar och planläggningar och allt som behövs för att på ett rationellt sätt klara sina bostadsfrågor, ha vi ändå inte kunnat vara med om att kommunerna skola vara alldeles utan kontroll. En sådan, mena vi, måste finnas, och det är av den anledningen som vi kunnat följa Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende.

Jag kommer sedan till den andra frågan, som vi, såsom herr Mannerskantz sade, ha »kommit osams om». Jag måste emellertid säga, att vi ha kommit osams om den på ett mycket sympatiskt och trevligt sätt, som inte i något avseende irriterat våra bordssamtal på tredje av-

delningen i denna fråga. Jag syftar här alltså på frågan om lantbruksnämndernas befattning med ärenden rörande jordbrukets bostäder, och härvidlag vill jag framhålla, att de inom tredje avdelningen i statsutskottet, som fått stöd av majoriteten, i viss mån förändrat Kungl. Maj:ts förslag, som ursprungligen var avsett att verka på det sättet, att beträffande dessa bostäder länsbostadsnämnderna visserligen skulle få ha hand om vissa tekniska detaljer, men de avgörande besluten fattas av lantbruksnämnderna. Därefter skulle ärendet överlämnas till länsbostadsnämnden, som skulle ha att klara säkerheter samt organisationen beträffande indrivning av amorteringar och räntor o. s. v. Vi tyckte nog, att detta blev alltför oformligt och invecklat.

Departementschefen har haft en svår uppgift, det medger jag, när det gällt att försöka komma fram till en ståndpunkt, som väl skulle ligga någonstans mitt emellan lantbrukskommitténs och organisations-sakkunnigas, ty organisations-sakkunniga hade förordat, att länsbostadsnämnderna skulle ha den beslutande rätten beträffande alla bostäder på landsbygden, under det att lantbrukskommittén hade förordat att lantbruksnämnderna skulle ha denna rätt. Departementschefen har, förmodar jag, sökt komma fram till en kompromisslinje, som vi emellertid tyckt vara litet oformlig, och därför ha vi förordat, att riksdagen skulle besluta, att lantbruksnämnderna skulle få yttra sig i ärenden rörande jordbrukets bostäder beträffande frågan, i vad mån uppförandet av en bostad på hemmansdelen eller en modernisering av en bostad på hemmansdelen i ekonomiskt hänseende är lämpligt eller inte, och vi ha dessutom ansett, att vad lantbruksnämnden härvidlag säger skall vara avgörande för länsbostadsnämnden, som har att fatta det formliga beslutet och i sista hand vara ansvarig för detta.

Vi ha vidare anfört, att den nu föreslagna ordningen må bli endast ett försök, och man får se hur det slår ut. Sedan få erfarenheterna visa i vad mån det behövs justeringar.

Nu skola, såsom kammarens ledamö-

Ang. den allmänna bostadspolitikens organisation m. m.

ter väl veta, lantbruksnämnderna ju inte ha någon medelsförvaltning. Statens insatser i fråga om lantbruksnämndernas verksamhet berör ju endast kreditgarantierna. Medelsförvaltningen kan inte ligga hos lantbruksnämnderna, om man vill ha lantbruksnämnderna så enkelt och smidigt organiserade som riksdagen genom sitt beslut har tänkt sig.

Detta är de väsentliga skälen, herr talman, varför utskottets majoritet också på denna punkt, med den lilla justering som jag nu här har angivit, gått på Kungl. Maj:ts linje.

Jag har inte i övrigt anledning att vidare utveckla de synpunkter, som ha legat till grund för vårt ställningstagande, utan jag hänvisar till vad utskottet har anfört på de skilda avsnitten och yrkar härmed bifall till utskottets hemställan.

Herr HEIDING: Herr talman! Jag måste säga att man blir mer och mer betänksam inför alla nya ämbetsverk som inrättas. Jag förstår emellertid att herr Gustaf Karlsson inte alls är betänksam. När vi diskuterade frågan om inrättande av den nya arbetarskyddsstyrelsen sade han, att det dock endast var 15 nya befattningar som skulle inrättas, och därför var det ingen risk att inrätta detta nya ämbetsverk. Men, herr Karlsson, hur blir det sedan en sådan här styrelse väl har blivit inrättad? Det dröjer då inte så många år förrän det blir en ökning och en rätt stor ökning — av personalen. Det ges alltid möjligheter att skapa fram arbete. Det skall vara en omfattande kontroll och mycket annat.

Jag kan inte förstå hur det skall gå för sig att i längden upprätthålla hela detta system att inrätta det ena ämbetsverket efter det andra. I år är det nya ämbetsverk, som här föreslås, redan det tredje i ordningen. Nog borde byggnadslånebyrån kunnat få fortsätta att ha hand om denna verksamhet. Därigenom hade man säkerligen kunnat vinna rätt stora besparingar mot om man skall tillätta en bostadsstyrelse, alltså ett nytt

centralt organ med en generaldirektör i spetsen — jag vet sannerligen inte hur många generaldirektörer vi för närvarande ha här i landet — och sedan för utvecklingen med sig en alltmer utökad tjänstemannastab. Läget kan bli sådant, att vi i framtiden måste företaga nedskärningar, som bli så stora och genomgripande, att en hel del människor, som nu ha fått befattningar i dessa verk, bli utan arbete.

Jag finner det således beklagligt, att man med en sådan fart som varit fallet under den senare tiden tillskapar det ena nya organet efter det andra. Byggnadslånebyrån kunde ha fått fortsätta med sin verksamhet, och jag är för min del av den åsikten, att man även skulle ha lugnat sig när det gäller länsbostadsnämnder. Emellertid ha ju reservanterna varit med om inrättandet av länsbostadsnämnder, och fastän jag på den punkten var något betänksam, har jag anslutit mig till reservationen. Atskilliga av kammarens ledamöter synas inte ha så stor tilltro till att de nya lantbruksnämnderna verkligen skola kunna uträtta det arbete som man från början hade tänkt sig. När det gäller att bygga bostäder på en lantgård, tycker man att inte både de nya lantbruksnämnderna och länsbostadsnämnderna skola behöva syssla med en sådan sak. Det är att gå för långt, och det blir alltför betungande och besvärligt för vederbörande att behöva vända sig till olika organ i samma fråga. Dessa frågor borde kunna lösas på ett bättre och smidigare sätt än genom ett sammankopplande av dessa båda organ. Ett topporgan får på detta sätt mycket mer att göra. Det erfordras betydligt många fler tjänstemän och drar betydligt mycket större kostnader med en dylik onödigt invecklad organisation.

Det förslag, som här föreligger om inrättande av en ny bostadsstyrelse, kan jag sålunda för min del inte biträda. Och helst skulle jag ha velat yrka avslag på alltsammans.

Herr talman! Jag ville bara ha sagt detta, och jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Ang. den allmänna bostadspolitikens organisation m. m.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Jag vill bara fästa såväl herr Heidings som de övriga kammarledamöternas uppmärksamhet på att lantbruksnämndernas organisation ju är beslutad och klar och att det är bestämt att egnahemsnämnderna skola upphöra den 1 juli i år. Om man vill ha några organ ute i bygderna, som handha dessa frågor, är det därför nödvändigt att inrätta länsbostadsnämnder. Det är en följd av det beslut, som riksdagen tidigare har fattat.

I detta sammanhang vill jag också understryka utskottets uttalande, att samarbetet mellan lantbruksnämnderna och länsbostadsnämnderna måste vara intimt, inte kanske så mycket sammanträdesmässigt mellan ledamöterna som kanske mera mellan vederbörande tjänstemän, vilka måste hålla en daglig kontakt för att arbetet skall gå smidigt och lätt. Det är därför som utskottet också har understrukt betydelsen av att länsbostadsnämnderna bli förlagda till samma orter som lantbruksnämnderna, d. v. s. i regel till residensstäderna — i ett par fall ligga emellertid lantbruksnämnderna inte i residensstäderna: det gäller närmast Uddevalla och Skara. Till samma platser måste enligt min mening och jag skulle tro också statsutskottets även länsbostadsnämnderna förläggas för att få ett smidigt samarbete till stånd, så att man slipper en mera tungrodd apparat.

Herr HEIDING: Herr talman! Herr Gustaf Karlsson påpekade, att lantbruksnämndernas organisation var bestämd redan förra året och att det ju inte gick att ändra på detta beslut. Det är sant att riktlinjerna för lantbruksnämndernas arbete dragits upp då, men jag vill framhålla, att vi från vårt håll ju ansågo, att man inte skulle gå fram på det sätt som skedde. Förr eller senare måste man köra fast i alla de anordningar, som bli beslutade, och det blir svårt att kunna klara ut det hela.

Här talas om att det skall vara ett gott samarbete mellan lantbruksnäm-

nderna och bostadsnämnderna. Men varför skall man behöva tillskapa två så pass stora organ som dessa? Jag anser det fullkomligt onödigt. När vi tillskapat lantbruksnämnderna, borde de också kunna ta hand om ärendena rörande jordbrukets bostäder, vilka alltså inte skulle behöva behandlas även av bostadsnämnderna.

Herr OHLON: Herr talman! Det är alldeles riktigt, som herr Karlsson sade, att det här inte är fråga om att skapa något stort nytt organ. Det finns nämligen redan i form av ett krisämbetsverk sedan rätt många år tillbaka ett organ för de bostadsfrågor det här gäller. Före kriget var ju statens byggnadslånebyrå en mycket blygsam organisation. Först sedan det hade uppstått brist på bostäder under och efter kriget, växte den ut till det omfång som den nu har.

Den grundväsentliga skillnaden i uppfattningen om denna fråga mellan majoriteten och minoriteten är, att minoriteten, såsom herr Karlsson också mycket riktigt yttrade, hoppas på att de fria krafternas spel i en framtid skall komma till rätta med de svåra förhållandena på bostadsmarknaden, låt vara under statens medverkan, under det att majoriteten tydligen ser som sitt ideal en centraldirigering av bostadsverksamheten i riket för all framtid. Förhölle det sig inte på det senare sättet, funnes ingen anledning att permanenta det organ som redan finns.

Det är sällan som man i en redogörelse för ett ärendes förhistoria mött så många tveksamma eller avstyrkande myndigheter som här. Fullmäktige i riksbanken t. ex. hålla före att åtminstone låne- och bidragsverksamheten för bostadsändamål bör bibehållas i den nuvarande organisationen och alltså tills vidare handhavas av de myndigheter, som för närvarande handlägga dessa ärenden. För statskontoret förefaller det foljdriktigt att frågan om bostadspolitikens organisation ställes på framtiden. Näringslivets bostadsbyggnadsdelegation

Ang. den allmänna bostadspolitikens organisation m. m.

avstyrker förslaget, eller begär i varje fall uppskov. Detsamma gäller om hyresrådet. Överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Kronobergs och Hallands län, Svenska byggnadsindustriförbundet, en ledamot av egnahemsstyrelsen, länsstyrelsen i Västernorrlands län och drätselkammaren i Halmstad ifrågasätta, huruvida det bostadspolitiska centralorganet måste givas karaktär av ett nytt centralt ämbetsverk. Bland de remissinstanser som därutöver yrka på uppskov må nämnas länsstyrelserna i Östergötlands län och Kristianstads län samt Göteborgs och Bohus län, vidare byggnadsstyrelsen, kommittén för stadsplaneväsendets omorganisation, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges högskoleutbildade väg- och vattenbyggares riksförbund, avdelningen för väg- och vattenbyggnadskonst inom Svenska teknologföreningen och ett antal länsarkitekter liksom Svenska arkitekters riksförbund. Det är som sagt sålän ett förslag har varit ute i så stark motvind, och ändå anser Kungl. Maj:t det vara lämpligt att omvandla det i permanent form.

Beträffande en annan kontroversiell fråga, nämligen frågan om handläggningen av ärenden rörande jordbrukets bostäder, har ju det ena förslaget avlöst det andra. I propositionen tänker man sig, att ärendena skola vandra fram och åter mellan lantbruksnämnderna och länsbostadsnämnderna. Först skola bostadsnämnderna yttra sig, så skola lantbruksnämnderna besluta, och därefter skola ärendena tillbaka till bostadsnämnderna för reglering i fortsättningen. Utskottet går däremot den motsatta vägen. De förslag, som ha varit uppe i detta sammanhang, ha verkat än si, än så och än annorlunda.

Vilken slutsats skall man dra av detta? Jo, man kan dra den slutsatsen, att organisationen av lantbruksnämndernas och länsbostadsnämndernas gemensamma verksamhet inte är genomtänkt. Jag har under ärendets behandling på tredje avdelningen allt mer befäst i den uppfattningen, att det riktiga hade varit att slå samman dessa nämnder till

en nämnd inom varje län eller inom varje hushållningssällskaps område. Endast på det sättet kan man tydligen åstadkomma en förnuftig ordning på detta område. Att det inte har kunnat ske, har sannolikt sammanhängt med att lantbruksnämnderna ha föreslagits av jordbruksdepartementet och länsbostadsnämnderna av socialdepartementet, och på det sättet har någon samordning inte kommit till stånd.

Även vi som befinna oss i minoritet ha nu tillstyrkt länsbostadsnämndernas inrättande, men jag skulle enträget vilja vädja till Kungl. Maj:ts regering, att den tar i övervägande, huruvida det inte skulle vara möjligt att sammanslå dessa båda typer av nämnder, lantbruksnämnderna och bostadsnämnderna, till en effektiv organisation.

Herr statsrådet **MÖLLER**: Herr talman! Jag har inte varit i tillfälle att närvara under hela den diskussion, som förts i denna fråga, men det kanske inte har någon större betydelse — jag skall nu bara så kort jag kan försöka redogöra för kammaren hur jag för min del ser på detta ärende.

Vi ha för närvarande en byggnadslånebyrå, som är ganska manstark. Den arbetar i en jämförelsevis fri organisationsform, och ingen skall inbilla sig, att jag med någon särskild förtjusning överger denna relativt lösa och fria organisation till förmån för ett reguljärt ämbetsverk. Såsom förhållandena hittills ha gestaltat sig har Kungl. Maj:t haft mycket fria händer vid uppbyggandet av denna organisation. Vi behöva i byggnadslånebyrån, framför allt på dess tekniska avdelning, människor av mycket hög kvalitet, arkitekter och ingenjörer, som, om det vore möjligt, äro överlägsna de arkitekter och ingenjörer, som stå de lånesökande till buds. Jag vill inte säga, att de gjort det, men jag tror att vi faktiskt ha fått en mycket god uppsättning personal, som under de gångna åren för bostadsbyggarna i detta land liksom för statens del sparat jättelika belopp. På grund av denna rådgivande verksamhet

Ang. den allmänna bostadspolitikens organisation m. m.

och ibland även på grund av de villkor, som statens byggnadslånebyrå, visserligen i samverkan med andra institutioner, har kunnat sätta för användningen av olika slags byggnadsmaterial i och för åstadkommande av besparingar på trävaruområdet m. m., tror jag att byggnadskostnaderna kunnat hållas tillbaka med belopp, som röra sig om många tiotals miljoner kronor.

Detta har endast kunnat åstadkommas under den förutsättningen, att byrån haft tillgång till högt kvalificerad arbetskraft, och sådana krafter ha kunnat ställas till byråns förfogande därför att vi ha kunnat lämna dem ersättning utan att vara bundna av de statliga avlöningsreglementena. Vi ha för toppmännen inom organisationen kunnat betala helt andra årslöner än som äro möjliga att betala inom våra statliga ämbetsverk. Från en sådan rörelsefrihet vill ju en regering inte avstå utan att mycket starka skäl därför finnas. Jag skall be att i korthet få omnämna de skäl, som ha gjort att jag ändå till slut har stannat för att förorda införandet av en bostadsstyrelse.

I fråga om remissmyndigheterna har herr Ohlson åberopat, att från deras sida många och vägande inlägg skulle ha gjorts för ett uppskov åtminstone med denna saks avgörande. Det är ju klart att vad dessa myndigheter säga har betydelse, men jag är ju inte bortskämd med att av mig under årens lopp framlagda förslag — med undantag för ett par under de senaste åren — ha vunnit remissmyndigheternas gillande. Men de ha ändå gudskelov vunnit statsmakternas gillande så småningom och — som jag i alla fall tror — varit till mycket stor nytta för svenska folket.

Att jag på denna punkt, trots min principiella ovilja mot allt för mycket regleringar i dessa avseenden, ändå stannat för att förorda detta verks tillkomst, beror på samma skäl, som föranlett att vi gjort om den gamla arbetslöshetskommissionen, sedermera benämnd arbetsmarknadskommissionen, till en arbetsmarknadsstyrelse, som fått formen av ett statligt ämbetsverk.

Arbetsmarknadskommissionen blev, innan den gjordes om till ett vanligt ämbetsverk, under olika namn mer än trettio år gammal. Vi började att i arbetsmarknadskommissionen så småningom få tjänstemän av olika grader, t. ex. i byråchefsggraden. Dessa personer hade blivit utnämnda praktiskt taget till byråchefer; de hade samma ställning som en byråchef i de statliga verken, och några av dem stodo till slut i det läget att deras pensionsålder ganska snart skulle inträda. Det är då klart att dessa människor, som voro sysselsatta inom en sådan ganska lös organisation som arbetsmarknadskommissionen, frågade sig: Hur skall det gå med oss, när vi bli pensionsmässiga?

Ja, det kan ju alltid sägas att det är bara att gå till riksdagen och begära att de skola få pension, beräknad efter de arbetsår som de haft när åldern gör att de måste gå i pension. Men den prövning, som riksdagen och bankoutskottet — för övrigt även Kungl. Maj:t — vanligen vill skall äga rum när det gäller individuella pensioner, där riksdagen skall besluta om varje särskild pension — en prövning som vill gärna bli en ganska otrevlig behovsprövning — tycka naturligtvis dessa människor är mycket oangenäm. Det är därför klart att man i längden inte kan hålla de på detta sätt anställda i en helt annan och mycket osäkrare ställning än andra statstjänare; de äro ju precis lika mycket statstjänare, fastän verket inte organiserats upp på det vanliga sättet.

Nu har byggnadslånebyrån hunnit bli 15 år gammal. Låt vara att den har utvidgats i hög grad under de senaste åren, så finns det där redan tjänstemän som ha börjat att tänka på hur det skall gå för dem, om de stanna kvar i detta lösligt organiserade verk. Staten har ju inte så särdeles stor förmåga att konkurrera med det s. k. enskilda näringslivet om vissa slag av tjänstemän — dem jag nu närmast tänker på äro sådana som i väsentlig mån ha rutinarbete, men vi veta dock av erfarenhet, att representanter för de enskilda företagen då

Ang. den allmänna bostadspolitikens organisation m. m.

och då äro framme och rycka i dem och försöka köpa dem.

Under sådana omständigheter har jag för min del kommit till det resultatet, att man trots alla betänkligheter får lov att ge dessa människor samma ställning som vanliga statstjänare ha.

Av propositionen framgår att det för en av de ifrågavarande tjänstemännen föreslås ett personligt lönetillägg därför att han anses vara fullkomligt oundgänglig i organisationen. Men om han försvinner en vacker dag, skall hans tjänst avlönas enligt avlösningsreglementet, och det är då inte säkert att vi kunna få just den man som vi önska till hans efterträdare. Detta är en av svagheter i hela denna statliga organisation.

Frågan om permanentningen, som herr Ohlon var inne på, vad är det för fråga? Riksdagen har fattat en serie beslut, enligt vilka det t. ex. skall utgå statsbidrag, enligt vilka det skall utgå bostadsrabatter och enligt vilka pengar skola utlånas till byggare mot en viss ränta etc. Det är ju just detta som gör, att man måste ha ett organ, som kan pröva dessa ting, och som gör att man inte för närvarande vill gå till en större decentralisering än vad jag här föreslagit. För min del hoppas jag att man så småningom skall kunna driva fram en sådan, men man behöver ännu så länge utnyttja den tekniska avdelningens rika erfarenhet och sakkunskap när det gäller bostadsbyggandet i landet.

Det är i huvudsak dessa skäl, som ha varit bestämmande för mig, när jag har lagt fram detta förslag för riksdagen.

I fråga om länsorganen skall jag inte inlåta mig på någon längre polemik. Jag hade gjort upp ett förslag, enligt vilket lantbruksnämnderna skulle fatta beslut om ifrågavarande lån, och jag anser fortfarande att logiken bjuder att man skulle ha gått den vägen, främst av det enkla skälet, att lantbruksnämnderna måste ha ett absolut veto när det gäller uppförandet av bostäder inom jordbruket, under det att bostadsnämnderna när det gäller bostäder inom jordbruket inte kunna få något veto gentemot lantbruksnämndernas uppfattning.

Att man vill ha bostadsnämnderna beror först och främst på att de representera den rätta metoden att utnyttja den erfarenhet som finns på bostadsbyggandets område. Nog har jag hört jordbrukare säga: »Varför skola vi inte få utnyttja all den sakkunskap som finns? Varför skola vi vara så att säga hänvisade till att eventuellt» — de säga ju inte att det behöver bli så med nödvändighet men att det kan hända att det blir så — »få vår bostadsfråga sämre löst än andra människor här i landet?» De frukta att det skall bli så, om inte det på denna punkt speciellt sakkunniga organet får lov att medverka. Men länsbostadsnämndernas medverkan här blir huvudsakligen av teknisk och av låneförvaltande art.

Det andra skälet, som enligt min mening gör det tekniskt nästan omöjligt för riksdagen att fatta ett beslut enligt reservanternas förslag, är att lantbruksnämnderna inte skola bli några penningförvaltande myndigheter, utan i den mån förbättringar eller rationaliseringar inom jordbruket skola vidtagas och lån därför behöva utlämnas, skola dessa lån lämnas av bankerna. Staten ikläder sig endast kreditgaranti för dessa lån men har inte med förvaltningen av lånen och in-teckningarna att göra.

Vi ha icke ansett oss — åtminstone inte ännu så länge — våga gå fram den vägen när det gäller bostäderna. Vi ha inte tagit någon alldeles bestämd ståndpunkt till frågan — och jag förmodar att man knappast kan göra det förrän den bankkommitté, som nu sitter, är färdig med sitt arbete — huruvida man skulle kunna övergå till ett kreditgarantisystem även för vår bostadspolitik. Därför mena vi, att de bostadsorgan, som vi ha, få lov att finansiera och förvalta lånen för framtiden. Det är inte lämpligt att lantbruksnämnderna nu ett tu tre få i uppdrag av riksdagen att bli låneförvaltande myndighet, när man inte beslöt att de skulle bli det beträffande insatser som de i andra avseenden skola göra för jordbruket. Att nu som sagt i en hastig vändning besluta, endast på grund av att reservanternas ha kommit

Ang. den allmänna bostadspolitikens organisation m. m.

fram till en sådan uppfattning, att kreditgaranti skall införas i varje fall för denna del av bostadsverksamheten, det är, måste jag säga, helt enkelt omöjligt här i dag.

Jag kan inte se att jag har någon anledning att vidare yttra mig i denna sak. Jag tror att man gör rätt i — andra kammaren har ju för övrigt med mycket stor majoritet redan fattat beslut i denna fråga — att här bifalla vad utskottet har föreslagit. Den ändring som utskottet gjort i propositionen, enligt vilken bostadsnämnderna skola stå för besluten i låneärenden, är ju, även om jag inte tycker att den innebär någon förbättring i propositionens förslag, en sak som det inte tjänar det ringaste till att tvista om.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i punkten 1 i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 159 punkten I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i punkten 1 i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början

omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 49.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna II och III.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten IV.

I förevarande punkt hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, beträffande fördelningen av arbetsuppgifterna på statliga och kommunala organ, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 376 och II: 538 samt II: 540, i vad nämnda motioner avsåge denna fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats.

I motiveringen hade utskottet yttrat:

»Vad härefter angår frågan om fördelningen av de bostadspolitiska arbetsuppgifterna på statliga och kommunala organ innebär Kungl. Maj:ts förslag i jämförelse med nuvarande förhållanden, att den byggnadstekniska kontrollen i sin helhet överföres på de kommunala organen. Departementschefen har framhållit, att det härutöver är önskvärt, att centralorganets befattning med den tekniska förhandsgranskningen av låne- och bidragsärenden successivt begränsas. Utskottet vill understryka detta och förutsätter, att de kommunala organen, liksom hittills varit fallet, skola beredas tillfälle yttra sig över dylika ärenden. Utskottet är däremot icke berett att tillstyrka vare sig förslaget i motionerna I: 376 och II: 538, att kommuner med minst 10 000 invånare nu skola anförtros den byggnadstekniska förhandsgranskningen, eller förslaget i motionen

Ang. den allmänna bostadspolitikens organisation m. m.

II: 540, att kommunerna skola tillerkännas vetorätt i fråga om bostäder, som, ehuru de tillgodose uppställda minimikrav, icke fylla vissa i dessa kommuner vedertagna anspråk på social standard.»

Enligt punkten 2 av herr *Johan Bernhard Johanssons* m. fl. reservation hade reservanterna ansett dels att utskottets nyss återgivna yttrande bort hava följande lydelse:

»Vad härefter angår frågan om fördelningen av de bostadspolitiska uppgifterna mellan statliga och kommunala organ innebär Kungl. Maj:ts förslag i förhållande till vad som f. n. gäller endast att den byggnadstekniska kontrollen skall överföras på de kommunala organen. I motionerna I: 376 och II: 538 föreslås, att kommuner med minst 10 000 invånare skola omhänderha även den byggnadstekniska förhandsgranskningen av låne- och bidragsärenden. I motionen II: 540 förordas att kommunerna tillerkännas vetorätt i fråga om bostäder, som, ehuru de tillgodose uppställda minimikrav, icke fylla vissa i dessa kommuner vedertagna anspråk på social standard. Utskottet anser i anslutning till motionerna I: 376 och II: 538, att de större städerna, som i regel äga tillgång till kvalificerad byggnadsteknisk expertis, böra handhava den byggnadstekniska granskningen av låne- och bidragsärenden. Härigenom kommer det centrala organet att avlastas en avsevärd mängd arbete samtidigt som de lokala myndigheternas initiativlust och självverksamhet befordras.»

dels ock att utskottet bort under punkten IV hemställa, att riksdagen måtte, beträffande fördelningen av arbetsuppgifterna på statliga och kommunala organ, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 376 och II: 538 samt II: 540, i vad nämnda motioner avsåge denna fråga, godkänna vad reservanterna anfört i ämnet.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Jag ber härmed att få yrka bifall till vad som i reservationen föreslås under punkten 2.

Herr **KARLSSON, GUSTAF**: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu fördragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i punkten 2 i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten V.

I denna punkt hade utskottet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, beträffande fördelningen av arbetsuppgifterna på olika statliga organ,

a) vidkommande fördelningen på det centrala organet och länsorgan, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts;

b) vidkommande fördelningen på olika slag av länsorgan, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 376 och II: 538, såvitt nämnda motioner berörde detta spörsmål, besluta, att frågan om lån och bidrag till bostäder på jordbruksfastighet skulle avgöras av länsbostadsnämnd efter samråd med lantbruksnämnd på sätt utskottet anfört.

Enligt punkten 3 i den av herr *Johan Bernhard Johansson* m. fl. anförda reservationen hade reservanterna ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkten V b) hemställa, att riksdagen måtte, vidkommande fördelningen av arbetsuppgifterna på olika slag av länsorgan, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 376 och II: 538, såvitt nämnda motioner berörde detta spörsmål, besluta, att frågan om lån och bidrag till bostäder på jordbruksfastighet skulle avgöras av lantbruksnämnd i överensstämmelse med vad i reservationen förordats.

Ang. reglering av sockernäringen i riket m. m.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vad som föreslås i punkt 3 i vår reservation.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Jag ber att få yrka bifall till punkt V i utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i punkten 3 i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna VI—VIII.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. reglering av sockernäringen i riket m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I förevarande betänkande hade utskottet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 262,

1) besluta, att för tiden från och med den 1 februari 1949 till och med dag, som Kungl. Maj:t bestämde, dock senast den 31 januari 1950, rätt att till riket införa socker (tulltaxenummer 119 och 120) med av Kungl. Maj:t stadgade undantag icke skulle tillkomma annan än staten eller den, åt vilken Kungl. Maj:t överläte sådan rätt;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som kunde erfordras för upprätthållande av nu angivna ensamrätt; samt

3) medgiva, att avtal finge träffas mellan staten och Svenska sockerfabriksaktiebolaget rörande sockertillverkningen m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med vad föredragande statsrådet vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t anfört;

B) att de likalydande motionerna I: 413 av herrar Ivar Persson och Löfvander samt II: 581 av herrar Hansson i Skegrie och Persson i Svensköp icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; ävensom

C) att de likalydande motionerna I: 414 av herr Ivar Persson m. fl. och II: 580 av herr Hansson i Skegrie måtte, i den mån desamma icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

I de likalydande motionerna I: 413 av herrar *Ivar Persson* och *Löfvander* samt II: 581 av herrar *Hansson* i Skegrie och *Persson* i Svensköp hade hemställts, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att för innevarande år låta utbetala ersättning för fraktkostnader för transport av sockerbetor i enlighet med de riktlinjer, som i motionerna antytts, till de odlare, som tidigare transporterat betor på Malmö—Genarps järnväg.

Herr PERSSON, IVAR: Herr talman! Jag har i denna fråga väckt tvenne motioner, varav den ena har blivit välvilligt upptagen av utskottet, och det tackar jag givetvis för. Jag beklagar emellertid, att den andra motionen inte har vunnit utskottets gillande.

Nog förstår jag, att denna sak, om det vore fråga om ett flerårigt arrangemang, borde ses i ett större sammanhang, men därför har jag också yrkat att dessa bidrag bara skulle utgå för i år och sålunda få provisorisk karaktär. Jag har en känsla av att utskottet ej gått in på någon verklig realprövning av detta sätt att se saken. Det är nämligen de särskilda förhållandena i år beträffande Malmö—Genarps järnväg, som ha varit orsak till min motion. Det avgörande är tidpunkten, då man måste anse att definitivt besked har lämnats om banans

Ang. reglering av sockernäringen i riket m. m.

nedläggning. Kungl. Maj:t fattade visserligen sitt beslut därom i nyårskonseljen, men åtskilligt har ju hänt sedan dess be-
träffande den konkurrerande trafikens
möjligheter att fullfölja sina uppgifter.
Jag tänker givetvis här huvudsakligen
på lastbilarna och de svårigheter, som
för dem ha uppstått.

Det var också på grund härav som
tvenne interpellationer väcktes litet in
på riksdagen, en i vardera kammaren,
och det är att märka, att dessa inter-
pellationer inte besvarades förrän för
ett par veckor sedan. Det drog således
långt ut på tiden med det definitiva
beskedet, och vi visste ju att vissa ut-
redningar företogs under den tiden.
Man tänkte sig därför att det inte skulle
vara omöjligt att få till stånd en änd-
ring i beslutet, vilket ju som vi ibland
ha sett kunnat ske tidigare.

Det är därför förklarligt, om såsom
jag har uppgivit i motionen åtskilliga
betodlare på grund härav sett mera op-
timistiskt på förhållandena än vad som
nu visar sig ha varit befogat. Det är
på grund av dessa särskilda omständig-
heter, som jag och mina medmotionärer
ha ansett ett fraktbidrag härvidlag vara
motiverat.

Utskottet har enligt min mening inte
till fullo beaktat dessa särskilda syn-
punkter. Utskottet skulle gärna ha fått lov
att skriva ut, att saken bara skulle avse
ett provisorium, och betona att beslutet
inte fick vara av prejudicerande karak-
tär. Så har emellertid utskottet inte
gjort, och jag tror att det skulle ha varit
av vikt, om utskottet hade fått tänka
litet mera på den saken.

Jag måste därför, herr talman, be att
beträffande punkten B i föreliggande be-
tänkande få yrka återremiss av denna
punkt till utskottet. Beträffande de öv-
riga punkterna A och C yrkar jag bifall
till utskottets förslag.

Herr ANDERSSON, ELON: Herr tal-
man! Jag måste få protestera emot herr
Perssons försök att göra gällande, att
utskottet inte har ägnat frågorna i hans
motion tillbörlig uppmärksamhet. Ut-

skottets ställningstagande är redovisat i
betänkandet.

Den omständigheten att frågan om
nedläggandet av Malmö—Genarps järn-
väg har föranlett någon tveksamhet in-
om orten om hur fortsättningen skulle
bli och att de i anledning därav fram-
ställda interpellationerna inte ha kunnat
klargöra frågan förrän relativt sent
på året, borttager dock ingenting av det
förhållandet, som för såväl motionären
som alla andra var känt, att här fö-
relåg ett beslut om järnvägens nedlägg-
ande och att man således haft att räk-
na med detta beslut såsom det faktum,
från vilket man skulle utgå.

Det är denna omständighet, som för-
nämligast har legat till grund för ut-
skottets bedömande av frågan. Man visste
på orten hur förhållandet skulle bli.
Man nödgades räkna med det såsom ett
faktum. Om man hade velat gardera sig
mot de omständigheter, som nu ha för-
anlett herr Perssons i Skabersjö motion,
så har det varit inte bara fullkomligt
fritt för vederbörande utan också natur-
ligt att vid förhandlingarna framställa
önskemål, grundade på hänsynstagande
till dessa omständigheter.

Vad som har förekommit, sedan beslutet
om järnvägens nedläggande fattades,
har enligt utskottets beprövande inte va-
rit av sådant slag, att det skulle kunna
föranleda några särskilda åtgärder.

Jag hemställer, herr talman, om bifall
till utskottets förslag.

Herr EKMAN: Herr talman! Jag hade
tänkt utveckla just de synpunkter, som
herr Elon Andersson nu gjort sig till
tolk för, och därför avstår jag från or-
det.

Överläggningen ansågs härmed slutad,
varefter herr talmannen yttrade, att med
anledning av vad därunder yrkats pro-
positioner komme att framställas särskilt
beträffande varje punkt av utskottets i
det nu föredragna betänkandet gjorda
hemställan.

På gjord proposition bifölls till en bör-
jan utskottets hemställan i punkten A.

Om särskild varuskatt å importerad frukt.

I fråga om punkten B, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att punkten skulle visas åter till utskottet.

Vid därefter enligt dessa båda yrkan- den gjorda propositioner bifölls utskot- tets hemställan.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten C hemställt.

Om särskild varuskatt å importerad frukt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 52, i anledning av väck- ta motioner om en särskild varuskatt å importerad frukt.

I två likalydande, till bevillningsut- skottet hänvisade motioner, I: 184 av herr *Gustaf Elofsson* m. fl. och II: 299 av herr *Johnsson* i Skoglösa m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att en särskild varuskatt skulle påläggas importerad frukt med 30 öre per kg för konserverad och 20 öre per kg för annan frukt.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på åberopade grunder hem- ställt, att de likalydande motionerna I: 184 av herr *Gustaf Elofsson* m. fl. och II: 299 av herr *Johnsson* i Skoglösa m. fl. om en särskild varuskatt å importerad frukt icke måtte föranleda någon riks- dagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herrar *Gustaf Elofsson* och *Larsson* i Luttra, som dock ej antytt sin mening.

Herr **PERSSON, KARL:** Herr talman! Vid detta betänkande har avgivits en blank reservation av herrar *Gustaf Elofsson* och *Larsson* i Luttra. Då jag har var- rit med om den motion, varpå denna re- servation grundar sig, och då herr *Elofsson* är förhindrad att närvara, skall jag med några ord försöka motivera, varför vi ha ansett oss böra förorda särskild skatt för importerad frukt.

Ursprungligen voro ju våra förslag om

såväl denna skatt på importerad frukt som skatten på den kolorerade vecko- pressen bl. a. avsedda som alternativ till skatten på bensin. Numera har sa- ken delvis kommit i ett annat läge, där- för att fruktimporten på grund av stats- finansiella skäl har måst starkt beskäras. För övrigt har också skatt på bensin be- slutats av riksdagen. Således har den de- len av motiveringen för den ökade skat- ten på importerad frukt bortfallit.

I övrigt kan det väl anses klart, att en fruktimport i den utsträckning som fö- rekom åren 1946 och 1947 till sin största del var en ren lyximport. Den upp- gick ju enbart i fråga om färsk frukt till ca 150 miljoner kronors värde årligen. Hårtill kommer den fruktimport, som bedrevs i form av import av fruktkon- server och dylikt. Importen förekom ju i så stor skala, att en stor del av denna importerade frukt helt enkelt fick rutt- na ned hos såväl importörer som spece- rister. En sådan import måste ovillkor- ligen, om den skall förekomma i fram- tiden, medföra att den uppväxande svenska fruktodlingen kommer att tving- as att minska sin produktion därför att även den svenska frukten kan få sina avsättningsmöjligheter försvårade, om den i framtiden skall få så stark kon- kurrens med importfrukt. För dagen saknar ju som sagt detta aktualitet, men tiderna kunna åter ändra sig. Den svenska fruktodlingen är en produktion på lång sikt och av så stort national- ekonomiskt värde, att dess avsättnings- förhållanden böra skyddas.

Utskottet säger att handelsavtalen läg- ga hinder i vägen för uttagande av im- portavgifter. Men det är väl ändå så att handelsavtalen inte äro slutna för all framtid utan väl böra kunna ändras, en fråga, som givetvis bör observeras vid förhandlingar om handelsavtalen i fram- tiden.

Jag har i dagens läge intet yrkande att framställa utan har endast velat göra dessa påpekanden.

Efter härmed slutad överläggning bi- fölls vad utskottet i förevarande betän- kande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pristäjningsavgift m. m., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Om avskaffande av ortsavdragen.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 54, i anledning av väckta motioner angående avskaffande av ortsavdragen.

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, I: 181 av herr *Wahlund* m. fl. och II: 362 av herr *Hedlund* i Rådomb, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda frågan om avskaffande av ortsavdragssystemet inom statsbeskattningen och dettas ersättande med förenklade skatteregler.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 181 av herr *Wahlund* m. fl. och II: 362 av herr *Hedlund* i Rådomb angående avskaffande av ortsavdragen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr WAHLUND: Herr talman! Jag är den tredje i raden av dem som fått sina motioner avslagna av bevillningsutskottet. Min motion avsåg ju att få en skrivelse till Kungl. Maj:t om åstadkommande av förenklingar i skattesystemet och avskaffande av ortsavdragen. Utskottet säger att denna fråga sammanhänger med dyrortsgrupperingen. Vi kanske komma därhän att denna dyrortsgruppering avskaffas, och då kan det vara tid att tänka på saken, menar utskottet.

Jag skulle inte ha yttrat mig här, herr talman, om inte utskottet hade presenterat min motion på ett underligt sätt. Jag har i motionen sagt, att vårt skattesystem är så tillkrånglat, att det är obegripligt för gemene man. Sedan jag läst utskottsutlåtandet har jag lust att utsträcka påståendet därhän, att vårt skat-

tesystem är så tillkrånglat, att verkningarna av systemet undandra sig även erfarna skatteexperters uppmärksamhet.

Utskottsutlåtandet utmynnar i ungefär följande resonemang. Om det skall ske en höjning eller sänkning av skatten, kan man ju nu ändra uttagningsprocenten, men vid de metoder, motionen föreslår, skulle man för varje gång få helt nya regler. Nu är detta naturligtvis inte riktigt; lika väl som man nu vid förändrat skatteuttag ändrar på uttagningsprocenten, skulle man enligt mina regler ändra de skatteprocenter resp. det avdrag som föreslås. Men det är inte, herr talman, detta jag vill särskilt understryka, utan jag vill påpeka — vilket också framhålls i motionen — att enligt de regler jag föreslagit *vet* man vad man gör, när man vill ändra skatten. Man vet hur man lägger skattetrycket vid de nya skattesatserna, under det att med det nu gällande ortsavdragssystemet de mest oväntade saker kunna inträffa vid en skattehöjning eller skattesänkning. Jag har i motionen pekat på att detta sammanhänger med att ortsavdragen ha en dubbel funktion: att undantaga ett skattefritt existensminimum i botten men också att reglera skattetrycket inom de räjonger där man betalar skatt.

Jag skall anföra ett konkret exempel på vad som kan hända vid förändringar av skatten med det nuvarande ortsavdragssystemet. När man höjde skatten 1939, hade skattedebatten tidigare i första hand gällt familjebeskattningen. Det var diskussionslinjer, som lågo kvar efter den gamla Wohlin-Myrdalska befolkningskommissionen. Vi hade haft en skatteutredning, som menade att man måste förbättra situationen för familjerna och särskilt barnfamiljerna. Dess förslag innebar, att vid t. ex. 6 000 kronors inkomst skattelindringen vid giftermål, som då var 31 kronor, skulle bli 67 kronor. Man föreslog alltså en ytterligare skattelättnad på 36 kronor. Men vad skedde? Jo, försvarsutgifterna gingo i löjden, man behövde ta ut mer skatt, man höjde inkomst- och förmögenhetsskatten, man införde värnskatten, och resultatet blev, att familjedifferentiering-

Om avskaffande av ortsavdragen.

en just genom skattehöjningen — alltså en alldeles ovidkommande sak — blev långt kraftigare än man tänkt sig. Man hade som nämnts tänkt sig, att en person med 6 000 kronors inkomst skulle få ytterligare 36 kronor i skattelindring vid giftermål, men skattelindringen blev långt större; den blev 109 kronor. Och skatten steg sedermera fortfarande i höjden, så att man kom upp till en skattelindring vid 6 000 kronors inkomst på 168 kronor. Här visade det sig alltså, att när man av familjesociala skäl ville åstadkomma en viss skatteförbättring för familjerna, så åstadkommo skattehöjningarna den femdubbla effekten.

Jag måste säga, att jag för min del med ett visst stilla nöje och löje såg på denna utveckling under 1940-talet. Det var någonting ganska förnämligt som skedde, utan att man egentligen tänkte på det: vi fingo faktiskt vår första stora familjesociala reform inom skatteväsendet på en slump. Bara genom att skatten höjdes, höjdes skillnaderna mellan familjer av olika storlek och ensamstående. Jag hade ingenting emot den effekten av ortsavdragssystemet, men jag tycker att det inte är rimligt, att ovidkommande omständigheter skola kunna influera inom familjebeskattningen.

Jag menar alltså, att riksdagen varje gång skall veta vad den gör, när den beslutar en skatteförändring, och jag tänker också på den möjligheten, att vi någon gång i framtiden skola få en skattelindring. Då får det inte ske, att på grund av ortsavdragssystemet de nämnda skattedifferenserna i kronor räknat mellan familjer och ensamstående komma att minskas.

Nu säger utskottet, att oavsett de skäl som kunna anföras för eller emot ett bibehållande av dyrortsgrupperingen »anser utskottet att, så länge dyrortsgrupperingen bibehålles i vårt skattesystem, ett avskaffande av hela ortsavdragssystemet icke kan ifrågakomma». Jag kan inte taga detta yttrande annorlunda än som ett uttalande om att allting är gott och väl med ortsgrupperingen och ortsavdragen inom vårt skattesystem. Jag noterar alltså, att bevillningsutskottet all-

deles förbigår mina anmärkningar mot ortsavdragens verkningar. Jag måste säga, att jag tycker det är orimligt, att exempelvis skatten i lägsta ortsgruppen för en ensamstående vid 3 000 kronors inkomst skulle vara 53 procent dyrare än i högsta ortsgruppen. Är man anhängare av dyrortsgrupperingen, kanske man anser det, men då förstår jag inte, hur man kan tycka att det är rimligt, att det beträffande de följande tusenlapparna är en omvänd dyrortsgruppering, ty för den 3:e—11:e intjänade tusenlappen är skatten dyrare i Stockholm än i lägsta ortsgruppen. Och när vi komma över elvatusenkronorsstrecket, blir det ingen dyrortsgruppering för ensamstående, utan då blir skatten lika för alla.

Det är inte heller rimligt, att skatten för de ensamstående med högsta inkomsterna är lika för alla, medan det för familjerna är alldeles omvänt, emedan det för dem är den högsta delen av de intjänade inkomsterna, som ortsavdraget representerar, vilken dyrortsgrupperas.

Jag vill fråga de ärade representanterna för utskottet, hur det kan anses rimligt, att en stockholmare för den tionde tusenlappen han förtjänar skall betala 250 kronor i skatt, för den elffte 290 kronor, för den tolfte 240 kronor, för den trettonde 280 kronor, för den fjortonde 280 kronor och för den femtonde 330 kronor. Man får alltså betala mindre för den tolfte tusenlappen än för den tionde och mindre för den fjortonde än för den elffte. Det är alltså den elffte tusenlappen som är farlig. Man kan naturligtvis gå ut till skattedragarna och säga: »Passa er för den elfte tusenlappen, för den är dyr! Men ha ni väl kommit över den elfte och börjat tjäna den tolfte eller trettonde, blir det billigare igen.» Men jag tycker att vi i stället borde göra någonting åt detta och ändra skattesystemet.

Utskottet har på s. 13 tagit in en tabell, som jag ber kammarens ledamöter titta ett slag på. Där står den statliga inkomstskatten för ensamstående, respektive gift skattskyldig enligt nu gällande grunder och enligt den i motio-

Ang. utgivande av en upplysningskrift om riksdagen.

nera angivna regeln. Utskottet har sig emellertid väl bekant — det framgår också av utskottsutlåtandet på ett par ställen — att vi i vår motion strängt sagt ifrån, att de regler som där givas äro tillämpbara upp till tiotusenkronorsstrecket, men icke där ovanför. Det är många kammarledamöter, som de sista dagarna ha skrattat åt den nämnda tabellen och jämfört »den i motionen angivna regeln» med nu gällande grunder för skatten. Jag får säga, att löjet får inte riktas mot oss motionärer, ty det skulle aldrig falla oss in att utsträcka den föreslagna regeln över tiotusenkronorsstrecket, utan det är utskottet som gjort det.

Nu kanske man från utskottets sida svarar, att man med den kalkylen velat visa, att det är omöjligt att räkna ovanför tiotusenkronorsstrecket. Men det borde vara självklart att det är möjligt. Herr Björnsson och säkert många andra av kammarens ledamöter kunna utan vidare, när man tittat på denna sifferserie, säga, att här skola vi bara lägga in en andragradsparabel, och det är just en andragradsparabel som använts i motionen. Jag har också mycket hastigt lagt in en sådan kurva här och har kommit fram till en regel, som gäller över tiotusenkronorsstrecket så där tämligen. Min regel har då givit 2 910 kronor för ensamstående med 15 000 kronors inkomst, alltså samma skatt som nu utgår, 4 670 kronor för 20 000 kronors inkomst — detsamma som nu — och 6 600 vid 25 000 kronor mot 6 670 enligt gällande bestämmelser — även här stämmer det ju ungefär. Sedan blir det en liten skillnad. Vid 50 000-kronorsstrecket får jag 17 500 kronor mot 18 170 kronor nu — det beror faktiskt på att våra skattesatser äro ojämnt kring det inkomstläget. Vid 100 000-kronorsstrecket har jag efter min regel 45 200 kronor, medan det enligt nu gällande grunder är 45 170 kronor.

I själva verket är det så, att utskottet i sina resonemang presenterar en ganska sensationell matematisk världsupptäckt, som i hög grad skulle väcka vetenskapsmännens intresse — om den inte vore felaktig! Utskottets teser, uttryckta på

matematiskt språk, skulle helt enkelt betydä, att om man lägger in en kurva, som passar en bit men inte passar i fortsättningen, kan man inte vänta sig, att en kurva av samma typ men med andra karakteristika skall passa i fortsättningen!

Herr talman! Det är klart att jag i denna situation anser det lönlöst att komma med något yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § 3 mom. och 4 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. utgivande av en upplysningskrift om riksdagen.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 43, angående utgivande av en upplysningskrift om riksdagens arbetsformer m. m.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet i utlåtandet anfört låta ombesörja utgivandet och spridningen av en upplysningskrift rörande riksdagen, dess organisation, uppgifter och arbetsformer.

Reservation hade anförts av herr *Lundqvist*, som ansett behovet av en upplysningskrift om riksdagen icke vara så framträdande, att beslut därom nu behövde fattas, och därför yrkat avslag å utskottets hemställan.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Som kammarens ledamöter behagade finna vid studiet av detta utskottsutlåtande

Ang. utgivande av en upplysningsskrift om riksdagen.

har det rått en allmän tveksamhet hos alla dem som närmast ha haft att förbereda detta ärende. Jag tillåter mig att hänvisa till uttalandet längst ned på första sidan, av vilket framgår att fullmäktige i riksgäldskontoret för sin del äro tveksamma huruvida en skrift om riksdagen, dess organisation etc., verkligen är behövlig och om den skulle vara till avsedd nytta. Man har inom riksgäldsfullmäktige erinrat om att det finns en hel del publikationer, som kunna tillgodose det behov som här eventuellt föreligger. Och bankoutskottet, som hemställt, att riksdagen skall fatta ett positivt beslut, har dock som sista mening i motiveringen för detta beslut sagt ifrån, att tryckningen inte skall ske för närvarande utan att med tryckningen av skriften synes böra anstå, till dess tillgången på papper blivit bättre än vad för närvarande är fallet.

Jag tycker för min del, att det är ett något underligt sätt att behandla ett ärende, när man på detta sätt vill förmå riksdagen att fatta ett principbeslut, att en publikation skall tryckas, medan man samtidigt säger ifrån, att den inte får tryckas förr än i en viss situation. Vem som skall avgöra och bedöma, när papperssituationen blir sådan, att man utan någon olägenhet kan trycka denna publikation, det vet jag inte. Jag tycker i varje fall, att det inte brådskar så med beslutet, att man har någon anledning att redan nu besluta, att skriften skall tryckas. Den frågan kan ju tagas upp, när förhållandena både på pappersmarknaden och i övrigt ha blivit sådana, att det verkligen kan sägas föreligga något trängande behov.

I tveksamma fall skall man inte handla, säger ett gammalt ord, och jag tycker att det kan finnas dubbel anledning att följa den meningen i detta fall. Vi skola ju vara sparsamma både med papper och med pengar, det stryks ju under rätt ofta från riksdagens sida. Jag tycker det skulle vara trevligt att riksdagen går före med gott exempel, även om det gäller en liten sak.

Herr talman! Jag ber att med dessa

ord få yrka avslag på bankoutskottets hemställan.

Herr SUNDVIK: Herr talman! I anledning av en motion beslöt 1946 års riksdag att giva riksgäldskontoret i uppdrag att företaga en utredning om behovet av en sådan här skrift. Riksgäldskontoret har nu kommit med ett sådant förslag, och bankoutskottet har ansett, att en sådan skrift vore behövlig, kanske under den närmaste tiden mer än tidigare på grund av det förslag om ändrade arbetsformer, som riksdagen snart kommer att besluta om. Men med hänsyn till att det är brist på papper och kommer att vara det en tid ansåg utskottet, att vi i nuvarande läge gott kunde överlåta åt riksgäldsfullmäktige att, när förhållandena förändra sig, gå i författning om att utge denna skrift.

Jag tycker att det inte är så märkvärdigt, om man gör så. Riksdagen beslöt 1946 att uttala sig för en sådan skrift, och jag förmodar att riksdagen icke har ändrat mening i det avseendet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr NÄSGÅRD: Herr talman! Jag vill framhålla, att förutsättningen för att jag inom utskottet biträtt detta förslag, som jag i början ställde mig mycket negativ emot, är tillägget på s. 2 i utlåtandet, att det skall anstå med tryckningen av skriften, tills tillgången på papper blivit bättre än för närvarande är fallet. Det har upplysts inom utskottet, att riksgäldsfullmäktige med denna formulering icke komma att utgiva skriften, så länge svårigheterna med papperstillgången vara. Jag för min del tycker att det skulle vara ett dåligt exempel, om riksdagen skulle låta trycka en skrift i 100 000 exemplar, när tidningarna få sina papperskvantiteter reducerade i vissa fall ända ned till 50 procent. Men om situationen på pappersmarknaden åter blir normal, då anser jag liksom utskottet i övrigt önskvärt, att denna upplysningsskrift, för vilken riksdagen

Ang. utgivande av en upplysningskrift om riksdagen.

uttalade sig för två år sedan, kommer till stånd.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! När riksdagen behandlade detta ärende 1946, lågo ju förhållandena i flera avseenden annorlunda till än de göra i dag, och meningen med beslutet var väl att frågan skulle bli föremål för utredning. Riksdagen uppdrog åt riksgäldsfullmäktige att verkställa utredningen, och fullmäktige ha pliktskyldigast överlämnat ett förslag med tre olika alternativ till frågans lösande men kunna ändå inte underlåta att samtidigt säga ifrån, att de måste allvarligt ifrågasätta, om en sådan där broschyr eller vad man vill kalla den har något existensberättigande i nuvarande situation. Jag förmodar att riksgäldsfullmäktige icke skulle ha gjort ett sådant uttalande, om de inte ansågo att det verkligen finns starka skäl för att ingenting göres.

Det är ju alldeles riktigt, som den siste talaren påpekade, att man har sagt ifrån, att det inte skall göras någonting förrän papperssituationen har förbättrats, och man kan väl blotta, att detta tillkom som en räddningsplanka för utskottet i sista stund för att på det sättet öka chanserna att få igenom detta betänkande i kammaren. Men jag tycker i varje fall inte att denna skrift är så angelägen, att man nu behöver fatta principbeslut om dess tryckning. Ingen vet hur länge det dröjer, innan papperssituationen förbättras, och ingen vet, om de ledamöter som då sitta i riksdagen äro så förtjusta i det beslut vi här i dag gå att fatta.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr ANDERSSON, ELON: Herr talman! Jag kan bestyrka herr Lundqvists uppfattning, att vi inom riksgäldskontoret varit mycket, mycket tveksamma om angelägenheten av att utge den folkskrift som det nu är fråga om. Vi ha nog inte kunna värja oss för den uppfatt-

ningen, att det här föreligger så många andra möjligheter att på vederhäftigt och auktoritativt sätt sprida kunskap om vad riksdagen är och betyder för svenskt samhällsliv och vilka uppgifter den har att lösa, att man hade kunnat göra det utan utgivande av den skrift, varom här är fråga.

Jag har bara velat bestyrka, att herr Lundqvists uppfattning om denna tveksamhet är mycket väl grundad.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 43, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Interpellation om en redogörelse för landets samhällsekonomiska situation m. m.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 296.

gärder regeringen anser denna påkalla med särskild hänsyn till möjligheterna att genomföra uppgjorda planer för export och import?

Interpellation om en redogörelse för landets samhällsekonomiska situation m. m.

Herr DOMÖ erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Ute bland människorna i landet råder ovisshet om vårt lands ekonomiska läge och om utsikterna för den närmaste framtiden. Denna ovisshet skapar osäkerhet och oro.

Vad svenska folket kan konstatera är att sammansmältningen av landets reserver i guld och utländska valutor fortsätter. Dessutom tror man sig i stora kretsar veta, att svårigheter hålla på att växa fram, som allvarligt skulle minska våra möjligheter att genom export av vissa stapelvaror skapa förutsättningar för en import, som kan täcka produktionslivets minimibehov och i möjligaste mån tillgodose den nödvändiga konsumtionen.

Icke endast själva export- och importnäringarna äro avhängiga av vår utrikeshandelssituation, utan i själva verket hela vårt näringsliv. Dess förmåga att få fram varor är en av de avgörande faktorerna för våra möjligheter att återställa samhällsekonomisk balans.

Det förefaller mig av de skäl jag ovan vidrört angeläget, att svenska folket snarast får en redogörelse för regeringens syn på vårt samhällsekonomiska läge och för de omedelbara åtgärder, regeringen anser detta påkalla. En sådan redogörelse borde enligt min uppfattning lämnas, innan riksdagen åtskiljes. Jag tillåter mig understryka, att det ur alla synpunkter är fördelaktigt att en redogörelse av detta slag spänner över hela fältet — såväl varusidan som penningsidan.

Jag anhåller alltså om första kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern få rikta följande interpellation:

Är Eders Excellens i tillfälle att lämna en översiktlig redogörelse för landets samhällsekonomiska situation och de åtgärder

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 317, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap m. m.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernärningen i riket m. m.;

nr 322, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgift m. m.; samt

nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § 3 mom. och 4 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande handeln mellan Sverige och Polen under tiden 1 maj 1948 —30 april 1949;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse rörande varuutbytet mellan Sverige och Norge; samt

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Norge träffat avtal om vissa fiskerifrågor;

statsutskottets utlåtanden:

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till nya avlösningsreglementen m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1948/49 till krigsrätterna;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1948/49 till poliskåren i Boden;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1948/49 till civilförsvaret m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till statens brandinspektion;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av den civila sjukvårdsberedskapen;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kontrollstyrelsen för budgetåret 1948/49 m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ersättningar av statsmedel till arbetstagare som drabbats av silikos (stendammslunga);

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210);

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Hj. Jakobson m. fl. i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom;

nr 177, i anledning av väckt motion angående utredning om statsbidrag till veckohem för barn;

nr 178, i anledning av väckt motion om sjukersättning åt vikarierande ekonomisten vid Umedalens sjukhus Thyra Olofsson;

nr 179, i anledning av väckta motioner angående utredning om åtgärder till förbättring av mödrahjälpstandvården;

nr 180, i anledning av väckt motion angående statsbidrag till kommuner för anordnande av resor till vallokal vid allmänna val;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till vissa plankostnader m. m.;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens biltrafiknämnd för budgetåret 1948/49; samt

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättning till statens automobilskattemedelsfond;

andra lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536) samt fortsatt giltighet av samma lag, dels ock i ämnet väckta motioner; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., såvitt angår nionde huvudtiteln.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Fahlander* för tiden den 26 innevarande månad—den 15 nästkommande juli.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskil- des kl. 5.10 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Torsdagen den 17 juni eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr *Ekström* infann sig och intog sin plats i kammaren.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 44, angående regleringen för budgetåret 1948/49 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Punkterna 5—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. ändring i strafflagen m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 39, i anledning av dels Kungl.

Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i strafflagen, m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny strafflagstiftning för krigsmakten, dels ock i dessa ämnen väckta motioner.

Genom en den 20 februari 1948 dagtecknad proposition, nr 80, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i strafflagen,

2) lag om ändring i rättegångsbalken,

3) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 17 oktober 1900 (nr 82 s. 1) om straffregister,

4) lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 4 juni 1913 (nr 68) angående utlämning av förbrytare,

5) lag angående ändrad lydelse av 27 § lagen den 15 juni 1935 (nr 343) om ungdomsfängelse,

6) lag angående ändrad lydelse av 20 § lagen den 18 juni 1937 (nr 461) om förvaring och internering i säkerhetsanstalt,

7) lag om ändrad lydelse av 28 § epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443),

8) lag om ändrad lydelse av 12 § epizootilagen den 12 april 1935 (nr 105),

9) lag angående ändring i lagen den 27 juni 1896 (nr 42 s. 1) om rätt till fiske,

10) lag angående ändrad lydelse av 37 § lagen den 30 juli 1913 (nr 97) om gemensamhetsfiske,

11) lag angående ändrad lydelse av 29 § 2 mom. lagen den 3 juni 1938 (nr 274) om rätt till jakt,

12) lag angående ändrad lydelse av 15 § lagen den 13 juni 1921 (nr 299) om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfällda ägor och rättigheter,

13) lag angående ändrad lydelse av 59 § lagen den 2 juni 1933 (nr 269) om ägfred samt

Ang. ändring i strafflagen m. m.

14) lag angående ändring i lagen den 10 maj 1901 (nr 26 s. 1) om inteckning i fartyg.

Vidare hade Kungl. Maj:t genom en den 27 februari 1948 dagtecknad proposition, nr 144, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändring i strafflagen,
 - 2) lag om disciplinstraff för krigsmän,
 - 3) lag om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig,
 - 4) lag angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m.,
 - 5) lag om ändring i lagen den 4 juni 1913 (nr 68) angående utlämning av förbrytare,
 - 6) lag angående ändrad lydelse av 1 och 26 §§ lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom,
 - 7) lag angående ändrad lydelse av 2 § första stycket lagen den 22 juni 1939 (nr 315) om särskild förundersökning i brottmål,
 - 8) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 13 april 1945 (nr 118) om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.,
 - 9) lag angående ändrad lydelse av 8, 10 och 13 §§ lagen den 21 december 1945 (nr 872) om verkställighet av frihetsstraff m. m.,
 - 10) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 17 december 1943 (nr 881) om polisens ställning under krig,
 - 11) lag angående ändrad lydelse av 22 § lagen den 2 juni 1916 (nr 180) om skyddskoppympning samt
 - 12) lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 18 juli 1942 (nr 723) om skyddsympning inom försvarsväsendet.
- Båda propositionerna hade hänvisats till lagutskott och behandlats av första lagutskottet.
- I samband härmed hade utskottet förehaft följande i anledning av propositionerna inom riksdagen väckta motioner, nämligen i *anledning av propositionen nr 80* motionen i första kammaren nr 280 av herr *Holmbäck* och motionerna i andra kammaren nr 432 av

herrar *Hagberg* i Luleå och *Karlsson* i Stuvsta samt nr 457 av herr *Andersson* i Falun ävensom i *anledning av propositionen nr 144* motionen i första kammaren nr 311 av herr *Herlitz*.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet under återopande av vad däri införts hemställt,

A) att riksdagen — med förklaring, att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i genom propositionerna nr 80 och nr 144 framlagda lagförslag — måtte för sin del antaga under punkten införda förslag till

- 1) lag om ändring i strafflagen,
- 2) lag om disciplinstraff för krigsmän,
- 3) lag om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig,
- 4) lag angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m. samt
- 5) lag om ändring i lagen den 4 juni 1913 (nr 68) angående utlämning av förbrytare;

B) att riksdagen måtte antaga nitton genom propositionerna nr 80 och 144 framlagda, i förevarande punkt under 1—19 upptagna lagförslag;

C) att motionerna I: 280, II: 432 och 457 samt I: 311, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Rörande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! I avseende å föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 39 hemställer jag,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att de av utskottet framställda lagförslagen föredragas vart för sig, det första kapitelvis och, i den mån så anses erforderligt, paragrafvis, med ingress och rubrik sist, varefter, och sedan alla lagförslag blivit genomgångna, utskottets hemställan i punkten A föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

Ang. ändring i strafflagen m. m.

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammararens ledamot begäres;

att för den händelse något av lagförslagen kommer att helt eller delvis återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föränledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar; samt

att utskottet bemyndigas att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer och moment vidtagna sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A.

Utskottets under A 1 framställda förslag till lag om ändring i strafflagen.

1 kap.

Herr statsrådet **ZETTERBERG**: Herr talman! Efterkrigstidens ekonomiska problem och nödvändigheten av en stark återhållsamhet på det finansiella området böra inte få oss att eftersätta reformarbetet på andra fält. Vissa aktuella lagfrågor, både på civilrättens och den offentliga rättens område, kunna i det långa loppet visa sig vara av större betydelse för vårt land än många av de ekonomiska krisåtgärder som, naturligt nog, dominera politiken för närvarande.

Det utskottsutlåtande, som kammaren nu skall behandla, bildar krönet och avslutningen på mångåriga lagstiftningsarbeten inom straffrättens område. Utlåtandet omfattar två stora komplex, nämligen dels en ny huvuddel i den pågående revisionen av vår allmänna strafflag och dels en omläggning av hela den militära strafflagstiftningen.

Det första av dessa två lagkomplex behandlar brotten mot staten och allmänheten. De ha sammanförts till ett antal nya strafflagskapitel med i huvudsak samma placering som motsvarande bestämmelser för närvarande ha. Sålunda ha under 8 kap. upptagits de mot

statens yttre säkerhet riktade brotten, av vilka de viktigaste typfallen äro spioneribrotten. I propositionen ha de nuvarande bestämmelserna om spioneri och liknande brott, som tillkommit under krigstiden, omarbetats ganska genomgripande, särskilt för att i rättssäkerhetens intresse vinna en skarpare gränsdragning kring det straffbara området.

I 9 kap. behandlas under rubriken högmålsbrott angrepp mot rikets inre säkerhet m. m. Här ha på olika punkter förenklingar och förkortningar vidtagits i förhållande till gällande rätt. Den nuvarande lagen mot privata halvmilitära kårer har inarbetats i detta kapitel.

Det därefter följande 10 kap. upptar såsom brott mot allmän verksamhet bl. a. bestämmelser om våld och missfirmelse mot tjänstemän i eller för deras befattning. Enligt förslaget skall den nuvarande differentieringen av skyddet efter högre eller lägre tjänstställning bortfalla. Bland övriga bestämmelser i detta kapitel kan jag nämna ett nytt straffbud om brott mot rösthemligheten.

I 11 kap. behandlas såsom brott mot allmän ordning flera slag av förseelser, som i gällande strafflag upptagas i olika sammanhang. Hela det nuvarande kapitlet om religionsbrott är avsett att ersättas med en paragraf, där såsom brott mot trosfrid bestraffas offentligt skymfande av sådant som hålles heligt av kyrkan eller erkänt trossamfund.

För de i 12 kap. upptagna förfalskningsbrotten innebär förslaget en väsentlig omläggning och förenkling av de nuvarande stadgandena. Bland speciella nyheter i detta kapitel märkes en särskild straffbestämmelse mot signaturförfalskning på konstverk.

Under 13 kap. föreslås stadganden mot mened och falskt åtal samt annan osann utsaga. Menedsbestämmelserna ha reformerats i olika hänseenden. I anslutning till den nyss ikraftträdde rättegångsreformen upptas ett straffstadgande för osanna uppgifter, som lämnats av part i rättegång under sanningsförsäkran. Den tekniska utvecklingen

Aug. ändring i strafflagen m. m.

har föranlett en annan nyhet i kapitlet, nämligen ett straffbud för den som sanningslöst utger ett genomslag eller ett fotografi för att vara en riktig kopia av en viss urkund.

Bestämmelserna om allmänfarliga brott i 19 kap. — bland annat mordbrand — ha blivit enhetligare och mera generellt utformade än motsvarande stadganden i nu gällande lag. Den nuvarande särskilda lagen om sabotage är inarbetad i kapitlet. En av nyheterna där är ett stadgande om straff för den som genom att sprida sjukdomssmitta framkallar allmän fara för människors liv eller hälsa.

I 24 kap. ha upptagits bestämmelser om skadegörelse, om åverkan i skog och mark och om tagande av olovlig väg.

Reglerna om ämbetsbrott i 25 kap. skilja sig väsentligt från motsvarande stadganden i gällande lag. Förslaget utgår sålunda från att de allmänna straffbuden mot olika brottsliga handlingar böra vara tillämpliga, även om brottet begås i tjänsten. Men som komplettering av dessa allmänna straffbud innehåller förslaget dels regler om skärpning av det vanliga straffet med hänsyn till den brottslige tjänstemannens ställning och dels bestämmelser om möjlighet att skilja honom från tjänsten. Såsom särskilda ämbetsbrott ha nu endast upptagits fyra typer, nämligen tjänstemissbruk, tagande av muta, brott mot tystnadsplikt och tjänstefel.

Utom dessa helt nya strafflagskapitel och en del mindre omfattande ändringar i andra avsnitt av strafflagens speciella del innehåller förslaget också betydelsefulla nyheter i strafflagens allmänna del. Sålunda föreslås en väsentlig omläggning av bestämmelserna om delaktighet i brott. De nya reglerna innebära, att den nuvarande principiella skillnaden mellan gärningsmannaskap och delaktighet bortfaller. Även om i ett visst fall ingen kan straffas som gärningsman, skall sålunda var och en som med råd eller dåd har främjat en brottslig gärning under närmare angivna förutsättningar kunna straffas självständigt. Reglerna om förberedelse till brott

ha också reformerats. Vidare föreslås enhetliga bestämmelser om förverkande av egendom som kommit till brottslig användning. En principiellt viktig nyhet i strafflagens allmänna del är slutligen en generell regel om att ekonomisk vinning av ett brott skall kunna medföra den särskilda påföljden, att ett penningbelopp, svarande mot den obehöriga vinsten, skall kunna förklaras förverkat.

Det andra stora lagkomplex, som ingår i utskottsutlåtandet, innebär — såsom jag inledningsvis antydde — en fullständig reformering av strafflagstiftningen för krigsmakten. Den nuvarande lagen i detta ämne har länge ansetts vara mycket föråldrad i tekniskt avseende och i sakligt hänseende illa överensstämmande med vår tids allmänna rättsuppfattning.

Den militära strafflagstiftningens huvudändamål är skyddet av krigsmaktens effektivitet. Det erfordras sålunda straffbestämmelser för att säkerställa fullgörandet av de tjänsteplikter, som måste åläggas den militära personalen. Men just denna karaktär hos krigslagstiftningen medför å andra sidan, att bestämmelserna böra begränsas till vad som kräves för att ändamålet skall bli tillgodosett. Sådana inskränkningar i de allmänt medborgerliga fri- och rättigheterna, som ej äro nödvändiga för lagstiftningens syfte, böra sålunda icke få förekomma. Och i den mån bestämmelserna i den vanliga strafflagen äro tillräckliga, böra ej heller särbestämmelser för militära förhållanden tillåtas. Det är vidare av väsentlig betydelse, icke blott ur allmänt demokratisk synpunkt utan även i krigsmaktens eget intresse, att alla krigsmän så långt som möjligt bli underkastade samma straffrättsliga reglering. Detta är i själva verket en förutsättning för att de militära straffbestämmelserna skola vara ägnade att grundlägga en i egentlig mening god disciplin. Det måste vidare uppmärksammas, att upprätthållandet av den för krigsmaktens effektivitet nödvändiga disciplinen även och kanske till övervägande delen är beroende av andra omständigheter än straffbe-

Ang. ändring i strafflagen m. m.

stämmer och deras tillämpning. Den sociala och kulturella omvårdnad, för vilken de värnpliktiga under senare år ha varit föremål, har säkert medfört en helt annan inställning till militärtjänsten än förut. I samma riktning har också det förändrade läget i försvarsfrågan verkat. Särskilt erfarenheterna från det andra världskrigets tid ha bidragit till att skapa insikt om försvarets nödvändighet såsom det yttersta värdet för vårt folks självbestämmanderätt. Alla de omständigheter, som jag nu har antytt, ha förbättrat möjligheterna att tillgodose det allmänna kravet på en humanisering inom detta straffrättsområde.

Med de nu angivna utgångspunkterna är propositionen avfattad. Enligt förslaget skall huvuddelen av den militära straffrätten ingå som kapitel i den allmänna strafflagen, och även i övrigt inbegripas förslaget en fullständig omläggning av straffbuden och brottsbeskrivningarna. Beträffande straffsätserna föreslås i åtskilliga fall nedsättning, särskilt i fråga om minimistraffen. Eftersom de militära brotten kunna vara mycket farliga för riket och dess försvar, har dock latituden uppåt icke kunnat göras alltför snäv. I vissa fall föreslås dessutom hårdare straffsätser än de vanliga för krigstid och beredskapstid. Av de hittillsvarande olika disciplinstraffen behålles endast vaktarrest. Detta innebär, att icke blott de hårdare och stundom medicinskt farliga arreststraffen försvinna, utan också att den lindrigaste formen, »arrest utan bevakning», avskaffas. Under beteckningen disciplinbot införes för smärre förseelser en ny straffart, som närmast har karaktär av löneminskning. Genom förslaget vidgas också möjligheterna att använda villkorlig dom vid militära brott.

Förslaget avser att så långt som möjligt åstadkomma likhet även inför krigslagen. Den nuvarande kategoriindelningen, som innebär att straffbestämmelserna äro tillämpliga i olika omfattningar på skilda personalgrupper, har sålunda avskaffats.

I fråga om båda de stora lagkomplex, som jag nu har redogjort för, har jag med glädje kunnat konstatera, att utskottet på de allra flesta punkter har biträtt propositionerna. Om jag bortser från några formella frågor och ett par andra mindre jämkningar, är det bland mer än 200 paragrafer egentligen bara i tre fall som utskottets majoritet har föreslagit ändringar. Det gäller tre omdiskuterade och svårlösta frågor, där debatten framför allt har avsett, var gränsen för det straffbara området skulle dragas. Dessa frågor äro: 1) stadgandet om olovlig underrättelseverksamhet, d. v. s. spioneri som icke är riktat mot Sverige m. m.; 2) förbudet mot rashets, alltså antisemitisk propaganda; samt 3) krigsmännens rätt till sammankomster och meningsyttringar. I alla dessa tre fall har det gällt att göra en avvägning mellan å ena sidan behovet av skydd för beaktansvärda intressen och å andra sidan önskvärdheten att så långt som möjligt vidmakthålla en allmän demokratisk yttrande- eller rörelsefrihet. Under förarbetena ha meningarna varit mycket delade om dessa tre frågor, och det är ju klart att man kan vara tveksam om den lämpligaste gränsdragningen. Vad särskilt angår den olovliga underrättelseverksamheten, kan jag förstå vad utskottet har anfört om behovet av att kunna inskrida mot sådant spioneri, som riktar sig mot politiska flyktingar här i landet. Men utskottets förslag går betydligt längre än så, och det är kanske i vissa delar något diffust. Jag skall emellertid inte ingå på en närmare analys av dessa tre detaljfrågor — de bli förmodligen diskuterade senare vid kammarens behandling av förslagens olika paragrafer. Men jag vill framhålla en allmän tendens. Vid den avvägning mellan olika intressen, som här måste göras, har regeringen på alla tre punkterna lagt större vikt än utskottet vid det allmänt medborgerliga frihetsintresset.

Om nu riksdagen, såsom jag hoppas, i dag antager det föreliggande stora lagförslaget, har därmed genomförts den

Ang. ändring i strafflagen m. m.

mest omfattande reform av straffrätten sedan vår nuvarande strafflag tillkom för snart ett sekel sedan. Därmed ha en väsentlig del av vår allmänna strafflag och hela den militära strafflagstiftningen blivit omskapade efter moderna och humanitära principer.

Efter härmed slutad överläggning godkändes det nu föredragna kapitlet.

2—6 kap.

Godkändes.

8 kap. Om brott mot rikets säkerhet.

1—6 §§.

Godkändes.

7 §.

Denna paragraf lydde:

(i Kungl. Maj:ts genom proposition nr 80 framlagda förslag:)

Den som, med uppsåt att gå främmande makt tillhanda, efter åtagande eller mot ersättning bedriver verksamhet för anskaffande av uppgifter som röra annan främmande makts militära förhållanden av hemlig natur, dömes för militärt spionage mot främmande makt högst till straffarbete i två år.

(i utskottets förslag:)

Den som, med uppsåt att gå främmande makt tillhanda, här i riket bedriver verksamhet för anskaffande av uppgifter rörande militära eller andra förhållanden, vilkas uppenbarande för den främmande makten kan medföra men för annan främmande makts säkerhet, dömes för olovlig underrättelseverksamhet högst till straffarbete i två år. Samma lag vare om den som i annat fall än nu sagts, med uppsåt att gå främmande makt tillhanda, hemligen eller med användande av svikliga medel bedriver politisk underrättelseverksamhet här i riket.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *Branting* beträffande förevarande paragraf yrkat bifall till det genom proposition nr 80 framlagda förslaget.

Herr **BRANTING**: Herr talman! Saken gäller det av justitieministern nyss berörda stadgandet angående olovlig underrättelseverksamhet. Jag har gentemot utskottet reserverat mig till förmån för Kungl. Maj:ts förslag. Jag har alltså icke kunnat acceptera utskottets omarbetning av denna paragraf, av skäl som jag närmare har utvecklat i min reservation. Eftersom saken ligger så till, att frågan om denna nya lagstiftning, speciellt i denna punkt, redan blivit ganska uppmärksammas i pressen, och eftersom jag också vågar hoppas på något stöd för mina synpunkter från andra ärade kammarledamöter, som jag vet dela min uppfattning, vill jag här inskränka mig till några kortare påpekanden.

För det första en mera principiell och allmän synpunkt! Jag menar att utskottets lagförslag icke gärna bör godkännas *därför*, att strafflagsparagrafer av viktig beskaffenhet, stor räckvidd och svåröverblickbara konsekvenser icke annat än i yttersta nödfall böra snickras ihop av lagutskottet och komma på riksdagens bord utan att ha varit föremål för remissbehandling eller för lagrådets granskning. Hur stor möda lagutskottet än har lagt ned på sin formulering och vilka rådfrågningar under hand som än må ha förekommit beträffande denna formuleringens lämplighet, kan man icke förvänta och bör icke heller begära, att en på så sätt tillkommen lag, berörande en mycket komplicerad fråga, skall kunna motsvara de krav, som man har rätt ställa på en ny bestämmelse i strafflagen.

Det går ju så till vid dylikt lagskrivningsarbete uppe i utskottsrummen, att man söker tillgodose vissa synpunkter,

Ang. ändring i strafflagen m. m.

som ha debatterats i utskottet, men därvid lätt råkar förbise en hel del andra synpunkter. Det blir så lätt på det sättet, att formuleringar komma till stånd, som utskottet tänker sig tolkade på ett visst sätt, men som inför domstolarna och vid kontakten med det levande livet få en uttolkning och en betydelse, som utskottet kanske aldrig har haft en tanke på. Det är verkligen inte så lätt att skaka färdiga strafflagsparagrafer ur ärmén — det bör alla veta som något haft tillfälle att syssla med dessa ting.

Jag kanske får redogöra för hur det nu gick till, när utskottet kom fram till detta förslag. Under det utskottet granskade Kungl. Maj:ts förslag, kom man på några håll att tänka på vissa fall av underrättelseverksamhet, som förekommo under kriget och där behov hade uppats att kunna döma till straff, vilket emellertid icke ens krigstidslagens formulering givit någon möjlighet till. Jag åsyftar t. ex. just ett sådant fall — som också herr justitieministern förklarade sig särskilt förstå och ömma för — där någon exempelvis för tysk räkning utspionerat tyska flyktingar, som tagit sin tillflykt här i landet. I ett fall som detta gällde det ju inte en underrättelseverksamhet, som var riktad mot Sverige, och inte heller en underrättelseverksamhet, som var riktad mot någon främmande makt, och man kom därför i ett särskilt oläge.

När utskottet ville ta itu med lösningen av det sålunda uppkomna problemet, ställde man sig alltså den frågan: Bör inte lagen skrivas så, att man kan komma åt också en sådan verksamhet? I och för sig voro vi väl alla i princip ense om den saken. När den goda tanken sedan skulle förverkligas, sökte man emellertid först och främst svar på den frågan, huruvida en sådan verksamhet, som man här tänkte på, rätteligen borde kriminaliseras under 8 kap. strafflagen och alltså karakteriseras såsom brott emot rikets säkerhet. Uppenbarligen var det i det tänkta exemplet icke fråga om ett sådant brott. Det brydde sig emellertid utskottet inte om. Kriminaliseringen av detta nya brott skulle in under 8 kap. och jämföras med brott mot rikets sä-

kerhet. Enligt mitt sätt att se begick utskottet där en försyndelse mot den strängt systematiserade ordning, som utmärker det nya lagförslaget.

När det sedan gällde formuleringen av den nya bestämmelsen, beslöt man att i ett tillägg till den föreslagna paragrafen skriva på följande sätt: »Samma lag vare om den som i annat fall än nu sagts, med uppsåt att gå främmande makt tillhanda, hemligen eller med användande av svikliga medel bedriver politisk underrättelseverksamhet här i riket.»

Ja, det är ju alldeles riktigt, att man med en sådan formulering skulle kunna komma åt t. ex. dem som spionera på flyktingar. Men det måste ju falla var och en som inte möjligen begränsat sina synpunkter genom ett föregående resonemang i ögonen, att denna formulering också kriminaliserar massor av *andra* fall än dem som utskottet speciellt haft i åtanke. Man kriminaliserar här i största allmänhet politisk underrättelseverksamhet, som sker »hemligen eller med användande av svikliga medel», som det heter, men vad som närmare åsyftas med »politisk underrättelseverksamhet» säges inte ut, och det är heller inte så gott att säga. Denna »politiska underrättelseverksamhet», om man nu skall använda det uttrycket, behöver ju t. ex. inte alls ha ägt rum i vare sig illojalt eller mot Sverige ovänligt syfte. Den kan ha varit inspirerad av ett mycket naturligt och ur internationella synpunkter normalt behov att informera sig om våra förhållanden. Vi leva ju inte i vårt land — åtminstone vill väl inte utskottet påstå det — bakom något slags politisk järnridå. Våra politiska förhållanden stå öppna att studera för vem som helst, och sådana studier skola inte vara förbehållna sådana som bedriva dem för att sedan offentliggöra resultatet i pressen, d. v. s. journalister. Man skall komma ihåg att vad det här gäller är ett stadgande som är avsett att vara giltigt även under djupaste fred. Detta är ett exempel på hur utskottet, enligt mitt sätt att se, har misslyckats i sitt försök att på en viss punkt, genom egen

Ang. ändring i strafflagen m. m.

lagskrivning, förbättra den kungl. propositionen.

Sedan är det denna andra nyhet som utskottet har infört i paragrafens första mening. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle det under vissa förutsättningar vara förbjudet att här i riket för främmande makts räkning anskaffa upplysningar rörande annan främmande makts hemliga militära förhållanden. Men utskottet tyckte inte att detta var tillräckligt. Man anförde vissa exempel ifrån krigstiden, vilka tycktes ganska slående. Nå, så skulle utskottet formulera om detta stadgande och gjorde det på det sättet, att man förbjöd all upplysningsverksamhet till förmån för främmande makt rörande alla förhållanden, »vilkas uppenbarande för den främmande makten kan medföra men för annan främmande makts säkerhet». Våra domstolar skulle alltså avgöra vad som kan vara till men för en främmande makts säkerhet! Det är uppenbart, synes det mig, att riksdagen icke kan antaga en sådan lag.

Jag vill, herr talman, inskränka mig till att säga detta. Något yrkande på återremiss till utskottet finner jag för min del icke ha någon mening. Utskottet skulle möta samma svårigheter som under det tidigare arbetet med denna lag, och utskottet lär väl inte lyckas bättre andra gången än den första med att uttrycka vad det egentligen menar. Jag vill, herr talman, som sagt inskränka mig till detta och yrkar bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Häri instämde herr *Olsson, Oscar*.

Herr **HOLMBÄCK**: Herr talman! Jag har i mångt samma synpunkter på denna fråga som herr Branting nyss givit uttryck åt. Kammarrens ledamöter känna till, att det kring det ämne, som behandlas i 8 kap. 7 § i regeringens förslag om ändring i strafflagen, under de sista åren har rått en utomordentligt livlig diskussion. Det var ju så, att vi såsom ett resultat av 1940 och 1942 års lagstiftning emot spioneri fingo en bestämmelse, som fick sin plats i 8 kap. 14 a §

i strafflagen. Där stadgas i första stycket att »den som, i annat fall än förut i kapitlet är sagt, inom riket för främmande makts räkning bedriver hemlig underrättelseverksamhet i militärt eller politiskt syfte, skall för olovlig underrättelseverksamhet dömas till fängelse eller straffarbete i högst två år; äro omständigheterna synnerligen mildrande må till böter dömas.»

Det väcktes på grundval av denna bestämmelse en hel del åtal, och bestämmelsen blev synnerligen uppmärksam och utsattes för livlig kritik. 1944 föranledde denna kritik tillkomsten av en ny regel. I det då tillkomna andra stycket av paragrafen stadgas, att allmän åklagare inte utan Konungens tillstånd äger väcka åtal för brott, varom i paragrafen talas. Sedan denna bestämmelse antogs, enligt vilken det alltså ålegat Konungen att avgöra, huruvida åtal skall väckas eller icke, har någon ofentlig kritik, efter vad jag kan finna, inte förekommit mot 14 a §.

Samma år behandlade emellertid straffrättskommittén det ämne, varom stadgas i 14 a §, och framlade ett förslag, i vilket man straffbelade den som, med uppsåt att gå främmande makt tillhanda, här i riket bedriver militär eller politisk underrättelseverksamhet, som ej riktar sig mot Sverige men vars bedrivande inom riket är oförenlig med dess vänskapliga förhållande till främmande makt. Straffet härför skulle bli straffarbete eller fängelse eller, om brottet var ringa, böter. Denna bestämmelse, där ordet »hemlig» hade strukits, blev föremål för remiss och utsattes för mycken kritik. Resultatet härav blev att Kungl. Maj:t i den proposition, som vi nu behandla, framlade ett tredje förslag, enligt vilket »den som, med uppsåt att gå främmande makt tillhanda, efter åtagande eller mot ersättning bedriver verksamhet för anskaffande av uppgifter som röra annan främmande makts militära förhållanden av hemlig natur, dömes för militärt spionage mot främmande makt högst till straffarbete i två år».

Sedan kom ärendet till första lagutskottet. Resultatet av behandlingen där

Ang. ändring i strafflagen m. m.

blev en fjärde lagtext, i vilken utskottet vidgar bestämmelsen högst väsentligt i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet finner tydligen att Kungl. Maj:ts förslag är alltför snävt och har därför utarbetat ett nytt. Jag kanske inte behöver läsa upp det, utan förutsätter att kammarens ledamöter samtliga känna till det.

Motiveringen för detta fjärde förslag är, efter vad jag kan finna, på vissa punkter av sådan natur, att man måste instämma i densamma. Det säges i denna motivering bl. a., att man bör straffbelägga politiskt spionage från främmande makts sida mot t. ex. statslösa flyktingar, vilka vistas här i Sverige men icke åtnjuta skydd av någon främmande statsmakt. På samma sätt bör det, förklaras det vidare, även finnas möjligheter att inskrida mot ett politiskt spionage som riktar sig mot svenska medborgare, t. ex. mot att sådana för främmande makts räkning registreras efter rastillhörighet eller politisk åskådning. Det är en uppfattning som helt överensstämmer med min egen åsikt, men trots detta ämnar jag icke yrka bifall till utskottets förslag. Jag gör detta av följande skäl.

Vi ha här tydligen ett område, där meningarna under de senaste åren skarpt ha brutit sig mot varandra och som delvis har stått i centrum av diskussionen. Det kan då enligt min uppfattning icke vara lämpligt att besluta att till lag upphöja ett förslag som icke har varit föremål för någon remiss eller granskning av lagrådet utan som har tillkommit vid en debatt inom ett utskott vid en sen tidpunkt av riksdagen. Det skulle enligt min mening icke vara i överensstämmelse med god lagstiftningspraxis att nu som lag antaga detta förslag. Det riktiga synes mig i stället ha varit att utskottet, då det nu kritiserar Kungl. Maj:ts förslag, behållit 14 a § i dess nuvarande lydelse och samtidigt föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om förnyat övervägande av hela det spörsmål som behandlas i 8 kap. 7 § i Kungl. Maj:ts förslag, således hela det spörsmål som vi för närvarande behandla.

Utskottet har emellertid valt att göra en särskild paragraf.

I det läge, vari saken nu ligger, tycker jag för min del, att det riktiga vore att Kungl. Maj:ts förslag godtas, men att man samtidigt framhåller de synpunkter, som äro bärande i utskottets motivering, så att resultatet blir att ärendet på nytt upptas till diskussion av Kungl. Maj:t. Därefter bör förslag utarbetas, som kan bli föremål för remissbehandling och granskning av lagrådet för att sedan t. ex. vid nästa års riksdag, upptas till beslut av riksdagen.

Av statsrättsliga skäl är det icke möjligt att föreslå en skrivelse till Kungl. Maj:t, vilket jag egentligen naturligtvis ansett vara det riktiga. Då det icke föreligger någon motion eller förslag därom i utskottsutlåtandet, kan en enskild ledamot av kammaren inte hemställa om en dylik skrivelse. Men jag tror, herr talman, att samma resultat kan nås genom att i motiveringen för ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag på förevarande punkt anföra de synpunkter, som äro bärande i utskottets motivering, och uttala önskvärdheten av att Kungl. Maj:t på nytt tar upp frågan. Det blir då alltså inte en skrivelse men en framställning, vid vilken Kungl. Maj:t naturligtvis kommer att fästa lika stor vikt som vid en skrivelse.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att under denna punkt yrka bifall till 8 kap. 7 § i den lydelse som Kungl. Maj:t har föreslagit. Om detta yrkande bifalles, föreslår jag vidare, att i stället för utskottets motivering under 8 kap. 7 §, vilken återfinnes på s. 21—26 i utlåtandet, måtte insättas följande: »I fråga om 8 kap. 7 § tillstyrkes Kungl. Maj:ts förslag. Det synes böra övervägas, huruvida icke även andra former av underrättelseverksamhet borde förbjudas. Särskilt bör därvid uppmärksammas politiskt spionage från främmande makts sida mot t. ex. statslösa flyktingar, vilka vistas i Sverige utan att åtnjuta skydd av någon främmande statsmakt, och politiskt spionage som riktar sig mot svenska medborgare, t. ex. för att sådana för främmande makts räkning skola kun-

Ang. ändring i strafflagen m. m.

na registreras efter rastillhörighet eller politisk åskådning. Det torde emellertid kunna förväntas, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på förevarande spörsmål och efter vederbörlig utredning till riksdagen inkommer med det förslag, som prövas lämpligt.»

I detta anförande instämde herrar *Osvald* och *Bergvall*.

Herr **LÖTHNER**: Herr talman! Jag tillåter mig till en början att i största korthet redogöra för två s. k. spionmål, i vilkas avgörande jag i egenskap av ledamot av den hovrätt, där jag har min tjänst, har deltagit under krigsåren. Jag gör det därför att de båda fallen enligt min mening böra göra det lättare för kammarens ledamöter att förstå utskottets ståndpunkt i denna fråga och utskottets formulering av den paragraf, som vi nu behandla.

Det ena fallet gällde de s. k. norska kvarstadsbåtarna i Göteborgs hamn. När tyskarna ockuperade Norge, lades ett antal norska lastfartyg upp i Göteborgs hamn för att sedermera överföras till England. Fartygen voro föremål för en intensiv uppmärksamhet från både svenskars och andras sida. I det av mig nu närmast åsyftade fallet hyrde två svenskar rum i närheten av hamnen. Ifrån sina rum iakttog de sedan de norska båtarna, och avgångsdagen underrättade de tyska legationen i Stockholm om att båtarna lämnade hamnen. Resultatet veta vi. De flesta av fartygen gingo i kvav med man och allt. Att den engelska staten, som hade räknat med ett avsevärt tillskott i handelstonnage, därigenom led avsevärt men, torde vara uppenbart.

De båda svenskarnas handling var straffbar och är det fortfarande enligt gällande rätt. Ett dylikt förfarande skulle enligt Kungl. Maj:ts proposition icke bli straffbart, vilket det däremot blir enligt utskottets förslag.

Det andra av mig åsyftade fallet gällde en dansk nazist i Köpenhamn. Han hade engagerat sig hos tyska polisen i Köpenhamn. Han visste att en dansk ju-

disk kvinnlig läkare sysslade med illegala flyktingstransporter av judar till Sverige ifrån det sjukhem som hon ägde och förestod. Han utgav sig för att vara jude och kom in på sjukhemmet, där han behandlades för en föregiven åkomma. När han hade varit där någon tid, sade han, att han ville över till Sverige, och med en illegal transport kom han till vårt land. Här i Sverige togs han på vanligt sätt om hand i ett förvaringsläger, där han sammanträffade med ett flertal andra danska judar, som han utfrågade om både det ena och det andra. Så småningom fick han ganska stor rörelsefrihet, och då reste han till Göteborg. Där uppsökte han tyska konsulatet och telefonerade därifrån till den tyska polisen i Köpenhamn och berättade om sina iakttagelser på sjukhemmet och vidare om vad han hade erfarit bland de danska judiska flyktingarna i Sverige. Vilka risker han därigenom utsatte både den kvinnliga judiska läkaren i Köpenhamn och flyktingarnas anhöriga för ligger i öppen dag.

Även det förfarande, som denne man gjorde sig skyldig till, är straffbart enligt gällande lag. Enligt Kungl. Maj:ts proposition är ett dylikt förfarande icke straffbart, vilket det däremot skulle bli enligt utskottets förslag.

När utskottet har gått till behandling av denna paragraf, har det varit skäl av två skilda slag som ha föranlett utskottet att vilja kriminalisera sådan verksamhet som jag här har exemplifierat. Å ena sidan kan en dylik verksamhet, bedriven här i landet, lätt medföra att vårt land invecklas i utrikespolitiska svårigheter. Å andra sidan kan redan den blotta omständigheten, att spioneriverksamhet för utländsk räkning bedrivs på svensk botten, så till vida innebära en fara för vårt land, att denna verksamhet när som helst kan riktas mot Sverige självt.

Då det gäller att närmare bestämma det straffbara området för sådan verksamhet, som här avses, har utskottet, såsom kammarens ledamöter torde förstå av vad jag redan anfört, funnit att gränsdragningen i Kungl. Maj:ts propo-

Ang. ändring i strafflagen m. m.

sition är alltför snäv. Det är visserligen sant att kärnområdet i detta enligt vår mening otillåtna förfarande är spioneri mot militära förhållanden, men med hänsyn till det totala krigets natur är det uppenbart, att även uppgifter om andra förhållanden än rent militära äro av beskaffenhet att kunna medföra fara för vederbörande land.

Utskottet har inte heller velat acceptera Kungl. Maj:ts förslag att göra denna verksamhets straffbarhet beroende av om den gällt förhållanden av hemlig natur. Kungl. Maj:t talar i propositionen om militära hemliga förhållanden. Utskottet har, såsom kammarens ärade ledamöter kanske observerat, i utlåtandet sagt, att det givetvis bör vara otillåtet att sammanställa iakttagelser rörande sådant som fartygs avgångstider och beskaffenheten av deras last, vilket är uppgifter som i det totala kriget ha stor betydelse för vederbörande land, även om sådana iakttagelser öppet kunna göras av envar som befinner sig på platsen.

Från dessa utgångspunkter hade utskottet att ta ställning till begränsningen av det straffbara området. Utskottet har då tagit sikte på 8 kap. 4 § strafflagen, som gäller spioneri mot Sverige. Sistnämnda straffbud riktar sig mot den som, med uppsåt att gå främmande makt till handa, obehörigen anskaffar, befordrar eller lämnar uppgift rörande försvarsverk, vapen, förråd, import, export eller förhållande i övrigt, vars uppenbarande för främmande makt kan medföra men för försvaret eller för folkförsörjningen vid krig eller av krig föranledda utomordentliga förhållanden eller eljest för rikets säkerhet. Under detta sista fall komma de norska båtarna in, om jag skall exemplifiera vad utskottet menar.

Skillnaden mellan spioneri mot Sverige och spioneri av den art, som det här är fråga om, är att även en enstaka handling av spioneri mot Sverige är straffbar, medan enligt 8 kap. 7 § endast en *verksamhet* — således en serie av handlingar — blir straffbar, vilket däremot en enstaka handling icke blir.

Vidare är det den skillnaden mellan Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, att enligt Kungl. Maj:ts förslag blir en handling straffbar endast om gärningsmannen handlar efter åtagande eller mot ersättning. Utskottet har den uppfattningen, att detta rekvisit icke bör upprätthållas. Man måste nämligen enligt utskottets mening räkna med möjligheten av att en ur svensk synpunkt farlig verksamhet av den art, varom här är fråga, kan komma att bedrivas av personer, som handla av ideella bevekelsegrunder eller utan någon som helst ersättning.

Vad jag här har anfört, gäller första punkten i förevarande paragraf. Utöver det förfarande, som där beskrives, menar utskottet emellertid, att även viss annan underrättelseverksamhet i politiskt syfte bör förbjudas. En sådan verksamhet kan nämligen ur svensk synpunkt te sig förkastlig, även om den icke skulle vara av beskaffenhet att kunna medföra men för främmande makts säkerhet. Jag anför här som exempel den av mig inledningsvis omnämnde danske nazistens verksamhet. Om personer, vilka icke åtnjuta skydd av någon främmande statsmakt, t. ex. de statslösa flyktingar som förut ha varit på tal här i kammaren, i Sverige skulle utsättas för politiskt spionage från främmande makts sida, böra de enligt utskottets mening kunna skyddas här emot.

Det kunna de inte enligt Kungl. Maj:ts förslag. På samma sätt bör det givetvis också finnas möjligheter att inskrida mot ett politiskt spionage, som riktar sig mot svenska medborgare.

Det är sant, som det har sagts av någon av de föregående talarna, att ur rent systematisk synpunkt denna bestämmelse kanhända inte direkt hör hemma i 8 kap. strafflagen, eftersom det handlar om brott mot rikets säkerhet och vad jag nu sist har talat om egentligen rör den rent personliga integriteten. Men å andra sidan bör i detta sammanhang framhållas, att en verksamhet av det slag, som det nu är fråga om, innebär att en främmande makts underrättelsetjänst ar-

Ang. ändring i strafflagen m. m.

betar här i Sverige och att detta i och för sig inrymmer en viss fara för Sverige, eftersom verksamheten lätt kan övergå att rikta sig mot svenska staten direkt.

Emellertid har utskottet inte velat gå med på att varje sådan verksamhet skulle straffbeläggas utan endast sådan, som bedrivs på ett hemligt sätt eller med svikliga medel, såsom den danske nazisten gjorde. Vi ha alltså skrivit i utskottet, att verksamheten skall bedrivas hemligen eller med användande av svikliga medel.

Herr Branting uttalade tre särskilda anmärkningar mot utskottets utlåtande. Den första var att man ur Kungl. Maj:ts förslag tagit bort fordran på att verksamheten skall bedrivas efter åtagande eller mot ersättning. Jag har nyss förklarat, varför man har gått den vägen.

Den andra anmärkning, som herr Branting gjorde mot utskottsutlåtandet, var att det måste vara svårt för svenska domare att avgöra vad som skall anses vara till men för främmande makts säkerhet. Jag erkänner att det kan vara en viss svårighet att avgöra det, men det är alltid svårt att klara ut begreppen, när det gäller brott av den art som det här är fråga om. Emellertid vill jag framhålla, att man kanske inte får underskatta domarkårens omdöme och att brott av den art, som det här gäller, inte få åtalas utan tillstånd av Kungl. Maj:t. Jag vet att en och annan sätter i fråga, hurvida det kan vara en tillräcklig garanti. Man åberopar förhållandena i Finland, där regeringen kan stå under inflytande av främmande makt och alltså effekten av en åtalsprövning av, låt mig säga, justitieministern eller inrikesministern inte skulle vara så säker. Jag vill emellertid med styrka framhålla, att de missförhållanden, som påstås ha rått i början av kriget med anledning av då gällande lagstiftning rörande olovlig underrättelseverksamhet, försvunno praktiskt taget helt och hållet efter 1944, när just en bestämmelse om denna åtalsprövning antogs av riksdagen och Kungl. Maj:t. Även enligt nu föreliggande förslag får åtal för brott av denna beskaf-

fenhet väckas endast om Kungl. Maj:t lämnar sitt medgivande därtill.

Herr Brantings tredje anmärkning var, att utskottet har uppställt kravet på att man skulle handla på ett hemligt eller svikligt sätt. Jag vet inte riktigt vad herr Branting menar med det. Man har ju inte utan vidare velat straffbelägga varje underrättelse av ifrågavarande slag utan förutsatt, att den skall ha skett hemligen eller med svikliga medel.

Med dessa ord tror jag, herr talman, att jag har klargjort utskottets och min egen inställning till denna fråga. Utan straffbestämmelser mot företeelser av denna art anser jag för min del inte — det gjorde inte heller utskottet — att ett välordnat samhälle gärna kan vara, allra helst som det väl inte lär vara någon i denna kammare som är obekant med det förhållandet, att det även nu förekommer spionage mot flyktingar, låt vara att flyktingarna äro statslösa.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

I herr Löthners yttrande instämde herrar *Schlyter* och *Velander*.

Herr BRANTING (kort genmäle): Herr talman! Jag tror att de konkreta exempel, som herr Löthner nyss anförde ur sin domarpraktik, voro ägnade att göra intryck på kammaren. De gjorde också intryck i utskottet. Men därmed har herr Löthner bara förklarat, varför utskottet har velat skriva sin paragraf så, att den kriminaliserar vissa särskilda fall, men han har *inte* lämnat en tillfyllestgörande förklaring eller något försvar för det sätt, på vilket utskottet formulerat paragrafen och mot vilket jag tillät mig framställa vissa anmärkningar.

Jag vill ytterligare bara säga, att när det gäller frågan om att svensk domstol skall avgöra, om vissa handlingar kunna vara till men för främmande makts säkerhet, erinrade herr Löthner om att i dessa fall skulle åtal inte få ske annat än efter Kungl. Maj:ts medgivande. Jag kan för min del icke anse att den omständigheten, att ett sådant åtal kommer till stånd efter Kungl. Maj:ts medgivan-

Ang. ändring i strafflagen m. m.

de, skall göra det lättare för en svensk domstol att avgöra vad som är till men eller icke till men för en främmande makt.

Herr **LÖTHNER** (kort gemmäle): Herr talman! Det har anmärkts på att utskottets behandling av detta ärende kanske varit något förhastad. Det har varit ett hastverk, säges det, och behandlingen har inte varit förenlig med god ordning för lagstiftningen. Då vill jag framhålla, att det är inga nyheter utskottet kommer med. Det mesta, som står där, förekommer i straffrättskommitténs ursprungliga förslag, som sedermera efter remissbehandling beskars av Kungl. Maj:t. Utskottet har endast sovrat kommitténs förslag.

Att lagrådet inte hörts, erkänner jag. Jag vet, att lagrådet har förklarat, att det inte har någonting att anmärka emot Kungl. Maj:ts förslag, men en ledamot har sagt mig, att lagrådet inte brukar göra anmärkning på straffbarhetsområdena. Har Kungl. Maj:t ansett, att man bör göra en snäv gränsdragning, så gör lagrådet inte någon anmärkning, även om det har en annan uppfattning om var gränsen bör dragas.

Herr statsrådet **MÖLLER**: Herr talman! Det kanske kan synas egendomligt, att jag ingriper i denna debatt, men jag tror, att om jag hänvisar till det faktum, att jag satt med i samlingsregeringen hela dess tid och då gjorde vissa erfarenheter av tillämpningen av en liknande formulering i den gamla lagen, så torde det vara en tillräcklig förklaring till att jag anser mig böra delge kamraren åtminstone några av de erfarenheter, som jag då gjorde.

Redan från första stund, då förslaget väcktes om att införa en allmänt formulerad bestämmelse om straff för olovlig underrättelseverksamhet, var jag betänksam. Jag gjorde invändningar vid överläggningarna inom regeringen, men jag lät det stanna därvid. Den tillämpning av bestämmelsen, som därefter ägde rum, inte bara bekräftade, utan överträffade

de farhågor, som jag hade uttalat i samlingsregeringen. Det kom inte utanför väggarna, men nu är det historia, och jag kanske får berätta det. Det visade sig, att bestämmelsen var farligare för vad jag skulle vilja kalla en rimlig rätts-säkerhet än jag hade antagit. Det gjorde att jag skärpte min opposition, visserligen inte så långt, att jag reserverade mig till statsrådsprotokollet — det ville vi i det allra längsta undvika under samlingsregeringens tid — men jag gav till känna min mening i diskussionerna, och jag lät också på det exemplar av propositionen som underställdes mig och var det begärdes, att den då tidsbestämda bestämmelsen skulle förnyas, anteckna att bestämmelsen borde utgå.

Jag vågar för min del hävda, att under flera år tillämpades denna lagbestämmelse på ett sätt, som tillhör det mera upprörande under hela krigstiden. Det kom hit till landet en stor skara flyktingar, som lämnade uppgifter om förhållandena i Norge till t. ex. norska legationen. Ibland var det inte flyktingar, utan andra som gått över gränsen helt enkelt för att förmedla vissa uppgifter hit till Sverige. Jag är naturligtvis inte främmande för den tanken utan finner det ganska självklart, att norska legationen vid den tiden vidarebefordrade uppgifterna både till norska regeringen i London och till den engelska legationen här, varigenom verksamheten, om man så vill säga, inte endast fick karaktären av underrättelseverksamhet från Norge till norrmän. Men låt vara att så var fallet, så voro de hårda domar, som då fälldes, i många fall, efter min uppfattning åtminstone, fullkomligt orimliga. Jag erinrar mig att det gång på gång stod i tidningarna, att den och den hade dömts för spioneri. Det angavs aldrig närmare, vari brottet bestått; i allmänhet voro processerna hemliga. Det hände, att vederbörande dömdes till ett relativt kort fängelsestraff — fyra, fem månader — men det fanns många som dömdes mycket hårdare. Jag talade med riksdagsmän och även med en del av den svenska pressen, och man undrade, vad det var för spioneri, som folk gjort

Ang. ändring i strafflagen m. m.

sig skyldiga till, eftersom de kunde slippa undan med ett kort fängelsestraff. I själva verket skulle, som jag såg på saken, ett fängelsestraff över huvud taget icke ha bort ifrågakomma i de allra flesta fallen.

När man hade gjort en del sådana erfarenheter, bestämdes det inom regeringen, att såvitt angick åklagarna i Stockholm åtal enligt paragrafen om allmän olovlig underrättelseverksamhet inte skulle få anställas, förrän frågan varit underställd statsrådet Bergquist. Sedermera infördes i lagen en bestämmelse om att frågan om åtal enligt 14 a § — den om olovlig underrättelseverksamhet — i alla fall skulle underställas Konungen, som alltså skulle bestämma, huruvida åtal skulle få äga rum eller inte. Det blev härigenom — det skall jag ingalunda bestrida — även från mina utgångspunkter en väsentligt bättre ordning.

Här har nu samma ordning med åtalsprövning av Kungl. Maj:t upptagits i det lagförslag, som ligger på kammarens bord. Jag vill då fästa uppmärksamheten på att effekten av bestämmelsen där om i hög grad kommer att bero på vem som är justitieminister i landet, när frågan om tillämpning av bestämmelsen blir aktuell. Den innebär ingen verklig garanti mot en mycket reaktionär — jag hoppas ingen blir stött, om jag använder det uttrycket — tillämpning av bestämmelsen om olovlig underrättelseverksamhet.

Nu försöker man försvara formuleringen av bestämmelsen om straff för olovlig underrättelseverksamhet med det argumentet, att man skulle kunna använda bestämmelsen för att slå ned på dem, som utöva spioneri på politiska flyktingar här i landet. Om nu detta är det egentliga skälet — jag förutsätter att det anförts bona fide — och man således i paragrafen vill ha ett skydd för politiska flyktingar här i landet gentemot det spioneri, som kan bedrivas av främmande makt eller av svenska undersåtar, som sympatisera med en främmande makt, så förstår jag inte, varför man skall behöva införa en formulering, som

är så tänjbar, att den egentligen kan användas till precis vad som helst. Det visa erfarenheterna från den gångna tiden.

Jag har velat klargöra för kammaren, att detta inte är en ny ståndpunkt för mig. Det är en ståndpunkt, som jag har intagit under många år, även under den tid, då paragrafen hade sin gamla formulering. När nu regeringen efter mycket ingående överväganden och beredningar, det vågar jag försäkra, kommit till det resultatet, att man borde avstå från denna kautschukartade — för att inte säga något mycket värre — formulering, vill jag utan att på något sätt vilja överdriva regeringens förstånd ändå säga, att det förefaller mig, som om regeringens prövning av denna angelägenhet åtminstone kan anses vara lika god som den prövning, första lagutskottet har haft tillfälle att underkasta denna sak. Det kan i varje fall icke finnas något rimligt skäl att nu fatta ett positivt beslut på denna punkt om införande av en sådan bestämmelse, som utskottet föreslagit. Jag vet visserligen inte, hur krigsrädda ledamöterna av första lagutskottet eller riksdagen äro, men själv bedömer jag saken så, att även om det möjligen kan tänkas, att det kan komma ett nytt krig, tror jag nog att man åtminstone har så lång frist, att man kan hinna ompröva den här saken och se, om man inte kan finna någon bättre lösning. Jag medger att jag tror, att det är mycket svårt. Man har ju försökt i årtal att komma fram till en lösning, men den kommitté, som har förberett ärendet, och första lagutskottet ha likväl stannat vid formuleringar av ungefär det slag vi hade i den gamla lagen. Nog tycker jag att vi kunna hålla huvudet åtminstone så kallt, att vi inte nu acceptera detta första lagutskottets förslag, utan ge både riksdagen och regeringen tillfälle att ytterligare överväga denna fråga.

Herr SCHLYTER: Herr talman! På den tiden, då statsrådet Möller i regeringen följde de åtal som han här har berättat

Ang. ändring i strafflagen m. m.

om, omfattade jag med den allra största sympati hans inställning till dessa frågor, och jag fick av honom veta mycket, som jag såsom riksdagsman inte kunde veta. Bl. a. var jag en av dem som upplystes om innebörden av de spiondomar som omtalades i pressen. Jag har inte ändrat ståndpunkt, utan jag ser fortfarande dessa frågor på samma sätt som statsrådet Möller såg och ser på dem. Jag har inte personligen deltagit i vad herr Branting kallade hopsnickrandet av den paragraf, som riksdagen nu har att pröva. Det har skett med biträde åt utskottet av de yppersta krafter, varöver justitiedepartementet disponerar. Men jag deltog, herr talman, 1944 i hopsnickrandet av den paragraf, som gjorde slut på de åtal och domar, som herr Möller här talade om. Det var den paragraf, som lade i justitieministerns hand att verkställa en förhandsprövning, huruvida åtal skulle äga rum eller inte, en uppgift som på ett mycket skickligt sätt handhades av statsrådet Bergquist och som jag är övertygad om kommer att, så länge jag lever, handhavas skickligt av våra justitieministrar.

Statsrådet Möller talade om tånjbarheten i utskottets förslag. Denna egenkap delar paragrafen med ett stort antal paragrafer i den kungl. propositionen, beträffande vilka man kan anföra, att deras avfattning möjliggör att under dem få in fall, som man är angelägen att kunna straffa men som det är svårt att med en mindre tånjbar formulering få kriminaliserade. Det är en nödvändig olägenhet av detta sätt att skriva lagar, att man måste komplettera straffbestämmelserna med en viss befogenhet för åklagarmakten att avgöra, huruvida åtal skall ske, varigenom man undviker att åtal äger rum i andra fall än då det befinnes befogat.

Tiden för min replik är kanske, herr talman, nu slut. Jag vill ytterligare endast påminna kammaren om de fall, som herr Löthner omtalade och som man inte kan träffa med den formulering Kungl. Maj:t föreslagit, men vilka jag förmodar att hela kammaren vill reagera emot.

Herr NERMAN: Herr talman! I den föreliggande frågan har såväl justitieministern som sedermera herrar Branting och Holmbäck och sist men inte minst socialministern gjort uttalanden, som jag såsom lekman gott kan instämma i. Men jag ber att därutöver i all korthet få framföra tre synpunkter.

Den som ännu verkligen minns den senaste krigstiden kan knappast undgå att ha en känsla av åtminstone olust över vad som då förekom på det här området. Statsrådet Möller har vittnat om att den olusten fanns ända uppe i regeringen. Det har påmint om att t. ex. hedervärda norska patrioter av hänsyn till Norges förtryckare kastades i häkte under lång tid här i Sverige bara därför att de gjorde sin plikt mot sitt fosterland, d. v. s. såvitt jag förstår sin högsta mänskliga plikt i dåvarande läge. Alla måste vi i dag liksom då gilla deras gärning. Man gjorde det faktiskt i mycket stor utsträckning den gången, och det visade man till och med genom praktisk efterföljd. Särskilt mot slutet av kriget — när det blev klart, att det inte var så farligt längre utan kanske till och med farligare att inte göra någonting, och det blev klart, att den rätta sidan skulle segra — blev man överallt så orädd och så rättsinnad, att till och med medlemmar av den svenska regeringen i tysthet konspirerade med Norge och Danmark genom vapensändningar och annat, och jag tror till och med att man gjorde det med England. Hade det gått rätt och lagligt till, skulle alltså vissa statsråd ha burats in för lagstridig handling. Risken finns med den av utskottet nu föreslagna lagstiftningen alltjämt, om statsråden inte sköta sig, d. v. s. om de sköta sig. Det blev den gången en hjärtesak att efteråt kunna visa, att man var på rätt sida. Det säger jag på intet sätt på elakhet. Efteråt ha ju också vederbörande inte uraktlätit att erinra om att man gjorde sådana saker och i vissa fall till och med och med rätta tackats med medalj av främmande makt.

Vidare vill jag erinra om att det brukar anses oriktigt och farligt att lagstifta så, att man skapar vanvördnad för la-

Ang. ändring i strafflagen m. m.

gen, t. ex. genom förbud, som det normala rättsmedvetandet har svårt att förstå rättmätigheten av. Man brukar få höra det ibland när det gäller alkohol-lagstiftningen. Här gäller det något betydligt mera upprörande, något som kränker vad jag vill kalla för det heligaste i en människa: frihetskänslan. Vi komma med den föreslagna lagstiftningen att få många lagbrytare, och det vill jag personligen deklarerat, att kunde jag i ett liknande fall som under förra kriget göra ett för sin frihet kämpande folk någon nytta med meddelanden — meddelanden av alla slag — i fråga om en förtryckarstat, skulle jag inte tveka att glömma att det finnes en lag sådan som den utskottet föreslår.

Slutligen ligger det något högst motbjudande i att vi i Sverige, som vi räkna såsom en suverän stat, skola stifta lag av hänsyn till, som det heter »men för främmande makts säkerhet». Om jag inte är fel underrättad fanns det förr i tiden — jag tror fram till år 1940 — straff endast för spioneri riktat mot Sverige; något annat spioneri tänkte man aldrig på. Det var undfallenhet av 1940 års anda, då man som riktlinje för svensk lagstiftning införde hänsynen till främmande makt. Man talar om att det skall kunna uppstå spionhärddar i Sverige, om inte spioneri mot främmande makt kommer att vara straffbelagt, men sådana spionhärddar finns det nog ändå, och de komma att finnas, hur man än lagstiftar. Med en lag som den av utskottet föreslagna inbjuder man direkt främmande makt att försöka dirigera svensk opinion. Spåren söderifrån sedan det sista kriget äro verkligen förskräckande.

Och hur är det: ta andra stater samma hänsyn till oss i sin lagstiftning, som vi enligt utskottets förslag skola ta till dem? Hur är det med Förenta staterna? Hur är det med Sovjetunionen? Ha de en lagstiftning, som skyddar Sverige, om någon bedriver spioneri mot Sverige inom de länderna? Jag skulle gärna vilja veta det. Möjligen är en lagstiftning som den föreslagna en politik för rädda småstater, men jag tror inte att den hjälper dem ändå. Man begär väl inte för mycket,

om man begär att Sveriges skall lagstifta så, att avgörandet i fråga om svensk lags tillämpning icke lägges i främmande makts hand. Det borde ha räckt med hänsynen till tyska legationen under förra kriget.

Under det att justitieministern har velat straffbelägga enbart upplysningsverksamhet av militär art, har utskottet velat införa den motbjudande skärpningen, att lämnande av alla slags upplysningar, som kunna vara till något slags men för främmande makt, skall straffbeläggas. Och vad som skall anses som men för den främmande makten, det får ju alltid ifrågavarande makt själv avgöra. Måste vi vara så rädda? Jag instämmer livligt i vad statsrådet Möller sade om denna rädsla. Vi äro så rädda på det här området, samtidigt som vi när det gäller försvaret äro så mörka, att vi nedsätta övningsstiden och nedrusta militärt, medan andra rusta upp.

Helst skulle jag vilja ha bort allt främmande inflytande ur svensk lagstiftning, men då det inte nu föreligger formella möjligheter till detta, tycker jag att man åtminstone borde kunna antaga justitieministerns formulering, som visserligen stadgar straff för militärt spioneri mot främmande makt enligt 8 kap. 7 § — medan vårt eget land självt driver sådant spionage och nödgas göra det — men som dock något bättre än utskottets formulering representerar svensk suveränitet och nationell värdighet.

Jag ber att på förevarande punkt få yrka bifall till herr Brantings reservation, d. v. s. bifall till regeringens förslag.

Häri instämde herr *Pauli*.

Herr **HOLMBÄCK**: Herr talman! Jag lyssnade med mycket stort intresse på det anförande, som herr Löthner höll. Det var inte polemiskt riktat mot mig, men kammaren kanske ändå tillåter mig att understryka, att herr Löthner i viktiga delar av sitt anförande slog in öppna dörrar i den mån han vände sig mot mig. Jag poängterade för min del mycket starkt önskvärdheten av en lagstiftning, som innebär skydd för statslösa

Ang. ändring i strafflagen m. m.

personer, vilka vistas här i landet, och även för svenska medborgare, vilka en utländsk makt exempelvis på grund av rashänsyn vill registrera.

Vad beträffar det exempel, som herr Löthner drog fram i början av sitt anförande, överensstämmer det alltså även med min uppfattning, att sådana handlingar, som det rörde sig om i exemplet, skola straffbeläggas. Men det är intressant att se, att utskottets textförslag är så restriktivt när det gäller straffbarhet i fråga om handlingar, riktade mot dessa värnlösa personer; det är endast under förutsättning att underrättelseverksamheten sker hemligen eller med svikliga medel som utskottet här anser sig böra stadga straff. Då det gäller skydd för främmande makt mot verksamhet, som bedrivs här i landet, fordras det inte längre att verksamheten skall bedrivas hemligen eller med svikliga medel, för att den skall bli straffbar, utan då öppnar man slussarna.

Den som läser förslaget ser bland annat, att, såsom herr Löthner påpekade, en mot främmande makt riktad underrättelseverksamhet inte behöver omfatta några hemliga förhållanden för att bli straffbar; den kan gälla helt öppna saker. Underrättelseverksamheten behöver heller inte innebära fara för en främmande makt, utan det räcker enligt utskottets lagtext med att den kan medföra men för främmande makts säkerhet.

Den formuleringen är sådan, att jag för min del nog måste instämma med herr Nermand, när han frågar, om det verkligen är nödvändigt att vi äro så rädda, att vi anse oss behöva skydda främmande makter för men för deras säkerhet.

Det har under denna debatt anförts åtskilliga skäl för utskottets förslag, men mitt yttrande och herr Brantings yttrande ha inte på något sätt bemötts vad beträffar frågan, huruvida det verkligen skall vara nödvändigt att nu i en hastig vändning, utan att höra remissmyndigheter och utan att höra lagrådet, fastställa en hastigt ihopkommen lagtext, alltså tillämpa ett sätt att skriva lag, vil-

ket vi väl alla med rätta äro motståndare till.

Inte annat än jag kan finna, måste en lagtext av sådan typ som den av utskottet nu föreslagna medföra mycket stora faror för att främmande makter med stöd av lagtexten vända sig till den svenska regeringen med begäran om ingripande emot företeelser här i landet, som de ur sin synpunkt anse vara olyckliga. Det kommer att bli en press på regeringen. Vore det då inte lämpligt, att man väntade med att antaga det stadgandet, som utskottet föreslår, tills den ansvariga regeringen själv ansåge sig behöva detsamma, eftersom denna lagtext ju kan medföra faror för regeringens självständighet gentemot främmande makter?

Jag tillåter mig, herr talman, att vidhålla mitt yrkande om bifall till det kungliga förslaget.

Herr GÖRANSSON: Herr talman! Det har sagts, att detta förslag har behandlats med så stor brådska inom första lagutskottet, att det inte har varit möjligt att ägna detaljerna i detsamma den uppmärksamhet, som skulle ha varit behövlig. Men även om utskottet har varit synnerligen arbetstyngt, har det dock ägnat mycket stor uppmärksamhet åt de punkter, där anledning till avvikelser från Kungl. Maj:ts proposition har ansetts föreligga. Just åttonde kapitlets sjunde paragraf har inom utskottet varit föremål för mycken diskussion, eftersom vi voro fullt på det klara med att denna paragraf berör ett område, där det är nära nog ogörligt att få en lagtext som kan tillgodose alla krav man vill ställa upp, en lagtext som å ena sidan täcker de farliga fall man önskar komma åt, men å andra sidan utesluter de fall, som man inte vill ha med.

Jag har i dag gått igenom några av de debatter, som ha förts i riksdagen under de gångna åren angående paragrafen om straff för olovlig underrättelseverksamhet. Den sista debatten här i riksdagen i den frågan fördes, såvitt jag har kunnat finna, i maj 1944. Vid det

Ang. ändring i strafflagen m. m.

tillfället lämnade dåvarande justitieministern Bergqvist en redogörelse för tillämpningen av paragrafen om olovlig underrättelseverksamhet, och han konstaterade då, liksom det tidigare har konstaterats här i kväll, att tillämpningen i början ledde till orimligheter — grymheter kan man säga — men han kunde också påvisa, att man efter hand som förhållandena stabiliserades så småningom kom fram till en rättstillämpning, som stod i allt bättre överensstämmelse med det allmänna rättsmedvetandet. Och så infördes, såsom här har påpekats, år 1944 den anordningen, att åtal jämlikt 14 a § i 8 kapitlet icke skulle få väckas utan Konungens tillstånd. Första lagutskottet har i sitt nu förevarande utlåtande påpekat, att efter den tiden ingen kritik har framkommit mot tillämpningen av denna lagbestämelse. Jag menar att detta är en sak, som bör hållas i minnet när man ger sig in på den här frågan; det är självklart att utskottet för sin del har fäst det allra största avseende vid den omständigheten, att den speciella åtalsprövningen bibehålles.

Jag erinrar om att den nya formulering av bestämmelsen om straff för olovlig underrättelseverksamhet, som straffrättskommittén efter mycket arbete och under samverkan av ypperliga krafter på detta område i enlighet med sina direktiv hade fört fram i sitt stora förslag om ändringar i strafflagen, utsattes för mycket skiftande omdömen under remissbehandlingen. Från somliga håll sades det, att den nya formuleringen skulle innebära alltför stor stränghet, och från andra håll påstods det, att den var alltför mild. När departementschefen hade att ta ställning till hur denna paragraf skulle formuleras, gjorde han det straffbara området mindre än vad straffrättskommittén hade föreslagit, och det är denna insnävning av straffbarhetsområdet som enligt den uppfattning, vilken kom fram i första lagutskottet, är ägnad att väcka betänkligheter.

Jag skall inte förlänga debatten genom att här återigen gå igenom praktiska fall. Herr Löthner har lämnat exemplifikatio-

ner, som redan förut ha delgivits första lagutskottet och som inte ha undgått att påverka vårt handlande.

Jag vill i det sammanhanget säga, att jag tycker det är ganska orättvist att i frihetens namn kritisera denna paragraf. Visserligen kan man utan tvivel kritisera den i frihetens namn, ty så som denna paragraf är avfattad finns det möjligheter till misstag och till godtycklig tillämpning — det äro vi fullt på det klara med — men vi ha ju lika väl som de, vilka företråda en annan mening, velat försöka komma åt sådana fall, där det — ävenledes ur frihetens synpunkt — vore lika upprörande, om straff i fortsättningen inte skulle kunna utmätas. Den garanti, som vi ha velat ställa upp, är den gamla, sedan år 1944 beprövade, nämligen den, att det skall uppdragas åt Kungl. Maj:t att pröva åtalsfrågan.

Man kan säga: kan inte frågan få bli föremål för ny utredning? — Jag talade i dag med en man, som i stor utsträckning har varit sysselsatt med detta formuleringsproblem, och han sade: »Det är ett nästan hopplöst företag att försöka finna en bättre formulering. Vi ha arbetat så mycket med dessa paragrafer tidigare, och att få till stånd en formulering, som å ena sidan tar in under lagens tillämpning de farliga fallen men å andra sidan inte fångar in de fall, som man vill skola komma utanför, är omöjligt.» Därför måste man tillgripa en sådan formulering, som utskottet här har föreslagit, men samtidigt genom den speciella åtalsprövningen skapa garantier mot en för sträng tillämpning.

Jag vill alltså mot dem, som här i frihetens namn kritisera utskottets förslag på denna punkt, säga att vi nog också i frihetens namn kunna säga ifrån, att det är ett utomordentligt viktigt intresse för vårt land, för folkstyret och för demokratin, att vi se till, att vi kunna dämpa och hindra spionericentralernas verksamhet, ett syfte vartill Kungl. Maj:t har äskat särskilda och betydligt ökade medel.

Jag har fått i min hand ett uttalande, som inrikesministern gjorde i andra

Ang. ändring i strafflagen m. m.

kammaren för några veckor sedan. Han påpekade, att utbyggnaden av polisverksamheten i syfte att bekämpa spioneriet »är ett led i de allmänna försvarsåtgärder och anstalter, som vi anse oss böra upprätthålla till skydd för det svenska samhället och den lagbundna ordning vi alla vilja värna». När vi inom utskottet genom den av oss föreslagna formuleringen ha velat hindra eller åtminstone dämpa den verksamhet, som bedrivs av vissa spionericentraler, anse vi också att vi därigenom göra det svenska samhället och friheten en stor tjänst. Jag instämmer helt och hållet i vad herr Schlyter sade i slutet av sitt anförande, nämligen att han inte hade det minsta tvivel om att denna bestämmelse om en åtalsprövning, lagd i Kungl. Maj:ts hand, kommer att tillämpas med samma varsamhet, klokhed och försiktighet i fortsättningen som den har tillämpats med alltsedan sin tillkomst år 1944.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Lodenius*, *Axel Ivar Anderson* och *Emil Petersson*.

Herr **HOLMBÄCK**: Herr talman! Endast ett par ord!

Herr Göransson åberopar ett yttrande av inrikesministern. Det är då att framhålla, att inrikesministern ju är ledamot av den regering, som har framlagt den proposition, till vilken vi, som inte vilja antaga utskottets motivering, yrka bifall. Vad regeringens ståndpunkt beträffar, framgår det tydligt av det anförande, som här har hållits, att regeringen icke önskar den av utskottet föreslagna lagstiftningen till hjälp i den kamp, som bedrivs mot spioneriet.

Herr **BRANTING**: Herr talman! Jag kan för min del inte underlåta att uttrycka min ledsnad och förvåning över att herr Schlyter i dag har intagit den principståndpunkten, att man i viktiga — låt vara komplicerade — strafflagsfrågor kan tillåta sig att stifta till sin räckvidd obestämda lagar, bara med det

korrektivet, att det lägges i Kungl. Maj:ts hand att avgöra, huruvida åtal skall få väckas eller inte. För mig ter sig denna lagstiftningsprincip såsom en inkörspport till godtycke och rättsosäkerhet.

Jag glädde mig åt herr justitieministerns ord, när han under sina första allmänna kommentarer yttrade, att han i det nya åttonde kapitlet, sådant det föreligger i Kungl. Maj:ts förslag, ville se att en skarpare gränsdragning kring det straffbara området kommit till stånd. Huruvida detta syftemål verkligen har blivit förverkligat vill jag lämna därhän — jag tänker exempelvis på 8 kap. 1 § — men det mål, som herr justitieministern ställer upp, finner jag för min del vara vida att föredraga framför metoden att skriva oklara lagar och sedan lägga ansvaret för deras tillämpning på Kungl. Maj:t. Så bör icke lag vara skriven i ett rättssamhälle.

Herr **SCHLYTER**: Herr talman! Jag vill endast förklara, att herr Branting har missuppfattat mig, när han uttalar sig om en principståndpunkt, som jag i dag skulle ha intagit. Jag finner emellertid inte saken vara av sådan vikt, att jag har anledning uppehålla kammarens tid därmed.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på godkännande av den nu ifrågavarande paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle godkännas med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Branting* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 8 kap. 7 § av första lagutskottets i utlåtande nr 39

Ang. ändring i strafflagen m. m.

framställda förslag till lag om ändring i strafflagen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda paragraf med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

I fråga om utskottets motivering till förevarande paragraf, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats, av herr *Holmbäck*, att densamma skulle utbytas mot följande uttalande: »I fråga om 8 kap. 7 § tillstyrkes Kungl. Maj:ts förslag. Det synes böra övervägas, huruvida icke även andra former av underrättelseverksamhet borde förbjudas. Särskilt bör därvid uppmärksammas politiskt spionage från främmande makts sida mot t. ex. statslösa flyktingar, vilka vistas i Sverige utan att åtnjuta skydd av någon främmande statsmakt, och politiskt spionage som riktar sig mot svenska medborgare, t. ex. för att sådana för främmande makts räkning skola kunna registreras efter rastillhörighet eller politisk åskådning. Det torde emellertid kunna förväntas att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på förevarande spörsmål och efter vederbörlig utredning till riksdagen inkommer med de förslag, som prövas lämpliga.»

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till herr *Holmbäcks* berörda yrkande samt vidare på avslag därå; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

8—13 §§.

Godkändes.

9 kap. Om högmålsbrott.

I detta kapitel hade 8 § följande avfattning:

Där någon genom stympning eller annorledes gör sig oduglig, för längre eller kortare tid, till tjänstgöring som han skolat fullgöra vid krigsmakten eller eljest för rikets försvar eller ock genom att föregiva sjukdom eller medelst annat vilseledande undandrager sig sådan tjänstgöringsskyldighet, dömes för svikande av försvarspflicht högst till straffarbete i två år eller, om riket var i krig, högst till straffarbete i fyra år.

I den av herr *Branting* vid utlåtandet avgivna reservationen hade yrkats, att orden »eller ock genom att föregiva sjukdom eller medelst annat vilseledande» måtte utgå ur bestämmelsen och att paragrafen sålunda måtte erhålla följande lydelse:

Där någon genom stympning eller annorledes gör sig oduglig, för längre eller kortare tid, till tjänstgöring som han skolat fullgöra vid krigsmakten eller eljest för rikets försvar undandrager sig sådan tjänstgöringsskyldighet, dömes för svikande av försvarspflicht högst till straffarbete i två år eller, om riket var i krig, högst till straffarbete i fyra år.

Herr **BRANTING**: Herr talman! Vi komma nu till en paragraf, som inte har haft förmågan att väcka samma allmänna intresse som den föregående. Men den bestämmelse det här gäller kan nog få ganska stor betydelse för våra värnpliktiga. Det gäller 9 kap. 8 §. Kap. 9 handlar om »högmålsbrott», och i 8 § stadgas straff dels för det fall, att någon genom stympning eller annorledes gör sig själv oduglig till krigstjänstgöring, dels för det fall, att någon genom att föregiva sjukdom eller medelst annat vilseledande undandrager sig tjänstgöringsskyldighet. Man har alltså här sammanställt två i hög grad artskilda beteenden, nämligen dels det allvarliga brottet självstympning och dels den tyvärr mycket vanliga förseelsen, att en värnpliktig simulerar sig ha ont någon-

Ang. ändring i strafflagen m. m.

stans och därigenom vill undandraga sig att deltaga i en besvärlig marsch eller dylikt.

Jag skall inte uppehålla mig alltför länge vid detta, men jag finner det ganska orimligt att man ställer dessa två ting sida vid sida och betraktar dem bägge såsom samma brott, nämligen »svikande av försvarsplikt». Det är väl ändå inte ett högmålsbrott, om en värnpliktig betar sig på det, låt vara dumma och förkastliga sättet att simulera sjukdom för att smita undan någon besvärlighet!

Jag fäster herrarnas och damernas uppmärksamhet på att både Föreningen Sveriges häradshövdingar och Sveriges advokatsamfund ha reagerat emot denna straffbestämmelse, såväl i avseende på straffens utmätande som i fråga om sammanställningen av de två artskilda brotten.

Jag vill tillåta mig att yrka den provisoriska förbättringen, att orden »eller ock genom att föregiva sjukdom eller medelst annat vilseledande» måtte utgå ur bestämmelsen. Därigenom kommer paragrafen alltså att uteslutande drabba sådana allvarliga brott som självstympning och därmed jämförliga åtgärder, och man får bort den egendomliga anordningen att med dessa brott jämställa den mycket vanliga simulationsförseelsen, som åtminstone i vanliga fall enligt mitt förmenande snarast bör betraktas som en disciplinär förseelse, vilken bör bestraffas på ett lättare sätt — genom disciplinstraff eller dylikt — och vars behandling kanske över huvud taget inte har sin plats i den allmänna strafflagen.

Herr LÖTHNER: Herr talman! De båda slag av förseelser, som det här är fråga om, rikta sig bägge emot det allmänna sätillvida, att de innebära ett svikande av den allmänliga medborgerliga plikten att deltaga i rikets försvar, och bägge dessa förseelser begås ju ofta nog, innan vederbörande gärningsman har trätt i militärtjänst. De båda förseelserna äro alltså till arten om ej till graden lika, och utskottet har i likhet med

Kungl. Maj:t och strafflagskommittén av den anledningen inte funnit någon anledning att behandla den ena förseelsen i den allmänna strafflagen och den andra i strafflagen för krigsmakten eller någon annan specialförfattning. Att straffskalan är gemensam och för hög för den s. k. simulationen, är en sak för sig, som regleras genom straffmätningen, och det kommer givetvis inte i fråga att utdöma det högsta straffet för simulation.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr PAULI: Herr talman! Var och en som har någon erfarenhet från militärtjänst vet ju, att å ena sidan simulation förekommer i ganska stor utsträckning och ofta på ett ganska oförsvarligt sätt, men att det å andra sidan också förekommer, att sådant kallas för simulation, som icke är simulation. Det har i tidningarna under årens lopp anförts åtskilliga fall, där patienter på militärsjukhus ha blivit behandlade på ett oriktigt sätt under den föreställningen från vederbörande militärläkares sida, att patienten simulerat, medan han i själva verket var ganska allvarligt sjuk. Här har man ofta att göra med ett subjektivt omdöme. Det kan stå två läkaromdömen mot varandra. Ett intyg från en civil läkare kasseras måhända av vederbörande militärläkare. Jag vill härmed inte uttala något allmänt mistroende mot militärläkarna. Jag bara åberopar den erfarenhet, som faktiskt finns och som visar att sådana konflikter kunna uppstå.

Jag har samma uppfattning som herr Branting, att det knappast kan vara rimligt, framför allt inte med avseende på straffskalan, att sammanställa sådana fall av självstympning, som ta sikte på ett undandragande från hela militärtjänstgöringen, med sådana fall av föregiven sjukdom, som kanske ta sikte endast på ett undandragande från en del av tjänstgöringsskyldigheten. Denna självstympning — som Ibsen har givit en så oförglömlig bild av i »Peer Gynt»,

Ang. ändring i strafflagen m. m.

där Peer Gynt finner det vara otroligt att en person skulle kunna göra något sådant och säger: »Ja, tænke det; ønske det; ville det med; men gøre det! Nej; det skønner jeg ikke!» — den vilja vi säkert alla fördöma. Vi veta att det förekommit, att svenska ynglingar ha utsett sig för dylik självstympning. Det är en kriminell sak, och den är kriminell också mot individen själv. Men att koppla samman detta med de lindrigare fallen, som kanske inte avse hela tjänstgöringstiden, kan inte vara riktigt. Lagtexten talar också om att någon »undandrar sig sådan tjänstgöringsskyldighet». Det står inte talat om tjänstgöringen i dess helhet utan tjänstgöring.

Man kan kanske trösta sig med att herr Löthner säger, att simulanten troligen inte blir dömd till straffmaximum, straffarbete i två år. Jag vet inte vad han kan bli dömd till, men jag tycker i varje fall, att han inte skall läggas i samma gryta som självstymparen. Folk med juridisk erfarenhet ha också reagerat mot detta. Både Föreningen Sveriges häradshövdingar och Sveriges advokatsamfund ha funnit detta oriktigt. Jag ber att få förena mig med herr Branting i hans yrkande och hemställer alltså om bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på godkännande av det under behandling varande kapitlet samt vidare därpå att nämnda kapitel skulle godkännas med den ändrade lydelse av 8 §, som påyrkats i den av herr Branting vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på kapitlets godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Branting* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 9 kap. av första lagutskottets i utlåtande nr 39 framställ-

da förslag till lag om ändring i strafflagen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda kapitel med den ändrade lydelse av 8 §, som påyrkats i den av herr Branting vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

10 kap.

Godkändes.

11 kap. Om brott mot allmän ordning.

I det genom propositionen nr 80 framlagda förslaget till lag om ändring i strafflagen hade 18 kap. 13 § erhållit följande lydelse:

Sprider någon ut, håller till salu eller utbjuder skrift, målning, teckning eller bild, som sårar tukt och sedlighet eller genom grov kränkning av andras människovärde är ägnad att väcka allmän anstöt, straffes för anstötligt förfarande med böter eller fängelse. Lag samma vare, om man genom annan gärning sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer.

I propositionen hade framhållits, att genom den föreslagna ändringen av berörda paragraf — vilken nu endast avsåge sedlighetssårande gärningar — bland annat vissa former av rashets komme att kunna bestraffas.

I motionen I: 280, av herr *Holmbäck*, hade hemställts att riksdagen, i stället för att antaga den genom propositionen nr 80 föreslagna ändringen i 18 kap. 13 § strafflagen, måtte i överensstämmelse med vad straffrättskommittén föreslagit i 11 kap. införa en bestämmelse av följande innehåll:

Den, som hotar, förtalar eller offentligen smädar någon grupp av befolk-

Ang. ändring i strafflagen m. m.

ningen med viss härstamning eller trosbekännelse, skall för hets mot folkgrupp dömas till böter eller fängelse.

Ett yrkande av liknande innebörd hade framställts i motionen II: 432, av herrar *Hagberg* i Luleå och *Karlsson* i Stuvsta.

I utskottets nu föredragna förslag till ändrad lydelse av 11 kap. strafflagen var 7 § så lydande:

Hotar, förtalar eller smädar någon offentligen folkgrupp med viss härstamning eller trosbekännelse, dömes för hets mot folkgrupp till böter eller fängelse.

Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till ändring i 18 kap. 13 § strafflagen hade icke upptagits av utskottet.

Herr **WISTRAND**: Herr talman! I 11 kap. 7 § finns en bestämmelse mot s. k. rashets. Utskottet har där tagit en annan formulering än den som Kungl. Maj:t har föreslagit, och då utskottet är enhälligt finns det väl inte så mycket att göra åt den saken. Jag beklagar emellertid, att utskottet inte har ansett sig kunna gå på samma linje som Kungl. Maj:t.

Den bestämmelse, som utskottet föreslår, leder såvitt jag kan förstå till den ytterst underliga juridiska konsekvensen, att man väl är förhindrad att hota, förtala eller smäda en folkgrupp, som har viss härstamning eller trosbekännelse, men däremot är fullkomligt oförhindrad att begå samma handling gentemot andra folkgrupper, som inte sammanhållas av dessa band. Nu vill jag naturligtvis inte ett ögonblick bli tagen för någon försvarare av rashetsen. Det är i och för sig en av de otäckaste företeelser som ha funnits i vår tid, men att till dess beivrande konstruera en lagstiftning, som skyddar godtyckligt angivna folkgrupper samtidigt som den utlämnar andra, är enligt min mening föga lämpligt. Man bestraffas, om man i något vårdslösa ordalag uttalar sig om zigenarnas sociala egenskaper, och man bestraffas, om man under samma betingelser vänder sig mot t. ex. den för samhället mången gång farliga inställning,

som kännetecknar en folkgrupp som Jehovas vittnen, vilken sammanhålles av en viss religiös uppfattning. Däremot är det fortfarande fullt tillåtet att tala smädligt om vår domarkår eller om vår officerskår. Man har visserligen inte rättighet att sprida falska rykten om dem, men tala smädligt är man, såvitt jag kan förstå, fullkomligt oförhindrad att göra. Man kan också göra det om andra kårer, om folkskollärarkåren och läkarkåren, ja, snart sagt om vilken kår som helst. De äro icke skyddade; endast om bandet utgöres av en gemensam ras eller en gemensam trosbekännelse är en folkgrupp fullkomligt skyddad och det alldeles oavsett värdet av vederbörandes kvalifikationer för att bli föremål för statsmakternas speciella omvårdnad.

Det hade varit betydligt bättre, att man hade stannat vid det förslag, som Kungl. Maj:t har framlagt och som jag tycker tillgodoser de berättigade intressen som samhället har att ur sina synpunkter förhindra rashets.

Jag har, herr talman, intet yrkande i denna fråga. Jag har ett enhälligt utskott emot mig, och det finns väl vid sådant förhållande inte stor anledning att komma med något yrkande. Jag vill bara konstatera, att den lagbestämmelse, som vi nu gå att stadfästa, har fått en enligt min mening synnerligen olycklig juridisk konstruktion.

Herr **HOLMBÄCK**: Herr talman! Jag tillåter mig svara helt kort.

Att denna lagbestämmelse har föreslagits med anledning av en motion av mig — den vilar på straffrättskommitténs förslag — beror naturligtvis på att det visat sig, att en dylik bestämmelse behövs. Något skydd för andra grupper i samhället torde för närvarande inte behövas.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, godkändes förevarande kapitel.

12 kap. Om förfalskningsbrott.

I detta kapitel hade 11 § följande lydelse:

Ang. ändring i strafflagen m. m.

Har någon, som ådragit sig ansvar enligt vad förut i detta kapitel är sagt, innan avsevärd olägenhet uppkommit frivilligt avvärjt den fara i bevishänseende som gärningen innebar, må straffet ned sättas under vad eljest bort följa å gärningen. Var faran ringa och är brottet ej belagt med svårare straff än fängelse, vare fri från straff.

I den av herr *Branting* avgivna reservationen hade yrkats, att förevarande paragraf måtte utgå samt att den föreslagna 12 § i samma kapitel i stället måtte betecknas 11 §.

Herr BRANTING: Herr talman! Jag har under detta kapitel avgivit en reservation beträffande 11 §. Det rör sig emellertid här om en speciell juridisk fråga, och jag saknar varje förhoppning om att kunna övertyga kammaren om den ståndpunkt jag företräder eller att ens kunna väcka något intresse hos kammaren för densamma.

Jag vill inskränka mig till att erinra om denna reservation, men framställer icke något yrkande.

Herr LÖTHNER: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning godkändes det nu föredragna kapitlet.

13—16 kap.

Godkändes.

19 kap. Om allmänfarliga brott.

I förevarande kapitel var 7 § så lydande:

Framkallar någon allmän fara för djur eller växter medelst gift eller genom att överföra eller sprida elakartad sjukdom eller genom att sprida skadedjur eller ogräs eller på annat dylikt sätt, straffes för förgöring högst med straffarbete i två år.

Är brottet grovt, dömes för grov förgöring till straffarbete i högst sex år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det skett med uppsåt att skada eller om egendom av betydande värde utsatts för fara.

I herr *Brantings* reservation hade yrkats, att i paragrafens första stycke orden »för förgöring» samt i andra stycket orden »för grov förgöring» måtte utgå samt att paragrafen sålunda måtte er hålla följande lydelse:

Framkallar någon allmän fara för djur eller växter medelst gift eller genom att överföra eller sprida elakartad sjukdom eller genom att sprida skadedjur eller ogräs eller på annat dylikt sätt, straffes högst med straffarbete i två år.

Är brottet grovt, dömes till straffarbete i högst sex år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det skett med uppsåt att skada eller om egendom av betydande värde utsatts för fara.

Herr BRANTING: Herr talman! I den nya strafflagen liksom i den som kom till år 1942 har straffrättskommittén bemödat sig om att finna på särskilda namn för de särskilda brotten, och därvidlag har straffrättskommittén varit inställd på att välja mycket gammaldags och egendomliga benämningar.

I detta kapitel 7 § har nu införts en ny straffbestämmelse, nämligen för det fall att någon medelst gift eller annorledes framkallar allmän fara för djur eller växter. Jag har självfallet ingenting att invända mot att en sådan straffbestämmelse kommer till. Emellertid har det nu föreslagits — och jag har velat för en gångs skull reagera mot dessa konstigheter — att detta speciella brott skall i lagen kallas för »förgöring». Den som har begått brottet skall alltså straffas för »förgöring». Jag finner denna benämning misslyckad. Den för tanken till medeltid och trolldom, och den hör icke hemma i vår tid. Något speciellt namn för detta lyckligtvis mycket ovanliga brott är icke heller påkallat.

Jag vill tillåta mig att yrka, herr talman, att i paragrafens första stycke orden »för förgöring» och i andra stycket orden »för grov förgöring» måtte utgå. Denna redaktionella ändring kan företas mycket lätt utan att någon förskjutning i meningen äger rum, och jag vill hemställa om bifall till detta yrkande.

Ang. ändring i strafflagen m. m.

Herr PAULI: Herr talman! Av både filologiska och kulturhistoriska skäl ber jag att få instämma med herr Branting.

Herr LÖTHNER: Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt där- under förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på godkännande av det under behandling varande kapitlet samt vidare därpå att nämnda kapitel skulle godkännas med den ändrade lydelse av 7 §, som påyrkats i den av herr Branting vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på kapitlets godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Branting* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 19 kap. av första lagutskottets i utlåtande nr 39 framställda förslag till lag om ändring i strafflagen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda kapitel med den ändrade lydelse av 7 §, som påyrkats i den av herr Branting vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Branting* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 39.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

20—22, 24 och 25 kap.

Godkändes.

26 kap. Om brott av krigsmän.

I detta kapitel hade 10 § följande avfattning:

(i *Kungl. Maj:ts genom proposition nr 144 framlagda förslag*:)

Krigsman som muntligen inför samling av krigsmän eller eljest i meddelande till krigsmän uppmanar eller annorledes söker förleda till lydnadsbrott eller annan gärning, varigenom krigsman åsidosätter sin tjänsteplikt, dömes för uppvigling av krigsmän till disciplinstraff eller fängelse. Sökte han förleda till brott varå straffarbete kan följa, må till straffarbete i högst fyra år dömas.

Deltager krigsman i sammankomst som på grund av ändamålet med dess anordnande eller eljest uppenbarligen är riktad mot krigsmakten eller rikets säkerhet, eller ansluter sig krigsman till demonstration med sådant syfte, straffes med disciplinstraff eller fängelse.

Det av utskottet tillagda andra stycket I: 311, av herr *Herlitz*, vari hemställts, att riksdagen ville i förslaget om änd-

ring i strafflagen vidtaga sådan ändring, att ett straffbud om olovlig sammankomst upptoges i 26 kap.

Vid 26 kap. 10 § hade reservationer anmälts

1) av herr *Krügel*, som likväl ej antytt sin åsikt;

2) av herrar *Lindqvist* och *Olofsson*, fru *Sjöström-Bengtsson* samt herrar *Lindgren*, *Olsson* i Mellerud, *Berg* och *Andersson* i Mölndal, vilka på anförda skäl hemställt, att riksdagen med avslag å motionen I: 311 måtte antaga 26 kap. 10 § strafflagen i den av Kungl. Maj:t i proposition nr 144 föreslagna lydelsen.

Herr KRÜGEL: Herr talman! När kamraren går att ta ställning till föreliggande förslag, varigenom del av hittillsvarande strafflag för krigsmakten utgår för att ersättas av tvenne kapitel, detta och kap. 27 om »brott av krigsman» respektive »särskilda bestämmelser för krig, beredskapstillstånd m. m.», som en del av allmänna strafflagen, förverkligas en sedan länge inom vida kretsar av vårt folk närd önskan om större likställighet inför lag mellan civil person och medborgare i militär funktion. Ett kommande ärende, första lagutskottets utlåtande nr 41, med förslag till ny militär rättegångsbalk, kommer också att, om det antages av riksdagen, tillföra lagstiftningen betydande värden, vad gäller strävan till utjämning i nyss berörda avseende. Litet var har säkerligen haft en stark känsla av behovet av reformer eller förbättringar på dessa områden, och särskilt starkt har detta behov förnummits av dem som under åren haft tillfälle att på nära håll följa den militära rättskipningen. Jag syftar nu närmast på dem inom första lagutskottet som haft att granska militieombudsmannens årligen återkommande verksamhetsberättelse, som stundom blottat svåra brister. Härmed har jag inte velat kasta någon skugga på någon viss person, vad själva tillämpningen angår — fel och försummelse äro för övrigt inte bara en militär företeelse; litet var har

Ang. ändring i strafflagen m. m.

i allmänhet tillfälle att redovisa sådana — och den största bristfälligheten har onekligen också legat i själva lagstiftningen eller, om jag får uttrycka mig så, i systemet. Och därför gläder det mig alldeles särskilt, herr talman, att vi i dag äro i tillfälle att få ta ställning till såväl nya straffbestämmelser som ny rättegångsordning på området i fråga. Det gläder mig också, herr talman, att utskottet så enigt kunnat samlas kring propositionen. Endast i ett par fall har utskottet vidtagit justeringar eller tilllägg och endast i ett utav dessa, kap. 26 § 10, inbördes varit skiljaktigt. Själv har jag på sistnämnda punkt anfört en blank reservation, som föranleder mig till några korta kommentarer.

I kap. 26 § 10 punkt 1, vars lydelse helt sammanfaller med propositionens, stadgas straff för »krigsman som muntligen inför samling av krigsmän eller eljest i meddelande till krigsmän uppmanar eller annorledes söker förleda till lydnadsbrott eller annan gärning, varigenom krigsman åsidosätter sin tjänsteplikt». Med samling av krigsmän torde i detta fall få anses sådan gruppering av exempelvis värnpliktige som stundom förekommer på kaserngård, i logement eller annorstädes utan att samlingen varit föranledd av något annat än dagligt legitimt sysslande eller vila. I punkt 2 av samma paragraf, ett tillägg till propositionen alltså, stadgas straff för krigsman, som deltagar i »sammankomst som på grund av ändamålet med dess anordnande eller eljest uppenbarligen är riktad mot krigsmakten eller rikets säkerhet eller som ansluter sig till demonstration med sådant syfte». Begreppet sammankomst torde i detta fall få anses ha en mycket vid betydelse, och då lagtexten i övrigt är vagt formulerad, är det fara värt att tillämpningen kan komma att ge anledning till besvärligheter, som borde kunna undvikas i fred utan att samhälleliga intressen äventyras. Det vill också synas som om utskottet insett detta, ty dess motivering för straffbestämmelsen i fråga rymmer energiska försök att mildra intrycket av onödigt hårdhet.

Ang. ändring i strafflagen m. m.

Om punkt 1 ha utskottets samtliga medlemmar kunnat enas, under det att punkt 2 dikterats av en majoritet av åtta personer.

En minoritet, reservanterna herrar Lindqvist och Olofsson samt fru Sjöström-Bengtsson m. fl., har på i reservationen angivna skäl velat stanna för § 10, sådan dess lydelse är enligt propositionen, alltså utan tillägg. Den väsentliga orsaken till detta ställningstagande torde få anses vila på den uppfattningen, att ett biträdande av utskottets förslag skulle komma att äventyra församlingsfriheten, en tillgång som man icke utan mycket starka skäl vill beröva medborgare i fredstid. Det skulle också, anse reservanterna, därest en inskränkning i angivet avseende gjordes, komma att uppstå svåra problem rörande gränsdragningen mellan lovliga och olovliga sammankomster.

För egen del har jag, herr talman, såsom av det sagda redan framgått, kunnat utan betänkligheter ansluta mig till utskottets förslag, vad angår punkt 1. Där emot har jag icke ansett mig kunna biträda vare sig utskottets förslag rörande punkt 2 eller reservanternas, herrar Lindqvist och Olofsson samt fru Sjöström-Bengtsson m. fl., ställningstagande i denna del.

Det är uppenbart att utskottets förslag är orimligt hårt. Enligt detsamma straffbelägges *deltagande* i sammankomst, lyssnandet så att säga kriminaliseras, och det måste anses vara att gå för långt. Visserligen heter det att förutsättningen för straffbarhet är att sammankomsten uppenbarligen är riktad mot krigsmakten. Men ha vi rätt att begära av den värnpliktige, som av en tillfällighet hamnar på ett möte, att han genast skall förstå innebörden av mötet, om det är ett olovligt sådant, och lämna det? Gör han det inte och om en skarpsinnig åklagarmakt, som också kommer tillstådes, genomtränger dunklet i den skicklige agitatorns förkunnelse och finner den brottslig, så torde vår värnpliktige icke undgå åtal, ändå att han enligt vanliga rättsbegrepp — och de böra ju vara vägledande i vår lag-

stiftning — icke gjort sig skyldig till förseelse, varför han bör ställas inför domstol. Jag kan inte finna något underlag i detta fall för begreppet skyldig. Och jag tror mig veta att också utskottet varit tveksamt på denna punkt.

Om deltagande i demonstration och konsekvenserna av sådant deltagande, varom också förekommer stadgande i punkt 2, kan föras samma resonemang som beträffande deltagande i möte eller sammankomst.

Den individuella propagandan är icke, säger utskottet, ägnad att läggas till grund för ett straffstadgande, utan ett dylikt bör omfatta den mera påtagliga agitationen vid sammankomster och demonstrationer. Ja, men om utskottet finner detta ställningstagande riktigt, så är det ägnat att förväna att den öppna agitationen, som är den mindre farliga, bedömes hårdare, varmed jag emellertid icke vill ha sagt att den ej bör bestraffas, om den, såsom utskottet uttrycker det, uppenbarligen är riktad mot krigsmakten eller rikets säkerhet. Men en sådan agitation synes mig kunna åtkommas utan att dess straffbeläggning förenas med samma påföljd för deltagande i sammankomst eller demonstration, och utskottets förslag enligt punkt 2 innebär en sådan konsekvens.

Jag har sålunda, herr talman, funnit utskottets förslag till lagstiftning i denna del för hårt och för långt gående, men samtidigt också ställningstagandet i den Lindqvistska reservationen, som sammanfaller med propositionen, otillräckligt inte minst med hänsyn till den oro som för närvarande kännetecknar vår situation men också förhållandena i världen i övrigt.

Det är vår plikt att slå vakt om de demokratiska värdena, den församlingsfrihet etc., varom reservanterna herr Lindqvist m. fl. tala, men vi få inte heller glömma att en förutsättning för dessa värdenas bevarande är vår frihet och vårt oberoende som nation och att därför de krafter, som vilja äventyra dessa förutsättningar, måste motverkas, ja, om de gå för långt, bestraffas.

Jag har därför kommit till den upp-

Ang. ändring i strafflagen m. m.

fattningen att 10 § i kap. 26, såsom den lyder enligt propositionen, bör kompletteras med ett tillägg, en andra punkt, enligt vilken krigsman, som inför sammankomst av krigsmän öppet eller i meddelande som sprides bland krigsmän agiterar mot krigsmakten till uppenbar skada för denna eller rikets säkerhet, bör bestraffas, ett förslag alltså skilt från utskottets främst därutinnan att endast den agerande, icke den passive, drabbas av påföljd och från propositionens och reservanternas yrkande därutinnan, att krigsman över huvud taget bör avhålla sig från agitation mot det yrke eller organ, vars uniform han bär, eller det land, för vars försvar och säkerhet han utbildas. Och i den djärva, kanske förmätna förhoppningen att kunna samla utskottet på denna linje tillät jag mig också under utskottsbehandlingen ställa yrkande i enlighet härmed, men utan att vinna nödig anslutning.

Med hänsyn härtill och den skiljaktighet i uppfattning, som jag givit uttryck åt i förhållande till såväl utskottet som reservanterna, har jag, herr talman, intet yrkande beträffande 10 §, men yrkar i övrigt bifall till utskottets förslag under förevarande punkt.

Herr OLOFSSON: Herr talman! Jag har tillsammans med sex andra ledamöter av första lagutskottet avgivit en reservation beträffande 10 § i förevarande kapitel.

Anledningen till mitt ståndpunktstagande i denna fråga har varit, att jag anser, att man bör bringa krigslagarna under fredstid i största möjliga överensstämmelse med civillagarna i allmänhet, och vidare har jag ansett det orimligt, att alla krigsmän som vid ett möte avlyssna ett föredrag, därvid föredragshållaren faller yttranden, som äro brottsliga, skulle kunna åtalas och ställas till ansvar. Det kan ju tänkas, att flera av mötesdeltagarna av enbart nyfikenhet avlyssnat föredraget utan att ta något intryck av vad som därvid yttrats. Det kan måhända tyckas, att man går för långt, när man drar ut konsekvenserna på det

ta sätt, men det kan ju inträffa, att på ett dylikt möte följer en diskussion, vilken alltså skulle falla under denna bestämmelse.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Lindqvist m. fl. till utskottets utlåtande fogade reservationen, som avser bifall till den kungl. propositionen.

Herr LÖTHNER: Herr talman! Utskottet har vid sitt ställningstagande i denna fråga givetvis inte varit blint för att det förslag, som här föreligger, innebär en inskränkning i den s. k. församlingsfriheten. Men när det gäller krigsmän har utskottet ansett, att de måste underkasta sig denna inskränkning, detta av hänsyn till krigsmaktens effektivitet. Krigslagstiftningen är ju över huvud taget till för att öka försvarsmaktens effektivitet.

Utskottet har inte heller varit blint för att om inte demokratin, som det heter, själv vidtar åtgärder för att hindra propaganda av den art som man här syftar på, så innebär detta i och för sig en fara för just det demokratiska samhället.

Utskottet har inte velat överflytta bestämmelsen om förbud i 27 kap. 7 §, som gäller för krigstid, på fredsförhållanden. Det har man ansett vara för hårt. Man har i stället gått den medelväg, som förordas i utskottets förslag.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag.

Fru SJÖSTRÖM-BENGTSSON: Herr talman! Departementschefen och hela första lagutskottet äro fullständigt eniga om att inskränkningar för krigsmän i deras allmänna fri- och rättigheter inte skola förekomma i andra fall än då det är oundgängligen nödvändigt.

En av de fundamentala fri- och rättigheterna för medborgarna i ett demokratiskt samhälle är församlingsrätten. Att en inskränkning i denna rätt för krigsmän är nödvändig under beredskapstillstånd eller då landet är i krig, därom är också utskottet fullständigt enigt. Mot straff för den, som under

Ang. ändring i strafflagen m. m.

krigstid eller beredskapstillstånd deltaga i sådan sammankomst som beskrives i 27 kap. 7 §, har inte höjts någon röst i utskottet.

Det var först när genom herr Herlitz' motion den frågan restes, huruvida en sådan inskränkning i församlingsrätten vore motiverad även i fredstid, som meningarna delade sig. Utskottets majoritet anser att så är förhållandet och framhåller bland annat, att man i detta avseende inte bör underlåta att vidtaga sådana lagstiftningsåtgärder vilka äro oundgängligen nödvändiga såsom stöd för disciplinen.

Jag tror inte att ett förbud för krigsman att deltaga i sådana sammankomster, som beskrivas i det föreslagna tillägget till 26 kap. 10 §, kommer att stärka disciplinen. Det kan tänkas, att ett sådant förbud verkar i rakt motsatt riktning. Disciplinens bästa stöd är säkert ett förtroendefullt förhållande mellan officerare och manskap, och jag sätter starkt i fråga om ett förbud sådant som det här ifrågavarande kommer att bidra till detta förtroende.

I övrigt vill jag instämma i vad utredningen har sagt rörande denna sak, nämligen att det ligger i sakens natur, att särskilt starka skäl måste föreligga för att fullgörandet av en medborgerlig skyldighet sådan som värnplikten skulle åtföljas av en inskränkning av ifrågavarande slag i en allmän medborgerlig rättighet. Reservanterna ha i likhet med Kungl. Maj:t ansett, att några sådana starka skäl i detta avseende inte föreligga.

Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen av herr Lindqvist m. fl., som överensstämmer med Kungl. Maj:ts förslag. Jag har just fått ett meddelande om att andra kammaren har bifallit reservationen, och jag hoppas att denna kammare i det fallet skall följa medkammarens beslut.

Här instämde herrar *Schlyter* och *Lindgren*.

Herr LÖTHNER: Herr talman! Visserligen skulle det vara önskvärt, om man

kunde skapa ett ordnat samhälle och respekt för lagarna utan tvång och endast genom lagarnas egen goda beskaffenhet och det förträffliga folkmaterial som finns, men den historiska erfarenheten visar att detta inte går. Lag och ordning måste över huvud taget i viss mån uppehållas med tvångsmedel.

Det är därför utskottet har ansett, att det inte räcker att bara bygga på den förmodade goda viljan, utan att det också måste finnas straffbud.

Herr GÖRANSSON: Herr talman! Det bör kanske sägas tydligt ifrån, att det här icke gäller att införa någon ny inskränkning i krigsmäns rätt att sammankomma. Skillnaden mellan Kungl. Maj:ts och utskottets förslag ligger i stället i att utskottet bibehåller en motsvarighet till det förbud för krigsmän mot att olovligen sammankomma, som redan finnes i krigslagarna.

När man säger att av denna bestämmelse skulle kunna följa åtskilliga vådor, därför att det är svårt att skilja mellan lovlig och olovlig sammankomst, och när man i övrigt talar om riskerna vid tillämpningen, så kan på detta svaras att de nuvarande krigslagarnas 73 §, som ju har varit i kraft under decennier, på senare år har tillämpas i mycket liten utsträckning. Man skulle av detta förhållande kunna dra slutsatsen, att denna bestämmelse kanske är helt och hållet överflödig, eftersom man egentligen aldrig har behövt tillgripa straffbestämmelsen, men däremot kan invändas att det möjligen ligger så till att den tradition, som har grundlagts inom krigsmakten på grundvalen av det gällande förbudet, har verkat så pass återhållande att krigsmännen i allmänhet ha iakttagit denna regel.

De sakkunnigas förslag att för fredstid borttaga denna bestämmelse har under remissbehandlingen avstyrkts av åtskilliga hovrätter och av justitiekanslersämbetet. Jag vill också påpeka att i de avstyrkande hovrätterna finnas personer, som tidigare tjänstgjort inom militieombudsmansämbetet.

Ang. ändring i strafflagen m. m.

Det är en mycket svår fråga att avgöra, om man skall våga låta en sådan här bestämmelse bortfalla eller inte. Det trevligaste vore ju att låta den falla, ty det är inte roligt att lagstifta om inskränkningar i människornas frihet. Å andra sidan har utskottet sagt sig, att i vårt nuvarande läge och med hänsyn till situationen ute i världen är önskvärt, att vi med alla medel söka förhindra en infiltration inom vår krigsmakt, liksom inom vårt folk, av för folkstyret främmande tänkesätt. Det är detta som varit vägledande.

Man kan visst bygga på förtroende, och man skall göra det, men man måste samtidigt ta hänsyn till att människorna över huvud taget äro mycket ovarsamma och obetänksamma. Detta gäller särskilt de grupper av unga, som inkallas till militärtjänst. Man måste betänka, att de mycket lätt kunna ledas in på att deltaga i någonting, som riktar sig mot rikets säkerhet eller mot krigsmakten.

I utskottsutlåtandet ha emellertid satts åtskilliga spärrar mot ett obehörigt tillämpande av denna bestämmelse. Individuell agitation skall sålunda inte kunna bestraffas. Den olovliga sammankomsten skall vidare *uppenbarligen* vara riktad mot rikets säkerhet eller krigsmakten. Det är inte heller meningen, att denna bestämmelse skall lägga hinder i vägen för de lojala personalsammanslutningarnas arbete. Det finns också en hel del andra bestämmelser av liknande art.

Jag anser det som sagt riskabelt att i nuvarande läge avskaffa detta förbud. Det må vara en önskan att kunna göra det framdeles, men världen är numera så tilltrasslad och så ond, och jag tror att strömmarna i olika riktningar gå så häftigt, att det kan vara klokt för demokratin att på detta område värna om sitt hus.

Jag är inte rädd för tillämpningen. Jag stöder mig i det fallet på det faktum, att de nuvarande krigslagarnas 73 § i sin ålderdomliga och mycket egendomliga formulering inte lett till några förvecklingar under senare år. Jag är övertygad om att inte heller den av

utskottet föreslagna bestämmelsen kommer att göra det.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HERLITZ: Herr talman! Jag ber om ursäkt att jag något förlänger diskussionen, men jag måste med några ord belysa, varför detta för mig framstår såsom en mycket stor fråga.

Justitieministern berörde den i sitt inledande anförande och underströk med rätta vikten av krigsmaktens effektivitet. Jag ser saken på samma sätt och finner det naturligt att den synpunkten understrykes från det håll, där man har det högsta ansvaret för rättsvården här i riket. Jag har här i kammaren många gånger givit uttryck åt mitt intresse för frågor, som haft samband med rättsvården. Men detta lands rättsvård hänger så vitt jag kan se oupplösligen samman med att vi ha ett effektivt värn för vår frihet, som är grundvalen för all vår rättskultur. Det är därför den här föreliggande frågan för mig står som någonting mycket stort och allvarligt.

Såsom herr Göransson riktigt påpekade gäller det här ingalunda att skapa ett nytt förbud, något som fru Sjöström-Bengtssons anförande gav intryck av. Tvärtom är det fråga om att modifiera förut gällande regler, framför allt i ett hänseende som hittills inte blivit omnämnt under debatten, nämligen i så måtto att brott mot de föreslagna nya reglerna komma att handläggas inför allmän domstol, som sålunda bedömer sakernas sammanhang, inte som förut av en krigsrätt, där man till även tyrs kan befara obehöriga synpunkter.

Jag har en så stark känsla av vår svenska krigsmakts historia och dess rot i vår gamla självstyrelse, att jag väl förstår och uppskattar vad friheten betyder inom den svenska krigsmakten och vad det betyder för krigsmännen att, så långt det är möjligt, känna sig såsom fria medborgare även då de utöva sin gärning i rikets försvar. Jag ser däri ett stort och omistligt värde.

Men problemet om krigsmaktens ef-

Ang. ändring i strafflagen m. m.

fektivitet har flera sidor. Vi veta alla i denna kammare — eller i varje fall de av oss, som någon gång varit i kronans kläder — hur det egentligen ställer sig då det gäller att i svåra lägen upprätthålla disciplinen. Det är inte nog med, fru Sjöström-Bengtsson, att befälet är snällt och försöker inge förtroende och ordna allting trivsamt och bra, utan det kommer också sådana tillfällen — det veta vi — då de hårda tagen behövas både för krigsmaktens skull och, såsom herr Göransson antydde, som ett stöd för de unga då de själva vackla.

Det är alldeles klart att vi här stå inför ett dilemma, men jag kan för min del inte finna annat än att det element av tvång, som utskottet i detta fall vill bibehålla, är utomordentligt måttligt. Ty vad gäller det enligt utskottets förslag? Ja, det gäller inte alls företag som äro riktade mot disciplinen i allmänhet, utan endast företag som äro så kvalificerade att de kunna betraktas som riktade mot krigsmakten eller rikets säkerhet. Vidare förutsättes, att församlingarna »uppenbarligen» skola vara riktade mot krigsmakten eller rikets säkerhet. Och slutligen lär väl inte den, som inte alls vet vad han gett sig in på — detta vill jag särskilt säga till herr Krügel, som talade om den saken — enligt allmänna straffrättsliga grunder råka ut för den här straffbestämmelsen, utan han torde i regel bli frikänd.

Jag har med dessa ord, herr talman, velat understryka sakens stora vikt och betydelse. Det är oss alla välbekant att man ser med mycket stort bekymmer på denna sak bland dem, som ha det närmaste ansvaret för vårt försvar. Det är någonting av en trollkonst att åstadkomma det resultatet, att ett stort antal människor i kritiska lägen hålles i ledningens händer. Det är en sak som man inte åstadkommer på vad sätt och med vilka medel som helst, och vi ha inte rätt att på något vis söka skjuta ifrån oss allvaret i den uppgiften.

Det är den frågan som nu ställes inför oss, herr talman, och jag har velat

teckna den bakgrunden till det yrkande om bifall till utskottets förslag, som jag ber att få framställa.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av det nu föredragna kapitlet samt vidare därpå att nämnda kapitel skulle godkännas med den ändring, att 10 § avfattades enligt Kungl. Maj:ts förslag; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på kapitlets godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Olofsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 26 kap. av första lagutskottets i utlåtande nr 39 framställda förslag till lag om ändring i strafflagen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda kapitel med den ändring, att 10 § avfattas enligt Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nejpropositionen.

Då emellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 33;

Nej — 74.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. ändring i strafflagen m. m.

Övriga delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets under A 2 och A 3 framställda lagförslag.

Godkändes.

Utskottets under A 4 framställda förslag till lag angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m.

I förevarande lagförslag hade 4 § följande lydelse:

I stället för äldre bestämmelser i 10 kap. strafflagen angående upprors och upplopps stillande samt församlingsfrihet stadgas som följer:

a) Till upplopps stillande må krigsmanskap användas; dock äge det ej å deltagare i upplopp bruka vapen förr än på stället varande civilmyndighet högt och tydligt befallt dem att genast åtskiljas, vid äventyr att vapenmakt eljest användes. Övergå deltagare i upplopp så hastigt till våld, att civilmyndigheten ej kan så förfara som nu är sagt; då äge myndigheten förordna, att upploppet genast skall stillas med vapenmakt. Ej må dock i något fall vapen brukas längre, än civilmyndighet finner sådant vara nödigt för upploppets stillande.

Med civilmyndighet förstås här Konungens befallningshavande, landsfogde samt polischefen i orten eller den som är satt i sådan ämbets- eller tjänstemans ställe.

Är ej civilmyndighet tillstädes och kan ej dess ankomst avbidas, äger på stället varande högste militärbefälhavare så förfara som för civilmyndigheten är stadgat.

b) Sammankommer menighet å landet eller i stad till överläggning om allmänt eller menigheten särskilt rörande ärendet, må tillträde till sammankomsten ej offentlig myndighet förvägras. Ej må sammankomsten av myndigheten upplösas, såframt därvid ej företages något som är stridande emot lag eller eljest stör allmän ordning.

I den av herr *Branting* vid utlåtandet avgivna reservationen hade yrkats, att paragrafen måtte i överensstämmelse med vad nu stadgades i 10 kap. 12 § strafflagen givas följande lydelse:

I stället för äldre bestämmelser i 10 kap. strafflagen angående upprors och upplopps stillande samt församlingsfrihet stadgas som följer:

a) Till upplopps stillande må krigsmanskap användas; dock äge det ej å deltagare i upplopp bruka vapen förr än på stället varande civilmyndighet tre gånger ljudeligen i Konungens namn befallt dem att genast åtskiljas vid äventyr att vapenmakt eljest användes. Övergå deltagare i upplopp så hastigt till våld, att civilmyndigheten ej kan så förfara som nu är sagt; då äge myndigheten förordna, att upploppet genast skall stillas med vapenmakt. Ej må dock i något fall vapen brukas längre, än civilmyndighet finner sådant vara nödigt för upploppets stillande.

Med civilmyndighet — — — (= utskottets förslag) — — — ämbets- eller tjänstemans ställe.

Är ej — — — (= utskottets förslag) — — — är stadgat.

b) Sammankommer menighet — — — (= utskottets förslag) — — — allmän ordning.

Herr **BRANTING**: Herr talman! Den angelägenhet, som jag här vill fästa uppmärksamheten på, framstår kanske i första ögonblicket såsom betydelslös — men saken kan dock gälla livet för enskilda människor.

Det är här frågan om den gamla bestämmelsen angående hur det skall förfaras, innan vapenmakt användes gent emot en folkhop, som betar sig så att den anses ha begått upplopp. Bestämmelsen återfinnes numera i lagen om införande av nya strafflagen, 4 §, alltså i övergångsbestämmelserna. Hittills har, såsom väl de flesta torde erinra sig, enligt 10 kap. strafflagen gällt den bestämmelsen att vapenmakt icke får användas mot en folkhop förr än upploppsmännen tre gånger ljudeligen i Konungens namn uppmanats att sking-

Ang. ändring i strafflagen m. m.

ra sig. Denna gamla bestämmelse med sin högtidliga formulering har nu förenklat och rationaliserats. Man har borttagit bestämmelsen att uppmaningen skall ske i Konungens namn och — vad jag framför allt fäster avseende vid — att skingringsuppmaningen skall framföras tre gånger, innan vapen får användas.

Somliga kunna kanske tycka, att detta är en småsak och att det kan räcka med en uppmaning. Men arbetarrörelsens historia i detta land bär vittne om att denna sak är ganska viktig. Händelserna i Adalen äro ett exempel på detta.

När en stor folkhop, som står hopträngd någonstans, får en uppmaning att skingra sig, vid äventyr att vapenmakt eljest skall användas, är det uppenbart att den behöver tid på sig. Det finns där säkerligen många som skulle vilja skynda därifrån, men som inte kunna göra det, på grund av trängseln och andra omständigheter. Den gamla regeln om tre uppmaningar, innan vapenmakt fick användas, var förnuftig och human. Det är en fruktansvärt allvarlig sak att använda moderna skjutvapen mot en folksamling, och även om detta, som vi hoppas, inte skall behöva förekomma eller blott kan förekomma någon enstaka gång, måste man komma ihåg att därvidlag bör förfaras så som förnuft och humanitet bjuda.

Jag har menat, att paragrafen borde i överensstämmelse med vad som nu stadgas i 10 kap. 12 § strafflagen ges följande lydelse: »I stället för äldre bestämmelser i 10 kap. strafflagen angående upprors och upplopps stillande samt församlingsfrihet stadgas som följer: a) Till upplopps stillande må krigsmanskap användas; dock äge det ej å deltagare i upplopp bruka vapen förr än på stället varande civilmyndighet tre gånger ljudeligen i Konungens namn befallt dem att genast åtskiljas vid äventyr att vapenmakt eljest användes.» Fortsättningen skulle lyda såsom förut: »Övergå deltagare i upplopp så hastigt till våld, att civilmyndigheten ej kan så förfara som nu är sagt; då äge myn-

digheten förordna, att upploppet genast skall stillas med vapenmakt.»

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr LÖTHNER: Herr talman! Utskottet har stannat vid den uppfattningen, att det räcker med uppmaning en gång. Det är naturligtvis huvudsakligen av det skälet, att med nutida högtalaranordningar lär det inte komma i fråga annat än att uppmaningen redan första gången blir hörd.

Sedan är det en annan sak också. Det är naturligtvis i händelse av rättegång en bevisfråga, huruvida uppmaningen uttalats en eller två eller tre gånger. Enligt den gamla av herr Branting förordade bestämmelsen skall det vara tre tillsägelser. En person säger sedan i rättegången, att han hörde det bara en gång, en annan säger att han hörde det bara två gånger.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande lagförslaget yrkats dels att det samma skulle godkännas, dels ock, av herr Branting, att förslaget skulle godkännas med den ändrade lydelse av 4 §, som påyrkats i den av honom vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på lagförslagets godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nerman begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givnen varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner det av första lagutskottet i utlåtande nr 39 under A 4 framställda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda förslag med den ändrade lydelse av 4 §, som påyrkats av herr Branting.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering med delst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 45.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Utskottets under A 5 framställda lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å lagförslagen.

Punkterna B och C.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till kyrkolagen, m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Förslag till militär rättegångslag m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till militär rättegångslag, m. m.

Genom en den 9 april 1948 dagtecknad, till lagutskottet hänvisad proposition, nr 216, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

Förslag till militär rättegångslag m. m.

- 1) militär rättegångslag samt
- 2) lag om införande av militära rättegångslagen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen — med förklaring, att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i förslaget till militär rättegångslag — måtte för sin del antaga två under punkten införda, med 1 och 2 betecknade förslag till lagar i nu ifrågasvarande ämnen;

B) att riksdagen — med förklaring, att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i 24 kap. 22 § rättegångsbalken — måtte för sin del antaga under denna punkt infört förslag till lag om ändrad lydelse av nämnda paragraf.

I utskottets förslag till militär rättegångslag var 92 § så lydande:

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig skall förhandling hållas inom stängda dörrar, förutom då sådant eljest i lag är stadgat, jämväl då offentligheten kan antagas vara till skada för krigsföretag eller menlig för krigsmaktens säkerhet.

Vid utlåtandet hade reservation avgivits av herr *Branting*, som på åberopade grunder yrkat, att berörda paragraf måtte utgå ur lagförslaget.

Herr statsrådet **ZETTERBERG**: Herr talman! Redan när den nuvarande militära rättegångslagen tillkom för mer än 30 år sedan, framställdes önskemål om att krigsdomstolarna skulle avskaffas under fredsförhållanden. Detta krav har sedan upprepats gång efter annan, och frågan har också behandlats av flera sakkunnigutredningar. År 1933 framlade min företrädare som chef för justitiedepartementet, herr Schlyter, en proposition om krigsdomstolarnas avskaffande. Den blev emellertid avslagen av första kammaren under åberopande bland annat av vissa konstitutionella betänkligheter. Vid 1945 års riksdag togs frågan upp motionsvägen, och detta initiativ resulterade i en riksdagsskrivelse, som åsyftade att krigsdomstolarna skulle av-

Förslag till militär rättegångslag m. m.

skaffas för fredsförhållanden. I denna skrivelse uttalade riksdagen bland annat, att krigsdomstolarna inom breda folkklager icke uppbäras av samma förtroende som de allmänna domstolarna. För min del anser jag, att det av denna anledning är mycket angeläget, inte bara av hänsyn till rättsvården utan också och inte minst i försvarsväsendets eget intresse, att den särskilda militära rättskipningen avskaffas. Detta gäller alldeles oavsett om allmänhetens misstro är välgrundad eller inte. Vidare vill jag understryka, att det i princip är oriktigt att låta vissa grupper av medborgare sortera under specialdomstolar i stället för under de vanliga domstolarna. Denna anordning är särskilt olämplig, när det gäller brottmål. I sådana mål är det ju av allra största vikt att upprätthålla grundsatsen om allas likhet inför lagen.

Den nu föreliggande propositionen, som nästan oförändrad har godtagits av första lagutskottet, går ut på att militära mål skola behandlas av de allmänna domstolarna i deras vanliga sammansättning. Någon militär ledamot skall alltså inte sitta i rätten. Det har beräknats, att ett trettiootal rådhusrätter och ett tiotal häradsrätter komma att få handlägga militärmål. Utrednings- och åklagaruppgifterna i dessa mål skola enligt förslaget handhavas av de allmänna åklagarna.

Under krig och beredskapstillstånd skall det däremot enligt propositionen liksom för närvarande finnas särskilda krigsrätter. Dessa skola emellertid enligt förslaget omorganiseras på så sätt, att de skola bestå av en lagfaren ordförande och vid hans sida en nämnd på tre personer, varav en militär och två civila lekmän. Såsom åklagare vid dessa krigsrätter skola fungera särskilda krigsfiskaler.

Den disciplinära bestraffningsrätt, som nu tillkommer vissa militära chefer, har i förslaget bibehållits, men på olika sätt reformerats. Till en början skall enligt förslaget disciplinstraff i princip få åläggas endast av sådan militär chef som har minst majors grad. I syfte att för-

bättra utredningen i disciplinmål föreslås vidare åtskilliga nya bestämmelser. Bl. a. skall i vissa fall utredningen verkställas av allmän åklagare i stället för av militärmyndigheterna. Av särskild betydelse ur rättssäkerhetssynpunkt är den nyheten i förslaget, att arreststraff, som ålagts av militär chef, inte längre skall få verkställas omedelbart utan först sedan beslutet vunnit laga kraft mot den dömd. För att biträda de militära cheferna såsom rådgivare i disciplinmål och andra juridiska ärenden skall det fortfarande finnas anställda auditörer med domarkompetens.

Om nu riksdagen, som jag hoppas, godkänner det framlagda förslaget, har inte bara en modern rättegångsordning införts för de militära målen. Genom att krigsdomstolarna avskaffas blir också ett gammalt demokratiskt krav äntligen genomfört.

Herr BRANTING: Herr talman! Jag ber att få yttra några ord beträffande 92 § i den nu föreliggande militära rättegångslagen. Det gäller den viktiga frågan angående rättegångarnas offentlighet under beredskapstillstånd och då riket är i krig.

I 92 § stadgas: »Under beredskapstillstånd och då riket är i krig skall förhandling hållas inom stängda dörrar, förutom då sådant eljest i lag är stadgat, jämväl då offentligheten kan antagas vara till skada för krigsföretag eller menlig för krigsmaktens säkerhet.» Nu finns det i allmänna lagen, rättegångsbalken 5 kap. 1 §, bestämmelser om när domstols förhandling skall äga rum inom slutna dörrar. Den grundläggande principen, som kommer till uttryck i rättegångsbalkens 5 kap. 1 §, uttryckes i de första orden: »Förhandling vid domstol skall vara offentlig.» Men sedan följer bl. a. detta undantag: »Kan det antagas att — — — till följd av offentligheten något kan uppenbaras, som med hänsyn till rikets säkerhet bör hållas hemligt för främmande makt, äge rätten förordna, att förhandlingen skall hållas inom stängda dörrar.»

Förslag till militär rättegångslag m. m.

I den nu föreslagna 92 § av den militära rättegångsbalken förutsätter man alltså två fall, under vilka rättegång skall hållas inom stängda dörrar, nämligen *dels* »då sådant eljest i lag är stadgat», alltså när sådana förhållanden föreligga, som avses i 5 kap. rättegångsbalken, d. v. s. då något kan uppenbaras, som med hänsyn till rikets säkerhet bör hållas hemligt, och *dels* då offentligheten »kan antagas vara till skada för krigsföretag eller menlig för krigsmaktens säkerhet.»

Jag har menat, att hela denna paragraf är antingen onödig eller också till sin innebörd synnerligen oklar. Att rättegång bör hållas inför stängda dörrar, när någonting kan uppenbaras, som med hänsyn till rikets säkerhet bör hållas hemligt för främmande makt, det framgår ju redan av det i rättegångsbalken förefintliga stadgandet. Nu frågar man sig: Avser denna paragraf att säga någonting därutöver? Jag begagnar tillfället att framställa denna fråga, eftersom jag ser att herr justitieministern är här närvarande och måhända kan besvara den. Mig synes det självklart, att om offentlighet i ett militärt mål kan antagas vara till skada för krigsföretag eller menlig för krigsmaktens säkerhet, och detta under krig eller beredskapsstillstånd, så måste man naturligtvis också anse, att det föreligger just ett sådant fall som avses i 5 kap. 1 § rättegångsbalken. Jag vet inte hur man skall kunna föreställa sig någonting, vars offentlighetsgörande under krig eller beredskapsstillstånd kan skada krigsföretag eller vara menligt för krigsmaktens säkerhet, utan att det samtidigt måste anses vara av sådan natur, att det bör hållas hemligt för främmande makt med hänsyn till rikets säkerhet. Skulle meningen med denna bestämmelse i 92 § vara att gå längre i fråga om offentlighetsprincipens inskränkande än enligt gällande lag, så synes det böra närmare klargöras, vad paragrafen egentligen avser att stadga. Offentligheten vid domstolsförhandlingar är ju inte någon betydelselös sak. Varje inskränkning av den måste man noga granska.

Vad beträffar rättegångar i militära mål under krig eller beredskapsstillstånd, torde man väl få utgå ifrån att domstolarna med synnerlig uppmärksamhet överväga frågan, huruvida någonting genom rättegången kan förekomma, som bör hållas hemligt för främmande makt med hänsyn till rikets säkerhet. Med andra ord: domstolarna komma att vara mycket noga med att se till, att ingenting kommer ut, som kan vara skadligt för krigsföretag eller för rikets försvarsmakt. Å andra sidan är det ju så att här också *kunna* tänkas förekomma — såsom vi sett i utlandet, ytterligt allvarliga rättegångar, rättegångar där det är fråga om att döma människor till döden. Och i sådana fall är det ju klart, att offentlighetskravet måste skärpas. Situationen blir då den, att domstolen bör avväga denna konflikt mellan olika intressen, och det till sist avgörande kan ju inte gärna bli något annat än hänsynen till rikets säkerhet.

Jag har under behandlingen i utskottet förgäves begärt ett klagörande, i vad mån den här stadgade regeln avser att gå längre än den allmänna lagen. Jag har åtminstone inte uppfattat, att man därvidlag har kunnat ge mig något tillfredsställande svar.

Herr talman! Med hänsyn till den vikt som denna bestämmelse i alla fall har eller kan få, när det gäller frågan om rättegångars offentlighet, och då det synes mig att paragrafen antingen är onödig eller också öppnar alldeles okända möjligheter för inskränkningar i principen om rättegångars offentlighet, får jag tillåta mig yrka, att denna paragraf utgår ur lagförslaget.

Herr statsrådet ZETTERBERG: Jag kanske genast kan få lämna ett kort svar. Jag tycker inte det är så svårt att begripa, hur saken ligger till, men med anledning av herr Brantings fråga vill jag erinra om att den allmänna regeln i rättegångsbalken om när förhandlingar skola hållas hemliga med nödvändighet har blivit ganska allmänt formulerad för att kunna täcka vitt skilda

Ang. ändring i olycksfallsförsäkringslagen m. m.

fall. Här finns nu för detta speciella fall en närmare utformning eller en precisering av denna regel, och om — som jag menar — de båda stadgandena ungefär täcka varandra, så är det väl lämpligt, just därför att saken är så viktig, att det gives en precisering av principen om stängda dörrar för dessa fall.

Vad sedan paragrafens sakliga innehåll angår, så står det ju i lagtexten, att under beredskapstillstånd och i krig skall offentligheten vara utesluten, om den kan antagas vara till skada för krigsföretag eller menlig för krigsmaktens säkerhet. Jag tycker inte heller, att det i sak är någonting att erinra mot bestämmelsen.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att i avseende på det nu ifrågakvarande utlåtandet endast yrkats, av herr *Branting*, att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring i det under A 1 upptagna lagförslaget, att 92 § uteslötes.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan oförändrad samt vidare enligt herr *Brantings* yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; och

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 kap. 7 § rättegångsbalcken m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av 17—20, 22, 96 och 101 §§ regeringsformen; samt

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i regeringsformen m. m. i vad den avser ändrad lydelse av § 110 regeringsformen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av väckt motion om viss reglerande lagstiftning beträffande bil- och busslinjer, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. ändring i olycksfallsförsäkringslagen m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 42, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 8 maj 1948 dagtecknad proposition, nr 235, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete och

2) lag angående ändring i lagen den 11 juni 1937 (nr 348) om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 399 av herrar *Lindblom* och *Petrén* samt

Ang. ändring i olycksfallsförsäkringslagen m. m.

nr 400 av herr *Ekströmer* ävensom
inom andra kammaren:

nr 562 av herr *Dahlgren* m. fl. och
nr 563 av herr *Staxäng* m. fl.

Därjämte hade utskottet i samband med propositionen till behandling förehåft en inom riksdagens andra kammare före propositionens avlämnande väckt motion, nr 216, av herr *Dahlgren*, vilken motion hänvisats till lagutskott.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte antaga de genom förevarande proposition framlagda förslagen till

1) lag angående ändring i lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete samt

2) lag angående ändring i lagen den 11 juni 1937 (nr 348) om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer;

B. att motionerna I: 400, II: 216, II: 562 och II: 563 måtte anses besvarade genom vad utskottet under A. hemställt; samt

C. att motionen I: 399 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I det av utskottet tillstyrkta förslaget till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete hade 6 § 2 mom. första och andra styckena följande lydelse:

Har olycksfallet medfört sjukdom, som varat mer än två dagar efter dagen för olycksfallet, utgives från och med dagen efter sistnämnda dag *sjukpenning* så länge sjukdomen förorsakar förlust av arbetsförmågan eller nedsättning av denna med minst en fjärdedel. Vid förlust av arbetsförmågan utgives för varje dag hel sjukpenning, bestämd i förhållande till den skadades årliga arbetsförtjänst på sätt nedan anges, och vid nedsättning av arbetsförmågan sjukpenning med det lägre belopp för dag som svarar mot graden av nedsättningen.

Hel sjukpenning skall, där ej annat följer av vad i tredje stycket stadgas, utgå med belopp som framgår av följande

tabell, därvid sjukpenning med familjetillägg utgår, om den skadade sammanlever med hustru eller om den skadade har hemmavarande barn eller adoptivbarn under sexton år:

Den årliga arbetsförtjänsten uppgår		Sjukpenningens belopp			
till (kronor)	men ej till (kronor)	utan familjetillägg		med familjetillägg	
		kronor	öre	kronor	öre
—	1 785	3	50	5	—
1 785	2 040	4	—	5	50
2 040	2 295	4	50	6	—
2 295	2 805	5	—	6	50
2 805	3 315	6	—	7	50
3 315	3 825	7	—	8	50
3 825	4 335	8	—	9	50
4 335	4 845	9	—	10	50
4 845	5 355	10	—	11	50
5 355	5 865	11	—	12	50
5 865	6 375	12	—	13	50
6 375	6 885	13	—	14	50
6 885	—	14	—	15	50

Vid utlåtandet hade reservation avgivits av, utom annan, herrar *Wistrand*, *Löfvander*, *Björkman*, *Johnsson* i Kastanjegården och *Carlsson* i Bakeröd, som av angivna orsaker hemställt, att riksdagen — med förklaring att det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete icke kunnat i oförändrat skick antagas — måtte för sin del antaga nämnda förslag med den ändringen, att 6 § 2 mom. erhöles den ändrade lydelse, reservationen visade. Enligt reservanternas förslag skulle första och andra styckena av berörda moment avfattas sålunda:

Har olycksfallet medfört sjukdom, som varat mer än tre dagar efter dagen för olycksfallet, utgives från och med dagen efter sistnämnda dag *sjukpenning* så länge sjukdomen förorsakar förlust av arbetsförmågan eller nedsättning av denna med minst en fjärdedel. Vid förlust av arbetsförmågan utgives för varje

Ang. ändring i olycksfallsförsäkringslagen m. m.

dag hel sjukpenning, bestämd i förhållande till den skadades årliga arbetsförtjänst på sätt nedan angives, och vid nedsättning av arbetsförmågan sjukpenning med det lägre belopp för dag som svarar mot graden av nedsättningen.

Hel sjukpenning skall, där ej annat följer av vad i tredje stycket stadgas, utgå med belopp som framgår av följande tabell:

Den årliga arbetsförtjänsten uppgår		Sjukpenningens belopp	
till (kronor)	men ej till (kronor)	kronor	öre
—	1 785	3	50
1 785	2 040	4	—
2 040	2 295	4	50
2 295	2 805	5	—
2 805	3 315	6	—
3 315	3 825	7	—
3 825	4 335	8	—
4 335	4 845	9	—
4 845	5 355	10	—
5 355	5 865	11	—
5 865	6 375	12	—
6 375	6 885	13	—
6 885	—	14	—

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A 1.

Herr WISTRAND: Herr talman! Det förslag till ändring av lagen om försäkring för olycksfall i arbete, som nu föreligger till riksdagens behandling, innebär på ett par punkter bestämmelser, varom utskottet icke har kunnat enas.

Kungl. Maj:ts förslag innebär en förhöjning av de ersättningsbelopp per dag, som vederbörande vid olycksfall skall komma att åtnjuta. Denna ändring är en naturlig följd av de förhöjda arbetsförtjänsterna, och även om ersättningsbeloppen förefalla att vara tilltagna i högsta laget, är den dock icke av den beskaffenhet, att de ledamöter av utskottet, som ha reserverat sig på ett par punkter, i denna del ha velat göra

någon anmärkning. Däremot ha dessa ledamöter av utskottet på ett par andra punkter funnit bestämmelser, som de icke kunna biträda.

Den ena punkten gäller införandet av familjebidrag för vissa fall av olycksfall i arbete. Det är en nyhet inom denna gren av socialförsäkringen — för övrigt den enda gren, där man kan tala om en försäkring i egentlig mening — och det förefaller som om denna fråga borde ha blivit bättre utredd än den har blivit. Det hade funnits så mycket mer anledning därtill som ju socialvårdskommittén har hela detta område under sin behandling och man då hade kunnat ägna frågan djupare prövning än man hittills har gjort.

Det har nämligen visat sig vid remissbehandlingen, att förslaget om införande av familjebidrag har väckt mycket stora betänkligheter hos remissmyndigheterna, framför allt hos de statliga organ som närmast ha att syssla med dessa frågor, nämligen riksförsäkringsanstalten och försäkringsinspektionen. I många fall torde just familjebidragen vara den droppe som kommer bägaren att rinna över, när det är fråga om att hålla inkomsterna vid arbete högre än den ersättning som utgår i fall av olycka. Alla som sysslat med dessa frågor veta ju, hur betänkligt det är, om det inträffar att vederbörande har större förtjänst på att gå utan arbete än om han arbetar, och detta kommer utan tvivel det förslag, som föreligger till behandling, att i en del fall medföra. Jag vill minnas att socialministern själv har erkänt att det kan inträffa, och alldeles särskilt kan det bli fallet med hänsyn till att sjukpenningen ju är skattefri, medan återigen arbetsinkomsten är belastad med skatter.

Det förefaller mig därför som om det föreslagna stadgandet om familjetillägg borde utgå. Därmed skulle väl inte så stor skada vara skedd. Man finge på det sättet tillfälle att ånyo pröva saken inom socialvårdskommittén med ledning av de yttranden, som i detta avseende ha avgivits av remissmyndigheterna.

Propositionen innebär också en an-

Ang. ändring i olycksfallsförsäkringslagen m. m.

nan nyhet, nämligen beträffande karenstiden, som har sänkts ifrån tre till två dagar.

Denna åtgärd är enligt reservanternas mening också mycket betänklig, eftersom den i fråga om en mängd olycksfall, som äro av lättare art, kan föranleda att vederbörande om möjligt sträcka ut sin frånvaro över ytterligare en dag för att därigenom bli ersättningsberättigade. I det avseendet har det ganska allmänt visat sig att missbruk ha förekommit — missbruk, som emellertid äro mycket svåra att komma till rätta med, då det ofta inte kan vara så klart, huruvida vederbörandes tillfrisknande verkligen kräver tre eller endast två dagar. Över huvud taget skulle det enligt min mening vara till nytta, om man beträffande karenstiden införde samma bestämmelser som gälla inom sjukförsäkringsområdet, nämligen att ingen ersättning utgår under karenstiden. För närvarande utgår ju ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen även för karensdagarna, under förutsättning att frånvaron sträcker sig över karenstiden.

Med denna motivering, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservation, som är fogad vid utlåtandet.

Herr PETRÉN: Herr talman! Utskottet har i sitt utlåtande ägnat speciell uppmärksamhet åt den fara för överförsäkring, som finns genom de frivilliga komplementförsäkringarna. Mycket stora grupper av arbetstagare ha ju frivillig komplementförsäkring. Över en miljon arbetstagare ha försäkringsvägen ordnat sådan påbyggnad till den obligatoriska olycksfallsförsäkringen, varvid det rör sig om en sjukpenning till belopp från tre till fem å sju kronor per dag. Det är ofta fråga om kollektivt träffade försäkringsavtal, ja, i några fall är det hela fackförbund, som ha sådana.

Om nu dessa frivilliga komplementförsäkringar få fortsätta att löpa efter det att den nu föreslagna höjningen av sjukpenningen enligt den obligatoris-

ka olycksfallsförsäkringslagen beslutats, kommer det att bli överförsäkring för mycket stora grupper. Ingen försvarar överförsäkringarna. Alla äro ense om att de böra undvikas inom denna försäkringsverksamhet liksom på andra områden.

Denna fråga har uppmärksamats av flera av dem som ha haft socialvårds-kommitténs yttrande på remiss. Bland annat har försäkringsinspektionen i februari i år hemställt hos socialministern om att en särskild utredning skulle verkställas på denna punkt. Någon sådan utredning kom tyvärr inte till stånd, innan propositionen framlades.

Utskottet förutsätter nu, att Kungl. Maj:t ägnar denna fråga särskild uppmärksamhet, och jag vill understryka betydelsen härav. Behovet av komplementförsäkringar kommer att minska och antagligen i många fall att bortfalla i och med att sjukpenningen höjes. Men jag är för min del inte övertygad om att försäkringsbolagen och deras ackvisitörer äro beredda att omedelbart lägga om sin verksamhet. Det behövs upplysning och det behövs överenskommelser om begränsningsregler.

Det brådskar enligt min mening med att Kungl. Maj:t tar initiativ i denna fråga, så att vi inte löpa risken att vid årsskiftet, när ändringarna i fråga om sjukpenningen träda i kraft, stå där med en mycket stor grupp arbetstagare överförsäkrade, ingen till nytta men troligen till allvarlig skada.

Herr NORMAN: Beträffande komplementförsäkringarna har, såsom herr Petrén framhöll, utskottet förutsatt, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på frågan, och det har utskottet kunnat göra, därför att frågan har berörts i propositionen. Efter att ha omnämnt försäkringsinspektionens hemställa om utredning säger nämligen departementschefen, att »detta spörsmål torde få upptagas till behandling sedan ståndpunkt tagits till nu förevarande förslag». Jag tror således att den frågan kommer att beaktas i fortsättningen.

Ang. ändring i olycksfallsförsäkringslagen m. m.

Beträffande de erinringar, som herr Wisstrand här har gjort, är det ju så, som han har framhållit, att utskottets majoritet har kommit till den uppfattningen både beträffande karenstiden och beträffande familjetillägget, att detta förslag bör bifallas av riksdagen.

I fråga om karenstiden har jag inte haft någon som helst tveksamhet. Det förefaller mig som om den föreslagna minskningen av karenstiden också kan verka i positiv riktning, ty enligt det nuvarande stadgandet förefaller det mig som om det ofta kan ligga i den sjukpermitterades intresse att vara permitterad utöver de tre dagarna, så att han får räkna ersättning redan från olycksfallsdagen. Sänkes nu karenstiden till två dagar, så föreligger i varje fall inte detta intresse under längre tid än dessa två dagar, vilket ju — om det nu föreligger några risker för att försäkringens förmåner utnyttjas i större utsträckning än vad som i verkligheten är behövt — skulle kunna i viss mån minska denna risk.

Beträffande förslaget om familjetillägget har jag själv varit mera betänksam, och jag skulle kanske ha kunnat medverka till att förorda ett förslag från utskottets sida, som inte toge med detta familjetillägg, men då under den förutgående ersättningshöjdes, så att den hjälp, som här behövs, verkligen lämnas. Nu är det ju så, att detta förslag är ett provisorium; man kanske får räkna med att detta provisorium kommer att bli mera definitivt beträffande familjetilläggen. I sak innebär det ju inte något annat än att man kan ha olika kompensationsgrad alltefter behovet. Man syftar i varje fall till att hålla sig under inkomstens ram, men familjeförsörjarna få en något bättre kompensation än de två tredjedelar, som utgöra den grundläggande beräkningsnormen i fråga om dessa ersättningsbelopp.

Jag har en bestämd mening om att det är ett tydligt och klart behov, som här behöver tillgodoses.

Risken för överförsäkring föreligger visserligen i de lägre inkomstklasserna,

men utskottet har ju också förutskickat som ett observandum härvidlag, att detta spörsmål bör beaktas vid det fortsatta revisionsarbete, som pågår på detta område, och jag tror att riksdagen kan utan någon risk godtaga detta förslag i avvaktan på en slutlig revision av olycksfallsförsäkringslagen.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **MÖLLER**: Herr talman! Jag skall för min del endast påpeka, att familjetilläggen äro införda i nuvarande sjukförsäkringslagen liksom i arbetslöshetsförsäkringen. Det är därför ganska naturligt att man har ansett det vara rimligt, att familjeförsörjarna få en något högre sjukpenning än ensamstående personer. Jag skall inte närmare utveckla detta; tiden är ju långt framskriden.

I fråga om överförsäkringen har det då det gäller speciellt olycksfallsförsäkringen alltid förelegat en risk. Eftersom premien för en vanlig olycksfallsförsäkring för en enskild person är ganska billig, ha nämligen enskilda personer alltid kunnat försäkra sig för mycket höga belopp; i varje fall ha en mängd enskilda personer kunnat, om de så önskat, göra detta till betydligt högre belopp än den deras arbetsförtjänst skulle ha uppgått till.

I fråga om vad man skall göra mot överförsäkringen får jag erkänna, att jag är ganska rådlös. Det förefaller nämligen knappast vara överensstämmande med rättssamhällets vanliga regler, att man skulle införa något förbud emot enskild olycksfallsförsäkring för sådana personer, som äro obligatoriskt försäkrade enligt den sociala olycksfallsförsäkringslagen. Men naturligtvis skall, när utskottet nu begärt det, den frågan bli föremål för utredning och övervägande. En komplikation kan det ju sägas vara, att lagstiftning och annat i fråga om den privata försäkringsrörelsen, som detta ju närmast skulle komma att beröra, inte handhaves av socialdeparte-

Ang. ändring i olycksfallsförsäkringslagen m. m.

mentet, utan av handelsdepartementet. Men vi äro ju inte längre ifrån varandra i dessa departement än att vi skulle kunna rådgöra om huruvida vi ha några utvägar för att kunna klara detta problem.

I och för sig är det naturligtvis inte önskvärt med några överförsäkringar, därom är jag fullkomligt ense med herr Petrén. Men jag medger, att jag ännu så länge inte kunnat tänka ut någon lösning på det problemet.

Herr **PETRÉN**: Herr talman! Jag är fullt medveten om att svårigheterna, som herr statsrådet nämnde om, finnas rörande komplementförsäkringarna. Vad som kanske i viss grad förenklar problemet är emellertid att dessa försäkringar, såvitt jag vet, till mer än 80 procent ligga i ett försäkringsbolag, varför det bör finnas möjlighet att komma till överenskommelse.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Wistrand m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wistrand* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 42 punkten A 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Wistrand m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna A 2, B och C.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser rörande ersättning i vissa fall enligt förordningen den 18 juni 1927 (nr 234) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.; och

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 30 juni 1943 (nr 449) angående dyrtidstillägg åt vissa ersättningstagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stödåtgärder för maskinhållningen inom jordbruket jämte i ämnet väckt motion; och

nr 52, i anledning av väckt motion om statsbidrag till gäldande av vissa kostnader för en lagaskiftesförrättning å fastigheten Kypasjärv 5¹ i Överkalix socken.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om fraktlindring för frukt till Norrbottens län m. m.**Om fraktlindring för frukt till Norrbottens län m. m.**

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 53, i anledning av väckta motioner om anslag till fraktlindring för frukt till Norrbottens och Västerbottens län.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 47 av herr *Grym* m. fl. och II: 71 av herr *Gavelin* m. fl., hade hemställts att riksdagen måtte till fraktlindring för frukt till Norrbottens och Västerbottens län för budgetåret 1948/49 anvisa 50 000 kronor.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 47 och II: 71 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr GRYM: Herr talman! I anledning av motioner har riksdagen nu i tre års tid beviljat bidrag till inköp av frukt till de två nordligaste länen i form av ett årligt anslag på 50 000 kronor. Detta belopp har fördelats på så sätt att Norrbottens län erhållit 30 000 och Västerbottens län 20 000 kronor. Dessa medel ha av respektive länsstyrelser disponerats så, att pengarna ha delats mellan vissa länskommuner, belägna företrädesvis i de inre delarna av de bägge länen. Vidare ha länsstyrelserna uppdragit åt barnavårdsnämnderna i dessa kommuner att vidtaga lämpliga åtgärder för att anskaffa och utdela färsk frukt åt sådana mindre bemedlade familjer med barn, som anses böra komma i fråga. Barnavårdsnämnderna ha å sin sida använt olika slags metoder vid denna utdelning.

I vissa fall har — det måste medges — barnavårdsnämndernas förfaringssätt varit mindre lyckat. Jag vill i det sammanhanget omnämna, att de flesta, för att inte säga samtliga kommuner åtminstone i Norrbottens län också ha beviljat medel för inköp och utdelning av frukt i samband med den åt länssty-

relserna anförtrödda utdelningen av frukt. Jag skulle tro att dessa kommunala bidrag i Norrbottens län ha uppgått till ungefär samma belopp som de statliga bidragen, alltså till i runt tal 30 000 kronor.

På länsstyrelsens förfrågan ha vissa barnavårdsnämnder uttalat sig om hur denna utdelning av frukt har utfallit. En del av dem ha kommit till det resultatet, att denna utdelning har varit till god nytta, och de ha vitsordat behovet av de hittills beviljade anslagen. Andra barnavårdsnämnder ha inte haft samma goda erfarenhet. De ha ställt sig mera reserverade och ha framhållit, att saken har varit av jämförelsevis ringa betydelse. De flesta barnavårdsnämnder ha dock varit positivt inställda.

När jag i jordbruksutskottets utlåtande hade läst de uttalanden, som de två länsstyrelserna i Norrbottens och i Västerbottens län avgivit, blev jag, det måste jag medge, inte alls förvånad över att finna, att utskottet hade avstyrkt vår motion om fortsatt bidrag med 50 000 kronor till utdelning av frukt i dessa två län. Visserligen har utskottet i år vid sitt ställningstagande till frågan gjort en fullständig helomvändning — jordbruksutskottet har nämligen förut enhälligt tillstyrkt bifall till de tidigare motionerna i samma ämne, men nu har utskottet lika enhälligt avstyrkt bifall till våra motioner — men jag förstår det mycket väl, ty utskottets ställningstagande till denna fråga grundar sig i huvudsak — för att inte säga uteslutande — på de uttalanden som vederbörande länsstyrelser ha avgivit.

Jag skall vid denna sena tidpunkt inte alls gå in på de detaljer, som innefattas i dessa länsstyrelsernas uttalanden, men jag måste bekänna, att jag för min del blev mycket förvånad över det uttalande, som länsstyrelsen i Västerbottens län hade avgivit, där länsstyrelsen hade ställt sig synnerligen oförstående, ja rent ut sagt negativ till denna fråga. Tankegången i denna länsstyrelses utlåtande synes vara den, att allting är bra som det är och att här inte behövas några vidare

Om anslag till bevakningsfartyg för sillfisket vid Island.

förbättringar. Vidare synes länsstyrelsens i Västerbottens län åsikt vara den, att det anslag på 150 000 kr., som riksdagen hittills har beviljat, har varit betydelseöst och inneburit ett bortplottande av medel till ringa eller ingen nytta. Det står faktiskt på det sättet i länsstyrelsens i Västerbottens län utlåtande.

Det är alldeles uppenbart, att ett uttalande från Konungens befallningshavande, som innebär en sådan kritik mot utskottet och riksdagen, har gjort intryck på jordbruksutskottet vid dess ställningstagande. För min del tror jag fullt och fast, att denna kritik kan såväl utskottet som riksdagen ta med stort lugn, och jag tror inte, att det är värt att man fäster större avseende vid den. Jag tror alldeles bestämt, att länsstyrelsen har fel när den gör ett sådant uttalande. Jag är övertygad om att de människor, som bygga och bo låt mig säga i Västerbottens läns obygder, och dessa människors barn äro av en annan mening än deras länsstyrelse. Summan av länsstyrelsens utlåtande är dock, att den inte har kunnat förorda bifall till fortsatt bidrag.

Jag skall inte trötta ut kammaren med att rekapitulera det utlåtande, som länsstyrelsen i Norrbottens län har lämnat, men jag kan säga, att det är försiktigare än det som gjorts av länsstyrelsen i Västerbottens län. Jag har i varje fall inte på något ställe funnit, att länsstyrelsen i Norrbottens län skulle ha direkt avstyrkt motionen.

Jag skall inte fortsätta mycket längre, herr talman. Jag måste beklaga, att utskottet trots allt inte har kunna tillstyrka bifall till våra motioner, men jag skall, som jag redan har sagt, inte anklaga utskottet för det. Man måste säga, att utslaget faktiskt har fällts redan av de två länsstyrelserna, och då framför allt av den i Umeå.

Jag förstår mycket väl, att det inte är någon mening i att yrka bifall till våra motioner gentemot ett enhälligt utskott. Därför, herr talman, har jag inte något yrkande att göra.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 54, i anledning av väckt motion angående reglering av rätten att hålla grindar över enskild väg till vilken statsbidrag utgår;

nr 55, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 21 § lagen om vägnämnder och länsvägnämnder;

nr 56, i anledning av väckt motion om viss ändring i 55 § lagen om allmänna vägar; och

nr 57, i anledning av väckta motioner om anslag till bestridande av fraktkostnader för stenbrytningsaggregat.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om anslag till bevakningsfartyg för sillfisket vid Island.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 58, i anledning av väckta motioner om anslag till stationerande av bevakningsfartyg för sillfisket vid Island.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 16 av herr *Arrhén* och II: 33 av herr *Staxäng* m. fl., hade hemställts, att riksdagen till stationerande av bevakningsfartyg för sillfisket vid Island för budgetåret 1948/49 måtte anvisa ett förslagsanslag av 120 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 16 och II: 33 icke för närvarande måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrarna *Carl Sundberg*, *Hjalmar Nilsson*, *Stattin* och *Utbull*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till de likalydande motionerna I: 16 och II:

Om anslag till bevakningsfartyg för sillfisket vid Island.

33, måtte till stationerande av bevakningsfartyg för sillfisket vid Island för budgetåret 1948/49 anvisa ett förslagsanslag av 120 000 kronor.

Herr SUNDBERG, CARL: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven i detta ärende.

Herr TJÄLLGREN: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 59, i anledning av väckta motioner angående anvisande av medel för utlämnande av räntefritt lån till byggande av ett för-

söksfartyg lämpligt för västkustens islandsfiske, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 318, angående regleringen för budgetåret 1948/49 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 5 juni 1924 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor m. m.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.39 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Fredagen den 18 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr förste vice talmannen meddelade, att från chilenska deputeradekammaren inkommit ett telegram, som i svensk översättning hade följande lydelse:

Chilenska deputeradekammaren har äran sända svenska riksdagen en hjärtlig lyckönskan med anledning av den nobla svenska nationens firande av Hans Maj:t konung Gustav V:s 90-årsdag.

Juan Antonio Coloma, president.

Luis Astaburuaga, sekreterare.

Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 296, angående godkännande av en mellan Sverige och Turkiet träffad handelsöverenskommelse.

Föredrogs och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtanden nr 13—15, statsutskottets utlåtanden nr 165—183, andra lagutskottets utlåtande nr 40 och jordbruksutskottets utlåtande nr 63.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att statsutskottets utlåtande nr 168 skulle på föredragningslistan för morgondagens sammanträde uppföras näst efter andra lagutskottets utlåtande nr 40.

Interpellation ang. beskattningen av livförsäkringstagare.

Herr **EWERLÖF** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I slutet av mars månad detta år avlämnade 1944 års allmänna skattekommitté ett den 31 december 1947 daterat betänkande med förslag till ändrade bestämmelser angående beskattning av livförsäkringsanstalter och livförsäkringstagare m. m. Det kan givetvis icke komma i fråga att här till diskussion upptaga de nya beskattningsregler, som kommittén föreslår, innan förslaget efter vederbörlig remissbehandling i övrigt eventuellt förelägges riksdagen genom proposition från Kungl. Maj:ts sida. Kommitténs förslag i vad det avser ikraftträdandet av de nya bestämmelserna påkallar emellertid uppmärksamhet redan nu.

Kommittén föreslår, att beträffande livförsäkring, som meddelats före den 1 januari 1948, äldre bestämmelser om försäkringstagarens beskattning på grund av försäkringen fortfarande skola tillämpas med vissa undantag, som nu sakna intresse. Förslaget innebär alltså, att de nya bestämmelserna i nämnda avseende skola tillämpas å samtliga försäkringar, som meddelats efter utgången av år 1947.

Vid utformandet av sitt förslag torde kommittén hava räknat med att kunna framlägga detsamma vid en sådan tidpunkt, att beslut i frågan kunnat fattas av nu pågående riksdag. Betänkandet är som förut nämnts daterat den 31 december 1947.

Även om gången av ärendet blivit denna, hade det givetvis varit förenat med allvarliga olägenheter för livförsäkringsbolagen i deras anskaffningsverksamhet, att ovisshet hade rått rörande behandlingen i beskattningsavseende av livförsäkringar tecknade under innevarande

Interpellation ang. beskattningen av livförsäkringstagare.

år fram till tidpunkten för riksdagens beslut i frågan. Den tid, under vilken sådan osäkerhet varit rådande, hade emellertid då blivit relativt kort. Då nu skattekommitténs betänkande icke offentliggjorts och alltså ej kommit till livförsäkringsbolagens kännedom förrän i slutet av mars, ha olägenheterna i hög grad skärpts.

Under första kvartalet i år ha livförsäkringar tecknats i betydande omfattning, varvid förutsatts, att nu gällande regler för försäkringstagarnas beskattning skulle komma att gälla i fortsättningen. I fråga om dessa försäkringar föreligger samma förhållande, som föranlett skattekommittén att föreslå att de nuvarande skattereglerna skola bibehållas för försäkringar meddelade före den 1 januari 1948. Vidare är det ej möjligt att få till stånd ett avgörande rörande de framtida beskattningsreglerna förrän i gynnsammaste fall vid en riksdagssession i höst och eljest vid 1949 års riksdag. Man har sålunda att räkna med en lång period, måhända ytterligare ett år, under vilken man icke vet, hur nytecknade livförsäkringar kunna komma att bli behandlade i skatteavseende, och livförsäkringsbolagen kunna därför ej lämna de försäkringsökande erforderliga upplysningar härutinnan. Detta verkar tillbakahållande på nyanskaffningen inom vissa områden av livförsäkringen, samtidigt som ur inflationssynpunkt ett ökat sparande ter sig i hög grad önskvärt.

Skattekommittén har, då den föreslagit årsskiftet 1947/48 såsom tidsgräns mellan försäkringar, å vilka de äldre resp. de nya bestämmelserna skola tillämpas, uttalat farhågor för att, om gränsen förledes till en senare tidpunkt, offentliggörandet av kommitténs förslag skulle framkalla en massteckning av försäkringar. Om detta i nuvarande ekonomiska läge över huvud taget skulle kunna betraktas som olägligt, synas dock de olägenheter större, som förorsakas av det nuvarande osäkerhetstillståndet och som äro särskilt framträdande i fråga om pensionsförsäkringar. Den mest fre-

kventa formen av dessa försäkringar, s. k. pensionsförsäkring med garanti, skulle nämligen enligt kommitténs förslag ej inrymmas under pensionsförsäkringsbegreppet och därför ej längre vara förenad med avdragsrätt för erlagda premier mot att de utfallande försäkringsbeloppen beskattas. Någon annan försäkringsform, som skulle kunna ersätta den nu nämnda, finnes ej för närvarande. Jag vill samtidigt erinra om att livförsäkringsbolagen sedan åtskilliga år upprätthålla vissa överenskommelser avsedda att förebygga missbruk ur skattesynpunkt av livförsäkringar.

Jag tillåter mig därför under åberopande av det anförda att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet rikta den frågan, huruvida statsrådet ser sig i tillfälle att göra ett uttalande, som kunde vara ägnat att undanröja den osäkerhet, som för närvarande förefinnes på det område, varom här är fråga.

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spørsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1948/49 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande försvarets organisation jämte i ämnet väckta motioner;

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1948/49 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag till materielanskaffning för försvaret för budgetåret 1948/49 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten för försvaret m. m.; samt

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga, dels ock i ämnet väckta motioner; ävensom

första lagutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av väckta motioner

om utredning angående ändringar i gällande lagstiftning om registrering av brott och förseelser; samt

nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förstörande av vissa postförsändelser, dels ock i ämnet väckta motioner.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.10 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.